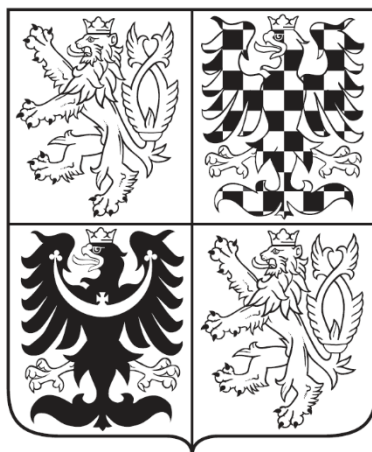

Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 125 / ročník 2024 – IV. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 125, ročník 2024 – IV. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2026
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

978-80-87687-80-2

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, náleží č. 172, str. 519

OBSAH

Č. 134	
Aktivní legitimace k uplatnění nároku podle zákona č. 82/1998 Sb. (posouzení naplnění podmínky vyčerpání prostředků nápravy) (sp. zn. IV. ÚS 331/24 ze dne 10. července 2024).....	9
Č. 135	
Porušení rovnosti účastníků řízení; nepřihlédnutí k vyjádření v důsledku administrativního pochybení (sp. zn. II. ÚS 1105/24 ze dne 10. července 2024)	18
Č. 136	
Změna nákladů řízení odvolacím soudem v neprospěch odvolatele v rozporu se zásadou zákazu <i>reformationis in peius</i> (sp. zn. II. ÚS 1145/24 ze dne 10. července 2024)	22
Č. 137	
Rozhodování v řízení o přípustnosti vydání osoby do cizího státu k výkonu trestu odnětí svobody na doživotí (sp. zn. II. ÚS 1287/24 ze dne 10. července 2024)	32
Č. 138	
Nedostatečné odůvodnění uložení ochranného opatření zabránění náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku (sp. zn. II. ÚS 676/24 ze dne 11. července 2024)	37
Č. 139	
Povinnost rodiče převzít a předat dítě v bydlišti druhého rodiče (sp. zn. III. ÚS 3431/23 ze dne 12. července 2024)	45
Č. 140	
Ústavní meze pro použití institutu prohlášení viny v trestním řízení (sp. zn. II. ÚS 2138/23 ze dne 17. července 2024)	52
Č. 141	
Proporcionalita vazby ve vztahu k hrozícímu trestu (sp. zn. III. ÚS 35/24 ze dne 17. července 2024)	69
Č. 142	
Zamítnutí blanketní stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby bez předchozího doručení písemného vyhotovení (sp. zn. III. ÚS 1609/24 ze dne 18. července 2024)	80
Č. 143	
Výklad smluvních ujednání soudem a povinnost respektovat autonomní projev vůle smluvních stran; závaznost nálezů Ústavního soudu (sp. zn. III. ÚS 1089/23 ze dne 24. července 2024)	85
Č. 144	
Způsob určení výše odměny advokáta a jeho vliv na právo na právní pomoc a obhajobu (sp. zn. III. ÚS 49/24 ze dne 24. července 2024)	93
Č. 145	
Nárok zvláště zranitelné oběti na náhradu nemajetkové újmy v trestním řízení (sp. zn. IV. ÚS 855/24 ze dne 24. července 2024).....	101

Č. 146	
Lhůta k doplnění blanketní stížnosti v trestním řízení (sp. zn. I. ÚS 1661/24 ze dne 24. července 2024).....	106
Č. 147	
Srážky ze sociálních dávek společně posuzovaných osob za nezaplacené pokuty v přestupkovém řízení (sp. zn. Pl. ÚS 39/21 ze dne 31. července 2024; 289/2024 Sb.)	109
Č. 148	
Maximální dobu trvání vazby nelze vztáhnout na institut vazbu nahrazující (zákaz vycestování) (sp. zn. IV. ÚS 2580/23 ze dne 31. července 2024)	122
Č. 149	
Rozhodování soudu ve skutkově i právně obdobných souvisejících věcech (hodnocení přiměřenosti délky řízení) (sp. zn. II. ÚS 1372/24 ze dne 31. července 2024)	135
Č. 150	
Splnění podmínky „prokázání polepšení“ ve smyslu § 88 odst. 1 trestního zákoníku při odepření doznat se ke spáchanému trestnému činu (sp. zn. II. ÚS 1519/24 ze dne 31. července 2024)	140
Č. 151	
Pochybení soudů zabývat se z úřední povinnosti aplikací § 113 odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru (sp. zn. III. ÚS 679/24 ze dne 1. srpna 2024).....	152
Č. 152	
Nesprávné použití tarifní hodnoty pro výpočet odměny advokáta v případě nemajetkové újmy na osobnostních právech (bolestné a ztížení společenského uplatnění) (sp. zn. I. ÚS 3362/22 ze dne 7. srpna 2024)	159
Č. 153	
Zásady ústavně konformní aplikace institutu prohlášení viny a přípustnost opravných prostředků (sp. zn. II. ÚS 1873/23 ze dne 7. srpna 2024)	166
Č. 154	
Právo dítěte vyjádřit své vlastní názory jako zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu (sp. zn. II. ÚS 1311/24 ze dne 7. srpna 2024).....	181
Č. 155	
Odepření věřiteli podat odvolání proti usnesení insolvenčního soudu o schválení reorganizačního plánu (sp. zn. II. ÚS 1517/24 ze dne 14. srpna 2024).....	192
Č. 156	
Náklady odvolacího řízení o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu stanovené úvahou soudu (sp. zn. I. ÚS 2216/23 ze dne 28. srpna 2024)	196
Č. 157	
Domácí porody vedené porodními asistentkami (sp. zn. I. ÚS 2746/23 ze dne 28. srpna 2024)	204

Č. 158	
Určování výše finanční náhrady za odňatý a nevydaný pozemek (sp. zn. II. ÚS 1577/22 ze dne 29. srpna 2024)	222
Usn. č. 4	
Plná moc před Ústavním soudem jako jednostranné prokázání zástupčího oprávnění bez nutnosti podpisu zmocněnce (sp. zn. II. ÚS 573/24 ze dne 1. července 2024)	231
Usn. č. 5	
Materiální subsidiarita ústavní stížnosti a námitka prekluze veřejnoprávního nároku státu (sp. zn. IV. ÚS 1259/24 ze dne 7. srpna 2024)	238

I

I. Nález

Č. 134

Aktivní legitimace k uplatnění nároku podle zákona č. 82/1998 Sb. (posouzení naplnění podmínky vyčerpání prostředků nápravy) (sp. zn. IV. ÚS 331/24 ze dne 10. července 2024)

Tvrdí-li žalobce, který nepodal návrh na zrušení opatření obecné povahy, naplnění důvodů zvláštního zřetele hodných, pro které návrh nepodal, je povinností soudu se s jejich případnou existencí řádně vypořádat. Přitom zejména zohlední, z jakých důvodů žalobce takový návrh nepodal, zda měl aktivní vliv na podání návrhu, na jehož základě bylo opatření obecné povahy zrušeno a případně na argumentaci v něm použitou.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatelky Mgr. Venduly Zahumenské, Ph.D., zastoupené Mgr. Davidem Zahumenským, advokátem, sídlem třída Kpt. Jaroše 1922/3, Brno, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. prosince 2023 č. j. 36 Co 321/2023-592 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. května 2023 č. j. 43 C 79/2021-529, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva zdravotnictví, sídlem Palackého nám. 375/4, Praha 2 – Nové Město, za níž jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, ve znění opravného usnesení ze dne 4. 9. 2024, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 7. prosince 2023 č. j. 36 Co 321/2023-592 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. května 2023 č. j. 43 C 79/2021-529 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. prosince 2023 č. j. 36 Co 321/2023-592 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. května 2023 č. j. 43 C 79/2021-529 se ruší ve vztahu ke stěžovateli.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů. Stěžovatelka tvrdí, že napadená rozhodnutí porušují její ústavně zaručená práva podle čl. 36 odst. 1, 2 a 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh vyplývá, že stěžovatelka se u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) domáhala, aby vedlejší účastnici byla uložena povinnost nahradit jí nemajetkovou újmu poskytnutím omluvy a zadostiučinění v penězích. V průběhu

řízení vzala stěžovatelka žalobu částečně zpět, a to tak, že předmětem řízení bylo zaplacení částky 14 208,90 Kč spolu s příslušenstvím. Nemajetková újma měla stěžovatelce vzniknout v důsledku nezákonného opatření Ministerstva zdravotnictví ze dne 19. 10. 2020 č. j. MZDR 15757/2020-37/MIN/KAN (dále jen „mimořádné opatření“), kterým byla v souvislosti se zabráněním šíření onemocnění COVID-19 zavedena ve vymezených prostorách povinnost nošení ochranných prostředků dýchacích cest ode dne 21. 10. 2020 do 17. 11. 2020. Uvedené opatření zrušil s účinky od 21. 11. 2020 Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 13. 11. 2020 č. j. 18 A 59/2020-226.

3. Obvodní soud napadeným rozsudkem žalobu stěžovatelky zamítl. Dovodil, že nebyly naplněny podmínky pro náhradu nemajetkové újmy ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), neboť mimořádné opatření není pro své plošné účinky vůči neurčitému okruhu osob rozhodnutím ve smyslu § 5 písm. a) zákona č. 82/1998 Sb. Stejně tak odpovědnostním titulem nemůže být ani nesprávný úřední postup. Judikatura Nejvyššího soudu považuje za nesprávný úřední postup porušení pravidel předepsaných právními normami pro počínání státního orgánu při jeho činnosti, a to i při takových úkonech, které jsou prováděny v rámci činnosti rozhodovací, avšak se neodrazí bezprostředně v obsahu vydaného rozhodnutí. Činnost vedlejší účastnice však vyústila ve vydání mimořádného opatření, které je druhem správního aktu (opatření obecné povahy). Na věci nemůže nic změnit ani rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2023 sp. zn. 30 Cdo 414/2023, v němž dospěl k závěru, že vzhledem k tomu, že se posuzovaná mimořádná opatření vydávají bez řízení, a nemohou tak existovat účastníci řízení, ve kterých byla později mimořádná opatření vydána, může mít postavení účastníka řízení ve smyslu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. osoba, o jejíž právech a povinnostech bylo mimořádným opatřením rozhodováno. Současně však musí jít o osobu, která využila v zákonem stanovené lhůtě [tj. do jednoho měsíce ode dne účinnosti mimořádného opatření dle § 13 odst. 2 zákona č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „pandemický zákon“)] možnost podat proti následně zrušenému mimořádnému opatření žalobu podle § 13 pandemického zákona. Z obdobné koncepce vychází i § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. Stěžovatelka přitom netvrdila ani nepředložila důkaz o tom, že by byla účastníkem řízení vedeného u městského soudu pod sp. zn. 18 A 59/2020, v rámci kterého bylo mimořádné opatření zrušeno. Současně netvrdila ani neprokázala, jaká konkrétní nemajetková újma, jakým konkrétním zásahem do nemajetkové sféry stěžovatelky, vznikla.

4. K odvolání stěžovatelky městský soud napadeným rozsudkem rozhodnutí obvodního soudu potvrdil. Dospěl k závěru, že žaloba ani co do základu není důvodná a bylo by nadbytečné vést jakékoliv dokazování ke zjištění výše žalobního nároku. Odkázal přitom na závěry rozsudku sp. zn. 30 Cdo 414/2023. V kontextu posuzované věci se tyto závěry projevují tak, že aktivně legitimovanou osobou ve smyslu § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. je jen ten, jehož práva byla vydáním nezákonného mimořádného opatření dotčena. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka nebyla osobou, která by takový návrh na zrušení mimořádného opatření podala, není osobou aktivně legitimovanou k uplatnění nároku na náhradu nemajetkové újmy dle zákona č. 82/1998 Sb. Na věci nic nemění ani námitka stěžovatelky ohledně retroaktivity závěrů obsažených v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 414/2023. Časové působení změn judikatury (incidentní retrospektiva) se řídí zásadně principem, že nový právní názor se uplatní na všechna budoucí, jakož i na všechna probíhající řízení. Zároveň v posuzované věci nejsou přítomny důvody zvláštního zřetele hodné, když konstrukce aktivní legitimace založená zákonem č. 82/1998 Sb. spočívá na individuálním odškodňování těch, kteří se účastnili řízení, z něhož nezákonné rozhodnutí vzešlo a není-li takového řízení, jako v případě mimořádných opatření, tak odškodňování těch, kteří se o zrušení nezákonného mimořádného opatření zasadili (byli účastni

řízení o jeho zrušení); nikoliv na plošném odškodňování každého, kdo se pouze cítí být mimořádným opatřením dotčen.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Podle stěžovatelky obvodní soud v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu nepovažoval mimořádné opatření za nezákonné rozhodnutí ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. Městský soud pak nesprávně dovodil podmínku pro aktivní legitimaci k uplatnění nároku ve smyslu § 7 zákona č. 82/1998 Sb., podle které je třeba ve stanovené lhůtě podat proti mimořádnému opatření návrh na jeho zrušení. Bylo-li nezákonné rozhodnutí či jiné opatření vydáno bez řízení, pak není možné uplatnit podmínku, že osoba musí být účastníkem řízení. Tento přístup byl navíc podle stěžovatelky aplikován retroaktivně, v rozporu se zásadou právní jistoty a legitimního očekávání. Rozsudek sp. zn. 30 Cdo 414/2023, ze kterého obecné soudy vycházely, stejně jako rozsudek ze dne 10. 8. 2022 sp. zn. 30 Cdo 1339/2022, ve kterém se poprvé objevil požadavek, aby osoba domáhající se náhrady škody za rozhodnutí vydávané bez řízení, rozhodnutí napadla v soudním řízení, byly vydány až v době, kdy stěžovatelka nemohla opatření napadnout, protože již bylo zrušeno.

6. K podání návrhu na zrušení mimořádných opatření byla stěžovatelka aktivně legitimována a tento návrh sama nepodala, protože byl podán jiným žalobcem, kterého zastupoval její manžel, a neviděla tedy smysl v tom, aby stejný návrh podávala také. Správní soudy přitom dovodily, že „deklaratorní výrok, jímž soud rozhodl o tom, že opatření obecné povahy nebo jeho část bylo v rozporu se zákonem, nebo že ten, kdo jej vydal, překročil meze své působnosti a pravomoci, anebo že opatření obecné povahy nebylo vydáno zákonem stanoveným způsobem (§ 13 odst. 4 pandemického zákona), má účinky *erga omnes* (vůči všem), shodně jako v případě zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části.“ (usnesení ze dne 11. 6. 2021 sp. zn. 8 Ao 9/2021, bod 27). Opačný přístup by vedl k přetížení Nejvyššího správního soudu. Stěžovatelka přitom v dané době nebyla pasivní, sama také několik opatření před soudy napadala, ale vzhledem k tomu, že tato opatření byla velmi rychle rušena, bylo obtížné domoci se jejich soudního přezkumu.

7. Stěžovatelka se dále domnívá, že snaha civilních soudů vyhnout se přiznání satisfakce může být ovlivněna výroky ministryně Benešové, která se v pořadu Interview ČT24 vyjádřila v návaznosti na rozsudek městského soudu ze dne 23. 4. 2020 sp. zn. 14 A 41/2020.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána tato rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud zaslal návrh k vyjádření městskému soudu a obvodnímu soudu jako účastníkům řízení a dále České republice – Ministerstvu zdravotnictví (dále jen „ministerstvo“) jako vedlejší účastníci řízení (§ 69 odst. 2 a 3 zákona o Ústavním soudu).

A) Vyjádření účastníků řízení

10. Obvodní soud v plném rozsahu odkázal na své závěry obsažené v napadeném rozsudku.

11. Městský soud odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Má za to, že *ex post* k tomu není co dodat a uvedení dalších věcných důvodů je pro posouzení podané ústavní

stížnosti bez významu. Smyslem vyjádření v řízení o ústavní stížnosti jistě není znovu a lépe zdůvodňovat jeho rozsudek. Ve stručnosti tak pouze uvedl, že nárok stěžovatelky uplatněný v režimu zákona č. 82/1998 Sb. záměrně obchází speciální úpravu řešící krizové situace. Cílem je prosadit princip plošného odškodňování nemajetkové újmy všech dotčených osob za omezení opatřením vyvolané (tím, že museli opatření snášet). Městský soud své rozhodnutí opřel o rozsudek sp. zn. 30 Cdo 414/2023, který aplikaci režimu zákona č. 82/1998 Sb. připustil, přičemž podmínky aktivní legitimace nebyly v posuzované věci naplněny. Právní úprava řešící krizové situace navíc počítá pouze s individuálním odškodňováním skutečné škody ve stanovených případech a rozšiřování odškodňování skrz režim zákona č. 82/1998 Sb. na případy nemajetkové újmy způsobené neurčenému okruhu osob nemá oporu ani v tomto zákoně, který míří primárně na individuální odškodňování nezákonným rozhodnutím dotčených osob, které se účastnily procesu jeho vydání, resp. v intencích rozsudku sp. zn. 30 Cdo 414/2023 procesu jeho zrušení.

B) Vyjádření vedlejší účastnice

12. Ministerstvo odkázalo na napadená rozhodnutí a připomnělo, že podstatným důvodem pro zamítnutí žalobního návrhu byla i neúčast stěžovatelky před soudem I. stupně, který ji nemohl poučit o doplnění svých tvrzení a důkazních návrhů.

13. Ministerstvo dále uvedlo, že mimořádné opatření nemůže zakládat právo na odškodnění, a to ani za předpokladu, že by se stěžovatelka domáhala jeho zrušení. Nepředvídatelné přírodní události, jakou je plošná epidemie ohrožující celé obyvatelstvo České republiky, jsou vyšší mocí, z povahy věci je lze obtížně předvídat, a jsou proto kladeny vysoké nároky na rychlou reakci státu ve prospěch celé společnosti. Opatření takto vydávaná vzhledem k rozmanitosti právních vztahů a ekonomických dopadů musí být poměřovány mj. s principy nejvyšší hodnoty, předběžné opatrnosti a prevence. Princip nejvyšší hodnoty nastoluje základní myšlenku ochrany života a zdraví člověka a lidské společnosti jako nejvyšší hodnotu, která má být chráněna. Princip předběžné opatrnosti je pravidlo, kterým je možné se řídit v krizových stavech, pokud se vyskytnou rychlé a nepředvídatelné jevy potenciálně nebezpečné pro společnost. Princip prevence je pak obecným principem práva, který má v ochraně životů a zdraví zvláštní význam, neboť jeho zanedbání s sebou přináší nenapravitelné následky. Pokud je dána existence mimořádných podmínek krizového stavu mělo by dojít automaticky k aktivaci těchto právních principů. Je-li úřední postup opodstatněný, přiměřený a probíhá-li v souladu s těmito principy, je prakticky vyloučen nesprávný úřední postup a odpovědnost státu za škodu. Z povahy věci je nepřijatelné, v rozporu s dobrými mravy a obecnou představou o spravedlnosti, aby opatření přijímaná za účelem ochrany zdraví všech obyvatel vedla k sankci v podobě jednotlivých a subjektivně vnímaných nároků na náhradu škody či nemajetkové újmy.

14. Napadená rozhodnutí neporušují právo na soudní ochranu podle čl. 36 Listiny. Mimořádná opatření reagovala na krizovou situaci, měla všeobecný dopad a neurčovala práva a povinnosti konkrétních osob. Aplikace § 5 zákona č. 82/1998 Sb. by přicházela v úvahu za předpokladu existence rozhodnutí, kterým správní orgán v konkrétním případě autoritativně upravil právní poměry individuálně určeným účastníkům správního řízení, stojících mimo organizační strukturu veřejné správy. Ani pokud by na mimořádná opatření bylo nahlíženo jako na opatření obecné povahy, nelze hovořit o rozhodnutí ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. Opatření obecné povahy mají prvky individuálních i normativních aktů, přesto však neurčují práva a povinnosti v individuálně určených případech, a nelze je tak považovat za rozhodnutí. Ke shodnému závěru dospěl Ústavní soud v usnesení ze dne 22. 4. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 8/20 (U 6/99 SbNU 485).

15. V českém právním řádu platila před vypuknutím pandemie speciální právní úprava. Ve vztahu k ochraně veřejného zdraví zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění rozhodném pro projednávanou věc, (dále

jen „zákon o ochraně veřejného zdraví“), ve vztahu ke krizovým situacím nesouvisejícím se zajišťováním ochrany České republiky – zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), který byl podkladem pro novou speciální úpravu obsaženou v pandemickém zákoně. Uvedené zákony mají, s ohledem na výjimečnost situace a účelu jejich přijímání, speciální přístup k odškodnění v případě přijímání opatření. Zákon o ochraně veřejného zdraví nepočítá s žádným odškodněním v případě opatření přijímaných na ochranu zdraví, krizový a pandemický zákon počítá ve vymezených případech pouze s náhradou škody, resp. v případě krizového zákona i úzce vymezenou nemateriální újmou, nikoliv bez dalšího s ušlým ziskem, skutečnou škodou a nemateriální újmou. Stát tak v době pandemie nemoci COVID-19 rozšířil rozsah pomoci ve sféře skutečné škody dokonce i pro období před účinností pandemického zákona, a to v ekonomicky udržitelném rozsahu. V posuzovaném případě by tak aplikace zákona č. 82/1998 Sb. byla nepřijatelně extenzivní, nemající podklad v rozhodné právní úpravě a v příkrém rozporu s možnostmi státu a úmyslem zákonodárce. Je nutné odlišovat události a okolnosti krizových situací, na které se aplikuje speciální úprava v zákoně o ochraně veřejného zdraví, krizovém a pandemickém zákoně, na straně jedné, a veškerá další standardní rozhodnutí a úřední postupy, na něž se aplikuje úprava obsažená v zákoně č. 82/1998 Sb., na straně druhé.

16. Ministerstvo má však za to, že bez ohledu na výše uvedené argumenty stěžovatelka nemůže být z pohledu zákona č. 82/1998 Sb. aktivně věcně legitimována. Aktivní legitimace je vázána na účastenství dotčené v řízení, přičemž § 94a odst. 2 zákona o ochraně veřejného zdraví výslovně uvádí, že opatření obecné povahy se vydává bez řízení o návrhu opatření obecné povahy. Aktivně legitimovanou osobou není a nemůže být ani osoba, která se žalobou domáhala zrušení mimořádného opatření. Podle Ústavního soudu čl. 36 odst. 3 Listiny přiznává nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem pouze za splnění zákonem stanovených obecných podmínek.

17. Ministerstvo zároveň nesouhlasí s názorem stěžovatelky, že požadavek na napadení mimořádných opatření byl dovozen zpětně, ani že od požadavku je vhodné ustoupit, neboť jde o případ hodný zvláštního zřetele. Odkaz na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva není případný, protože vzhledem k celostátnímu všeobecnému dopadu jde o zcela odlišnou situaci. Podmínka aktivní věcné legitimace, resp. včasného a řádného napadení rozhodnutí, je a byla zakotvena v § 7 zákona č. 82/1998 Sb. již před sporným zásahem a vyplývá z celé řady starších judikátů a výkladu účastenství. Nejsou ani naplněny podmínky hodné zvláštního zřetele, neboť nedostatek vyžadovaného aktivního kroku směřujícího k zahájení nelze zhojit následným tvrzením o spoléhání se na aktivitu třetích osob, navíc za stavu bezprecedentní pandemie a zásahu státu k ochraně primárních hodnot obyvatel.

18. Vyjádření účastníků řízení i vedlejší účastnice byly zaslány stěžovateli na vědomí, ta již svého práva vyjádřit se nevyužila.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

A) Obecná východiska

19. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti (srov. čl. 83 a 90 Ústavy). V řízeních o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) proti rozhodnutí obecných soudů tedy není další přezkumnou instancí. Do rozhodování obecných soudů je oprávněn zasáhnout až tehdy, došlo-

-li k porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)].

20. Přezkum Ústavního soudu je o to více omezen v řízeních o tzv. bagatelních částkách. Přestože úprava řízení před Ústavním soudem tento pojem nezná, není možné nepřihlížet k hranicím, které zákonodárce v civilním řízení ve smyslu bagatelnosti vymezil. Brání-li totiž zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, podání dovolání u sporů o částku nepřevyšující 50 000 Kč [srov. § 238 odst. 1 písm. c) o. s. ř.], jistě nebylo záměrem zákonodárce, aby roli další přezkumné instance nahrazoval Ústavní soud. Podle ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu přitom platí, že jde-li o věci s tzv. bagatelní částkou, zakládá to (bez dalšího) důvod pro posouzení ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné, neprovázejí-li posuzovanou věc takové (mimořádné) okolnosti, které ji naopak co do ústavní roviny významnou činí [srov. nález ze dne 6. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3502/20 (N 72/105 SbNU 260), bod 25]. Za takové okolnosti lze považovat zejm. elementární vady řízení vedoucí k napadeným rozhodnutím (např. svévolná interpretace právních předpisů či jiná extrémní vybočení z obecných principů spravedlnosti), ale i případy, kdy výsledky příslušného přezkumu, v němž jde o posouzení otázky ústavněprávní relevance, může mít zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů [srov. nález ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89), bod 33].

21. Podstatou posuzované věci je, zda při aplikaci zákona č. 82/1998 Sb. a zkoumání naplnění podmínek pro přiznání nároku na náhradu nemajetkové újmy vzniklé v souvislosti se zrušením mimořádného opatření, které bylo přijato postupem podle § 69 odst. 1 písm. i) a odst. 2 zákona o ochraně veřejného zdraví k ochraně obyvatelstva a prevenci nebezpečí vzniku a rozšíření onemocnění COVID-19 způsobené novým koronavirem SARS-CoV-2, nevybočily obecné soudy z ústavněprávních limitů.

22. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má právo na náhradu škody každý, komu byla způsobena nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. V této souvislosti je vhodné připomenout velmi úzkou vazbu tohoto práva s ústavním pořádkem. Odpovědnost za újmu způsobenou výkonem veřejné moci vyplývá přímo z principů materiálního právního státu. Přestože nejde o právo absolutní a konkrétní podmínky a podrobnosti stanoví zákon (srov. čl. 36 odst. 4 Listiny), nemůže být nárok na náhradu škody zcela anulován (negován) [srov. nález ze dne 30. 4. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 18/01 (N 53/26 SbNU 73)]. Ústavní soud respektuje pravomoc obecných soudů zkoumat existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu, přesto při tomto procesu nelze opomíjet výše uvedený ústavněprávní původ práva na náhradu újmy způsobené při výkonu veřejné moci [srov. nález ze dne 8. 10. 2019 sp. zn. IV. ÚS 2287/18 (N 170/96 SbNU 184), body 19 až 21].

23. S výše uvedeným právem se pojí i odpovědnost státu za újmu způsobenou opatřeními obecné povahy. Ústavní soud se k této odpovědnosti již opakovaně vyjadřoval a dovodil, že při výkladu zákona č. 82/1998 Sb., jímž je provedeno základní právo na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci, je nutno postupovat tak, aby v rámci ochrany veřejných subjektivních práv proti správním aktům nevznikla mezera mezi opatřeními obecné povahy a individuálními akty. Jinými slovy, standard přezkumu (a to i standard z hlediska přezkumu ústavnosti) se všemi následky z toho vyplývajícími (v tomto případě tedy vznikem odpovědnosti státu za škodu) nemůže být v případě opatření obecné povahy nižší než u individuálních správních aktů (nález ze dne 22. 5. 2023 sp. zn. III. ÚS 3319/22, bod 26). Ani opatření obecné povahy nemůže pro veřejný zájem na jeho přijetí být bez dalšího vyloučeno z možnosti domáhat se náhrady za újmu, a to ani s odkazem na úpravu ve zvláštních zákonech (krizový zákon, pandemický zákon), které ostatně upravují odpovědnost i za zákonná opatření a bezesbytku se nekryjí s úpravou v zákoně č. 82/1998 Sb.

24. Jednou z podmínek podle § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. je vyčerpání všech procesních prostředků, které k ochraně práva poškozenému právní řád nabízí, ledaže jde

o případ zvláštního zřetele hodný. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že ve své judikatuře mnohokrát odmítl přepjatě formalistický výklad zákona. Při výkladu zákona je třeba respektovat smysl a účel jednotlivých ustanovení. Přílišně formalistickým výkladem zákona, který vede k extrémně nespravedlivému závěru, zároveň dochází k porušení základních práv [srov. náleze ze dne 21. 10. 2008 sp. zn. IV. ÚS 1735/07 (N 177/51 SbNU 195), bod 28].

25. K podmínce vyčerpání prostředků k ochraně práva přistupuje Ústavní soud v souladu s výše uvedeným. K podmínce vyčerpání opravných prostředků v souvislosti s opatřením obecné povahy se v nedávné době podrobně vyjádřil v nálezu sp. zn. III. ÚS 3319/22. Její vyžadování vychází z obecné právní zásady prevence, neboť vylučuje odpovědnost státu v těch případech, kdy poškozený nevyužil dostupných právních prostředků k odvrácení hrozící škody. Vyčerpáním opravných prostředků dává aktivně legitimovaná osoba jasně najevo, že příslušné opatření obecné povahy vnímá jako škodlivé a natolik zasahující do jejích práv, že se proti jeho vydání hodlá zákonnými prostředky bránit (náleze sp. zn. III. ÚS 3319/22, bod 29). Takovým prostředkem může být i oznámení o uplatňování práv jako osoba zúčastněná na řízení ve smyslu § 34 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

26. Zákonná úprava vyčerpání prostředků nápravy nezakotvuje bezvýhradně. Jsou-li dány okolnosti zvláštního zřetele hodné, je možné od uvedeného požadavku upustit. Právo na náhradu škody dle čl. 36 odst. 3 Listiny tak nelze podmiňovat vyčerpáním opravných prostředků, které by nemohly vést k účinné nápravě nebo by mohly vést ke zhoršení právního postavení jednotlivce. Ústavní soud v minulosti připustil, že může vzniknout odpovědnost státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, přestože toto rozhodnutí nebylo formálně zrušeno nebo změněno, a to za předpokladu, že stěžovatelé nezákonnost nezavinili a že po nich nelze rozumně požadovat, aby uplatnili jiné opravné prostředky, než jaké zvolili (náleze sp. zn. III. ÚS 3319/22, bod 25). Je na obecných soudech, aby zvážily, zda konkrétní okolnosti jsou zvláštního zřetele hodné, a lze tak od požadavku ustoupit. Přitom je třeba mj. vážit, nakolik je konkrétní prostředek nápravy efektivní [náleze ze dne 6. 12. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 35/09 (N 204/63 SbNU 381), body 26 až 27]. Ústavní soud se okolnostmi zvláštního zřetele hodných opakovaně zabýval. Při zkoumání jejich existence je třeba brát v úvahu např. efektivitu opravného prostředku [srov. náleze ze dne 19. 1. 2012 sp. zn. III. ÚS 732/11 (N 17/64 SbNU 171), body 17 až 24, týkající se stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání], ale i argumenty ekonomického charakteru (srov. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4389/2013, bod 22, k zásadě *beneficium cohesionis*).

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

27. Ústavní soud napadená rozhodnutí přezkoumal a dospěl k závěru, že vzhledem k zásadnímu významu posuzované věci pro další rozhodovací praxi, jakož i formalistickému výkladu zákona obecnými soudy, dosahuje stížnost stěžovatelky ústavněprávní relevance.

28. Během řízení vyvstala mj. otázka, zda mimořádné opatření lze považovat za rozhodnutí ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. V souladu s rozsudkem sp. zn. 30 Cdo 414/2023 jej městský soud za takové rozhodnutí považoval. Ústavní soud neshledává důvod se od těchto závěrů odchylovat. Ostatně tento přístup byl judikturně opakovaně aprobován (srov. např. náleze sp. zn. III. ÚS 3319/22, bod 26).

29. V posuzované věci je tak rozhodná aktivní legitimace stěžovatelky k uplatňování nároku zejména s přihlédnutím k okolnosti, že nebyla účastnicí řízení, ve kterém bylo mimořádné opatření vydáno. Klíčovým je zejména posouzení naplnění podmínky vyčerpání prostředků nápravy, resp. existence okolností zvláštního zřetele hodných, pro které stěžovatelka prostředky nevyčerpala. Obecné soudy s odkazem na rozsudek sp. zn. 30 Cdo 414/2023 dospěly k závěru, že mimořádné opatření je opatřením obecné povahy, které se vydává bez řízení a postavení účastníka podle § 7 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. tak může mít osoba, o jejíchž právech a povinnostech bylo mimořádným opatřením rozhodováno, tedy osoba, jejíž práva byla

vydáním nezákonného mimořádného opatření dotčena, a která využila v zákonné lhůtě možnost podat proti následně zrušenému mimořádnému opatření žalobu. Městský soud přitom dovodil, že stěžovatelka takový návrh nepodala a nesvědčí jí okolnosti zvláštního zřetele hodné, protože zákon č. 82/1998 Sb. počítá s individuálním, nikoliv plošným odškodňováním.

30. Jakkoliv Ústavní soud rozumí úvaze městského soudu, že na zkoumání naplnění podmínky vyčerpání obranných prostředků nelze zcela rezignovat, v souladu s výše uvedeným je zřejmé, že obecné soudy pochybily, pokud za jediný prostředek nápravy považovaly návrh na zrušení opatření obecné povahy. Takovým prostředkem může být i oznámení o uplatňování práv jako osoba zúčastněná na řízení (viz výše, bod 25). Nevyčerpání opravných prostředků navíc nezabavuje soud povinnosti zabývat se existencí důvodů zvláštního zřetele hodných a své závěry řádně odůvodnit. I z výše uvedené judikatury (srov. bod 23) vyplývá, že existence důvodů zvláštního zřetele hodných se vztahuje zejména k okolnostem, pro které osoba dotčená opatřením obecné povahy nevyužila obranných prostředků. V úvahu přitom připadá řada situací. Lze si například představit, že opatření obecné povahy bude zrušeno před uplynutím lhůty k podání návrhu na jeho zrušení. Bezmezná trvání na vyčerpání prostředků ochrany svých práv by pak znamenalo vyloučení nároku i u těchto osob, ačkoliv ty již v zákonem stanovených lhůtách opatření obecné povahy napadnout nemohly. V tomto směru však odůvodnění napadeného rozsudku městského soudu postrádá jakoukoliv argumentaci. Městský soud neexistenci důvodů zvláštního zřetele hodných zdůvodnil pouze tím, že zákon č. 82/1998 Sb. počítá s individuálním, nikoliv plošným, odškodňováním. Tento argument však sám o sobě nemůže obstát. Je zřejmé, že podaly-li by návrh na zrušení opatření obecné povahy všechny osoby jím dotčené, mohly by být všechny aktivně legitimované, navzdory plošným účinkům opatření obecné povahy.

31. Městský soud se nijak nezabýval tvrzením stěžovatelky, že v řízení vedeném pod sp. zn. 18 A 59/2020, ve kterém bylo mimořádné opatření zrušeno, byl její manžel právním zástupcem jednoho z navrhovatelů.

32. Z ústavněprávního hlediska neobstojí ani závěry městského soudu týkající se lhůt, ve kterých měla stěžovatelka k naplnění podmínek pro svou aktivní legitimaci podat návrh na zrušení mimořádného opatření. Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 414/2023 v bodě 51 uvedl, že aktivně legitimována může být pouze osoba, „která využila v zákonem stanovené lhůtě (tj. do jednoho měsíce ode dne účinnosti mimořádného opatření dle § 13 odst. 2 pandemického zákona) možnost podat proti následně zrušenému mimořádnému opatření žalobu dle § 13 pandemického zákona.“ Jednoměsíční lhůta zcela zjevně vyplývá ze zvláštního režimu pandemického zákona a uplatní se ve vztahu k opatřením takto přijímaným. Na opatření obecné povahy přijatá (zde 19. 10. 2020) před účinností tohoto zákona (27. 2. 2021) se však zmíněná lhůta nepoužije, neboť na ně pandemický zákon nedopadal. Při absenci zvláštní úpravy je třeba i na mimořádné opatření aplikovat obecnou úpravu a vycházet z jednoroční lhůty stanovené v § 101b soudního řádu správního. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že požadavek na využití možnosti podat návrh na zrušení opatření obecné povahy vyplývá z § 8 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. Ten jako podmínku přiznání nároku stanoví, aby poškozený využil v zákonem stanovených lhůtách všech procesních prostředků, které zákon poškozenému k ochraně jeho práva poskytuje. Pokud poškozený možnosti podat návrh na zrušení v zákonné lhůtě využije, nelze jeho nárok vyloučit s poukazem na jinou (jednoměsíční) lhůtu.

VI. Závěr

33. Vzhledem ke své roli Ústavní soud nepředjímá, zda v posuzované věci jsou důvody zvláštního zřetele hodné naplněny. Obecné soudy však pochybily, pokud se naplněním podmínek dostatečně nezabývaly, ačkoliv argumentace stěžovatelky k jejich naplnění zřejmě směřovala. Obecné soudy vázány názorem Ústavního soudu budou muset primárně posoudit, zda okolnosti případu nezakládají důvody zvláštního zřetele hodné. V případě, že soudy shledají

existenci důvodů zvláštního zřetele hodných, bude třeba se věcně vypořádat s otázkou, zda jsou naplněny další podmínky pro přiznání zadostiučinění, zejm. zda stěžovatelce vznikla újma, která je v režimu zákona č. 82/1998 Sb. nahraditelná. Ani v tomto ohledu Ústavní soud na tomto místě nijak nepředjímá, k jakým závěrům obecné soudy dospějí.

34. Na základě výše uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. prosince 2023 č. j. 36 Co 321/2023-592 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 26. května 2023 č. j. 43 C 79/2021-529 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 135**Porušení rovnosti účastníků řízení; nepřihlédnutí k vyjádření v důsledku administrativního pochybení
(sp. zn. II. ÚS 1105/24 ze dne 10. července 2024)**

Dojde-li technickou či organizační chybou administrativního systému soudu k chybnému posouzení skutkového stavu věci (*in concreto* důkazní návrhy byly založeny do spisu až po nařízeném soudním jednání, i když byly doručeny soudu den před tímto jednáním), nastane porušení práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a práva na rovnost účastníků (čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně (soudce zpravodaj) a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti I-Xon a. s., sídlem Husitská 344/63, Praha 3 – Žižkov, zastoupené JUDr. Petrem Maškem, advokátem, sídlem Boušova 792/25, Praha 9 – Klánovice, proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 18. ledna 2024 č. j. 34 C 159/2022-76, za účasti Městského soudu v Brně jako účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 18. ledna 2024 č. j. 34 C 159/2022-76 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem stěžovatelky na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 18. ledna 2024 č. j. 34 C 159/2022-76 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného soudního rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jí byla porušena její základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) sp. zn. 34 C 159/2022 se podává, že městský soud napadeným rozsudkem rozhodl, že návrh stěžovatelky, aby jí byl Šimon Franko povinen zaplatit částku ve výši 5 330 Kč, se zamítá (výrok I) a dále rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok II až IV).

3. Městský soud shledal, že jelikož obsahem spisu nebyla prokázána tvrzení uvedená v žalobě stran týkající se vzniku pohledávky a stěžovatelka pro svou neúčast u jednání soudu nemohla být poučena ve smyslu § 118a odst. 1, 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád,

ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), městský soud žalobu pro neunesení břemene tvrzení a důkazního břemene v celém rozsahu zamítl. Pro úplnost městský soud uvedl, že dne 17. 1. 2024 bylo městskému soudu doručeno podání stěžovatelky, kterým doplnila svá skutková tvrzení; označené podání se však do dispozice samosoudce dostalo až po vyhlášení rozsudku ve věci samé.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka namítá, že v řízení nebylo přihlédnuto k jejímu vyjádření, v němž namítala zásadní tvrzení a navrhovala důkazy k jejich prokázání. V důsledku tohoto postupu soud bezdůvodně jednal ve prospěch žalovaného, ač měl vycházet také z tvrzení stěžovatelky a jí k tomu přiložených důkazů. Skutečnost, že městský soud vypořádal námitky pouze jedné strany sporu, a nikoliv již obranné námitky druhé strany, které zcela opomenul, zakládá porušení procesní rovnosti stran.

III. Procesní předpoklady projednání návrhů

5. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatelky

6. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníku řízení a žalovanému.

7. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že je skutečností, že podání stěžovatelky ze dne 17. 1. 2024 bylo doručeno do datové schránky městského soudu dne 17. 1. 2024 ve 14:46 hodin, nicméně do faktické dispozice soudce se – nikoliv záměrně, leč z technických důvodů (daných velikostí městského soudu, množstvím podání, které je třeba denně zpracovat a počtem zaměstnanců, kteří toto mají v náplni práce) – dostalo až po jednání dne 18. 1. 2024. Městský soud k němu tedy při svém rozhodování nepřihlížel, což lze samozřejmě bez dalšího posoudit jako vadu řízení.

8. Žalovaný se k ústavní stížnosti nevyjádřil. Vzhledem k tomu se má za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdal (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 o. s. ř.).

9. Vyjádření městského soudu bylo stěžovatelce zasláno na vědomí a k případné replice. Ta v ní uvedla, že souhlasí s názorem městského soudu, že nepřihlédnutí k vyjádření stěžovatelky je vadou řízení, tato vada má krom toho za následek nepříznivé rozhodnutí ve věci, neboť ve vyjádření se stěžovatelka vypořádala s důvody, pro které byla žaloba zamítnuta.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování soudů. Úkolem Ústavního soudu je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivý případ je v zásadě věcí soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich

rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

11. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“ spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi podáván, resp. který odpovídá všeobecně přijímanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. např. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

12. Předmětem nyní posuzovaného sporu je částka ve výši 5 330 Kč, kterou lze i ve světle judikatury Ústavního soudu označit za bagatelní. Ústavní soud dal opakovaně ve své rozhodovací praxi (např. rozhodnutí ve věcech sp. zn. IV. ÚS 695/01, IV. ÚS 248/01, IV. ÚS 8/01, III. ÚS 405/04, III. ÚS 602/05, III. ÚS 748/07, I. ÚS 988/12 aj.) najevo, že v takových případech – s výjimkou zcela extrémních rozhodnutí – je úspěšnost ústavní stížnosti pro její zjevnou neopodstatněnost vyloučena. Důvodnost ústavní stížnosti v takové věci tedy přichází v úvahu jen v případech extrémního vybočení ze standardů, jež jsou pro postupy zjišťování skutkového základu sporu a pro jeho právní posouzení esenciální (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 3672/12, II. ÚS 4668/12, III. ÚS 4497/12 a další). Pochybení takového charakteru však bohužel Ústavní soud shledal v nyní souzené věci.

13. V posuzované věci je nesporné (viz č. l. 65 až 72 a zejména úřední záznam na č. l. 71 strana druhá spisu městského soudu sp. zn. 34 C 159/2022 a také obsahově totožné tvrzení stěžovatelky a městského soudu), že stěžovatelka zaslala vyjádření k výzvě soudu den před nařízeným jednáním městského soudu (tj. 17. 1. 2024 ve 14:46 hodin), když nařízené jednání se konalo dne 18. 1. 2024 ve 13:00 hodin, nicméně uvedené vyjádření s přílohami se dostalo do dispozice samosoudce až dne 19. 1. 2024 ráno.

14. Jak je z výše uvedeného zjevné, nebyly stěžovatelčiny důkazní návrhy a její tvrzení včas vytištěny z elektronického systému a založeny do spisu v listinné podobě. Tento nedostatek způsobil, že městský soud při zjišťování skutkového stavu vycházel pouze z důkazů založených ve spisu a měl za to, že stěžovatelka žádné důkazy soudu nepředložila, což však objektivně neodpovídalo skutečnosti. V tomto postupu spatřuje Ústavní soud porušení stěžovatelčina práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny, neboť obecný soud musí věnovat pozornost všem skutečnostem, které jsou důležité pro jeho rozhodování. Je nerozhodné, že se důkazní návrhy stěžovatelky nedostaly včas v listinné podobě do sféry dispozice příslušného soudce městského soudu, neboť oběh písemností je věcí vnitřní organizace práce každého soudu [srov. náleze sp. zn. I. ÚS 689/05 ze dne 21. 6. 2006 (N 126/41 SbNU 575)]. Z ústavněprávního hlediska lze považovat postup soudu při nakládání s důkazními návrhy za bezdůvodné opomenutí, což představuje pochybení, jež má ústavněprávní relevanci pro posouzení řádného dodržení pravidel při zjišťování skutkového stavu věci samé [srov. náleze ze dne 7. 1. 2016 sp. zn. II. ÚS 2841/15 (N 2/80 SbNU 31)]. Ústavní soud v této souvislosti musí zdůraznit, že uvedená skutečnost není pochybením konkrétního soudce městského soudu, ale toto pochybení může být způsobeno možným nedostatečným materiálním a personálním zajištěním obecných soudů ze strany příslušných orgánů státní správy.

15. Zrušením napadeného rozsudku se městskému soudu otevírá možnost napravit svůj postup v důkazním řízení a vypořádat se s důkazy navrženými stěžovatelkou a jejími argumentačními tvrzeními za dodržení všech ústavních procesních principů.

VI. Závěr

16. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem nezbývá než uzavřít, že napadeným soudním rozhodnutím byla porušena ve výroku nálezu uvedená ústavně zaručená práva stěžovatelky. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené soudní rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil.

17. Vzhledem k tomu, že od ústního jednání nebylo možno očekávat další objasnění věci, Ústavní soud od něj podle § 44 věty první téhož zákona upustil.

Č. 136

Změna nákladů řízení odvolacím soudem v neprospěch odvolatele v rozporu se zásadou zákazu *reformationis in peius* (sp. zn. II. ÚS 1145/24 ze dne 10. července 2024)

Změní-li odvolací soud v řízení o odvolání jediného účastníka řízení rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení před soudem prvního stupně v neprospěch tohoto účastníka, rozhodne v rozporu se zásadou zákazu *reformationis in peius*, která byt' není výslovně vyjádřena zákonem, platí v občanském soudním řízení jako důsledek zásady dispoziční platící pro podání odvolání a navazující řízení, dovoluje-li to povaha řízení a konkrétní procesní situace. Nerespektování této zásady bez náležitého důvodu představuje porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky Hany Šustkové, zastoupené Mgr. Alenou Švaříčkovou, advokátkou, sídlem Mezírka 775/1, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 11. ledna 2024 č. j. 14 Co 138/2023-185, za účasti Krajského soudu v Brně jako účastníka řízení a MgA. Vladana Šustka, zastoupeného JUDr. Martinem Halahijou, advokátem, sídlem třída Kapitána Jaroše 1844/28, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Výrokem I b) rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 11. ledna 2024 č. j. 14 Co 138/2023-185 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 11. ledna 2024 č. j. 14 Co 138/2023-185 se ve výrocích I b), II a III zrušuje.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhá zrušení výroků I b) a III v záhlaví uvedeného rozhodnutí Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“), přičemž tvrdí, že jimi byla porušena její základní práva zakotvená v čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. V ústavní stížnosti stěžovatelka dále navrhl, aby Ústavní soud do doby rozhodnutí o této ústavní stížnosti odložil vykonatelnost napadených výroků I b) a III rozsudku krajského soudu. Ústavní soud návrhu stěžovatelky vyhověl a usnesením ze dne 3. 5. 2024 sp. zn. II. ÚS 1145/24 odložil vykonatelnost výroků I b) a III napadeného rozsudku krajského soudu.

3. Dále stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud rozhodl, že náklady na její právní zastoupení zaplatí stát, neboť to odůvodňují její osobní a majetkové poměry, když stěžovatelka nemá dostatečné prostředky k placení nákladů spojených se svým zastoupením.

4. Z ústavní stížnosti, z vyžádaného soudního spisu a z napadeného rozhodnutí se podává, že rozsudkem Městského soudu v Brně (dále jen „městský soud“) ze dne 9. 9. 2022 č. j. 62 C 78/2022-80 bylo k návrhu vedlejšího účastníka (manžela), rozvedeno manželství vedlejšího účastníka a stěžovatelky (manželky), uzavřené dne 25. 9 2004 (výrok I). Městský soud žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok II).

5. Doplňujícím usnesením ze dne 9. 11. 2022 č. j. 62 C 78/2022-93 městský soud rozhodl, že Česká republika – městský soud nemá vůči účastníkům právo na náhradu nákladů vynaložených na odměnu ustanovené zástupkyně stěžovatelky.

6. Proti rozsudku městského soudu ve znění doplňujícího usnesení (dále jen „rozsudek městského soudu“) podala stěžovatelka odvolání. Napadeným rozsudkem krajského soudu byl rozsudek městského soudu a) ve výrocích I a II potvrzen, b) ve výroku II v části, ve které bylo rozhodnuto doplňujícím usnesením, byl změněn tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit České republice na účet městského soudu na náhradě nákladů řízení částku 8 100 Kč (výrok I) a dále bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II). Dále byla stěžovatelce uložena povinnost zaplatit České republice na účet městského soudu na náhradě nákladů odvolacího řízení částku určenou v samostatném usnesení odvolacího soudu (výrok III).

7. Krajský soud vyšel ze skutkového stavu zjištěného městským soudem a ztotožnil se i s jeho závěrem, že manželství účastníků je hluboce, trvale a dlouhodobě rozvráceno a nelze již očekávat jeho obnovení. Krajský soud proto přisvědčil městskému soudu i v závěru o splnění zákonných podmínek pro rozvod manželství. S ohledem na uvedené krajský soud rozsudek městského soudu jako věcně správný potvrdil, a to včetně výroku o náhradě nákladů řízení účastníků, kterou městský soud podle § 23 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“), žádnému z účastníků nepřiznal, neboť okolnosti případu přiznání náhrady nákladů řízení některému z jeho účastníků neodůvodňovaly. Ve výroku doplňujícího usnesení o náhradě nákladů řízení státu byl rozsudek městského soudu podle § 220 odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) změněn, neboť městský soud podle krajského soudu České republiky nesprávně nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení s poukazem na § 23 z. ř. s. Z obsahu spisu krajský soud zjistil, že stěžovatelce byla usnesením městského soudu ze dne 17. 6. 2022 č. j. 62 C 78/2022-28 ustanovena k ochraně jejích zájmů v řízení advokátka Mgr. Alena Švaříčková s odůvodněním, že stěžovatelka splňuje předpoklady pro částečné osvobození od soudních poplatků. Usnesením ze dne 14. 2. 2023 č. j. 62 C 78/2022-133 byla stěžovatelka osvobozena v rozsahu 25 % od placení soudních poplatků, avšak ve zbývajícím rozsahu 75 %, v němž od placení soudních poplatků osvobozena nebyla, je povinna hradit státu náklady spojené se svým zastoupením, které podle § 140 odst. 2 o. s. ř., platí stát. Stát má přitom podle § 148 odst. 1 o. s. ř., podle výsledku řízení právo na náhradu nákladů řízení proti účastníkům, které platí, nejsou-li u nich předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. V rozsahu 75 %, v němž stěžovatelka nespĺňuje předpoklady pro osvobození od soudních poplatků s ohledem na skutečnost, že v řízení nebyla úspěšná a proti jejímu návrhu bylo manželství účastníků rozvedeno, je tak povinna nahradit náklady řízení státu vzniklé vyplacením znalečného ve výši 10 800 Kč. Proto krajský soud změnil rozhodnutí městského soudu o nákladech řízení státu tak, že stěžovatelce uložil povinnost zaplatit státu náhradu nákladů řízení před městským soudem ve výši 8 100 Kč (75 % z 10 800 Kč), vedlejšímu účastníkovi pak povinnost zaplatit zbývající částku podle § 149 odst. 2 o. s. ř. uložena nebyla, neboť mu nebyla uložena povinnost platit stěžovatelce náhradu jejích nákladů řízení. Výrok o náhradě nákladů odvolacího řízení odůvodnil krajský soud odkazem na § 224 odst. 1 o. s. ř. a § 23 z. ř. s., když v řízení o rozvod

manželství se účastníkům zásadně nepřiznává právo na náhradu nákladů řízení, přičemž okolnosti případu přiznání náhrady nákladů odvolacího řízení neodůvodňují.

II. Argumentace stěžovatelky

8. V ústavní stížnosti stěžovatelka namítá, že výroky I b) a III rozsudku krajského soudu bylo porušeno její právo na spravedlivý proces, právo na přístup k soudu a právo na právní pomoc v řízení před soudy a také její vlastnické právo, respektive její legitimní očekávání vztahující se k jejímu majetku a nutnosti jeho vynaložení na právní pomoc před soudy. Stěžovatelka má za to, že rozhodnutí krajského soudu, podle kterého má hradit část nákladů vynaložených státem na odměnu své zástupkyně ustanovené soudem, nemá oporu v příslušných právních předpisech a bylo pro ni překvapivé. Proti usnesení o přiznání odměny se neodvolávala, a „to tak muselo nabýt právní moci nezávisle na probíhajícím odvolacím řízení“. Stěžovatelka poukazuje na to, že v usnesení o přiznání osvobození od soudních poplatků, které se vztahovalo k soudnímu poplatku za podané odvolání, se uvádí, že stěžovatelce se přiznává osvobození od soudních poplatků za odvolání v rozsahu 25 %. S ohledem na znění usnesení o přiznání osvobození od soudních poplatků a usnesení o ustanovení zástupkyně stěžovatelka získala legitimní očekávání, že v řízení bude nucena uhradit část soudního poplatku a případné náklady dokazování (znalecký posudek), avšak nikoliv náhradu nákladů, které stát vynaloží na odměnu jí ustanovené zástupkyně. Z platné právní úpravy, jakož i z odůvodnění usnesení o ustanovení zástupkyně a usnesení o přiznání osvobození od soudních poplatků stěžovatelka rovněž nabyла legitimní očekávání, že jí byla soudem ustanovena právní zástupkyně, přičemž náklady na odměnu této zástupkyně bude hradit stát, neboť je osobou, jejíž majetkové poměry takový postup odůvodňují, aby měla možnost efektivní soudní ochrany v probíhajícím řízení. Vycházel-li soud z toho, že přizná stěžovatelce osvobození ve výši 25 %, aby nemusela platit soudní poplatek z odvolání v celé výši 2 000 Kč, kdy i platba této částky by mohla představovat významný zásah do její finanční sféry, tím spíše takový zásah představuje povinnost k úhradě několikanásobně vyšší částky na nákladech státu vynaložených na odměnu ustanoveného právního zástupce.

9. Stěžovatelka dále uvádí, že na okraj namítá, že krajský soud se v odůvodnění svého rozsudku dopustil řady extrémně zkreslených vyjádření, která straní vedlejšímu účastníkovi, aniž by pro taková tvrzení existoval podklad v příslušném spise. Krajský soud (stejně jako městský soud) pochybil, když nepřipustil provedení stěžovatelkou navrhaných důkazů, zejména výslechů navržených svědků, ale např. i zpráv charitativních organizací, kdy tvrzení stěžovatelky o tlaku ze strany vedlejšího účastníka nebylo s ohledem na ostatní okolnosti možné prokázat jinak. Stěžovatelkou navržené důkazy soud neprovedl a bez dalšího se ztotožnil s tvrzeními vedlejšího účastníka, která se nezakládají na pravdě a v řízení nebyly ničím prokázány. Ve prospěch vedlejšího účastníka tak soud vyložil např. i skutečnost, že stěžovatelka byla kvůli jednání vedlejšího účastníka vůči její osobě nucena opustit byt ve S., neboť jednání vedlejšího účastníka již nebylo možné nadále snášet. Krajský soud danou situaci otočil tak, že vinu za takové vyústění vložil na bedra stěžovatelky, aniž by pro to měl jakýkoliv důkaz ve spise. S ohledem na tuto skutečnost nelze podle stěžovatelky vnímat rozhodnutí krajského soudu ani po této stránce jako spravedlivé a nezaujaté.

III. Vyjádření účastníka řízení, vedlejšího účastníka řízení a replika stěžovatelky

10. Soudce zpravodaj zaslal podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ústavní stížnost k vyjádření krajskému soudu, městskému soudu a vedlejšímu účastníkovi řízení.

11. Krajský soud ve svém vyjádření odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku v příslušné části, ve které jsou uvedeny veškeré skutkové i právní závěry, na nichž je rozhodnutí o náhradě nákladů řízení vzniklých státu založeno. Krajský soud uvedl, že při vydání

napadeného rozhodnutí postupoval podle všech příslušných hmotněprávních i procesních zákonných ustanovení a podle svého přesvědčení, jejich aplikací a výkladem neporušil žádná ústavně zaručená práva stěžovatelky – právo na spravedlivý proces, na přístup k soudu a na právní pomoc v řízení před soudy.

12. Vedlejší účastník ve svém vyjádření k podané ústavní stížnosti poukázal na to, že stěžovatelka v řízení před obecnými soudy obstruovala, a řízení proto trvalo nehospodárně dlouho. Stěžovatelka během soudního řízení nejednala v dobré víře. Stěžovatelka proto podle vedlejšího účastníka měla být informována o rozsahu právní pomoci a výši odměny za jednotlivé úkony. Vedlejší účastník zdůraznil, že vyjádření stěžovatelky ve vztahu k nákladům státu považuje za účelové tvrzení. Výše odměny advokáta vychází z advokátního tarifu, který jasně stanoví, za jaká podání a v jaké hodnotě náleží advokátovi odměna za poskytování právních služeb. Advokát má informační povinnost vůči svému klientovi co do výše odměny. Stěžovatelka měla být poučena o výši odměny, očekávatelných nákladech a počtu úkonů právní služby. Stěžovatelčina tvrzení o neočekávatelnosti jsou nesprávná a účelová. Vzhledem k tomu, že krajský soud postupoval v souladu s právním řádem a judikaturou, že majetkové poměry stěžovatelky nejsou zcela jasné a že se všemi skutkovými stavy se vypořádal jak městský soud, tak i krajský soud, má vedlejší účastník za to, že ústavní stížnost stěžovatelky je nedůvodná. Vedlejší účastník proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou, případně aby ji zamítl jako nedůvodnou, protože do základních práv stěžovatelky nebylo neoprávněně zasazeno. Dále vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud rozhodl, že vedlejší účastník má nárok na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem.

13. K vyjádřením krajského soudu a vedlejšího účastníka podala stěžovatelka repliku, ve které setrvala na své argumentaci uvedené v ústavní stížnosti. Ve vztahu k napadenému rozhodnutí krajského soudu poukázala na to, že předmět řízení o ústavní stížnosti se týká pouze vztahu mezi stěžovatelkou a státem, tedy toho, zda a v jaké míře bude stěžovatelka povinna uhradit státu náklady řízení, které na straně státu vznikly. Výsledek řízení před Ústavním soudem nemůže mít jakýkoliv dopad do majetkové ani osobní sféry vedlejšího účastníka. Přesto vedlejší účastník sepsal své vyjádření k ústavní stížnosti, které je zaměřeno ostře proti stěžovatelce a její zástupkyni. Podle stěžovatelky se vedlejší účastník svým vyjádřením snaží přispět k tomu, aby stěžovatelka musela státu zaplatit soudem stanovenou částku na nákladech řízení (a tím se zhoršila její již tak špatná majetková situace) a zároveň vzbudit nedůvěru mezi stěžovatelkou a její zástupkyní. S ohledem na předmět řízení a obsah vyjádření je zřejmé, že smyslem vyjádření není ochrana samotných práv vedlejšího účastníka v příslušném řízení. S ohledem na tuto skutečnost stěžovatelka považuje vyjádření vedlejšího účastníka za neúčelné, a nepovažuje proto za důvodné, aby mu případně byla za toto vyjádření přiznána náhrada nákladů řízení.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudě. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další „superrevizní“ instanci v systému

obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

16. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>].

17. Ústavní soud ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. náleze ze dne 10. 10. 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, postihuje-li rozhodování obecných soudů nepřípustně některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně příslušného a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při použití práva).

18. Pojem libovůle pak Ústavní soud setrvale interpretuje ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, příp. interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. tzv. přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz např. náleze ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04 (N 178/35 SbNU 375) či náleze ze dne 30. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 2121/14 (N 182/74 SbNU 591)].

19. Spravedlivým procesem se rozumí celý postup a ucelený řetězec postupů, kdy jsou soudní cestou chráněna práva a právem chráněné zájmy osob. Jinými slovy právo na spravedlivý proces je ústavně zaručené právo každého na přístup před nezávislého a nestranného soudce, před nímž se domáhá ochrany svých práv. Jde o zákonem stanovený procesní postup a zákonem upravené soudní řízení. Jde tedy o celý řetězec záruk zákonnosti, které v souhrnu odpovídají nárokům ústavnosti vyjádřené v ústavním pořádku České republiky [srov. náleze ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431) či náleze ze dne 14. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 2502/17 (N 88/89 SbNU 331)].

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. V nálezu ze dne 10. 4. 2024 sp. zn. I. ÚS 1238/23 Ústavní soud konstatoval, že jednou ze základních zásad, která charakterizuje civilní sporné řízení, je zásada dispoziční. Její projev představují mimo jiné ustanovení občanského soudního řádu, která upravují jednotlivé procesní úkony, k nimž jsou účastníci v řízení oprávněni a které jsou v jejich výlučné dispozici (např. návrh na zahájení řízení, zpětvzetí návrhu či odvolání). Zásada dispoziční je nejtypičtější

procesní zásada civilního řízení sporného, jež spočívá v možnosti procesních stran disponovat řízením a jeho předmětem.

21. Účastníci civilního řízení podáním žaloby rozhodnou o tom, že je proces zahájen, zpětvzetím žaloby způsobí zastavení (skončení) řízení. V průběhu procesu mohou účastníci využít dalších prostředků procesní ochrany k dispozici s předmětem řízení, například rozšíření žaloby či uzavření soudního smíru. Dispoziční oprávnění sporných stran v procesu se realizují tzv. dispozičními procesními úkony, tedy těmi, jež mohou významně ovlivnit proces. Jsou jimi, kromě podání žaloby, zpětvzetí žaloby, změna žaloby a uzavření smíru, např. i podání vzájemné žaloby, podání odvolání, dovolání či žaloby na obnovu řízení nebo žaloby pro zmatečnost.

22. Zásada dispoziční v procesu znamená, že procesní aktivita je dána do rukou účastníků, nikoli soudu nebo jiných subjektů. Je založena na ideji právního zájmu, a tedy platí, že iniciativu má ten, kdo uplatňuje či brání vlastní právní zájem.

23. V nálezu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 42/08, bodu 20 (N 90/53 SbNU 159, č. 163/2009 Sb.) Ústavní soud uvedl, že smyslem a účelem civilního práva procesního je poskytovat ochranu subjektivním soukromým právům, tj. veřejné občanské procesní právo slouží soukromému právu hmotnému, a neplní-li tento svůj úkol, ztrácí svůj význam. Vzájemné funkční vazby soukromého práva hmotného, jež je postaveno na autonomii vůle účastníků soukromoprávních vztahů, a veřejného občanského práva procesního se promítají do oblasti práva procesního především dispoziční zásadou, která ovládá civilní proces. Dispoziční zásada představuje specifické promítnutí soukromoprávní autonomie vůle do oblasti civilního procesu. Stranám je dáno, aby svobodně, v souladu se zásadou dispoziční, nakládaly jak řízením, tak i jeho předmětem.

24. Význam zásady dispoziční pro sporné občanské řízení Ústavní soud dále akceptoval například v nálezech ze dne 29. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 38/05 (N 187/38 SbNU 511) či ze dne 30. 6. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 40/18 (N 138/100 SbNU 512, č. 327/2020 Sb.), byť zde nikoli jako zásadu bez dalšího ústavní (k tomu v podrobnostech viz i dále). Nelze však popřít, že zásada dispoziční je v civilním sporném řízení ustáleně chápána jako klíčová zásada tohoto řízení, která je v procesním kontextu vyjádřením principu ochrany autonomie vůle a odpovědnosti jednotlivce za prosazení vlastních právních zájmů. Nelze proto bezdůvodně postupovat v rozporu s touto zásadou.

25. Dispoziční zásada se podle doktríny projevuje jak v řízení v prvním stupni, tak o opravných prostředcích, tedy i odvolacím řízení (srov. Lavický, P. Dispoziční zásada v civilním odvolacím řízení. Právní rozhledy, 2015, č. 7, s. 253 a násl., či Lavický P. a kol. Civilní právo procesní. Díl první. Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní, 2023, s. 48). Jeho zahájení by totiž opět mělo být v rukou stran; také jen na odvolání by mělo záviset vymezení předmětu odvolacího řízení. Ten je dán rozsahem odvolání, odvolacími důvody a odvolacím návrhem.

26. Projevem dispoziční zásady v opravných řízeních je mimo jiné tzv. zákaz *reformationis in peius*, který zajišťuje svobodu práva podat opravný prostředek, neboť jen při jeho uplatnění se osoba podávající opravný prostředek nemusí obávat, že v důsledku podání opravného prostředku ve svůj prospěch dojde ke zhoršení jejího postavení. Zákaz změny k horšímu (*reformatio in peius*) tedy znamená, že ten, kdo využil opravného prostředku, nemůže mít v důsledku rozhodnutí odvolacího soudu horší postavení, než jaké mu přiznávalo napadené rozhodnutí, tj. odvolací soud nesmí napadené rozhodnutí změnit k tíži (v neprospěch) odvolatele, odvolal-li se jen on sám. Pokud podaly odvolání obě strany, může se rozhodnutí odvolacího soudu pohybovat jen v rámci vymezeném odvoláními obou stran.

27. Proto se již ve starší literatuře uvádělo, že reformace *in peius* je chápána jako změna k horšímu v právním postavení účastníka, která nastala v řízení o opravném prostředku v důsledku jeho vlastní procesní aktivity. Zákaz popsané změny k horšímu v opravných řízeních je projevem dispoziční zásady. Je adresovaný soudu, který by jinak byl v řízení o opravném

prostředku oprávněn způsobit změnu procesního postavení určitého účastníka k horšímu (srov. např. Macur, J. Reformácia in peius v občianskom súdnom konaní. Právny obzor, 1970, roč. 53, č. 5, s. 442).

28. Byť zákonná úprava civilního procesu zásadu zákazu *reformationis in peius* výslovně nezakotvuje, její všeobecná platnost pro civilní soudní řízení je nesporná, což se podává jak z jednoznačných závěrů doktríny a judikatury, tak nepřímou též z věcného záměru civilního řádu soudního a srovnání příbuzných zahraničních právních úprav. Důvodnému uplatňování zásady zákazu reformace *in peius* v civilním řízení nasvědčují též závěry judikatury Ústavního soudu (viz níže).

29. Smyslem zásady zákazu *reformationis in peius* je v co nejširší míře garantovat účastníkům řízení svobodné rozhodnutí napadnout odvoláním „vadný“ rozsudek soudu prvního stupně (svobodu práva podat opravný prostředek) a přezkoumat ho odvolacím soudem, aniž by se obával rizika zhoršení své situace. Zákaz reformace *in peius* je tedy třeba chápat jako garanci svobody odvolacího práva.

30. Podle § 212 o. s. ř. odvolací soud projedná věc v mezích, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí. Tímto rozsahem není vázán a) v případech, kdy na rozhodnutí o napadeném výroku je závislý výrok, který odvoláním nebyl dotčen, b) v případech, kde jde o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozhodnutí musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně, a kde platí úkony jednoho z nich i pro ostatní (§ 91 odst. 2 o. s. ř.), třebaže odvolání podal jen některý z účastníků, c) jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. V souladu s § 212a odst. 1 o. s. ř. lze rozhodnutí soudu prvního stupně přezkoumat i z důvodů, které nebyly v odvolání uplatněny (§ 205 odst. 2 o. s. ř.), není-li dále stanoveno jinak. Odvolací soud tedy provádí přezkum nejen z hlediska hmotného práva, ale i práva procesního s tím, že jeho přezkum je (by měl být) limitován zákazem tzv. změny k horšímu (*reformatio in peius*; srov. Jakšič, V. in Lavický, P. a kol. Občanský soudní řád Praha: Wolters Kluwer, 2016, komentář ASPI k § 212, bod 7., právní stav ke dni 1. 1. 2016). Ačkoli jde o právně teoretický požadavek, je třeba ho respektovat.

31. Napadne-li účastník řízení odvoláním pouze výrok ve věci samé, je odvolací soud povinen z úřední povinnosti přezkoumat i nákladový výrok (§ 212 o. s. ř.). Odvolací soud může za této situace rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé změnit, přičemž změna se promítne i do závislého výroku o nákladech prvostupňového řízení, neboť podle § 224 odst. 2 o. s. ř., změnil-li odvolací soud rozhodnutí, rozhodne i o nákladech řízení u soudu prvního stupně. O obou výrocích (výroku ve věci samé i o nákladech) by však měl odvolací soud v duchu zásady zákazu reformace *in peius* rozhodnout pouze ve prospěch odvolatele.

32. Odvolací řízení se zahajuje jen na návrh, ovládá ho zásada dispoziční. Nákladový výrok jako závislý výrok sdílí (by měl sdílet) osud výroku hlavního. Platí-li zákaz reformace *in peius* ve vztahu k rozhodování o odvolání proti výrokům rozhodnutí ve věci samé, musí se toto pravidlo projevit i při rozhodování o nákladech prvostupňového řízení, protože jde o výrok závislý. Z charakteru opravných prostředků, které jsou výlučně v dispozici účastníků řízení, totiž vyplývá, že soud může rozhodnout jen ve prospěch odvolatele (neodvolala-li se současně protistrana), a to i jde-li o rozhodování o nákladech prvostupňového řízení. Odvolací soud tedy v duchu zásady zákazu reformace *in peius* přezkoumá nákladový výrok jako závislý výrok, ačkoli nebyl odvoláním napaden, avšak může jej změnit pouze ve prospěch odvolatele společně s výrokem ve věci samé.

33. Potvrdí-li však odvolací soud výrok rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé, není již důvod přezkoumávat nákladový výrok jako závislý výrok. Z povahy věci totiž plyne, že by se odvolací soud již neměl správností nákladového výroku prvostupňového rozhodnutí zabývat (srov. § 224 odst. 2 o. s. ř.), neprojevila-li k tomu svou vůli protistrana svým dispozičním úkonem.

34. Lze proto dovést, že zásadu zákazu *reformationis in peius* by odvolací soud měl při svém rozhodování i o nákladech řízení respektovat, neboť opačný závěr by odporoval dispozičnímu charakteru odvolání jako opravného prostředku, který je ve výlučné dispozici účastníka řízení, a taktéž smyslu a účelu opravných prostředků. Ochrana odvolací soudy poskytují tomu, kdo o to požádá; právě to je projev dispoziční zásady, která odvolací soud opravňuje k zásahu do rozhodnutí soudu prvního stupně jen ve prospěch procesně aktivního účastníka řízení či případně ve veřejném zájmu.

35. Judikatura Ústavního soudu uznává, že i když je zásada dispoziční neoddělitelnou součástí procesních zásad občanského soudního řízení, nejde o zásadu, jež má svůj přímý původ v ústavním pořádku České republiky [viz bod 28 nálezu ze dne 30. 6. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 40/18 (N 138/100 SbNU 512, č. 327/2020 Sb.)]. Obdobně platí pro zásadu zákazu reformace *in peius*, která ze zásady dispoziční vychází (srov. bod 12 nálezu ze dne 24. 5. 2022 sp. zn. II. ÚS 55/22). Ústavní soud s ní proto zachází jako s jakoukoli jinou zákonnou procesní zásadou; ačkoli nemá pozitivní ústavněprávní zakotvení, její porušení se může v závislosti na konkrétních okolnostech a daném procesním kontextu jako procesní vada negativně projevit ve sféře ústavně zaručených práv a svobod. Tak ostatně k zásadě dispoziční v odvolacím řízení či zásadě zákazu reformace *in peius* přistupoval Ústavní soud též v minulosti.

36. V nálezu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 87/99 (N 100/15 SbNU 31) Ústavní soud dovedl, že pokud odvolací soud bez návrhu účastníků změnil rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení, aniž změnil odvoláním napadené rozhodnutí, učinil tak v rozporu s § 224 odst. 1 a 2 o. s. ř. a na úkor zásady dispoziční, čímž porušil právo tehdejšího stěžovatele na řádně vedené soudní řízení podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V bodu 35 nálezu ze dne 29. 3. 2022 sp. zn. IV. ÚS 1642/21 Ústavní soud vyslovil, že nerespektování zákazu *reformationis in peius* ve správním soudnictví může věc posunout do ústavně právní roviny, také protože se může (bez náležitého důvodu) zhoršit procesní postavení účastníka, a to jen v důsledku využití práva na opravný prostředek, čímž dojde k porušení práva na spravedlivý proces, protože opravný prostředek nelze považovat za účinný.

37. Přezkoumá-li tedy odvolací soud napadené rozhodnutí soudu prvního stupně v rozporu s procesními předpisy v širším rozsahu, než odvolatel navrhoval, a v rozporu se zásadou zákazu reformace *in peius* pouze na podkladě účastníkem řízení podaného odvolání, jeho procesní postavení zhorší, překročí svoji pravomoc vykonávat soudní moc jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon (čl. 2 odst. 3 Ústavy). Nedostojí tak své povinnosti plynoucí pro něj z čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci, přičemž odvolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu a odvolací soud je tedy povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce. Tím soud poruší právo účastníka řízení na soudní ochranu a na řádně vedené (zákonem upravené) soudní řízení ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

38. Podstatou ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatelky s rozhodnutím krajského soudu, který pouze na základě jí samotnou podaného odvolání proti výroku rozsudku městského soudu ve věci samé změnil (pouze) nákladový výrok prvostupňového rozhodnutí, a to v neprospěch stěžovatelky. Stěžovatelka namítá procesní pochybení krajského soudu, který překročil své oprávnění v civilním sporném řízení, neboť měl přezkoumat odvoláním napadený rozsudek městského soudu toliko v rozsahu jí podaného odvolání. Ústavní soud proto musel v duchu své ustálené rozhodovací praxe vztahující se k vadám procesního charakteru posoudit, zda takový postup odporuje zásadám řádně vedeného soudního řízení a zda má tato případná vada negativní důsledky ve sféře ústavně zaručených práv a svobod stěžovatelky.

39. V předmětné věci krajský soud výrok o nákladech prvostupňového rozhodnutí změnil z důvodu nesprávného určení povinnosti k náhradě nákladů řízení státu (nákladů právní

zastoupení stěžovatelky) městským soudem. Krajský soud v odvolacím řízení rozhodoval výhradně o odvolání stěžovatelky proti výroku ve věci samé, na jehož základě rozsudek městského soudu ve věci samé potvrdil, avšak změnil jej pouze ve výroku o nákladech prvostupňového řízení, a to v neprospěch stěžovatelky, a naopak ve prospěch státu.

40. Krajský soud tak napadeným rozhodnutím v rozporu se zásadou zákazu reformace *in peius* na podkladě odvolání podaného pouze samotnou stěžovatelkou její procesní postavení zhoršil. Krajský soud přitom v dané procesní situaci byl oprávněn rozhodnout jen ve prospěch stěžovatelky. Popsaným postupem krajský soud překročil svoji pravomoc vykonávat soudní moc jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon (čl. 2 odst. 3 Ústavy), a nedostal tak své povinnosti plynoucí pro něj z čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci.

41. Krajský soud v posuzované věci překročil své oprávnění posuzovat odvoláním napadený rozsudek výhradně v rozsahu podaného odvolání (v mezích ve kterých se odvolatel domáhal přezkoumání rozhodnutí) a rozhodnout jen ve prospěch jediné odvolatelky, když zde k opačnému postupu nebyly dány důvody, čímž rozhodl v rozporu se zásadami ovládajícími občanské soudní řízení. Tato procesní vada pak v okolnostech posuzované věci vedla k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Uvedené procesní pochybení v této věci s ohledem na majetkové poměry stěžovatelky též představuje závažný zásah do její majetkové sféry. Věc tedy dosahuje náležitého ústavněprávního rozměru.

42. Ústavní soud nepovažuje za významné, jaké rozhodnutí o nákladech je správné, protože předmětem posouzení je procesní postup. V nyní posuzované věci se rozhodnutí krajského soudu v rozporu se zásadou zákazu reformace *in peius* negativně promítlo ve sféře garance odvolacího práva stěžovatelky ve smyslu přístupu k soudu (zákonem předvídanému řízení o opravném prostředku), protože nepodala-li by stěžovatelka odvolání, nedošlo by ke zhoršení jejího právního postavení (čl. 36 odst. 1 Listiny).

43. Ústavní soud si je vědom toho, že krajský soud v předmětné věci rozhodoval dříve, než byl vydán výše odkazovaný náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1238/23. Ústavní soud je však tímto nálezeem při svém dalším rozhodování vázán, neboť judikatura Ústavního soudu plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty.

44. V nyní posuzované věci (na rozdíl od věci sp. zn. I. ÚS 1238/23, srov. bod 55 tohoto nálezu) šlo sice o rozhodování o nákladech řízení státu, avšak Ústavní soud je toho názoru, že není důvod, aby stát byl oproti ostatním účastníkům jakkoli privilegován, navíc zde nebyl ani veřejný zájem, v jehož prospěch by bylo opodstatněné nákladový výrok měnit.

45. V ústavní stížnosti stěžovatelka dále uplatnila řadu námitek proti rozhodnutím obecných soudů ve věci samé. S těmito námitkami však stěžovatelka v ústavní stížnosti žádný kasační návrh nespojila. Protože Ústavní soud je vázán petitem ústavní stížnosti, nemohl se uvedenými námitkami stěžovatelky zabývat.

VI. Závěr

46. Ústavní soud uzavírá, že výše popsáním postupem krajský soud porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadený rozsudek krajského soudu ve výrocích I b), II a III podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

47. Úkolem krajského soudu bude znovu posoudit odvolání stěžovatelky, resp. jeho rozsah, přičemž při svém dalším rozhodování je krajský soud vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto náleze, jakož i v náleze ze dne 10. 4. 2024 sp. zn. I. ÚS 1238/23 (čl. 89 odst. 2 Ústavy). Krajský soud při rozhodování o odvolání stěžovatelky současně nově rozhodne o nákladech odvolacího řízení.

48. Stěžovatelka v ústavní stížnosti navrhla, aby Ústavní soud rozhodl, že náklady na její zastoupení zaplatí stát, neboť to odůvodňují její osobní a majetkové poměry. Rovněž vedlejší účastník ve svém vyjádření k podané ústavní stížnosti navrhl, aby mu Ústavní soud přiznal náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem. Jde-li o náklady právního zastoupení, může soudce zpravodaj za podmínek uvedených v § 83 odst. 1 zákona o Ústavním soudu rozhodnout, že náklady jeho zastoupení zcela nebo zčásti zaplatí stát, a to v případě, že ústavní stížnost nebyla odmítnuta. Podle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu může Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. V nyní posuzované věci neshledal Ústavní soud důvod pro přiznání nákladů řízení, neboť stěžovatelka své náklady na právní zastoupení v ústavní stížnosti ani ve své replice nevyčíslila, a u vedlejšího účastníka Ústavní soud vzhledem k výsledku řízení k přiznání nákladů řízení neshledal důvod.

49. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudce Jana Svatoně

1. Ve smyslu § 22 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, uplatňuji odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění nálezu ve věci sp. zn. II. ÚS 1145/24, neboť jsem přesvědčen, že ústavní stížnost měla být odmítnuta, popřípadě zamítnuta.

2. V souzené věci sp. zn. II. ÚS 1145/24, která je obdobnou věcí jako v případě nálezu sp. zn. I. ÚS 1238/23, odkazuji na odlišné stanovisko soudce Jana Wintra k tomuto nálezu, když souhlasím s rozbořem a s argumentací učiněnou soudcem Janem Wintrem vůči citovanému nálezu; pochopitelně s výjimkou konkrétních odkazů vážících se na údaje uvedené v citovaném nálezu.

Č. 137**Rozhodování v řízení o přípustnosti vydání osoby do cizího státu k výkonu trestu odnětí svobody na doživotí****(sp. zn. II. ÚS 1287/24 ze dne 10. července 2024)**

Rozhodne-li stížnostní soud o stížnosti, aniž je mu soudem prvního stupně předloženo řádně a včas doplněné odůvodnění blanketní stížnosti v důsledku administrativního pochybení tohoto soudu, odporuje rozhodnutí o stížnosti právu na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Uplatní-li osoba v řízení návrh na doplnění důkazu, který se ukáže jako klíčový, musí se s ním soud věcně vypořádat, jinak postupuje v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Aby soud dostál požadavkům vyplývajícím z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, musí se v řízení o přípustnosti vydání osoby do cizího státu k výkonu trestu odnětí svobody na doživotí věcně vypořádat s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, která je pro danou věc relevantní, a to zejména vyplývají-li z ní konkrétní kritéria pro posouzení dané věci.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele B. B. R. B. F. S., t. č. ve Vazební věznici Praha Pankrác, zastoupeného Mgr. Petrem Horáčkem, LL.M., advokátem, sídlem Na Zbořenci 276/14, Praha 2 – Nové Město, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. března 2024 č. j. 14 To 33/2024-626 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 23. ledna 2024 č. j. Nt 408/2023-586, za účasti Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Praze a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 7. března 2024 č. j. 14 To 33/2024-626 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. března 2024 č. j. 14 To 33/2024-626 se ruší.

III. Ve zbylé části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí pro tvrzené porušení svých ústavně zaručených práv na soudní ochranu a zákaz mučení a krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného spisu Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) sp. zn. Nt 408/2023 se podává, že Soud první instance v Tunisu rozsudkem ze dne 18. 5. 2021 uznal stěžovatele, tuniského občana, v jeho nepřítomnosti vinným za drogovou trestnou činnost, které se měl dopustit v roce 2019, a odsoudil jej za to k trestu odnětí svobody na doživotí. V roce 2023 byl stěžovatel zadržen v České republice na základě tuniského zatýkacího rozkazu a byl vzat do předběžné vazby. Tuniská strana poté požádala o vydání stěžovatele k výkonu trestu.

3. Městský soud napadeným usnesením rozhodl, že vydání stěžovatele je přípustné. S ohledem na uplatněné námitky zejména shledal, že stěžovatel nebude při výkonu trestu podroben krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestu. Městský soud kvůli odsouzení stěžovatele v jeho nepřítomnosti a indikace o zhoršujícím se stavu lidských práv v Tunisku požádal tuniskou stranu o doplnění diplomatických záruk, které poté shledal dostatečnými pro znění tuniských zákonů a umožnění monitoringu zacházení se stěžovatelem. Rozhodné rovněž bylo, že stěžovatel nijak nedoložil, že je politickým oponentem, vůči kterým v Tunisku může směřovat porušování lidských práv. Stěžovatel dále mimo jiné odkazoval na to, že jeho bratr byl odsouzen v témže trestním řízení, avšak německá strana jej do Tuniska nevydala. Městský soud však návrh na doplnění dokazování rozhodnutím německé strany zamítl pro nadbytečnost.

4. Právní zástupce stěžovatele podal proti napadenému usnesení městského soudu v den jeho vyhlášení (dne 23. 1. 2024) blanketní stížnost s tím, že ji doplní po doručení písemného vyhotovení téhož rozhodnutí. Dne 6. 2. 2024 bylo právnímu zástupci doručeno písemné vyhotovení napadeného usnesení městského soudu. Dne 8. 2. 2024 stěžovatel městskému soudu zaslal odůvodnění stížnosti. Městský soud dne 29. 2. 2024 předložil spis k rozhodnutí Vrchnímu soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“), aniž však do spisu zahrnul doručené odůvodnění stížnosti.

5. Vrchní soud poté napadeným usnesením stížnost stěžovatele zamítl. Uvedl, že blanketní stížnost zůstala neodůvodněná, avšak přesto napadené usnesení městského soudu přezkoumal i s ohledem na dosavadní námitky stěžovatele. Shledal, že se městský soud se všemi námitkami stěžovatele řádně vypořádal, zejména že stěžovatel neuvedl konkrétní informace k jeho tvrzení, že byl křivě obviněn, že se městský soud konkrétně zabýval dostatečností poskytnutých diplomatických záruk a že z ničeho nevyplývá, že vedení trestního řízení proti stěžovateli v Tunisku bylo politicky motivované. Rovněž shledal nadbytečným návrh na doplnění dokazování vyžádáním německého rozhodnutí o nepřípustnosti vydání bratra stěžovatele do Tuniska v téže trestní věci.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel tvrdí, že městský soud nesprávně zhodnotil záruky a ujištění poskytnuté tuniskou stranou; stěžovatel konzistentně popsal vady tamějšího trestního řízení, v němž byl v nepřítomnosti odsouzen na doživotí, především že bude souzen pro jiné zločiny, a že mu proto hrozí trest smrti. Stěžovatel přitom nabízel zásadní důkaz o stavu lidských práv v Tunisku, a to rozhodnutí německé strany ve věci vydání svého bratra; německý prokurátor žádost o vydání ani nepředložil tamnímu soudu. Sám stěžovatel však toto rozhodnutí nemůže obstarat, protože se netýká jeho samotného. Tunisko je zemí, kde nyní erodují záruky právního státu a kde pod tlakem mezinárodní migrace zesiluje represe v trestním řízení. Samotný fakt, že stěžovatel byl odsouzen v nepřítomnosti na doživotí a toliko na základě svědectví spoluobviněného učiněného po delší době ve vazbě naznačuje, že záruky spravedlivého procesu v Tunisku vnímají jinak.

7. Stěžovatel odkazuje na rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva (rozsudky ze dne 4. 9. 2014 ve věci *Trabelsi proti Belgii*, č. 140/10 a ze dne 7. 9. 2023 ve věci *Compaoré proti Francii*, č. 37726/21), podle které je třeba podrobně přezkoumat diplomatické záruky poskytnuté dožadujícím státem. Tím spíše, jde-li o hrozící vydání k výkonu trestu odnětí

svobody na doživotí. Tuniská strana neposkytla konkrétní ujištění, že stěžovatel nebude ušetřen neodvolatelného trestu. Konečně stěžovatel upozorňuje na procesní chybu v nynějším řízení, neboť navzdory tvrzení vrchního soudu stěžovatel včas zaslal doplnění blanketní stížnosti. Vrchní soud sice přezkoumal rozhodnutí městského soudu jako celek, avšak s některými stížnostními námitkami se proto nevypořádal. Stěžovatel k ústavní stížnosti přiložil přípis, v němž městský soud uznává, že odůvodnění stížnosti nebylo dříve založeno do spisu pro administrativní pochybení téhož soudu.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení o ústavní stížnosti.

9. Vrchní soud ve vyjádření uvedl, že mnohé námitky stěžovatele byly uplatněny již v průběhu řízení. Vrchní soud usnesení městského soudu přezkoumal v celém rozsahu. Avšak v situaci, kdy městský soud vrchnímu soudu odůvodnění stížnosti nepostoupil, nemohl se logicky s tam obsaženými konkrétními námitkami stěžovatele vypořádat. Vrchní soud dodává, že je běžné, že stížnost není dodatečně odůvodněna, a proto stěžovatele k odůvodnění stížnosti v nynější věci neurgoval.

10. Městský soud ve vyjádření zdůraznil, že si k rozhodnutí vyžádal všechny potřebné materiály, včetně doplnění diplomatických záruk. Je pravda, že stěžovatel stížnost řádně a včas odůvodnil, ale spis byl předložen vrchnímu soudu bez odůvodnění stížnosti. Přesto městský soud považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

11. Státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze ve vyjádření uvedla, že soudy měly při rozhodování o vydání k dispozici všechny potřebné podklady. Není zřejmé, jak by mělo německé rozhodnutí ve věci bratra stěžovatele být pro nynější věc relevantní. Stěžovatel se ostatně ani nepokusil zajistit si překlad listiny do českého jazyka. Vrchní státní zastupitelství se k zaslání ústavní stížnosti nevyjádřilo.

12. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel využil této možnosti; v replice však toliko uvedl, že vzhledem k obsahu doručených vyjádření lze odkázat na obsah ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, protože stěžovatel vyčerpал dostupné prostředky k ochraně svých práv, resp. žádné další k dispozici neměl (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí. Poté, co se seznámil s vyžádaným spisem a doručenými vyjádřeními, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná. Vrchní soud totiž v rozporu s právem stěžovatele na soudní ochranu rozhodl o stížnosti stěžovatele, aniž v důsledku administrativního pochybení zohlednil řádné a včasné doplnění původně blanketní stížnosti. Napadená usnesení rovněž postrádají adekvátní a věcné odůvodnění k důkaznímu návrhu stěžovatele a relevantní judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.

Administrativní pochybení městského soudu a rozhodnutí vrchního soudu bez zohlednění odůvodnění stížnosti

15. Podle vskutku ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu platí, že rozhodne-li soud o opravném prostředku v rozporu se skutečným stavem věci z důvodu předložení neúplného soudního spisu kvůli administrativní chybě soudu, jde o zásah do práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) toho, kdo opravný prostředek podává [srov. např. nálezy ze dne 9. 11. 2005 sp. zn. IV. ÚS 445/04 (N 208/39 SbNU 209), ze dne 5. 12. 2013 sp. zn. III. ÚS 281/12 (N 210/71 SbNU 477), ze dne 1. 9. 2020 sp. zn. III. ÚS 2130/20 (N 176/102 SbNU 53) či ze dne 22. 9. 2020 sp. zn. III. ÚS 1992/20 (N 188/102 SbNU 161)]. Není přitom rozhodné, že jde o pochybení soudu nalézacího [srov. např. nálezy ze dne 6. 10. 1998 sp. zn. I. ÚS 460/97 (N 114/12 SbNU 137), ze dne 23. 11. 2000 sp. zn. III. ÚS 329/2000 (N 176/20 SbNU 245) či ze dne 12. 12. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2040/12 (N 203/67 SbNU 599)], ani zda soud, který rozhodoval o opravném prostředku, v souladu s tzv. revizním principem napadené rozhodnutí nalézacího soudu přezkoumal v celém rozsahu [srov. např. bod 14 nálezu ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2346/14 (N 177/74 SbNU 543)].

16. V nynější věci městský soud uznal svoje pochybení zaslat vrchnímu soudu stěžovatelem dříve avizované a včas podané odůvodnění jeho stížnosti. Stejně tak vrchní soud uznal, že odůvodnění stížnosti skutečně k dispozici neměl a s tam uvedenými námitkami se nevypořádal. Totéž vyplývá ze spisu.

17. Uvedená východiska požadavků na vypořádání se s řádně podaným opravným prostředkem dopadají i na nynější věc. Vrchní soud v důsledku pochybení městského soudu při vedení spisu rozhodl o stížnosti stěžovatele, aniž měl k dispozici její včas a řádně doručené odůvodnění. Jak Ústavní soud rovněž ověřil z vyžádaného spisu, odůvodnění stížnosti skutečně obsahuje konkrétní argumentaci a věcnou polemiku se závěry rozhodnutí městského soudu. Pochybení městského soudu tedy nemůže jít k tíži stěžovatele. Napadené usnesení vrchního soudu proto odporuje právu stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nedostatečné vypořádání se s návrhem stěžovatele na doplnění dokazování rozhodnutím v jiné obdobné věci a judikaturou Evropského soudu pro lidská práva

18. Přestože uvedené administrativní pochybení městského soudu projevující se v neústavnosti napadeného usnesení vrchního soudu samostatně ob stojí jako důvod pro zrušení tohoto rozhodnutí, Ústavní soud se rovněž v zájmu efektivní ochrany ústavně zaručených práv stěžovatele v dalším řízení vypořádal rovněž s některými námitkami vůči odůvodnění napadených usnesení. Ústavní soud nepovažuje za obhajitelnou a racionální reakci na důkazní návrh stěžovatele na vyžádání rozhodnutí německých orgánů o nezpůsobilosti vydání jeho bratra do Tuniska v téže trestní věci. Stěžovatel k odůvodnění stížnosti proti napadenému usnesení městského soudu mimo jiné přiložil překlad výrokové části tohoto rozhodnutí německé strany. Pro zhodnocení přípustnosti vydání stěžovatele je přitom nutné se s důvody nevydání bratra stěžovatele v téže věci přinejmenším vypořádat.

19. Z dosavadních poznatků se podává, že jde o tutéž trestní věc a též vydání do Tuniska. Vyšlo-li by najevo, že německá strana například nepřijala poskytnuté diplomatické záruky nebo shledala vydání nepřípustné z jiného důvodu, bylo by nutné z pohledu práva na řádné a adekvátní odůvodnění (vyplývajícího z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny) znát věcný důvod, proč má na tytéž okolnosti česká strana jiný náhled. Doplnění dokazování tímto rozhodnutím skutečně není nadbytečné. Sám stěžovatel přitom předkládá rozumné důvody, proč nemůže toto rozhodnutí sám získat. Vrchnímu soudu rovněž nic nebrání německou stranu kontaktovat a řádně identifikované rozhodnutí si vyžádat, včetně požadovaného překladu, aby se s jeho obsahem mohl vypořádat.

20. Dále je nutné soustředit svoji pozornost na požadavky vyplývající z judikatury Evropského soudu pro lidská práva k hodnocení poskytnutých diplomatických záruk z hlediska

hrozby porušení zásady non-refoulement [§ 186 a násl. rozsudku ze dne 17. 1. 2012 ve věci *Othman (Abu Quatada) proti Spojenému Království*, č. 8139/09], obzvláště pak při vydání pro výkon trestu odnětí svobody na doživotí, existují-li důvody domnívat se, že půjde o trest bez možnosti podmíněčného propuštění (§ 52 a násl. rozsudku ze dne 29. 6. 2023 ve věci *Bijan Balahan proti Švédsku*, č. 9839/22). Uvedená rozhodnutí obsahují konkrétní a věcná kritéria pro posouzení okolností nynější věci. Takové komplexní zhodnocení případu podle nich napadená rozhodnutí postrádají.

21. Oba nedostatky v odůvodnění napadených usnesení vrchního soudu přitom představují rovněž porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny jako chybějící náležitě odůvodnění přiměřené významu námitek stěžovatele, respektive chybějící věcné vypořádání se s relevantní judikaturou (viz bod 16 nálezu ze dne 12. 6. 2024 sp. zn. III. ÚS 600/24).

VI. Závěr

22. Ústavní soud tudíž podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené usnesení vrchního soudu zrušil. S ohledem na zásadu minimalizace zásahů do činnosti soudů Ústavní soud rozhodl o zrušení toliko napadeného usnesení vrchního soudu, protože již tím se otevírá vrchnímu soudu prostor se s námitkami stěžovatele adekvátně vypořádat a rovněž stěžovateli se otevírá prostor svoje další námítky nadále uplatňovat. Ve zbylé části proto Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako návrh nepřipustný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

23. Úkolem vrchního soudu v novém řízení bude rozhodnout o stížnosti stěžovatele znovu na základě úplné spisové dokumentace. Dále si vyžádá stěžovatelem odkazované rozhodnutí německých orgánů a s jeho závěry se věcně vypořádá. Totéž platí pro uvedenou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva. Všemi těmito pokyny je vrchní soud v dalším řízení vázán, protože představují *ratio decidendi* tohoto nálezu.

Č. 138**Nedostatečné odůvodnění uložení ochranného opatření zabrání náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku
(sp. zn. II. ÚS 676/24 ze dne 11. července 2024)**

Z rozhodnutí soudu o zabrání náhradní hodnoty musí vyplývat, že zákonné podmínky pro uložení ochranného opatření podle § 102 trestního zákoníku jsou splněny. Pokud odůvodnění soudních usnesení splnění podmínek neosvětluje a přezkoumatelně nereaguje na námitky zúčastněné osoby, porušuje její ústavně zaručená práva.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce Pavla Šámala a soudce zpravodaje Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky A. K., zastoupené JUDr. Martinem Klimem, advokátem, se sídlem Sukova 49/4, Brno, kterou se domáhá vyslovení, že postupem Městského soudu v Brně v rámci řízení vedeného pod sp. zn. 8 T 63/2014 a Krajského soudu v Brně v rámci řízení vedeného pod sp. zn. 5 To 188/2023 došlo k porušení ústavně garantovaného práva stěžovatelky na soudní a jinou právní ochranu ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a práva vlastnit majetek ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a zrušení usnesení Městského soudu v Brně ze dne 30. května 2023 č. j. 8 T 63/2014-11335 a usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. prosince 2023 č. j. 5 To 188/2023-11523, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu Brně jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, pobočky v Brně, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Brně ze dne 30. 5. 2023 č. j. 8 T 63/2014-11335 a usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 13. 12. 2023 č. j. 5 To 188/2023-11523 v části, kterou bylo rozhodnuto o zabrání náhradní hodnoty, bylo porušeno právo na ochranu vlastnictví stěžovatelky a její právo na soudní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v uvedeném rozsahu ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení**

1. Ústavní soud zjistil z ústavní stížnosti a napadených rozhodnutí následující skutečnosti. V rámci trestního řízení vedeného i proti L. K., který je manželem stěžovatelky, byly Policií České republiky zajištěny jako náhradní hodnota za výnos z trestné činnosti peněžní prostředky na účtu č. X vedeném v CZK a účtu č. Y vedeném v EUR u Československé obchodní banky a.s. (dále jen „předmětné peněžní prostředky“) a nemovité věci stěžovatelky zapsané na LV č. X1 pro katastrální území Č., obec B. (dále jen „předmětné nemovitosti“). Trestní řízení skončilo rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 13. 11. 2020 č. j. 8 T

63/2014-10353 (právní moci nabyt dne 6. 1. 2022), kterým byl mimo jiných L. K. shledán vinným zločinem podílnictví podle § 214 odst. 1 písm. a), odst. 4 písm. b) trestního zákoníku. V rámci hlavního líčení dne 22. 10. 2018 státní zástupce navrhl, aby soud rozhodnutí o ochranném opatření „ohledně nemovitostí a dalších věcí uvedených ve svazku pět vyšetřovacího spisu“ ve smyslu § 230 odst. 2 trestního řádu vyhradil veřejnému zasedání. V rámci hlavního líčení konaného dne 24. 10. 2018 soud do protokolu uvedl, že se rozhodnutí o zajištěných věcech podle § 230 odst. 3 trestního řádu vyhrazuje do veřejného zasedání. Stěžovatelka v tu dobu nebyla stranou trestního řízení a rozhodnutí soudu jí nebylo doručeno. Městský soud jí doručil toliko opis návrhu státního zástupce na zabránění věci podle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku spolu s vyrozuměním o konání veřejného zasedání, které městský soud nařídil na 29. 5. 2023. Na jeho počátku státní zástupce přednesl návrh na zabránění předmětných peněžních prostředků a předmětných nemovitostí.

2. Městský soud dne 30. 5. 2023 vydal usnesení č. j. 8 T 63/014-11335 o zabránění předmětných prostředků a předmětných nemovitostí stěžovatelky podle § 102 trestního zákoníku. Stížnost stěžovatelky Krajský soud v Brně usnesením ze dne 13. 12. 2023 č. j. 5 To 188/2023-11523 zamítl jako nedůvodnou.

II. Argumentace stran

3. Podle stěžovatelky bylo napadenými usneseními porušeno její právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

4. Stěžovatelka namítá, že v trestním řízení vedeném u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 8 T 63/2014 s ní soud rozhodující o vině a trestu nejednal jako se zúčastněnou osobou. Domnívá se, že o zabránění věci bylo rozhodnuto, aniž by to státní zástupce řádně vůči ní navrhl. Podle stěžovatelky je přitom dle § 230 odst. 3 trestního řádu možné o zabránění věci, které nenáleží obžalovanému, rozhodnout pouze na návrh státního zástupce. Usnesení soudu, kterým vyhrazuje rozhodnutí o ochranném opatření veřejnému zasedání, stěžovatelce nikdy nebylo doručeno. Stěžovatelka se údajně až ze závěrečného návrhu státního zástupce při veřejném zasedání dozvěděla, že státní zástupce navrhuje zabránění věci jako náhradní hodnoty. Nemohla se tak řádně na veřejné zasedání připravit a uplatnit své výhrady proti uložení ochranného opatření.

5. Stěžovatelka považuje napadená rozhodnutí za nepřezkoumatelná, neboť z nich nevyplývá, že byly splněny předpoklady pro ukládání ochranného opatření. Nijak se nevěnují původu prostředků, za něž byla náhradní hodnota zabavena. Soudy bez náležitého odůvodnění konstatovaly, že na veškeré prostředky došlé na bankovní účty stěžovatelky nahlíží jako na přímé výnosy z trestné činnosti. Stěžovatelka z finanční analýzy policejního orgánu dovozuje, že maximální částka, která by eventuálně mohla pocházet z trestné činnosti, by činila částku 13 373 250 Kč. Hodnota předmětných nemovitostí přitom podle odborného vyjádření dosahuje částky 21 mil. Kč. Zabránění nemovitostí se tím jeví jako nepřiměřený zásah. Sumu zabíraných peněžních prostředků soud neuvádí ani ve výroku napadeného usnesení. Stěžovatelka připomíná, že v České republice nemá s manželem majetek ve společném jmění a nežila s ním ve společné domácnosti. Předmětné nemovitosti obývá společně se svými dvěma nezletilými dětmi a jsou jejich jediným domovem.

6. Soudy bez bližšího zdůvodnění odmítly provést stěžovatelkou navrhované důkazy, a jedná se tudíž o důkazy opomenuté.

7. K rozsáhlým námitkám stěžovatelky ohledně původu peněz na účtech uvedených ve stížnosti spolu s odkazy na zjištění soudu učiněná v trestním řízení o vině a trestu krajský soud uvedl, že stěžovatelku „do problému dostal pachatel trestné činnosti, nikoli trestní soud. Právě s pachatelem a nikoliv se soudem musí své problémy stěžovatelka řešit.“

8. Stěžovatelka v závěru ústavní stížnosti obsáhle rozvádí své vysvětlení původu peněz na účtech.

9. Stěžovatelka podala návrh na odklad vykonatelnosti napadených usnesení.

10. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a vedlejšího účastníka řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

11. Krajský soud v Brně ve vyjádření odkázal na odůvodnění napadených usnesení. Zákonné podmínky pro zabrání náhradní hodnoty ve vlastnictví stěžovatelky ve smyslu § 102 trestního zákoníku byly podle jeho názoru splněny, a nemohlo tak představovat zásah do jejich ústavně zaručených práv.

12. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci, pobočka v Brně, se nejprve zaměřilo na námitky procesní povahy, které spočívají v tvrzeném porušení procesních práv stěžovatelky jakožto zúčastněné osoby. Podle jeho názoru státní zástupce řádně podal v hlavním líčení procesní návrh na uložení ochranného opatření ve veřejném zasedání. Upozornilo, že z povahy projednávané věci je zřejmé, že k rozhodování o případném ochranném opatření mohlo dojít až po právní moci odsuzujícího rozsudku ve věci samé, nikoli dříve, neboť meritorní rozhodnutí má vzhledem k majetkové povaze trestného činu ve vztahu k ochrannému opatření v tomto případě prejudiciální charakter. Osoba, jejíž majetek byl v trestním řízení zajištěn, má právo žádat o zrušení zajištění, a pokud jí nebude vyhověno, může se bránit podáním stížnosti, o které rozhodne soud. Stěžovatelka údajně tohoto práva nevyužila. Dostavila se k veřejnému zasedání, o kterém byla soudem řádně vyrozuměna, ale k projednávané věci se nevyjádřila a na svoji právní obranu údajně ničeho neučinila. K námitkám hmotněprávní povahy vrchní státní zastupitelství zdůraznilo, že pravomocnými rozhodnutími obecných soudů byla jednoznačně deklarována skutečnost, že rozhodným skutkem v tomto trestním řízení došlo k nezákonnému přisvojení si majetkových hodnot formou legalizace výnosů z trestné činnosti. Předmětný skutek byl jasně ustálen a v příslušném řízení náležitě zjištěn a objasněn. Je nepochybné, že část finančních prostředků, o které se odsouzení v rámci spolupachatelství obohatili, se dostala do majetkové sféry stěžovatelky, manželky odsouzeného L. K. Vedlejší účastník ve vyjádření naznačuje toky finančních prostředků. V celkové výši se tak v případě uvedených finančních operací stěžovatelka dle vyjádření vedlejšího účastníka obohatila o celkovou částku 460 400 EUR, kterou je nutno považovat za *pecunium criminalis*. Jako sporné se podle vedlejšího účastníka může jevit užití metodiky znaleckého zkoumání předmětných nemovitostí věci z hlediska určení časové hodnoty. Přesnější a přílehavější by podle něj bylo zjišťovat časovou hodnotu nemovitostí k datu, kdy byly zajištěny v trestním řízení, ovšem s přihlédnutím k jejich aktuálnímu stavu. Vedlejší účastník je přesvědčen o tom, že se do majetkové sféry stěžovatelky dostaly finanční prostředky pocházející z trestné činnosti, tedy výnos z trestné činnosti. Z tohoto důvodu tedy bylo zcela legitimní vyslovit ochranné opatření o zabránění věci v podobě zabránění náhradní hodnoty a aplikovat § 102 trestního zákoníku, neboť vedle splnění zákonných předpokladů to odpovídá i obecné zásadě spravedlnosti, že by nikdo neměl mít neoprávněný prospěch z trestné činnosti.

13. Městský soud v Brně se k ústavní stížnosti ve lhůtě k tomu stanovené nevyjádřil.

14. Ústavní soud zaslal vyjádření k replice stěžovatelce. Vyjádření Krajského soudu v Brně podle ní vyznívá obdobně jako jeho napadené usnesení. Stěžovatelka nesdílí názor státního zastupitelství, že rozhodování o zajištěných hodnotách je spojeno s otázkou prokázání viny obžalovaným u trestného činu podílnictví. Návrh ochranných opatření má být povinným doplňkem obžaloby. Trvá na svém závěru, že návrh státního zástupce na uložení ochranného opatření nebyl podán řádně. Stěžovatelka vyjádřila nesouhlas s údaji uváděnými ve vyjádření vrchního státního zastupitelství ohledně absence její aktivity na svou obranu. Stěžovatelka údajně o zrušení zajištění v průběhu trestního řízení žádala. Při veřejném zasedání, kterého se stěžovatelka účastnila spolu se svým zmocněncem, se k projednávané věci vyjádřila v písemné podobě a tento dokument je založen ve spisovém materiálu. Vyjádřila se údajně jen

k navrhovanému postupu dle § 101 trestního zákoníku. K návrhu na zabrání náhradní hodnoty dle § 102 trestního zákoníku, jež státní zástupce učinil až v závěrečném návrhu, nebylo možné se s ohledem na postup soudu vyjádřit. Stěžovatelka souhlasí s údajem, že dle výpisů z účtu vyplývá, že na účet vedený na její jméno, který využíval výhradně její manžel, byly připsány platby v celkové výši 460 400 EUR (resp. 11 515 500 Kč), které mohly mít původ ve společnosti E. Tyto prostředky, jak vyplývá ze svědecké výpovědi manžela stěžovatelky, obratem osobně vybral a tedy tyto prostředky se ani nedostaly do její faktické dispozice. Tyto prostředky soud v napadeném usnesení považuje za výnos z trestné činnosti. Uvedená částka pak neumožňuje zabrání předmětných nemovitostí v hodnotě 21 000 000 Kč jakožto náhradní hodnoty, neboť takové zabrání by bylo zjevně v rozporu s principem proporcionality. Akademické úvahy státního zastupitelství ohledně zvolené metodiky ocenění nemovitostí stěžovatelka považuje za zcela irelevantní. Hodnota nemovitostí byla soudem stanovena v souladu se zákonem a státní zastupitelství dosud žádné výhrady k ocenění neuvádělo. Stěžovatelka připomíná, že se státní zastupitelství nijak nevyjádřilo ke splnění podmínek pro uložení ochranného opatření podle § 102 trestního zákoníku.

III. Hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní soud částečně vyhověl návrhu stěžovatelky na odklad vykonatelnosti napadeného usnesení městského soudu a v části týkající se zabrání náhradní hodnoty jeho vykonatelnost odložil do rozhodnutí o ústavní stížnosti.

16. Ústavní soud úvodem připomíná, že podle čl. 83 Ústavy České republiky je soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti. Není tak součástí soustavy obecných soudů a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody.

17. Podstatnou část ústavní stížnosti věnovala stěžovatelka námitce, že o zabrání věcí bylo rozhodnuto, aniž by to státní zástupce navrhl. Podle stěžovatelky je přitom dle § 230 odst. 3 trestního řádu možné o zabrání věcí, které nenáleží obžalovanému, rozhodnout pouze na návrh státního zástupce. Ústavní soud konstatuje, že toto namítané procesní pochybení ústavněprávní roviny nedosahuje. Je třeba zdůraznit, že v projednávaném případě šlo o to, zda nemovitosti stěžovatelky a prostředky na účtech, k nimž měla dispoziční právo stěžovatelka, mají být zabráný dle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku, resp. § 102 trestního zákoníku. Tomu odpovídá i návrh státního zástupce při hlavním líčení, kterému soud vyhověl. Předmětné peněžní prostředky i předmětné nemovitosti byly jako náhradní hodnota zajištěny. Usnesení o tom byla stěžovatelce řádně doručena a mohla proti nim uplatnit opravné prostředky, což podle svých slov činila. Vzhledem k tomu, že soud stěžovatelce doručil spolu s předvoláním k veřejnému zasedání i kopii části protokolu o hlavním líčení, při němž státní zástupce návrh na uložení ochranného opatření vznesl, musela si být vědoma, že soud bude rozhodovat o nemovitostech a prostředcích na účtech, které byly zajištěny jako náhradní hodnota právě jí. Mohla se tedy na veřejné zasedání řádně připravit. Veřejného zasedání se stěžovatelka spolu se svým zmocněncem zúčastnila, k projednávané věci se vyjádřila písemně. Obsahem závěrečného návrhu jejího vyjádření je i alternativní návrh na zamítnutí zabrání náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku.

18. Ústavní soud se nezabýval postupem trestního soudu ve věci samé a otázkou odkdy a zda mělo být stěžovatelce přiznáno postavení zúčastněné osoby. Ústavní soud totiž hodnotí soudní řízení jako celek. Podstata argumentace stěžovatelky a případné dotčení jejích práv se vztahuje k fázi trestního řízení, která nastala poté, co soud vyhradil rozhodnutí o ochranném opatření veřejnému zasedání. V jeho rámci mohla být ústavně zaručená práva stěžovatelky náležitě ochráněna.

19. V čl. 39 Listiny je formulována výhrada zákona pro oblast vymezení trestných činů a stanovení trestů, jež je zvláštním provedením tradiční zásady „žádný zločin a žádný trest bez

zákona“ (*nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*). Tato úprava je speciální k obecné zásadě legality v postupech státní moci ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 4 Listiny zakotvujícímu výhradu zákona pro ukládání povinností jednotlivcům. Čl. 39 Listiny vyžaduje, aby nejen trest, ale i „jiné újmy na právech nebo majetku“ byly stanoveny zákonem. Doktrína v tomto směru uvádí, že toto slovní spojení lze jazykově vyložit širěji, neboť vyjadřuje jakoby vztah trestného činu a jakékoliv oprávněné reakce na něj. Teleologickým výkladem lze tak do působnosti čl. 39 Listiny jistě zařadit ochranná opatření, která běžně postihují neodsouzené třetí osoby (srov. Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1238, 1239). Reakce státu na protiprávní jednání je oprávněná, pokud je možné vysledovat vztah zabíraných věcí k trestnému činu.

20. Zabrání náhradní hodnoty je ochranným opatřením (a tedy samostatnou kategorií trestněprávních sankcí), jehož smyslem je zejména předcházet zničení, poškozování nebo znehodnocování věcí, motivovanému snahou zmařit zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty. Jinak řečeno, smyslem uložení trestu je také odčerpání majetkového prospěchu získaného trestnou činností. Přednostním prostředkem k dosažení tohoto cíle je uložení takového trestu, který postihne pachatele na majetku. Mimo jiné tak přichází v úvahu jako primární sankce trest propadnutí věci, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, popřípadě věci, na kterou lze aplikovat další podmínky § 70 trestního zákoníku. Podmínkou pro uložení trestu propadnutí věci je vždy skutečnost, že musí jít o věc náležející pachateli. Trest propadnutí náhradní hodnoty je subsidiární sankce, kterou soud uloží tehdy, pokud nemůže uložit sankci primární, trest propadnutí věci (srov. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1564). Pro aplikaci zákonných ustanovení upravujících ochranná opatření je proto nutné mít najisto postavené, komu náleží majetková hodnota, která má být uložení ochranného opatření odčerpána.

21. Jak tresty, tak i ochranná opatření patří mezi prostředky státního donucení, jimiž se realizuje základní ochranná funkce trestního práva. Na rozdíl od majetkových trestů, v případě ochranného opatření zabrání věci může být vedle majetku náležejícího pachateli trestného činu či činu jinak trestného, kterého nelze za takový čin postihnout, postižen i majetek, který náleží jiné osobě odlišné od pachatele trestné činnosti [srov. § 101 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. e), f) trestního zákoníku]. Smyslem ochranného opatření zabrání věci je zabránit v páčání další trestné činnosti či obohacení osob v důsledku již spáchané trestné činnosti. V případě ochranného opatření zabrání věci podle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku tato třetí osoba nemusí mít ani podstatný vztah k trestné činnosti, jejímž výnosem tato věc má být, neboť podle tohoto ustanovení může soud uložit zabrání věci, která je bezprostředním výnosem z trestné činnosti nebo je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, pokud hodnota věci tvořící bezprostřední výnos z trestné činnosti není ve vztahu k hodnotě věci tvořící zprostředkovaný výnos z trestné činnosti zanedbatelná, a pokud taková věc náleží jiné osobě, na kterou pachatel takovou věc převedl nebo která ji jinak nabyla. Rozhodný je tedy pouze vztah mezi zabíranou věcí a trestným činem [srov. náleze ze dne 24. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 1121/15 (N 92/81 SbNU 505)].

22. Trestní zákoník dále v § 102 zakotvuje možnost zabrání náhradní hodnoty. Toto ustanovení navazuje na nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2018/1805 ze dne 14. 11. 2018 o vzájemném uznávání příkazů k zajištění a příkazů ke konfiskaci, směrnici Evropského parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. 4. 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii, jakož i na Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu (v České republice publikovaná sdělením MZV pod č. 33/1997 Sb.) a rámcové rozhodnutí Rady 2001/500/SVV ze dne 26. 6. 2001, o praní peněz, identifikaci, vysledování, zmrazení a zajištění a propadnutí nástrojů a výnosů z trestné činnosti, z kterých vyplývá požadavek zajistit a následně konfiskovat ekvivalent výnosu z trestné

činnosti v případě, že z nejrůznějších důvodů nelze zajistit bezprostřední ani zprostředkovaný výnos z trestné činnosti (např. z důvodu zničení, zužitkování).

23. Zabrání náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku přichází v úvahu, jestliže ten, komu by mohla být zabráněna věc podle § 101 odst. 1 nebo 2 trestního zákoníku, ji před rozhodnutím o zabránění zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její zabránění zmaří, anebo jestliže zmaří trest propadnutí věci jednáním porušujícím zákaz podle § 70 odst. 5, popřípadě zmaří zabránění věci jednáním porušujícím zákaz podle § 104 odst. 2, může mu soud uložit zabránění náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci. Hodnotu věci, jejíž zabránění mohl soud uložit, může soud stanovit na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku. Toto ustanovení tedy umožňuje, aby byla zabráněna věc, která na rozdíl od zabránění věci podle § 101 odst. 1, 2 trestního zákoníku nemá ke spáchanému trestnému činu žádný vztah a která je ve vlastnictví osoby, u níž také není vztah k jakékoli trestné činnosti významný. Pro postup podle § 102 trestního zákoníku ve vztahu k zabránění věci, která je bezprostředním výnosem z trestné činnosti nebo je zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti, je nicméně nezbytné, aby tato osoba svým jednáním zmařila postup podle § 101 trestního zákoníku.

24. Obecně lze uvést, že podmínky pro uložení ochranného opatření podle § 102 trestního zákoníku by byly splněny, pokud by pachatel trestné činnosti převedl na jiného majetkovou hodnotu, která pochází z trestné činnosti podle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku a tato jiná osoba, na kterou byl majetek převeden, by tento majetek zcizila, odstranila nebo zužitkovala; tedy u peněz na bankovním účtu by je vybrala a převedla na jinou osobu či uložila na neznámém místě (zcizila je či odstranila) nebo je spotřebovala (zužitkovala je). Pak se aktivuje instrument zabránění náhradní hodnoty a je přitom nepodstatné, zda tato třetí osoba nabyła náhradní hodnotu před spáchaním trestného činu pachatelem nebo zda náhradní hodnotu nabyła za legálně získané prostředky či ilegálně.

25. Z rozhodnutí soudu by mělo jasně vyplývat, proč určité prostředky považuje za výnos z trestné činnosti, že tyto prostředky v určité výši fakticky získala do dispozice třetí osoba [podle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku] a ve smyslu § 102 trestního zákoníku je převedla na jiný účet (zcizila je), vybrala je a ukryla (odstranila je) či je spotřebovala (zužitkovala), a proto je ve veřejném zájmu jí uložit ochranné opatření zabránění náhradní hodnoty, aby byly prostředky představující výnos tímto jiným instrumentem, který nedopadá na majetek, který byl přímo získán trestnou činností, odčerpány. Jasně stanovení výše takové majetkové hodnoty, kterou nabyła třetí osoba [podle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku] limituje hodnotu majetku, který může být zabráněn jako náhradní hodnota podle § 102 trestního zákoníku (srov. slova „zabránění náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci“). Z napadeného usnesení městského soudu není zcela jasné, se kterými prostředky z trestné činnosti pachatele na bankovních účtech mohla stěžovatelka disponovat a v jaké výši. K takovému údaji zřejmě směřuje výčet různých částek, které došly na předmětné účty v posledním odstavci na č. l. 4. S ohledem na nutné posouzení hlediska přiměřenosti výše náhradní hodnoty ve vztahu k hodnotě věci, která mohla být zabráněna podle § 101 odst. 2 písm. e) trestního zákoníku, se nejedná o vymezení dostatečné. Dále z usnesení vyplývá pouze to, že prostředky z účtu v eurech vybral sám pachatel, manžel stěžovatelky, bez jakékoli součinnosti s ní. K tomu soud dále konstatoval, že tento fakt neznamená, že pachatelem vybrané finanční prostředky zůstaly pachateli. Otázce, zda takové jednání pachatele, kterého se stěžovatelka nijak neúčastnila, představovalo pro stěžovatelku obohacení, které je nyní ve veřejném zájmu potřeba odčerpát, se usnesení nevěnuje. Bez takového propojení není zřejmé, proč by mělo ochranné opatření sloužící k odčerpání obohacení v důsledku spáchané trestné činnosti postihnout předmětné nemovitosti, které jsou ve výlučném vlastnictví stěžovatelky.

26. Městský soud v usnesení dále konstatuje, že prostředky, které přes uvedené dva bankovní účty procházely, považuje za přímý výnos z trestné činnosti stěžovatelčina manžela.

Soud však nijak blíže nevysvětlil, na základě jakých zjištění za tohoto stavu považuje zůstatky na těchto účtech, které byly orgány činnými v trestním řízení zajištěny, za náhradní hodnotu a nikoli rovněž za přímý výnos.

27. Městský soud předmětné nemovitosti a předmětné peněžní prostředky prohlásil za náhradní hodnotu, kterou je možné zabrat. Splnění podmínek pro aplikaci zabrání náhradní hodnoty podle § 102 trestního zákoníku však z jeho odůvodnění nevyplývá.

28. Krajský soud v odůvodnění napadeného usnesení však přesto konstatoval, že postup podle § 102 trestního zákoníku byl zcela důvodný. S výhradami stěžovatelky směřujícími k nesplnění zákonných podmínek pro uložení tohoto ochranného opatření a dotčení jejích práv se nijak nevypořádal. Zcela nepřipadná se pak jeví jeho konstatování o tom, že stěžovatelku dostal do problémů pachatel trestné činnosti nikoli soud a že má tedy své problémy řešit s pachatelem a nikoli se soudem. Touto úvahou navíc stížnostní soud své lakonické odůvodnění ukončil.

29. Ústavní soud opakovaně konstatuje, že součástí práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je i právo na odůvodnění rozhodnutí soudu a zákaz svévole, které jsou obecně odvoditelné z kautel právního státu, v němž je nepřípustné, aby soud neseznámil jednotlivce s logickým, náležitým a spravedlností odpovídajícím odůvodněním rozhodnutí (srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2024 sp. zn. I. ÚS 2831/23).

30. Požadavek řádného odůvodnění soudního rozhodnutí má v právním státě několik účelů. Slouží k omezení či vyloučení libovůle [nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)] a seznámení účastníků řízení s důvody, na kterých soud založil své rozhodnutí, a tedy zvýšení přesvědčivosti rozhodnutí [nálezy ze dne 13. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17, bod 21, či ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151)]. Zvyšuje též kontrolovatelnost soudního rozhodování veřejností. Jednoduše řečeno, v právním státě je nepřípustné, aby se stát dopouštěl zásahů do práv jednotlivce bez toho, aby tento zásah odůvodnil, resp. bez toho, aby jednotlivce seznámil s jeho logickým a spravedlností odpovídajícím právním základem. Absence odůvodnění naopak výrazně limituje aplikaci principu právní jistoty a předvídatelnosti práva. Pouze kvalitně odůvodňovaná rozhodnutí totiž omezují prostor pro případnou svévoli a zajišťují i podobné posuzování srovnatelných případů [nálezy ze dne 13. 12. 2016 sp. zn. II. ÚS 1189/15 (N 240/83 SbNU 739) či ze dne 28. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 482/18, bod 21].

31. Ústavní soud v žádném případě netvrdí, že ochranné opatření v posuzované věci nemůže být uloženo. V souladu s mezinárodními závazky České republiky (srov. mimo již uvedených předpisů Evropské unie např. Úmluvu o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu publikovanou pod č. 33/1997 Sb.) je povinností státu odčerpávat výnos z trestné činnosti nebo mu odpovídající náhradní hodnotu. To ovšem soudy nezabavuje povinnosti uložení ochranného opatření odůvodnit srozumitelně a přezkoumatelně. Pouze za takových předpokladů by totiž byl zásah do základních práv třetí osoby ústavně konformní.

32. Pokud městský soud rozhodnutí o ochranném opatření, které se přímo dotýká majetkových práv stěžovatelky, vyhradil samostatnému veřejnému zasedání, musí v jeho rámci dbát o to, aby stěžovatelka v postavení zúčastněné osoby mohla plně uplatňovat své námitky ohledně splnění podmínek pro uložení ochranného opatření zabrání věci či zabrání náhradní hodnoty a řádně se s jejími námitkami v odůvodnění rozhodnutí vypořádat. Totéž platí i pro uplatňování práv dalších subjektů, se kterými soud má jako se zúčastněnými osobami jednat.

IV. Závěr

33. Jakkoliv Ústavní soud respektuje nezávislost obecných soudů, zdůrazňuje, že ta se musí uskutečňovat nejen v zákonném, ale prioritně v ústavním rámci. V projednávané věci Ústavní soud shledal, že došlo k porušení práva na spravedlivý proces a nepřiměřenému zásahu do vlastnického práva stěžovatelky. Z odůvodnění napadeného usnesení Městského soudu

v Brně nelze objektivně zjistit, zda byly předpoklady pro uložení ochranného opatření zabrání náhradní hodnoty skutečně naplněny. Proti tomuto pochybení pak ke stížnosti stěžovatelky nezasáhl ani Krajský soud v Brně. Tím došlo k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a jelikož tímto postupem byla dotčena i její majetková práva, rovněž k porušení jejího práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Z tohoto důvodu Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti zčásti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

34. Ústavní stížnost petitem napadá usnesení krajského soudu a usnesení městského soudu jako celek. Dvěma výrokům usnesení městského soudu, kterými bylo rozhodnuto o zajištění věcí, se stěžovatelka v odůvodnění své stížnosti blíže nevěnuje (jeden z výroků vyznívá ve stěžovatelčin prospěch, druhý se týká předmětných peněžních prostředků a je s ohledem na výrok o uložení ochranného opatření pochopitelný). Ústavní soud dospěl k závěru, že tato část napadeného rozhodnutí dotčení stěžovatelčiných práv nepředstavuje. V této části proto ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 zákona o Ústavním soudu jako zjevně neopodstatněnou.

Č. 139

Povinnost rodiče převzít a předat dítě v bydlišti druhého rodiče (sp. zn. III. ÚS 3431/23 ze dne 12. července 2024)

Ačkoliv lze s ohledem na meze přezkumu rodinněprávních věcí Ústavním soudem obecně přijmout krátkodobé či jednorázové vychýlení práv a povinností rodičů spojených s uskutečňováním styku s nezletilým ve prospěch jednoho z rodičů, založené rozhodnutím obecného soudu, z dlouhodobého hlediska může taková nerovnoměrnost – nadto není-li náležitě odůvodněna – představovat důvod k zásahu Ústavního soudu pro možný rozpor s právem „znevýhodněného“ rodiče na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové (soudkyně zpravodajka), soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Příbáně o ústavní stížnosti stěžovatele J. K., zastoupeného Mgr. Hedvikou Hartmanovou, advokátkou, sídlem Kaprova 15/11, Praha 1, proti výroku I, odst. 1.3, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 19. září 2023 č. j. 32 Co 125/2023-522, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a A. K., zastoupené JUDr. Dušanem Strýčkem, advokátem, sídlem Mariánské údolí 126, Příbram, a nezletilé I. K., zastoupené opatrovníkem Městským úřadem města S., jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Výrokem I, odst. 1.3, rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 19. září 2023 č. j. 32 Co 125/2023-522, jímž bylo určeno, že otec si nezletilou převezme ke styku ve stanovenou dobu v bydlišti matky a po styku ji ve stanovenou dobu tamtéž předá, bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I, odst. 1.3, Krajského soudu v Praze ze dne 19. září 2023 č. j. 32 Co 125/2023-522 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného spisu Okresního soudu v Příbrami (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 0 P 131/2020 vyplývá, že rozsudkem uvedeného soudu ze dne 31. března 2023 č. j. 0 P 131/2020-468 bylo v řízení o úpravě styku a zvýšení výživného rozhodnuto tak, že stěžovatel (otec) je oprávněn stýkat se s nezletilou vedlejší účastnicí (aktuálně ve věku 12 let – pozn. Ústavního soudu) každý sudý víkend v roce od soboty 10:00 hodin do neděle 18:00 hodin tak, že první vedlejší účastnice (matka) nezletilou předá stěžovateli v místě jeho bydliště a po ukončení styku stěžovatel nezletilou matce vrátí v místě jejího bydliště (výrok I). Dalšími výroky bylo rozhodnuto o úpravě styku v době prázdnin a svátků (výroky II až VII) a o tom, že tato speciální úprava má přednost před úpravou běžného styku

(výrok VIII). Stěžovateli byly uloženy povinnosti přispívat na výživu nezletilé částkou 9 000 Kč měsíčně a splácet dlužné výživné za dobu od 1. 9. 2022 do 31. 3. 2023 ve výši 7 000 Kč měsíčně; rovněž bylo rozhodnuto o podmínkách splatnosti těchto částek (výroky IX a X). Tím byl změněn rozsudek okresního soudu ze dne 26. 1. 2021 č. j. 0 P 131/2020-248 ve výroku I (výrok XI) a bylo rozhodnuto o tom, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok XII).

2. Okresní soud vyšel mimo jiné ze zjištění, že bylo namístě upravit jak běžný styk, tak styk o prázdninách a svátcích, neboť doposud se stěžovatel s nezletilou stýkal pouze na základě mimosoudní dohody rodičů, která dlouhodobě nefungovala. Stěžovatel má složitou pozici v tom, že pracuje a částečně žije ve V., kde se podílí na výchově nezletilého syna J. Partnerka s jeho druhým nezletilým synem H. žije v P. Ačkoliv s tím spojené logistické problémy nemají jít k tíži nezletilé, bylo zjevné, že možnosti stěžovatele stýkat se s ní jsou omezené. Rozvržení jeho pracovní doby se však ustálilo tak, že byl schopen se s nezletilou stýkat každý sudý víkend, kdy se stýká rovněž s nezletilým J.; okresní soud nezjistil žádné překážky, které by bránily tomu, aby styk stěžovatele s nezletilou v tomto rozsahu probíhal. Šlo-li o nastavení podmínek předávání nezletilé ke styku, soud považoval v souladu s judikaturou Ústavního soudu, na kterou blíže odkázal, za nejvhodnější rovnoměrné rozvržení povinností mezi oba rodiče. Vzdálenost mezi jejich bydlišti není zcela zanedbatelná, a bylo proto namístě, aby oba dva byli povinni vynaložit na realizaci styku přibližně stejný čas, energii i další náklady. Na straně obou rodičů i nezletilé okresní soud shledal podstatnou změnu poměrů, a v tomto směru proto nově rozhodl o výživném.

3. K odvolání matky rozhodl Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) v záhlaví uvedeném rozsudkem tak, že rozsudek okresního soudu změnil ve výrocích I až VIII tak, že stěžovatel je oprávněn stýkat se s nezletilou každý první sudý víkend v měsíci a každý v pořadí druhý sudý víkend v květnu, v září a v listopadu od pátku od 18:00 hodin do neděle do 18:00 hodin, s výjimkou pololetních, jarních, velikonočních, letních, podzimních a vánočních prázdnin, pro které stanovil speciální úpravu styku (výrok I, odst. 1.1 a 1.2). Stěžovateli uložil povinnost převzít si nezletilou ke styku ve stanovenou dobu v bydlišti matky a ve stanovenou dobu ji tam po styku předat zpět (napadený výrok I, odst. 1.3). Rodičům dále uložil povinnosti spojené s realizací konkrétních styků, především s povinností stěžovatele informovat předem vhodným způsobem matku, nevyužije-li svého oprávnění nezletilou převzít ke styku ve stanovených termínech (výrok I, odst. 1.4 a 1.5). Ve výrocích IX až XI krajský soud změnil rozsudek okresního soudu tak, že stěžovateli uložil povinnost přispívat na výživu nezletilé částkou 11 000 Kč měsíčně (výrok I, odst. 2.1) a rozhodl, že se tím mění rozsudek okresního soudu ze dne 26. 1. 2021 (výrok I, odst. 2.2). Stěžovateli uložil zaplatit dlužné výživné za období od 1. 9. 2022 do 30. 9. 2023 ve výši 26 000 Kč do 31. 1. 2024 k rukám matky (výrok I, odst. 2.3) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok II).

4. Krajský soud dospěl při rozhodování o určení místa přebírání nezletilé ke styku se stěžovatelem, stejně jako místa jejího následného předávání matce po ukončení styku (výhradně proti této části rozhodnutí směřuje ústavní stížnost – pozn. Ústavního soudu) na rozdíl od okresního soudu k závěru, že je vhodnější určit tímto místem výhradně místo matčina bydliště. Rekapituloval, že rodiče dříve společně bydleli v P., odkud stěžovatel odešel za prací do Spolkové republiky Německo. Matka se odtamtud přestěhovala do S. v roce 2017, přičemž tento záměr, jehož faktickou i právní součástí byla změna bydliště nezletilé, stěžovateli předem sdělila; stěžovatel vůči tomu tehdy nic nenamítal. Poprvé změnu zpochybnil až v nynějším řízení, v němž uplatnil požadavek na předávání nezletilé v místě svého bydliště v P. Krajský soud nemohl pominout zjevnou náročnost organizace stěžovatelovy péče o všechny jeho děti, jeho bydliště ve dvou státech, nepředvídatelnost událostí, k nimž může dojít na cestě, ani výhrady matky, podle níž stěžovatel často nepřebíral nezletilou v dohodnuté časy. Bylo proto

v nejlepším zájmu nezletilé, aby ji stěžovatel přebíral ke styku v jejím bydlišti, tedy v jí známém prostředí, které jí může lépe kompenzovat případné čekání na stěžovatelův příjezd. Soud dále zohlednil i to, že stěžovatel tráví dobu styku se svými dětmi nejen v místě svého p. bydliště, ale také u svých rodičů. Bylo proto možno se domnívat, že stěžovatel si bude moci lépe přizpůsobit program s dětmi, bude-li na něm, kdy a z jakého místa nezletilou poveze po styku zpět k matce. Popsané okolnosti odůvodňovaly přijetí jiného rozhodnutí, než které dříve zaujal Ústavní soud, jenž navíc podle krajského soudu rozhodoval v případech vycházejících z protiprávní jednostranné změny bydliště dítěte.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdí, že rozhodnutí krajského soudu, že místem přebírání a předávání nezletilé má být výlučně bydliště matky, je nedůvodné a neakceptovatelné. Uvádí, že matka se přestěhovala do S. v roce 2017 z důvodu založení nové rodiny. Matka si nevyžádala jeho souhlas, stěžovatel se domníval, že jde o přesun pouze dočasný. Po dobu, kdy matčin syn potřeboval její intenzivní péči, stěžovatel akceptoval, že dopravu za nezletilou bude zajišťovat pouze on. Matčin syn však na její péči již nyní odkázaný není, nadto sám stěžovatel má další dvě děti, a považoval proto za rozumné, aby místo předávání nezletilé ke styku s ním bylo do budoucna upraveno rovnoměrně (tj. jedno předání v místě matčina bydliště, druhé předání v jeho bydlišti). Rozhodnutí okresního soudu stěžovatel považuje v této části za správné, na rozdíl od rozhodnutí krajského soudu.

6. Stěžovatel dodává, že matka má k dispozici dvě vozidla a dovézt nezletilou do stěžovatelova bydliště by jistě zvládla; případně jí nic nebrání, aby si zajistila kondiční jízdy. Matka tvrdila, že automobil nevlastní, což je však v rozporu s informacemi stěžovatele. Krajský soud tyto skutečnosti blíže nezjišťoval. I pokud by matka musela k přepravě nezletilé využít prostředky veřejné hromadné dopravy, není v tom podle stěžovatele zásadní problém, neboť taková cesta trvá zhruba 1 hodinu 30 minut (jízda osobním automobilem zhruba 1 hodinu 15 minut). Krajský soud neprovedl žádné nové dokazování, které by mělo relevanci pro změnu místa předávání nezletilé ke styku. Způsob, jakým soud tuto změnu odůvodnil, neobstojí, neboť v první řadě stěžovateli nelze přičítat k tíži, že se v roce 2017 nebránil proti změně matčina bydliště, rovněž je nesmyslným argument, že je pro nezletilou pohodlnější, aby na stěžovatele čekala u sebe doma. Krajský soud přehlédl, že ke zpoždění s převzetím ze strany stěžovatele docházelo zejména z důvodu dopravní situace; pokud by matka nezletilou předávala v místě stěžovatelova bydliště, ihned by byla převzata, neboť nebyl-li by přítomen stěžovatel, je tam vždy jeho přítelkyně s jejich synem.

III. Procesní předpoklady řízení a průběh řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

8. Usnesením ze dne 21. 2. 2024 č. j. III. ÚS 3431/23-9 Ústavní soud ustanovil opatrovníkem nezletilé Městský úřad města S., neboť ústavní stížností bylo napadeno rozhodnutí, jehož závěry se dotýkají zájmů nezletilé, která má v řízení postavení vedlejší účastnice.

IV. Vyjádření k věci

9. Ústavní soud si pro posouzení věci vyžádal od okresního soudu spis a dále vyjádření krajského soudu, matky a opatrovníka nezletilé.

10. Krajský soud odkázal na skutková zjištění a právní posouzení obsažené v jeho rozsudku a nad rámec doplnil, že nezletilá není příliš ochotná stýkat se se stěžovatelem nad rámec stanovené úpravy styku. Zásadním kritériem při rozhodování o styku, včetně určení místa předávání, byl pro krajský soud nejlepší zájem nezletilé. Ten spočívá nejen v rozvoji a posilování vzájemného vztahu se stěžovatelem, ale i v respektování jejího názoru tak, aby vlastní realizaci styku a jeho rozsah nevnímala úkorně. Důvodem pro rozhodnutí o určení místa naopak podle krajského soudu nebyly „technické“ záležitosti na matčině straně ve vztahu k zajištění dopravy ani její aktuální rodinné poměry. Z jejich zjištění bylo zřejmé, že na její straně nebyly dány žádné mimořádné okolnosti, které by vylučovaly stěžovatelem požadovanou součinnost. Krajský soud doplnil, že především by povinnost předat nezletilou ke styku matka nemusela plnit osobně, ale jistě by tím mohla pověřit jinou vhodnou osobu. Kromě toho, nežijí-li rodiče společně, musí každý z nich, tedy i matka, předpokládat, že s výkonem rodičovské odpovědnosti může být spojen i určitý diskomfort. Jakkoliv proto krajský soud respektuje rovnost rodičů, nemohl jejich zájmy nadřadit kritériu nejlepšího zájmu dítěte.

11. Matka vyjádřila nesouhlas s ústavní stížností. Stěžovatel si dříve nezletilou u matky vyzvedával a tam ji zase i vracel a nic proti tomu nenamítal. Krajský soud postupoval správně, neboť na rozdíl od okresního soudu pouze jednoduše respektoval několik let zavedenou praxi mezi rodiči. Musela-li by se matka podílet na dopravě nezletilé ke styku, bylo by to náročnější též pro nezletilou, neboť matka nemá dostatečné řidičské dovednosti, a byly by proto odkázány na prostředky hromadné dopravy. Očekává-li stěžovatel, že by nezletilou vyzvedávala v místě jeho bydliště jeho současná partnerka, považuje matka takové řešení za nevhodné a nesystémové. Odkazy stěžovatele na rozhodnutí Ústavního soudu jsou podle matky nepřiléhavé; podle ní by bylo naopak namístě argumentovat nálezy, v nichž byl zdůrazněn nejlepší zájem nezletilého při rozhodování o určení místa, v němž má docházet k jeho předávání ke styku, na něž blíže odkazuje. Rozhodnutí krajského soudu je v tomto smyslu vyvážené a hájí potřeby a zájem nezletilé.

12. Opatrovník nezletilé uvedl, že se domnívá, že by se oba rodiče měli podílet na nákladech na dopravu při uskutečňování styku stěžovatele s nezletilou.

13. Obdržená vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovateli na vědomí a k případné replice. Ten v ní setrval na nesouhlasu s rozhodnutím i vyjádřením krajského soudu, ztotožnil se naopak s názorem opatrovníka. Reagoval na matčina tvrzení s tím, že matka část jí popisovaných skutečností zkresluje, případně že nejsou podstatné pro rozhodnutí o určení místa předávání nezletilé, které je jediné napadeno ústavní stížností. Zopakoval svá dřívější tvrzení o tom, z jakých důvodů zajišťování veškeré dopravy ke styku s nezletilou dříve akceptoval, že matka má k dispozici automobil, případně hromadnou dopravu, a upravil nepřesnosti v jí tvrzených údajích o vzdálenostech mezi bydlišti rodičů i časem stráveným na cestách. Stěžovatel uzavírá, že vzhledem k tomu, že se matka z jejich původního bydliště odstěhovala do města vzdáleného zhruba 80 km, je zcela namístě, aby se přiměřeným způsobem podílela i na dopravě nezletilé ke styku se stěžovatelem, jenž vždy probíhal a probíhá ve městě, v němž se nacházelo jejich dřívější bydliště.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Postupují-li soudy v souladu s obsahem hlavy páté Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), nemůže na sebe Ústavní soud atrahovat právo prezkumného dohledu nad jejich činností. Důvod k jeho zásadu by mohl být dán pouze tehdy, pokud by právní závěry obecného soudu byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo v nich neměly podklad, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé, případně pokud by napadené rozhodnutí postrádalo řádné, srozumitelné a logické odůvodnění (srov. např. náleze ze dne 20. 6.

1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 nebo ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>).

15. Zásada zdrženlivosti Ústavního soudu pak platí o to více při přezkumu rozhodování opatrovnických soudů, které – se znalostí dlouhodobého vývoje rodinné situace a v bezprostředním kontaktu s účastníky řízení a orgánem sociálně právní ochrany dětí – mohou nejlépe poznat a posoudit skutkové okolnosti věci a učinit rozhodnutí, které bude odrazet zájmy rodičů, ale zejména nezletilých dětí.

16. I při respektování výše uvedených zásad Ústavní soud nemůže pominout požadavek, aby oba rodiče dítěte společně nesli náklady spojené s jeho výchovou a péčí o ně, a to včetně nákladů spojených s udržováním pravidelného osobního styku (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 4156/19 ze dne 2. 9. 2020). Ústavní soud v zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených se zajištěním styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost obecně vyžaduje, aby tyto překážky byly přeneseny částečně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, resp. aby oba rodiče museli při rozvržení povinností spjatých se stykem vynaložit nejen přibližně stejnou finanční částku, ale rovněž museli na překonání vzdálenosti rovnoměrně vynaložit svoji energii a čas (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2996/17, bod 35, příp. nález sp. zn. III. ÚS 1279/21, bod 17).

17. Z nálezové judikatury Ústavního soudu vyplývá požadavek, aby obecné soudy při rozvržení povinností rodičů souvisejících s kontakty s nezletilými stanovily místa předávání nezletilých dětí vyváženě, tj. pokud možno rovnoměrným rozdělením vyzvedávání a předávání dítěte v místech bydliště každého z rodičů, nebrání-li tomu závažné okolnosti (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 4156/19, bod 24).

18. Ústavní soud přezkoumal napadenou část rozhodnutí krajského soudu a poté, co se seznámil též s vyžádaným spisem a výše rekapitulovanými vyjádřeními, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Argumenty, jimiž krajský soud odůvodnil rozhodnutí o určení místa předávání nezletilé za účelem realizace styku se stěžovatelem, totiž částečně postrádají oporu ve zjištěném skutkovém stavu (resp. z něho nevyplývají nebo jsou založeny na spekulacích), částečně nejsou logické. Zjištěné pochybení se přitom do stěžovatelova právního postavení promítá natolik zásadním způsobem, že je i přes výše zmíněné meze přezkumu dán důvod ke zrušení napadené části přezkoumávaného rozsudku pro jeho rozpor s právem stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Krajský soud založil své rozhodnutí, že místem předávání nezletilé ke styku se stěžovatelem, stejně jako jejího následného přebírání zpět matce po ukončení styku, bude vždy místo matčina bydliště, zejména na těchto zjištěních: Zaprvé, matka stěžovateli v minulosti předem sdělila svůj záměr přestěhovat se i s nezletilou do S. – místa jejího současného bydliště, stěžovatel se proti tomu nebránil; jeho námitka, že se matka přestěhovala bez jeho souhlasu, působila podle soudu účelově. Zadruhé, nebylo možno pominout zjevnou náročnost organizace péče o všechny stěžovatelovy děti, bydliště ve dvou státech a nepředvídatelnost událostí, k nimž může dojít na cestách mezi nimi, což může způsobovat (a také v minulosti způsobovalo) zpoždění stěžovatele při vyzvedávání nezletilé; podle krajského soudu proto bylo vhodnější, aby nezletilá na stěžovatele čekala vždy v místě svého (tj. matčina) bydliště. Zatřetí, stěžovatel tráví dobu styku se svými dětmi nejen v místě svého bydliště v P., ale také u svých rodičů; bude proto nakonec i pro něho samotného lepší, bude-li ponecháno na něm, kdy a z kterého z těchto míst odevzdá nezletilou po styku matce v jejím bydlišti. Tyto skutečnosti podle krajského soudu odůvodňovaly odchýlení se od judikatury Ústavního soudu, a tím pádem i změnu rozhodnutí okresního soudu, který povinnost zajišťovat dopravu nezletilé ke styku se stěžovatelem rovnoměrně rozdělil mezi oba rodiče.

20. K prvnímu rekapitulovanému argumentu krajského soudu Ústavní soud uvádí, že ho považuje za zavádějící a nelogický. Skutečnost, že stěžovatel souhlasil s přestěhováním matky s nezletilou z místa jejich původního bydliště, nemůže být důvodem pro to, aby byl povinností zajišťovat dopravu nezletilé ke styku zatížen pouze on. I v případě, že rodiče žijí ve větší

vzdálenosti ve vzájemné dohodě (resp. že se změnou bydliště jednoho rodiče druhý rodič souhlasí), totiž obecně platí, že se povinnosti spojené s realizací styku dítěte s rodičem, který je nemá ve své péči, rovnoměrně dělí mezi oba rodiče (k obecnému požadavku na rovnoměrné vyvážení překážek spojených se zajištěním styku dítěte s rodičem srov. např. usnesení ze dne 29. 8. 2023 sp. zn. IV. ÚS 180/23, náleze ze dne 16. 8. 2021 sp. zn. III. ÚS 1279/21 či náleze ze dne 2. 9. 2020 sp. zn. IV. ÚS 4156/19 a další). Uvedené neplatí pouze v případě, pokud by jeden z rodičů změnil bydliště dítěte bez souhlasu druhého – v takovém případě by pak bylo v soudním řízení nutno posuzovat, zda není namístež uložit povinnost zajišťovat dopravu dítěte ke styku právě a pouze tomu rodiči, který se přestěhoval.

21. V posuzované věci však krajský soud uvedenou povinnost uložil výhradně stěžovateli, který má bydliště, v němž probíhá styk s nezletilou, stále v místě jejich původního bydliště, tj. v P. Krajským soudem poukazovaná skutečnost, že stěžovatel souhlasil s přestěhováním matky s nezletilou do větší vzdálenosti, by tak ve světle výše uvedeného mohla vyloučit nanejvýš rozhodnutí, aby veškerou dopravu zajišťovala pouze matka (jak by tomu mohlo být v případě, pokud by se odstěhovala bez stěžovatelova souhlasu). Nelze tím však v žádném případě odůvodnit závěr, že tato povinnost bude tížit výlučně stěžovatele.

22. Podle názoru Ústavního soudu neobstojí ani druhý argument krajského soudu, jímž poukazuje mimo jiné na skutečnost, že stěžovatel nezletilou ke styku často přebírá se zpožděním, jež bývá způsobeno dopravní situací na cestě z místa jeho druhého bydliště ve V. Ačkoliv lze jistě přisvědčit úvaze, že zejména pro nezletilou není ideální, dochází-li opakovaně (a případně i na poslední chvíli) ke změnám v časech jejího přebírání ke styku se stěžovatelem, a může být proto pro ni pohodlnější, aby na jeho příjezd vyčkávala v místě svého bydliště, z odůvodnění rozhodnutí obecných soudů zcela jasně vyplývá, že popsána komplikace se týká výhradně zahájení styku. Nijak však neovlivňuje způsob předávání nezletilé zpět matce po ukončení styku. Argument krajského soudu, že stěžovatel musí za účelem styku překonat velkou vzdálenost (z V. do S., resp. následně do P.), v jejímž důsledku dochází ke zpožděním v přebírání nezletilé, by tak mohl sloužit nanejvýš ke zdůvodnění závěru, že tuto část dopravy nezletilé (tj. na počátku styku) bude proto zajišťovat on, nikoliv však pro paušální rozhodnutí, že se na cestách spojených se stykem druhý rodič podílet vůbec nebude. Pro takové rozhodnutí Ústavní soud nenachází v rozsudku krajského soudu žádný rozumný důvod.

23. Odmítnout je nutno i poslední argument, kterým krajský soud zdůvodnil napadenou část rozhodnutí. Podle něho vzhledem k tomu, že stěžovatel často tráví styk s nezletilou (a svým synem) též v místě bydliště svých rodičů – prarodičů nezletilé, bude vhodnější, aby si mohl sám uzpůsobovat, z jakého místa bude nezletilou k matce vracet. Tato úvaha se ve světle zjištění obsažených v rozhodnutích obecných soudů Ústavnímu soudu jeví nejen jako nesprávná, ale dokonce až absurdní, neboť místo stěžovatelova bydliště i bydliště jeho rodičů se nachází ve vzájemné blízkosti, v téže městské čtvrti (P-S.; k tomu srov. zjištění o místě bydliště rodičů stěžovatele v bodech 15 a 20 odůvodnění rozsudku krajského soudu). Domnívá-li se proto krajský soud jinými slovy, že je pro stěžovatele lepší, bude-li nezletilou po ukončení styku z místa bydliště jeho rodičů dopravovat až do místa matčina bydliště v S., namísto toho, aby ji za účelem jejího předání matce dovezl (dovedl) v rámci P. z jednoho místa do druhého, kdy tato místa jsou od sebe vzdálená pouze několik minut chůze, není možné takové úvaze přisvědčit.

24. Po odmítnutí všech důvodů, které krajský soud uvedl na podporu svého rozhodnutí o určení místa předávání nezletilé ke styku, které z výše uvedených důvodů neobstály, Ústavní soud nenachází ve skutkových zjištěních obecných soudů žádný jiný argument, který by mohl odůvodnit krajským soudem zvolené řešení. Stejný závěr fakticky vyplývá též z vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti, podle něhož ve věci nebyly zjištěny žádné překážky, které by matce znemožňovaly, aby se rovnoměrně podílela na dopravě nezletilé ke styku (viz blíže rekapitulované vyjádření v bodu 10 výše). Ke sdělení krajského soudu, obsaženému v tomto

vyjádření, že důvodem pro jeho rozhodnutí byly nikoliv matčiny poměry, ale v řízení zjištěný zájem nezletilé, Ústavní soud doplňuje, že ani tento argument by případně nemohl obstát.

25. Z odůvodnění obou rozhodnutí obecných soudů je totiž zjevné, že nezletilá se v řízení vyjadřovala pouze k celkovému průběhu a nastavení běžného a prázdninového styku se stěžovatelem a k jeho možnému rozsahu do budoucna, jenž by nejlépe odpovídal jejím aktuálním potřebám a přáním; nijak se nevyjádřila k samotnému nastavení režimu jejího předávání mezi rodiči a v tomto směru se žádným způsobem (ať už ve prospěch stěžovatele, či naopak matky) nevymezila (srov. zprávy opatrovníka o pohovorech s nezletilou, jež jsou shrnuty v bodech 11 a 12 odůvodnění rozsudku okresního soudu, a obsah pohovoru s nezletilou v odvolacím řízení, jenž je shrnut v bodu 15 odůvodnění rozsudku krajského soudu). Dodatečné sdělení krajského soudu, že důvodem, proč přistoupil ke změně rozsudku okresního soudu v části o určení místa předávání ke styku, byl (výlučně) v řízení zjištěný zájem nezletilé, tak nemá zřejmý obsah, natož oporu v provedeném dokazování.

26. Pro všechny zde uvedené důvody Ústavní soud dospěl k závěru, že rozhodnutí krajského soudu je v napadeném výroku I, odst. 1.3, nutné zrušit. K tomu dodává, že nezbytnost zásahu je v posuzované věci odůvodněna rovněž skutečností, že úprava styku stěžovatele s nezletilou byla soudy učiněna pro delší časové období [např. úprava styku o jarních školních prázdninách je výslovně nastavena až do roku 2029; srov. výrok I, odst. 1.2, písm. b) rozsudku krajského soudu], a nelze proto automaticky očekávat brzké další rozhodnutí obecných soudů v této věci, v němž by zjištěné pochybení mohlo být rovnou napraveno. Ačkoliv by tak – s ohledem na výše nastíněné meze přezkumu rodinněprávních věcí Ústavním soudem – obecně bylo možno přijmout krátkodobé či jednorázové vychýlení práv a povinností spojených s uskutečňováním styku s nezletilým ve prospěch jednoho z rodičů, založené rozhodnutím obecného soudu, z dlouhodobého hlediska Ústavní soud spatřuje v takovéto nerovnoměrnosti možný důvod ke svému zásahu (srov. usnesení ze dne 12. 3. 2014 sp. zn. IV. ÚS 197/14).

27. Ústavní soud není oprávněn předjímat nové rozhodnutí krajského soudu o určení místa přebírání a předávání nezletilé v souvislosti se stykem se stěžovatelem, ani o konkrétním rozložení s tím spojených práv a povinností mezi rodiče. Zdůrazňuje však, že krajský soud bude v dalším řízení povinen zjišťovat přinejmenším to, zda matkou tvrzené překážky (týkající se nedostatečných řidičských dovedností a dostupnosti využívání veřejné hromadné dopravy), které doposud v řízení nebyly blíže zjišťovány a prokazovány, popřípadě jiné v řízení zjištěné skutečnosti, mohou odůvodnit závěr, že je namíste odchýlit se od obecného požadavku na rozložení práv a povinností spojených s uskutečňováním styku rovnoměrně mezi oba rodiče. Dosavadní skutková zjištění takovýto závěr nepodporují. Ať již přitom krajský soud dospěje k jakémukoliv názoru, je povinen své rozhodnutí náležitým a přezkoumatelným způsobem odůvodnit.

VI. Závěr

28. Ústavní soud uzavírá, že napadeným výrokiem I, odst. 1.3, rozsudku krajského soudu, jímž bylo určeno, že otec si nezletilou převezme ke styku ve stanovenou dobu v bydlišti matky a po styku ji ve stanovenou dobu tamtéž předá, došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený výrok zrušil. Takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 140**Ústavní meze pro použití institutu prohlášení viny v trestním řízení
(sp. zn. II. ÚS 2138/23 ze dne 17. července 2024)**

I. Pokud obžalovaný neučinil prohlášení viny řádně, nemůže soud takové prohlášení přijmout. Takový postup soudu je v rozporu s právem na soudní ochranu zaručeného podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavně konformní výklad § 206c odst. 1 trestního řádu vyžaduje, aby o určitosti prohlášení viny obžalovaným nebyly žádné pochyby, a aby prohlášení viny bylo zachyceno ve spisovém materiálu. Obžalovaný nesmí být nucen vzdát se výhrad proti popisu skutku v obžalobě, i když s ní třeba i jen částečně nesouhlasí.

II. V rámci poučení před přijetím prohlášení viny sdělí soud, kromě rozsahu trestní sazby a možnosti uložení trestu v celém jejím rozsahu, obžalovanému podmínky možnosti snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby [tj. postupu podle § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku].

III. Postup soudu podle § 314q odst. 3 trestního řádu před přijetím prohlášení viny nesmí představovat monolog soudce. Musí být veden formou dialogu, jehož účelem je ověření informovanosti obžalovaného a jeho vůle.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky A. B. a stěžovatele P. M., zastoupených doc. JUDr. Eduardem Brunou, Ph.D., advokátem se sídlem Sokolovská 24/37, Praha 8, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 8 Tdo 265/2023-5094 ze dne 12. 4. 2023, usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 5 To 63/2021-4927 ze dne 6. 4. 2022 a rozsudku Městského soudu v Praze sp. zn. 10 T 4/2020 ze dne 17. 5. 2021, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 8 Tdo 265/2023-5094 ze dne 12. 4. 2023, usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. 5 To 63/2021-4927 ze dne 6. 4. 2022 a rozsudkem Městského soudu v Praze sp. zn. 10 T 4/2020 ze dne 17. 5. 2021 byla porušena základní práva stěžovatelky A. B. na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 8 Tdo 265/2023-5094 ze dne 12. 4. 2023, usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 5 To 63/2021-4927 ze dne 6. 4. 2022 a rozsudek Městského soudu v Praze sp. zn. 10 T 4/2020 ze dne 17. 5. 2021 se proto v rozsahu týkajícím se stěžovatelky A. B. ruší.

III. Návrh stěžovatele P. M. se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví označených rozhodnutí.

2. Ústavní stížnost stěžovatele byla Ústavnímu soudu doručena dne 9. 8. 2023. Ústavní stížnost stěžovatelky byla Ústavnímu soudu doručena dne 11. 8. 2023. Protože obě ústavní stížnosti směřovaly proti stejným rozhodnutím obecných soudů, jimiž bylo rozhodnuto v téže trestní věci, rozhodl Ústavní soud usnesením sp. zn. II. ÚS 2138/23, IV. ÚS 2150/23 ze dne 21. 2. 2024 o spojení ústavních stížností k řízení o ústavní stížnosti, která byla podaná dříve.

3. Pro posouzení této ústavní stížnosti se musel Ústavní soud zabývat existencí ústavních mezí užití institutu prohlášení viny v trestním řízení a posoudit, jakého poučení o následcích prohlášení viny se musí obviněnému dostat, aby o něj mohl soud opřít následné odsuzující rozhodnutí.

II. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

4. Napadeným rozsudkem Městského soudu v Praze byli stěžovatelé uznáni vinnými zločinem úvěrového podvodu podle § 211 odst. 1, odst. 6 písm. a) trestního zákoníku. Za tento trestný čin byla stěžovatelka odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání tří let a stěžovatel k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let. V hlavním líčení městský soud přijal usnesení, že podle § 206c odst. 4 a 6 trestního řádu se prohlášení viny stěžovatelky a stěžovatele přijímá a dokazování se v plném rozsahu neprovádí. Podle § 73 odst. 1 trestního zákoníku byl stěžovatelce i stěžovateli uložen i trest zákazu činnosti spočívající v zákazu výkonu funkce statutárního orgánu obchodní společnosti po dobu pěti let. O povinnosti stěžovatelů k náhradě škody rozhodl městský soud podle § 229 odst. 1 trestního řádu. V odůvodnění městský soud uvedl, že stěžovatelům je třeba přičíst k tíži výši škody, ale zároveň přihlédl k tomu, že jde o osoby dosud soudně netrestané, žijící jinak řádným životem. Shledal, že zásadní je jejich postoj ke spáchaným trestným činům a k trestnímu stíhání. Uvedl, že se oba ke spáchanému trestnému činu doznali ve své výpovědi a dodal, že oba využili institutu prohlášení viny. Městský soud dále uvedl, že považoval uložení trestu v zákonem stanovené trestní sazbě za nepřiměřeně přísné, ale že uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody měl za nutné, a to zejména proto, že stěžovatelé způsobili trestným činem vysokou škodu. Aplikoval § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, a uložil tak trest pod spodní hranicí trestní sazby. U stěžovatele uložil trest o rok vyšší než u stěžovatelky s odkazem na dvojnásobnou výši škody, kterou stěžovatel svým jednáním způsobil.

5. Proti rozsudku městského soudu podali oba stěžovatelé i státní zástupce (v neprospěch obviněných pouze do výroku o trestech) odvolání. Vrchní soud v Praze dospěl s odkazem na § 246 odst. 1 písm. b) trestního řádu k závěru, že odvolání stěžovatelky a stěžovatele jsou v části, ve které se týkají výroku o vině, nepřípustná, když oba před městským soudem prohlásili k žalovanému jednání vinu. Uvedl, že postupem městského soudu nedošlo k podstatným vadám, které by měly vliv na správnost a zákonnost přezkoumávaného rozsudku. Uvedl, že je nutné kategoricky odmítnout námitky stěžovatelů, že prohlášení viny činili pouze na radu svých tehdejších obhájců, případně proto, že jim byla předsedkyní senátu naznačena možnost, že jim v případě viny budou uloženy podmíněné tresty odnětí svobody. Ve zbytku vrchní soud napadeným usnesením podle § 256 trestního řádu odvolání stěžovatelů zamítl, když je shledal nedůvodnými, stejně jako odvolání státního zástupce.

6. Dovolání stěžovatelů odmítl Nejvyšší soud napadeným usnesením podle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu. Nejvyšší soud odkázal na závěry vrchního soudu a konstatoval, že postupem městského soudu nedošlo k porušení práva na spravedlivý proces, tudíž nelze jejich

dovolání v části výroku o vině považovat za přípustná ve smyslu § 265a odst. 1 trestního řádu, neboť z hlediska přípustnosti dovolání platí, že dovoláním lze napadnout rozhodnutí odvolacího soudu zásadně v tom rozsahu, v jakém byl tento soud (odvolací) oprávněn přezkoumat rozhodnutí soudu prvního stupně. Dodal, že námitkám stěžovatelů věnovaly předchozí dva stupně dostatečnou pozornost a odkázal na usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1337/17 ze dne 12. 9. 2017, z něž plyne, že institut dovolání nezakládá právo na přezkum rozhodnutí nižších soudů ve stejné šíři jako odvolání.

III. Argumentace stěžovatelů

7. Stěžovatelé namítají, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení principu, že veřejnou moc lze uplatňovat jen v případech, mezích a způsoby, které stanoví zákon ve smyslu čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jejich práva na osobní svobodu podle čl. 8 Listiny, jejich práva na soudní a jinou právní ochranu ve smyslu čl. 36 až 40 Listiny, čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 47 a násl. Listiny základních práv Evropské unie. Dále stěžovatelé namítají porušení práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, práva odeprít výpověď, resp. práva sám sebe neobviňovat podle čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 Listiny, principu presumpce nevinoty podle čl. 40 odst. 2 Listiny a práva na obhajobu ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny. Stěžovatelé navrhli, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost napadených rozhodnutí, kterými byli stěžovatelé v jejich trestní věci uznáni vinnými.

8. Východiskem námitek stěžovatelů je tvrzený nesprávný procesní postup městského soudu v souvislosti s přijetím prohlášení viny stěžovatele a stěžovatelky. S touto námitkou má bezprostředně souviset nesprávný postup státního zástupce při přednesu obžaloby, neboť v době prohlášení viny stěžovatelům nebyl znám návrh státního zástupce na uložení trestu, především z hlediska jeho výměry. Uvádějí, že v době konání hlavního líčení již novelizované znění ustanovení § 177 trestního řádu vyžadovalo, aby obžalovaní byli s úvahami státního zástupce ve vztahu k návrhu na uložení trestu seznámeni, což se však v jejich věci nestalo, když jednoznačný návrh trestu ze strany státního zástupce nezazněl (k tomu odkazují na záznam z hlavního líčení). Mají za to, že obžaloba neobsahovala všechny zákonem požadované obsahové náležitosti. Konkrétní výměra trestu tak měla zaznít až v rámci závěrečného návrhu státního zástupce, přijetí prohlášení viny navíc nepředcházelo postup podle § 314q odst. 3 trestního řádu.

9. Ze samotné výpovědi stěžovatele má plynout, že stěžovatel v prohlášení viny svou vinu v rozsahu prezentované obžalobou popírá. Jako hlavního vykonavatele trestné činnosti měl stěžovatel označit P. L. a obzvláště měl zdůraznit, že za všechny skutky uvedené v obžalobě je vinen někdo jiný. Výpověď stěžovatele tak má být v příkrém rozporu s popisem skutku ve smyslu obžaloby a jí uváděnou právní kvalifikací. V žádném případě nelze podle stěžovatele jeho vyjádření označit za jednoznačné prohlášení viny, jak požaduje judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) – odkazuje na rozsudek ve věci *Le Compte, Van Leuven a De Meyere proti Belgii* ze dne 23. 6. 1981 č. 6878/75 a 7238/75. Dovojuje, že pokud městský soud rozhodl o přijetí prohlášení viny ve větším rozsahu, než v jakém stěžovatel (jako obžalovaný) toto prohlášení fakticky učinil, a následně v důsledku toho vyhlásil odsuzující rozsudek (jehož výrok o vině tvoří i skutečnosti, které nebyly obsahem učiněného prohlášení viny a k nimž neprovedl dokazování), zatížil své rozhodnutí podstatnou procesní vadou ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Stěžovatel dovozuje, že ve své výpovědi nikdy *expressis verbis* a ani implicitně nevyjádřil souhlas s právní kvalifikací skutku ve smyslu obžaloby. Nálezací soud tak k přijetí prohlášení viny v případě stěžovatele nikdy neměl přistoupit a odvolací ani dovolací soud tento postup neměly aprobovat.

10. Podle stěžovatele je také zřejmé, že soudy nerozlišovaly mezi povinnostmi obžalovaného náležitě poučit ve smyslu ustanovení § 206a trestního řádu a povinností ověřit,

zda je prohlášení činěno informovaně a na základě svobodného projevu vůle. Stěžovatel napadá také rozhodnutí vrchního soudu a Nejvyššího soudu, které měly nesprávně odmítnout zabývat se věcně celou řadou nových důkazů, které stěžovatel předložil v rámci odvolacího řízení a které vinu v rozsahu, v jakém jí měl prohlásit, jednoznačně vyvrací.

11. Podle stěžovatelky je ze zvukového záznamu patrné, že nalézací soud souběžně kombinoval ustanovení zákona o prohlášení viny a o nesporných skutečnostech. Podle stěžovatelky se však jedná o dva rozdílné instituty s rozdílnými procesními konsekvencemi a jejich souběžné použití je ze zákona vyloučeno. Stejně jako stěžovatel tvrdí, že městský soud zcela opomenul postup ve smyslu kontrolního § 206c odst. 2 trestního řádu, resp. § 314q odst. 3 trestního řádu. Popisuje, že v důsledku dlouhodobé psychické zátěže, hrozby nepodmíněným trestem a jí předtím akcentovaných zdravotních problémů, neunesla tíhu situace a na řádný proces rezignovala, protože doufala, jak nakonec avizovala ona i její obhájce, že prohlášením viny dosáhne alternativního trestu a kýženého uzavření celé věci.

12. Stěžovatelka dodává, že v řízení předložila znalecký posudek, který má zpochybňovat její ovládací a rozpoznávací schopnosti. Naopak je podle jejího názoru zřejmé, že vinu neprohlašuje v celém rozsahu obžaloby. Stěžovatelka má za to, že výslovně a od počátku popřela jakoukoliv participaci na jednom z útoků uvedených v obžalobě a popřela i míru svého zapojení u ostatních útoků. Jako odpovědné za trestnou činnost označila třetí osoby. Namítá, že nikdy nevyjádřila souhlas s právní kvalifikací skutku. Má za to, že z její výpovědi potom navíc není jednoznačně seznatelné, zda se jedná o prohlášení viny nebo označení nesporných skutečností.

13. Stěžovatelka popírá účinnost svého prohlášení o vině. Uvádí, že bez ohledu na nedostatek informovaného a pochybnosti nevzbuzujícího souhlasu měl nalézací soud provést dokazování ohledně částí obžaloby, které stěžovatelka zcela zjevně rozporovala (dílčí útok ze dne 7. 4. 2011). Tento nedostatek ve zjišťovaném stavu skutkového děje byl podle stěžovatelky logickým vyústěním nesprávného postupu nalézacího soudu v souvislosti s aplikací institutu prohlášení viny. Podle stěžovatelky je neakceptovatelný postup vrchního a následně Nejvyššího soudu, který i přes znalost nových skutečností a důkazů, které mají význam nejen z hlediska výroku o vině, ale také z hlediska výroku o trestu, tyto ignoroval a s povšechnou konstatací praktické nepřipustnosti námitek směřujících do výroku o vině její opravný prostředek zamítl či odmítl.

IV. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelů

14. Městský soud uvedl, že hlavní líčení ve věci stěžovatelů bylo zahájeno přednesem obžaloby státního zástupce ve shodě s jejím písemným vyhotovením. Vzhledem ke skutečnosti, že byla obžaloba podána před účinností novely trestního zákoníku, potažmo trestního řádu, byli obžalovaní upozorněni na nové instituty ve smyslu § 206a, 206b, 206c trestního řádu, které byly součástí dané novely, tedy zejména na možnost sjednat dohodu o vině a trestu. Dodává, že je pravda, že podaná obžaloba neobsahovala navrhouvanou výši a druh trestu, což ale v době jejího podání nebyla obligatorní podmínka. Na počátku hlavního líčení oba obžalovaní projevíli úmysl obrátit se na státního zástupce, a to za účelem možného sjednání dohody o vině a trestu. Obhájce stěžovatelky k tomuto měl sdělit, že důvodem je, aby jeho klientce byl uložen trest pod zákonnou trestní sazbu a odešla s podmíněným trestem odnětí svobody, byť s dohledem. Obhájkyň stěžovatele k tomuto měla sdělit, že její klient je připraven prohlásit vinu, že nemá zájem na dlouhém dokazování, kdy jeho zájmem je podmíněný trest, byť i třeba s dohledem. Státní zástupce k danému uvedl, že sjednání dohody o vině a trestu je z jeho pohledu možné, nicméně pouze v rovině nepodmíněného trestu odnětí svobody. Obhájci obou odsouzených uzavřeli, že pokud státní zástupce trvá na nepodmíněném trestu odnětí svobody, prostor pro dohodu zde není. Následně bylo tedy zahájeno dokazování, které bylo započato výsledkem obou odsouzených. Posléze bylo podle § 206c odst. 4, 6 trestního řádu rozhodnuto o přijetí

prohlášení viny stěžovatelky a dokazování bylo skončeno. Následně byla prohlášena vina ze strany stěžovatele. Městský soud dále odkázal na spisový materiál, který zapůjčil Ústavnímu soudu.

15. Vrchní soud uvedl, že postupem orgánů činných v trestním řízení nedošlo k porušení práv stěžovatelů. Dodal, že se ve svém usnesení zabýval v zásadě všemi otázkami, na které stěžovatelé v ústavní stížnosti poukazují, a odkázal na jeho obsah.

16. Nejvyšší soud v reakci na ústavní stížnost konstatoval, že se k jejímu obsahu nebude vyjadřovat.

17. Vrchní státní zastupitelství v Praze ve svém vyjádření odkazuje na podanou obžalobu ve věci stěžovatelů, a dodává, že se obdobnou argumentací obviněných, resp. jejich obhájců použitou v ústavní stížnosti zabýval vrchní soud i Nejvyšší soud v dovolacím řízení. Oba obvinění byli velmi dobře orientováni, v jaké zákonné trestní sazbě se pohybují a prohlášení o vině činili jen a pouze, aby mohli využít institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody ve smyslu § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku s tím, že ovšem počítali s tresty podmíněnými čili nespojenými s jejich přímým výkonem. K prohlášení o vině obvinění přistoupili až poté, kdy jim bylo jasné, že k dohodě o vině a trestu se státním zástupcem nedojde, když ze strany státního zástupce by bylo případné uložení podmíněného trestu obviněným neakceptovatelné. Vrchní státní zastupitelství uvádí, že stěžovatelka podala stížnost k České advokátní komoře na svého tehdejšího obhájce, jejíž podstatou bylo tvrzení, že jí obhájce slíbil, že pokud učiní prohlášení o vině, bude jí nalézacím soudem uložen toliko podmíněný trest. Závěrem dodává, že v jednání obou obviněných, resp. stěžovatelů, je vidět zjevnou snahu vyhnout se nepodmíněnému trestu a zároveň jistou ochotu přijmout trest podmíněný, čili účelovost jednání, proto má státní zastupitelství za to, že by ústavním stížnostem nemělo být vyhověno, resp. tyto by měly být nálezem Ústavního soudu zcela zamítnuty. Vrchní státní zástupkyně závěrem uvedla, že i přes vyjádření k věci se vzdává ve smyslu zákona o Ústavním soudu a občanského soudního řádu postavení vedlejšího účastníka v řízení před Ústavním soudem.

18. Nejvyšší státní zástupce uvedl, že má za to, že ve věci nejsou splněny podmínky pro odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí. V projednávané věci je podle nejvyššího státního zástupce zřejmé, že veřejným zájmem je zájem na vykonání trestu odnětí svobody, neboť tímto způsobem je chráněn zájem a účel trestního řízení, spočívající v ochraně zájmů společnosti, ústavního zřízení a práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob před trestnou činností (§ 1 odst. 2 trestního řádu). Přitom je evidentní, že účel trestního řízení (a tedy i veřejný zájem ve výše uvedeném smyslu) může být efektivně zajištěn především tehdy, jestliže trestní řízení proběhne rychle (§ 2 odst. 4 trestního řádu) a pokud po ukončení trestního řízení bezprostředně následuje výkon uloženého trestu (shodně srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 254/02 ze dne 9. 6. 2004). K ústavní stížnosti nejvyšší státní zástupce uvedl, že institut prohlášení viny podle § 206c trestního řádu nelze považovat sám o sobě za protiústavní. Dodal, že se sice jedná o výjimku ze zásad typických pro právní systémy kontinentálního práva, a sice především zásady vyhledávací a zásady materiální pravdy, představuje však právo obviněného vzdát se projednání věci soudem, urychlit řízení a možnost dosáhnout mírnějšího potrestání, případně mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, což podle něj nelze považovat za rozporné s ústavním pořádkem (k tomu odkázal na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 2. 1980 ve věci *Deweer proti Belgii*, č. 6903/75). Následně ve vyjádření vysvětluje limitaci možnosti napadat skutková zjištění v soudem přijatém prohlášení viny. Poté nejvyšší státní zástupce konstatuje, že ze strany orgánů činných v trestním řízení ve věci stěžovatelů k žádnému protiústavnímu zásahu nedošlo. Dodává, že stěžovatelé sice tvrdí, že mají určité psychické potíže, nelze však mít za to, že by byly takového rázu, aby znemožnily využití institutu prohlášení viny, případně aby narušily jejich schopnost obhajovat se. Konstatuje, že stěžovatelé před nalézacím soudem výslovně prohlásili svoji vinu, byli si vědomi právní kvalifikace obsažené v obžalobě, sdělili, že si

uvědomují, že nebudou moci podat odvolání proti výroku o vině a že se vzdávají práva na projednání věci. Přestože lze podle nejvyššího státního zástupce identifikovat pochybení nalézacího soudu při postupu podle § 206c odst. 2 trestního řádu, nejedná se podle něj o podstatnou vadu řízení, pro niž by mělo dojít ke kasaci napadených rozhodnutí. Nelze než znovu připomenout, že se stěžovatelé svého práva na projednání věci před soudem vzdali s vědomím všech důsledků z toho vyplývajících, přitom se samotným skutkem, tak jak byl uveden v obžalobě, i s jeho právní kvalifikací, s níž byli seznámeni, souhlasili. Pokud se jedná o tvrzený nátlak v podobě očekávaného podmíněného trestu odnětí svobody, samotná skutečnost, že soud může přistoupit k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody s ohledem na § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku, neodůvodňuje vyloučení možnosti přijmout učiněné prohlášení viny. Opačný výklad by fakticky znamenal, že v případech závažné kriminality by nebylo vůbec možné prohlásit vinu, což je důsledek, jež zákonodárce rozhodně nezamýšlel. Nelze dále přehlédnout, že stěžovatelé byli ohroženi trestní sazbou od pěti do deseti let, a museli si tak být vědomi, že s nejvyšší pravděpodobností budou v případě uznání viny odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětí svobody. Orgány činné v trestním řízení přitom ani nenaznačily, že by stěžovatelům měly být ukládány podmíněně tresty. Závěrem dodal, že uložený trest rozhodně není nepřiměřený a navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, popřípadě zamítl.

19. Stěžovatelka k vyjádřením zaslala repliku, ve které uvedla, že s názory státních zastupitelství a vrchního soudu nelze souhlasit. Poukázala na skutečnost, že v rámci přezkumu postupu nalézacího soudu byla zjištěna pochybení při aplikaci ustanovení trestního řádu. Podle stěžovatelky lze jen těžko dovodit, že by si sama (přes absenci správného postupu ze strany městského soudu) měla být vědoma všech konsekvencí vyplývajících z prohlášení viny jen s ohledem na dosažený stupeň svého vzdělání. Z uvedeného důvodu stěžovatelka odkazuje na obsah všech podaných řádných i mimořádných opravných prostředků, tedy také včetně ústavní stížnosti. Má dále za to, že přijetí prohlášení viny bránila v době řízení před nalézacím soudem i absence vyjádření souhlasu stěžovatelky s právní kvalifikací skutku. Závěrem uvedla, že trvá na své argumentaci podané v ústavní stížnosti.

V. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní soud je k projednání návrhů příslušný. Ústavní stížnosti byly podány oprávněnými stěžovateli, jsou přípustné (stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), byly podány včas a splňují i všechny zákonem stanovené náležitosti. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

VI. Vlastní posouzení

21. Ústavnímu soudu jako soudnímu orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) nepřísluší přezkoumávat rozhodnutí obecných soudů o vině pachatele trestného činu a o uloženém trestu z hlediska jejich zákonnosti či dokonce správnosti. Ústavní soud je pověřen kontrolou, zda před obecným soudem byly dodrženy principy spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. O zásahu Ústavního soudu do rozhodovací činnosti obecných soudů lze uvažovat pouze za situace, kdy je rozhodování soudů stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti.

22. Ústavní soud posuzoval, zda obecné soudy při rozhodování o vině a trestu respektovaly ústavní záruky spravedlivého procesu vztahující se k trestnímu řízení. Stěžovatelé byli napadeným rozsudkem městského soudu uznáni vinnými spácháním trestného činu poté, co bylo přijato usnesení, že prohlásili svoji vinu ke skutkům uvedeným v obžalobě. Stěžovatelé tvrdí, že městským soudem nebyly splněny podmínky pro přijetí prohlášení viny a rozporují obsah svých prohlášení. Ústavní soud tedy posuzoval, jakého poučení o následcích prohlášení

viny se musí obviněnému dostat, aby o něj mohl soud opřít následné odsuzující rozhodnutí, a také zkoumal, zda prohlášení stěžovatelů, která učinili v rámci hlavního líčení před městským soudem, obsahovalo nezbytné náležitosti k tomu, aby bylo možné je přijmout jako „kvalifikované“ prohlášení viny v jejich trestní věci.

VII. Institut přijetí prohlášení viny a jeho význam v trestním řízení

23. Jelikož se Ústavní soud ve své judikatuře doposud hlouběji nevěnoval ústavně konformní aplikaci prohlášení viny, považuje za vhodné zevrubněji vysvětlit obecné ukotvení a meze aplikace prohlášení viny v trestněprávní praxi.

24. Prohlášení viny bylo do českého právního řádu vtěleno zákonem č. 333/2020 Sb., kterým došlo k rozsáhlé novelizaci trestního řádu. Systematika zákona řadí institut prohlášení viny do části týkající se samotného počátku hlavního líčení. Smyslu prohlášení viny tedy odpovídá praxe, dle které obviněný učiní prohlášení viny na počátku hlavního líčení po přednesení obžaloby v době do začátku dokazování. To plyne nejen z dikce samotného § 206c trestního řádu, ale systematicky i z dalších ustanovení upravujících průběh řízení. Například podle § 196 odst. 2 písm. b) trestního řádu platí, že předseda senátu spolu s doručením opisu obžaloby upozorní obžalovaného na jeho právo „v hlavním líčení prohlásit svou vinu“. Nelze samozřejmě v soudní praxi zcela vyloučit i postupy určitým způsobem modifikované, tím spíše, že prohlášení viny je institutem relativně novým, zavedeným s účinností od 1. 10. 2020. Judikatura již například dovodila, že není vyloučeno ani prohlášení viny v průběhu hlavního líčení po začátku dokazování, nikoli pouze před jeho začátkem (usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 258/2021 ze dne 28. 4. 2021). Soudní praxe v otázce prohlášení viny se tedy doposud ustaluje.

25. Jak institut prohlášení viny, tak celá novela posiluje podle důvodové zprávy roli stran v řízení před soudem tak, že se na počátku hlavního líčení vymezí otázky, které zůstávají mezi stranami sporné a na jejichž řešení se tak soud má zaměřit. Ústavní soud si je vědom, že trestní řízení je ovládáno zásadou oficiality. Zásada oficiality je dále pro soud konkretizována v § 181 odst. 2, podle kterého po podání obžaloby soud, nevyčkává dalších návrhů, postupuje tak, aby řízení bez průtahů směřovalo k rozhodnutí věci, včetně výkonu rozhodnutí [srov. ŠÁMAL, Pavel. § 2 (Základní zásady trestního řízení). In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 27].

26. Cílem přijetí úpravy umožňující obviněnému prohlášení viny je významné usnadnění a urychlení průběhu hlavního líčení. Institut prohlášení viny může být aplikován tehdy, shodnou-li se strany na vině obviněného, avšak nikoliv na trestu. Kromě již uvedených pozitivních následků může mít tato právní úprava rovněž pozitivní finanční dopady a usnadní situaci svědků (zejména obětí, u nichž se sníží riziko sekundární viktimizace). V případě pochybností však soud není povinen prohlášení přijmout. Učiněné prohlášení by měl soud zohlednit při výměře trestu. Prohlášení je podle důvodové zprávy neodvolatelné a skutečnosti v něm uvedené nemůže obviněný napadnout odvoláním. Tím pádem nebudou zatěžovány ani soudy vyšších stupňů.

27. Otázka aplikace institutu prohlášení viny se doposud v judikatuře Ústavního soudu objevovala pouze okrajově a toliko ve stručných usneseních, která nemají obecnou závaznost. Opakovaně Ústavní soud odmítl možnost „revokace“ prohlášení viny v případech tzv. covidových krádeží, jejichž právní kvalifikace se změnila po vydání rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu sp. zn. 15 Tdo 110/2021 ze dne 16. 3. 2021 (srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 2464/21 ze dne 4. 1. 2022 a usnesení sp. zn. I. ÚS 1331/22 ze dne 16. 6. 2022). V usnesení sp. zn. II. ÚS 986/22 ze dne 16. 8. 2022 Ústavní soud zdůraznil, že povinnost poučit obviněného o povaze prohlášení viny leží na straně soudu i v případě, že má obviněný obhájce. V některých usneseních se objevuje důraz na autonomní povahu prohlášení viny, z níž vyplývá další průběh trestního řízení, rozhodnou-li se jej soudy respektovat. Některá usnesení dokonce

odkazují na zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 1339/22 ze dne 19. 7. 2022). Naopak možnostmi nápravy nepravdivého prohlášení viny z důvodu ochrany zásady materiální pravdy se Ústavní soud stručně zabýval v usnesení sp. zn. IV. ÚS 2789/23 ze dne 24. 1. 2024. K zdánlivě protichůdným závěrům těchto usnesení přistupuje Ústavní soud striktně jako k posouzení konkrétní právní situace toho kterého stěžovatele. Dospěl-li Ústavní soud v nějakém případě k upřednostnění jedné ze zásad trestního řízení, nelze z takového postupu dovozovat širší závaznost stručných závěrů těchto usnesení. V usnesení sp. zn. I. ÚS 2959/23 ze dne 23. 1. 2024 se Ústavní soud vyjádřil k námitce, že nalézací soud měl akceptovat prohlášení viny, které stěžovatel učinil korespondenčně prostřednictvím svého obhájce, a konstatoval, že prohlášení viny se činí osobně v průběhu hlavního líčení. Zároveň v posledně uvedeném usnesení dodal, že rozhodnutí soudu zda přijme anebo nepřijme prohlášení viny je v působnosti obecného soudu, do které Ústavní soud zásadně nezasahuje. Výjimku z tohoto pravidla lze učinit až tehdy, jestliže prohlášení viny nebylo přijato ústavně konformním způsobem a v souvislosti s prohlášením viny došlo k porušení základních práv obviněného.

VIII. Zásady ústavně konformní aplikace institutu prohlášení viny

28. Kromě obecných principů právního státu (chráněných podle čl. 1 odst. 1 Ústavy), principů spravedlivého procesu (čl. 36 až 38 Listiny) a práva na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny) považuje Ústavní soud za důležitou ústavní mez aplikace tohoto institutu řádnou interpretaci pojmu „vina“ obsaženého v čl. 40 odst. 1 Listiny a čl. 90 Ústavy. Obdobně čl. 39 Listiny hovoří o trestech (a jiných újmách), které lze uložit „za spáchání“ trestného činu. S pojmem viny je tak nutně spojena legitimita nejen jakéhokoliv trestu, nýbrž i samotného odsouzení. Uložení trestu, jakožto ústavně předvídané omezení základních práv a svobod, může sledovat jediný účel, jímž je potrestání viny (čl. 4 odst. 4 Listiny). Jinak řečeno, v ústavním pořádku České republiky nelze akceptovat jakýkoliv výklad právních předpisů, který by umožňoval uložení trestu nevinnému jedinci (*nullum crimen sine culpa*). Termín nevinný chápe přitom Ústavní soud široce, tedy jako podezřelého, který se nedopustil právě toho skutku (včetně jeho právní kvalifikace), z jehož spáchání je obviněn.

29. Právo na soud je navíc nezczizitelné, a tudíž s ním nedisponuje ani jeho nositel (srov. čl. 1 Listiny). Za ústavně nepřijatelný by proto Ústavní soud musel považovat „smluvní“ přístup k pojmu viny. Zdroj legitimacy trestního postihu nelze hledat v autonomii procesního jednání obviněného, nýbrž ve faktické pravdivosti a hodnotové spravedlnosti odsuzujících rozhodnutí. Podle ESLP Úmluva v zásadě nevylučuje, aby obviněný v trestním řízení prohlásil vinu s následkem vzdání se práva na řádné trestní řízení, když uznává, že takové vzdání se práva je výhodné jak pro dotčené osoby, tak pro státní orgány (srov. rozhodnutí ESLP *Deweere proti Belgii* ze dne 27. 2. 1980 č. 6903/75, § 49 a násl.). Přitom však konstatoval, že v demokratické společnosti má „právo na soud“ tak velkou váhu, že ho člověk nemůže ztratit jen proto, že je stranou dohody dosažené v řízení před soudem, přičemž takové vzdání se práva podléhá nezbytné striktní kontrole.

30. Z výše uvedeného dovozuje Ústavní soud dva nepřekročitelné limity aplikace prostředků trestní represe. Prvním je požadavek, aby soud rozhodující o vině měl svá skutková zjištění opřena o konkrétní důkaz (případně tzv. notoriету). Soud tedy nemůže k relevantním skutkovým závěrům dospět na základě svých předsudků či spoléhání se na tvrzení účastníků řízení. Tento imperativ je jedním z projevů tzv. zásady materiální pravdy. Podle nálezu ze dne 9. 5. 2023 sp. zn. III. ÚS 236/23 i při využití konsensuálních způsobů řešení trestních věcí je nutno mít na paměti, že stále platí základní zásady trestního řízení, zejména zásada materiální pravdy. To konkrétně znamená, že orgány činné v trestním řízení by ani v těchto případech neměly rezignovat na zjištění skutečného stavu věci tak, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti. A nelze-li relevantní skutková zjištění v potřebné míře učinit, je nutné postupovat

v duchu druhého ze zmíněných nepřekročitelných limitů – pravidla *in dubio pro reo*, vyplývajícího z presumpce nevinny, a to opět bez ohledu na přání účastníků řízení.

31. Ani institut prohlášení viny nepředstavuje možnost obejití zásady materiální pravdy nebo pravidla *in dubio pro reo*, a tím pojmu viny jako takového. Legitimním účelem tohoto institutu může být zjednodušení, zrychlení a hospodárnost trestního řízení tam, kde o vině obžalovaného neexistují důvodné pochybnosti. Nemůže naopak jít o nástroj změny samotného účelu trestního práva, nýbrž toliko o zjednodušení kroků k jeho dosažení. Náležitě zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů, jakožto hlavní účel trestního řízení (§ 1 odst. 1 trestního řádu) je nutné mít na paměti i při aplikaci tohoto institutu (což plyne i z § 206c odst. 5 trestního řádu). Jelikož ke zjednodušení řízení dochází na úkor veřejné soudní fáze trestního řízení a dílčích procesních práv obhajoby, která Ústavní soud nikdy nepovažoval za samoučelné formality (srov. např. nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994), zvyšuje taková forma vedení řízení pravděpodobnost, že zjednodušený způsob dokazování povede k přinejmenším „zjednodušeným“ skutkovým závěrům, a to nejen v otázce viny.

32. Prohlášení viny je třeba odlišit od procesního institutu doznání. Doznání představuje výpověď člověka, který výslovně prohlásí, že spáchal trestný čin, pro který je stíhán (uvede všechny skutkové okolnosti rozhodné pro naplnění všech zákonných znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu), přičemž takové prohlášení učiní procesně účinným způsobem. Za doznání lze považovat i výpověď obviněného, v níž dozná všechny skutečnosti umožňující závěr o tom, že se dopustil trestného činu, aniž by výslovně uvedl, že se cítí být vinným určitým činem, či uvedl jeho právní kvalifikaci [srov. PÚRY, František. § 41 (Polehčující okolnosti). In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní zákoník. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 840, marg. č. 14.].

33. Pro doznání nejsou obviněnému kladeny zvláštní podmínky, tento institut není ani samostatně kodifikován, musí ale být opatřeno přípustným způsobem. Obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání (§ 92 odst. 2 trestního řádu). Před prvním výsledkem je třeba objasnit obviněnému podstatu sděleného obvinění a poučit jej o jeho právech a o trestních následcích jeho výpovědi v případě křivého obvinění či pomluvy (§ 91 trestního řádu). Obviněnému mohou být kladeny otázky k doplnění výpovědi nebo k odstranění neúplnosti, nejasnosti a rozporů, přičemž tyto otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností; nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět (§ 92 odst. 4 trestního řádu). Výpověď obviněného se pak zapíše do protokolu, v přímé řeči a pokud možno doslova (srov. § 95 trestního řádu).

34. Doznání pak představuje v řízení o přečinu jeden z předpokladů pro podmíněné zastavení trestního stíhání (srov. § 307 trestního řádu). Zákon přitom vyžaduje, aby se v takovém případě obviněný doznal k činu, přičemž po obsahové stránce se musí doznání vztahovat na celý skutek, na všechny jeho skutkové okolnosti naplňující zákonné znaky stíhaného přečinu, přičemž se doznání vztahuje ke skutkovým okolnostem, nikoliv k právní kvalifikaci [srov. ŠÁMAL, Pavel. § 307 (Podmínky pro rozhodnutí). In: ŠÁMAL, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3480.]. Jak dále uvádí odborná literatura (ŠÁMAL, P., op. cit., s. 3480.), postačí, „že obviněný dozná skutečnosti umožňující závěr o tom, že se přečinu dopustil, aniž by výslovně uvedl, že je vinen určitým přečinem, neboť podmíněné zastavení trestního stíhání na rozdíl od jiných odklonů, např. narovnání nebo schválení dohody o vině a trestu nevyžaduje tzv. prohlášení viny, byť i toto se podle naší právní úpravy váže k prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán [srov. § 309 odst. 1 písm. a) nebo § 175a odst. 3 a § 314q odst. 3 písm. b)].“ V nálezn. sp. zn. I. ÚS 864/11 ze dne 16. 6. 2011 Ústavní soud zdůraznil, že obsah doznání obviněného se považuje za věrohodný jen tehdy, je-li jeho věrohodnost prokázána dalšími věrohodnými důkazy. Lze dodat, že doznání obviněného podle § 2 odst. 5 trestního řádu nezavazuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu.

35. Pro přijetí prohlášení viny naopak zákonodárce klade celou řadu podmínek. Ustanovení § 206c odst. 1 trestního řádu umožňuje aplikaci tohoto institutu až tehdy, nedošlo-li ke sjednání dohody o vině a trestu. Teprve v takovém případě může obžalovaný prohlásit, že je vinným spácháním skutku (nebo některého ze skutků) uvedeném v obžalobě a že souhlasí s jeho v obžalobě uvedenou právní kvalifikací. Po takovém prohlášení obžalovaného musí soud (srov. § 206c odst. 2 trestního řádu) přiměřeně postupovat podle §314q odst. 3 trestního řádu (ujistit se, zda obžalovaný chápe podstatu prohlášení, jeho důsledky, a zda je prohlášení činěno dobrovolně), teprve poté může být prohlášení viny (srov. § 206c odst. 4 trestního řádu) přijato soudem. Soud tak musí před přijetím prohlášení viny obžalovaného o následcích prohlášení viny poučit i ověřit, co je projevem vůle obžalovaného, a zda chápe, k jakým důsledkům může vést.

36. Dřívějším doznáním v trestním řízení nelze nahrazovat prohlášení viny, neboť by chybělo poučení, které zákon vyžaduje, přičemž institut doznání a prohlášení viny není možné směřovat. Vzhledem k tomu, že podstatou prohlášení viny je zjednodušení trestního řízení na úkor práv obviněného, je podle Ústavního soudu mimořádně důležitý způsob, jakým je obviněný o možnosti využití prohlášení viny poučen.

IX. Podmínky pro přijetí viny nalézacím soudem a s tím související poučovací povinnost trestních soudů

37. Při poučení obviněného před prohlášením viny podle § 206c odst. 2 trestního řádu je povinností soudu přiměřeně použít § 314q odst. 3 trestního řádu, který se týká institutu dohody o vině a trestu.

38. Ustanovení § 206c trestního řádu zní:

„(1) Pokud nedošlo k sjednání dohody o vině a trestu, může obžalovaný prohlásit, že je vinný spácháním skutku anebo některého ze skutků uvedených v obžalobě a že souhlasí s právní kvalifikací takového skutku uvedenou v obžalobě.

(2) Pokud obžalovaný učiní prohlášení podle odstavce 1, soud v rozsahu prohlášení postupuje přiměřeně podle § 314q odst. 3.

(3) Předseda senátu před rozhodnutím o přijetí prohlášení viny zjistí stanovisko státního zástupce, poškozeného a zúčastněné osoby, pokud jsou přítomni při hlavním líčení.

(4) Soud po prohlášení viny obžalovaným rozhodne, zda takové prohlášení přijímá nebo nepřijímá.

(5) Soud prohlášení viny nepřijme, není-li v souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo zjistí-li, že v předchozím řízení došlo k závažnému porušení práv obviněného. Soud nemusí prohlášení viny přijmout, pokud takový postup nepovažuje za vhodný s ohledem na okolnosti případu a vyjádření ostatních stran.

(6) Pokud soud rozhodne, že prohlášení viny přijímá, zároveň v usnesení uvede, že se dokazování v rozsahu, v jakém obžalovaný prohlásil vinu, neprovede a bude provedeno pouze ve zbylém rozsahu; tím není dotčena možnost vyslyšet obžalovaného k účasti jiných osob na spáchaném skutku, ohledně kterého prohlásil vinu.

(7) Soudem přijaté prohlášení viny nelze odvolat. Skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem.

(8) Pokud soud rozhodne, že prohlášení viny nepřijímá, k prohlášení viny se nepřihlíží.“

Z ustanovení § 314q odst. 3 trestního řádu vyplývá, že soud se musí obviněného dotázat zda „a) rozumí sjednané dohodě o vině a trestu, zejména zda je mu zřejmé, co tvoří podstatu skutku, který se mu klade za vinu, jaká je jeho právní kvalifikace a jaké trestní sazby zákon stanoví za trestný čin, který je v tomto skutku spatřován, b) prohlášení o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, učinil dobrovolně a bez nátlaku a byl poučen o svých právech na obhajobu, c) jsou mu známy všechny důsledky sjednání dohody o vině a trestu, zejména že se vzdává práva na

projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým by soud dohodu o vině a trestu schválil, s výjimkou důvodu uvedeného v § 245 odst. 1 větě druhé“.

39. Vzhledem k tomu, že podle § 206c trestního řádu přijaté prohlášení viny nelze odvolat, a skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem, je třeba věc stěžovatelů posuzovat i prizmatem ústavněprávních požadavků na vzdání se práva opravného prostředku. Evropský soud pro lidská práva vychází zásadně z požadavku, že vzdání se procesního práva, je-li přípustné, musí být učiněno jednoznačným způsobem a vyžaduje určité minimální záruky korespondující s jeho významem (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 3. 11. 2011 ve věci *Litwin proti Německu* č. 29090/06, § 37; rozsudek ESLP ze dne 24. 6. 2004 ve věci *Frommelt proti Lichtenštejnsku* č. 49158/99, § 33; rozsudek ESLP ze dne 13. 2. 2001 ve věci *Schöps proti Německu* č. 25116/94, § 48; rozsudek ESLP ze dne 25. 2. 1992 ve věci *Pfeifer a Plankl proti Rakousku* č. 10802/84, § 37; rozsudek ESLP ze dne 22. 4. 1998 ve věci *Richard proti Francii* č. 33441/96, § 49; rozsudek ESLP ze dne 22. 4. 1998 ve věci *Pailot proti Francii* č. 32217/96, § 52; či rozsudek ESLP ze dne 7. 1. 2016 ve věci *Davidsons a Savins proti Lotyšsku* č. 17574/07 a 25235/07, § 51), přičemž jakékoliv takové vzdání se musí být učiněno svobodně, poučeně a vědomě (srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 12. 5. 2017 ve věci *Simeonovi proti Bulharsku* č. 21980/04, § 115), což si vyžaduje, aby bylo prokázáno, že obviněný mohl rozumně předpokládat důsledky takového postupu (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 27. 3. 2007 ve věci *Talat Tunç proti Turecku* č. 32432/96, § 59).

40. Zváží-li Ústavní soud všechny uvedené okolnosti, konstatuje, že podmínkou legitimacy přijetí odsuzujícího rozhodnutí opírajícího se o prohlášení viny musí být zjištění porozumění obžalovaného (srov. § 314q odst. 3 trestního řádu), ze kterého plyne, že je obžalovanému zřejmé, že trest, který po prohlášení viny uloží soud prvního stupně, nemusí být konečným řešením v trestní věci obžalovaného, a že může být potrestán trestem na horní hranici zákonného limitu za daný trestný čin. Soud tak musí ověřit, že je obžalovaný srozuměn s tím, že prohlášení viny nelze vzít zpět, a že soudy rozhodující v daném řízení, což není jen soud, který prohlášení viny přijímá, nejsou mimo zákonné limity při výměře trestu mimo zákonem stanovenou trestní sazbu nikterak omezeny.

41. Jakkoliv povinnost poskytnout takové poučení explicitně zákon neuvádí, vyplývá podle Ústavního soudu z teleologického a ústavně konformního výkladu § 206c odst. 2 trestního řádu, podle kterého soud po prohlášení viny „postupuje přiměřeně podle § 314q odst. 3“, upravujícího postup při schvalování dohody o vině a trestu i z podmínek vytyčených judikaturou ESLP. Ústavní soud zároveň připomíná, že následky, které pro obviněného plynou z prohlášení viny, lze hodnotit z pohledu dalších procesních konsekvencí v trestním řízení jako vážnější oproti prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán ve smyslu § 175a trestního řádu, pro sjednání dohody o vině a trestu. Na rozdíl od prohlášení viny totiž není u dohody o vině a trestu obviněný v nejistotě ohledně ukládaného trestu, který musí být v dohodě předem obligatorně uveden [srov. § 175a odst. 6 písm. f) trestního řádu]. Zároveň, na rozdíl od rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu (srov. přípustnost odvolání podle § 245 trestního řádu), u odsuzujícího rozsudku navazujícího na přijaté prohlášení viny, i kdyby sami odsouzení už podat proti výroku o trestu odvolání nechtěli, může tento výrok napadnout odvoláním státní zástupce. Je rovněž významné, že v takovém případě může odvolací soud uložit i vyšší trest (v rámci zákonem stanovené trestní sazby), než který uložil soud nalézací.

42. Podrobné poučení o hrozícím trestu podle Ústavního soudu nejen odpovídá teologickému a ústavně konformnímu výkladu uvedených částí § 314q trestního řádu, ale rovněž zohledňuje rizikové sociální faktory neústavního výkonu trestní spravedlnosti, například v případě, že je obviněný trestním řízením „uvláčen“ do té míry, že jen hledá cesty, jak by řízení mohlo co nejrychleji skončit či pokud má za to, že by prohlášením viny mohl pomoci spoluobviněnému, na kterém mu záleží (nebo, který mu slíbil za takové prohlášení úplatu). Dále

je významné, že v případě prohlášení viny nemusí být obžalovaný zastoupen obhájcem [po zrušení § 36 odst. 1 písm. d) trestního řádu zákonem č. 333/2020 Sb., sjednání dohody o vině a trestu nepředstavuje důvod nutné obhajoby].

43. Poučení o rozsahu možného potrestání nabývá na významu rovněž při zohlednění kombinace absence garantovaného uložení mírného (zejména alternativního) trestu a výše uvedené motivace orgánů činných v trestním řízení ukončit trestní věc co možná nejefektivněji. Je-li obviněný, zpravidla právní laik, opakovaně různými subjekty upozorňován na výhody prohlášení viny, aniž by mu byla explicitně vysvětlena jejich nenáročnost, lze mít pochybnosti o promyšlenosti a dokonce dobrovolnosti pozdějšího prohlášení viny. Podle Ústavního soudu je odpovědností obecných soudů, aby jednoznačným poučením daly obviněnému najevo, jaké důsledky v oblasti trestání má prohlášení o vině podle českého práva. Jedině tímto postupem lze podle Ústavního soudu nejlépe garantovat, že obviněný nebude jednat pod vlivem nějakého (třeba i cizí osobou implementovaného či společensky rozšířeného) právního mýtu na straně jedné, či nějaké nekalé právní praxe (např. neformálních slibů policie, spoluobžalovaných atd.) na straně druhé. Po průměrném obviněném nelze podle Ústavního soudu požadovat, aby si tyto informace sám dohledal nebo dovodil ze systematiky českých trestních kodexů.

44. Z uvedeného plyne, že poučení obviněného soudem před přijetím prohlášení viny by mělo být důkladnější, než u dohody o vině a trestu, ve které je minimálně část týkající se trestu přímo uvedena v textu stranami přijaté dohody. Poučení soudem před přijetím prohlášení viny by nemělo zahrnovat toliko informaci o tom, jaké trestní sazby zákon stanoví za trestný čin, který je v tomto skutku spatřován [doslovně z § 314q odst. 3 písm. a) trestního řádu], ale i informaci, že soud obviněnému může uložit trest v rozsahu této sazby, a že prohlášení viny nelze odvolat a skutečnosti v něm uvedené nelze napadat opravným prostředkem [§ 314q odst. 3 písm. a) trestního řádu ve spojení s písm. c) téhož ustanovení]. Soud by měl kromě sdělení o rozsahu trestní sazby a možnosti uložení trestu v celém jejím rozsahu poučit obžalovaného i o tom, že v případě přijetí prohlášení viny může soud postupovat podle § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku a snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, bude-li mít za to, že vzhledem k poměrům pachatele a povaze jím spáchané trestné činnosti lze dosáhnout jeho nápravy i trestem kratšího trvání. Postup soudu podle § 314q odst. 3 trestního řádu před přijetím prohlášení viny by neměl představovat monolog („předpokládám, že jste srozuměn s obsahem obžaloby a s důsledky prohlášení viny, že jste byl poučen o svých právech, a že vše činíte dobrovolně a bez nátlaku“), ale měl by být proveden formou dialogu, ve kterém si soud ověřuje informovanost obžalovaného a jeho vůli. Soud by se měl obžalovaného dotázat (toto sloveso přímo trestní řád uvádí v § 314q odst. 3 trestního řádu) na otázky směřující k a) ověření porozumění o podstatě skutku, který je kladen obžalovanému za vinu, jeho právní kvalifikaci a hrozícímu trestu, b) ověření svobodné vůle obžalovaného a c) ověření o právech obžalovaného na obhajobu a o důsledcích, které prohlášení viny pro obžalovaného má.

45. K obdobným závěrům již dospěl Ústavní soud ve vztahu k institutu dohody o vině a trestu. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1860/19 ze dne 4. 2. 2020 pak Ústavní soud (k druhému institutu, upravujícímu konsensuální řešení trestního řízení) konstatoval porušení práva na spravedlivý proces z důvodu nedostatku náležitého zjištění svobodné vůle obviněných při uzavírání dohody a trvání vůle obviněných na jejím schválení. V odůvodnění posledně uvedeného nálezu Ústavní soud odkázal na závěry Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu k § 314q odst. 3 trestního řádu, např. na závěr, že se soud „obviněného musí dotázat na tři okruhy otázek, přičemž jeden z nich směřuje vyloženě ke zjištění, jestli prohlášení o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, učinil obviněný dobrovolně a bez nátlaku a byl poučen o svých právech na obhajobu“. Lze rovněž parafrázovat závěry, na které Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 1860/19 odkazuje, podle nichž pokud má uzavření prohlášení viny představovat alternativní a konsensuálně pojatý výsledek trestního řízení vedeného proti obviněnému, pak by s ním měl tento obviněný souhlasit, a nikoliv mu být bez srozumění vnucován za každou cenu.

46. Lze tak shrnout, že pro přijetí viny jsou trestním řádem (§ 206c ve spojení s přiměřeným použitím § 314q trestního řádu) stanoveny jasně vymezené podmínky. Přijetí prohlášení viny je možné pouze pokud nedošlo ke sjednání dohody o vině a trestu (§ 206c odst. 1 první část věty) a první krok v tomto procesu představuje prohlášení obžalovaného, že je vinný spácháním skutku nebo skutků (případně některého ze skutků) uvedených v obžalobě, a že souhlasí s jejich právní kvalifikací (§ 206c odst. 1 druhá část věty). Následně (druhý krok srov. § 206c odst. 2 trestního řádu) musí soud obžalovaného poučit a ověřit jeho informovanost a svobodnou vůli, tedy dotázat se na tři výše uvedené okruhy otázek (podle § 314q odst. 3 trestního řádu). Ve třetím kroku předseda senátu před rozhodnutím o přijetí prohlášení viny zjistí stanovisko státního zástupce, poškozených a zúčastněných osob (pokud jsou přítomni v hlavním líčení). Teprve následně může rozhodnout o tom, zda prohlášení viny přijímá nebo nepřijímá (§ 206c odst. 4 trestního řádu).

47. Z uvedeného rovněž plyne, že nemůže dojít k přijetí prohlášení viny, pokud obžalovaný řádně neučinil prohlášení podle § 206c odst. 1 trestního řádu. Ústavně konformní výklad vyžaduje, aby o určitosti prohlášení viny nebyly žádné pochyby, a aby prohlášení viny bylo řádně zachyceno ve spisovém materiálu. Prohlášení obžalovaného podle § 206c odst. 1 trestního řádu a jeho odpověď na otázky soudu, které trestní soud před přijetím prohlášení viny obžalovanému položí [srov. § 314q odst. 3 písm. a), b) a c) trestního řádu], musí soudy řádně interpretovat. K tomu lze odkázat na závěry Nejvyššího soudu, které vyjádřil v řízení vedeném před Ústavním soudem pod sp. zn. I. ÚS 1860/19 (srov. nález sp. zn. I. ÚS 1860/19 odst. 15) tak, že „zárukou toho, že jde o skutečnou, pravou, svobodnou, vážně míněnou a ničím nerušenou vůli obviněného, je podle Nejvyššího soudu postup podle § 314q odst. 3 (trestního řádu)“. Bez tohoto postupu není ověřeno, že prohlášení viny vyjadřuje vůli obviněného nesenou výše uvedenými vlastnostmi a nelze je přijmout.

X. Poučení před prohlášením viny učiněné nalézacím soudem v projednávané věci

48. Ze spisu vedeného městským soudem plyne, že městský soud v hlavním líčení vydal usnesení, ve kterém podle § 206c odst. 4 a 6 trestního řádu prohlášení viny stěžovatelky a stěžovatele přijal a rozhodl, že se dokazování v plném rozsahu neprovádí (srov. č. l. 4648 p. v.). Z napadených usnesení vrchního i Nejvyššího soudu plyne, že obecné soudy dovodily, že oba stěžovatelé v řízení před městským soudem procesně řádně prohlásili svoji vinu ke skutkům uvedeným v obžalobě a na základě tohoto závěru přistoupily k omezenému přezkumu odvolání a dovolání stěžovatelů.

49. Jelikož protokol z hlavního líčení konaného dne 17. 5. 2021 (č. l. 4642 a násl.) neposkytoval dostatečnou představu o rozsahu poučení daného stěžovatelům soudem, ověřil si jej Ústavní soud ze zvukového záznamu, založeného ve spise. Z něj zjistil, že na začátku hlavního líčení byla přednesena obžaloba státním zástupcem a že v přednesu obžaloby nebyla uvedena výše navrhaných trestů (srov. první nahrávka ze záznamu z hlavního líčení ze dne 17. 5. 2021 „HL 17.5.21 B.,M. 10T4 2020 090904.mp3“ v čase 0:03:10–0:23:29). Podle záznamu z hlavního líčení vedeného městským soudem dne 17. 5. 2021 byli stěžovatelé po seznámení s obžalobou poučeni o možnosti uzavřít dohodu o vině a trestu (první nahrávka v čase 0:24:20–0:25:50). Následovalo poučení městského soudu o možnosti prohlásit vinu (srov. první nahrávka 0:25:57–0:27:18) v následujícím znění: „Prohlášení viny je ustanovení § 206c trestního řádu. Cítíte-li se být vinen spácháním skutku nebo některého ze skutků uvedených v obžalobě a souhlasíte s právní kvalifikací, můžete prohlásit svoji vinu. Využijete-li svého práva prohlásit svoji vinu, vzdáváte se tím práva na standardní projednání věci v hlavním líčení, neboť soud o vaší vině již nebude provádět dokazování, dokazování tak bude provedeno pouze ve zbylém rozsahu. Tím však není dotčena možnost vyslyšet vás v účasti jiných osob na skutku, ohledně kterého jste prohlásil vinu. Soud však vaše prohlášení viny nemusí přijmout. Soudem přijaté prohlášení viny nemůžete odvolat a skutečnosti uvedené

v prohlášení viny nemůžete napadát opravným prostředkem. Rozhodne-li se soud, že vaše prohlášení viny nepřijímá, pak se k již učiněnému prohlášení viny nepřihlíží. V případě prohlášení viny soud k takovému prohlášení přihlédně při úvaze o druhu a výši trestu, může také uložit i trest pod dolní hranici trestní sazby.“ Poučení následně pokračovalo k otázce nesporných skutečností: „A konečně ustanovení § 206a trestního řádu, které hovoří o tom, že můžete také označit, které skutečnosti považujete za nesporné...“ Po výše uvedeném poučení provedeném městským soudem proběhlo vyjádření stran k možnosti sjednání dohody o vině a trestu (srov. č. l. 4643). Poté, co nedošlo k uzavření dohody o vině a trestu, bylo předsedkyní senátu konstatováno, že není důvod, aby bylo hlavní líčení přerušováno či odročováno za tímto účelem. Bylo přistoupeno k dokazování a v hlavním líčení následovala výpověď stěžovatelky a stěžovatele, v rámci nichž jimi byla pronesena prohlášení, která městský soud usnesením podle § 206 odst. 4 a 6 trestního řádu přijal jako prohlášení viny (č. l. 4648).

50. Městský soud nepostupoval v souladu s trestním řádem, pokud jde o poučení stěžovatelů ve vztahu k jejich prohlášením viny. Poučovací povinnost soudu nelze přenášet na obhájce, a to zvláště u neodvolatelného prohlášení viny (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 986/22 ze dne 16. 8. 2022). Zároveň však Ústavní soud konstatuje, že k porušení práva stěžovatelů na soudní ochranu, vyplývajícího z čl. 36 odst. 1 Listiny, a práva na obhajobu, plynoucího z čl. 40 odst. 3 Listiny, nedošlo. Ze závěrů judikatury ESLP totiž plyne, vzdání se práva ze strany obviněného může být v souladu s požadavky čl. 6 Úmluvy, když je prokázáno, že obviněný mohl rozumně předvídat důsledky svého jednání (srov. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Hermi proti Itálii* ze dne 18. 10. 2006 č. 18114/02, § 74; a rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Sejdovic proti Itálii* ze dne 1. 3. 2006 č. 56581/00, § 87). Z konkrétních okolností projednávané věci zřetelně plyne, že si stěžovatelé hrozícího nepodmíněného trestu byli vědomi. Jak plyne z protokolu o hlavním líčení, stěžovatelka i stěžovatel projevíli úmysl obrátit se na státního zástupce, a to za účelem možného sjednání dohody o vině a trestu, tak aby trest byl sjednán jako podmíněný, byť s dohledem. Státní zástupce uvedl, že by s uzavřením dohody o vině a trestu souhlasil, ale pouze v rovině nepodmíněného trestu odnětí svobody. Obhájci obou odsouzených následně uvedli, že pokud státní zástupce trvá na nepodmíněném trestu odnětí svobody, prostor pro dohodu zde není. I ze závěrečných řečí plyne, že obhájci žádali „o snížení trestní sazby pod její zákonný rámec“ (srov. č. l. 4649 p. v.) a uváděli svůj postoj, že nést následky za uvedené jednání by nemělo představovat „jít na tolik let do vězení“ (srov. č. l. 4650). Z uvedeného plyne, že stěžovatelé si byli vědomi toho, že jim hrozí nepodmíněný trest. Následně jim byl městským soudem uložen trest pod dolní hranici trestní sazby (srov. § 211 odst. 6 trestního zákoníku). Právě s ohledem na uvedené okolnosti lze uzavřít, že stěžovatelé byli dostatečně poučeni o hrozícím trestu a postup městského soudu tak nevyústil v porušení práv stěžovatelů. Z protokolu o hlavním líčení totiž plyne, že oba stěžovatelé mohli rozumně předpokládat důsledky učiněného postupu (prohlášení viny); Ústavní soud přihlédl i k tomu, že oba stěžovatelé byli zastoupeni obhájcem. V této části tak Ústavní soud ústavní stížnosti zamítl.

XI. K jednotlivým prohlášením učiněným ze strany stěžovatelů

51. Ústavní soud tak z výše uvedených důvodů neshledal jako důvodnou námitku stěžovatelů, že by postupem městského soudu (nedostatečným poučením) došlo k porušení práv stěžovatelů. Shledal však jako důvodnou námitku stěžovatelky, že její prohlášení by nebylo možné (ani po řádném poučení) bez dalšího vzít jako procesně účinné prohlášení viny ke skutkům uvedeným v obžalobě v její trestní věci (srov. § 206c odst. 1 trestního řádu). K tomuto závěru Ústavní soud dospěl na základě komunikace předsedkyně senátu a stěžovatelky zachycené v záznamu z hlavního líčení i následného dotazu státního zástupce a reakce stěžovatelky. Ze stěžovatelčiných vyjádření totiž neplyne, že by prohlásila vinu ke skutkům uvedeným v obžalobě (ve smyslu § 206c odst. 1 trestního řádu).

52. Po výpovědi stěžovatelky položila předsedkyně senátu stěžovatele dotaz (srov. č. I. 4644): „Uvedla jste, že byste přijala institut a že byste prohlásila svoji vinu ze všech tří žalovaných útoků, je tomu tak?“ Z protokolu o hlavním líčení dále plyne, že stěžovatelka odpověděla: „Ano. Já jako člověk dlouho žiji ve stresu a napětí, že mně už je to jedno. Už opravdu deset let trpím pásovým oparem. Chci se vyspat. Jakkoliv rozhodnete, tak stejně už budu mít do konce života nálepkou.“ K uvedenému Ústavní soud uvádí, že povaha první otázky městského soudu směřuje k ověření toho, zda stěžovatelka dříve prohlásila, že by chtěla institut prohlášení viny využít, nikoliv k zjištění, zda prohlašuje svoji vinu ke třem skutkům uvedeným v obžalobě. Zároveň její vyjádření neobsahuje prohlášení, že je (cítí se) vinna spácháním skutků uvedených v obžalobě, a že souhlasí s právní kvalifikací uvedenou v obžalobě. Stěžovatelka se totiž vůbec ke skutkům kladeným jí za vinu v obžalobě nevyjádřila. To je hlavním důvodem pro závěr Ústavního soudu, že stěžovatelka ani neučinila prohlášení podle § 206c odst. 1 trestního řádu.

53. Ze záznamu z jednání dále plyne (srov. druhá nahrávka „HL 17.5.21 B.,M. 10T4 2020 094629.mp3“), že předsedkyně senátu reagovala následovně: „Dobře. Předpokládám, že jste konzultovala se svým právním zástupcem i všechno, co s tím tedy souvisí s prohlášením, ať už tedy plusy i mínusy. V té souvislosti se zeptám, jestli můžete prohlásit, že všechny skutečnosti, které jsou Vám kladeny za vinu, máte za nesporné. Zejména ty skutečnosti, které svědčí ve váš neprospěch.“ Stěžovatelka na tuto otázku (druhá nahrávka, čas 20:20) reagovala takto: „Tak musím ako. V tom prípade, ak by som chcela využiť ten inštitút tak musím to takto urobiť samozrejme. Ako vnútorne mi to trošku to robí problém. Pokiaľ by to mohlo skončiť takto, tak áno.“ Vyjádření stěžovatelky je podle Ústavního soudu opět nejednoznačné. Z uvedeného není jisté, jestli stěžovatelka skutečně prohlašuje skutečnosti uvedené v obžalobě za nesporné, nebo chce využít tento institut využít za podmínky, že tím trestní řízení skončí. Každopádně nejde o prohlášení viny ve smyslu § 206c odst. 1 trestního řádu.

54. Přijetí prohlášení viny městským soudem tak neodpovídá vyjádření stěžovatelky. Neodpovídalo navíc ani jejím předchozím výhradám vůči tvrzení obžaloby, že se podílela na skutku (sjednání úvěru) ze dne 7. 4. 2011, které uvedla ve svém vyjádření před soudem (srov. č. I. 4643 p. v.), přičemž s tímto jednoznačným rozporem se městský soud nijak nevypořádal. Ústavní soud dodává, že obviněný nesmí být nucen vzdát se výhrad proti popisu skutku v obžalobě, když s ní třeba částečně nesouhlasí. Lze dodat, že z právních vět usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 888/2021 ze dne 25. 8. 2021 plyne, že obviněný nesmí být nepřipustně nucen k využití tzv. konsenzuálních způsobů vyřízení trestních věcí (k dohodě o vině a trestu, prohlášení viny či označení nesporných skutečností), a to ani příslibem pro něj výrazně výhodnějšího rozhodnutí, než jakého by dosáhl, kdyby nevyužil takového postupu – jinak by došlo k porušení zákazu nucení k sebeobvinění (*nemo tenetur se ipsum accusare*). Nejvyšší soud ve výše uvedeném rozhodnutí uvedl, že před využitím tzv. konsenzuálních způsobů vyřízení trestních věcí jsou soudy povinny pečlivě zjišťovat jejich podmínky a především musí dbát, aby byla naplněna zásada materiální pravdy, která je i při takovém procesním postupu vůdčí idejí, na níž je postaven český trestní proces. To se v případě institutu označení nesporných skutečností (§ 206d tr. ř.) projevuje tím, že soud jej nesmí využít a upustit od dokazování skutečností označených stranami v jejich prohlášení, je-li s ohledem na ostatní zjištěné skutečnosti závažný důvod pochybovat o takových prohlášeních (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 888/2021 ze dne 25. 8. 2021). Nad rámec uvedeného tak Ústavní soud uvádí, že právě o takové pochybnosti však v projednávané věci šlo, když městský soud nemohl z vyjádření stěžovatelky dovodit, že by prohlašovala za nesporné všechny skutky uvedené v obžalobě.

55. Další nedostatek v postupu obecných soudů spočívá v nesprávném posouzení projevu vůle stěžovatelky ve vztahu ke skutkům uvedeným v obžalobě a nedodržení zásady materiální pravdy a nereagování na výhrady stěžovatelky vůči skutku uvedenému v obžalobě.

Stěžovatelka totiž uvedla, že přiznává, že se podílela na sjednání úvěrových smluv ze dne 17. 2. a z května 2011 (srov. č. l. 4645 p. v.), ale již ve své úvodní výpovědi rozporovala, že by po kontrolním vyšetření u lékaře dne 7. 4. 2011 jela do Prahy podepsat smlouvy o úvěru (srov. č. l. 4643 p. v.), a spáchala tak druhý skutek uvedený v obžalobě. O pochybnostech o stěžovatelčině prohlášení viny svědčí i následná otázka (druhá nahrávka v čase 23:50 a dále) státního zástupce: „Já jenom snad, jestli by paní obžalovaná mohla vysvětlit – Vy jste uváděla, že si nejste vědomá toho, že byste ten dílčí útok ze 7. dubna 2011 spáchala, že byste podepsala smlouvu o úvěru.“ Tento rozpor se však podle Ústavního soudu nevysvětlil ani v následující odpovědi stěžovatelky: „Nie, že som únor a ten kveten, ale ten duben – neviem akým spôsobom sa tam tie úverové zmluvy, naozaj neviem.“ Státní zástupce: „Můžete to tedy vyloučit? Mně to nejde do souvislosti s tím, že potom se vůči soudu snažíte prohlásit vinu. Tak na jedné straně tvrdíte, že se ten dílčí druhý útok se vás v podstatě netýká a potom chcete prohlásit vinu.“ Stěžovatelka reagovala: „A právě pre to, ja po tých 9 rokov neviem identifikovať, akým spôsobom sa tam tie úverové zmluvy dostali. Len viem, že som tam nebola.“ Tvrzení, že se nepodílela na sjednání úvěru dne 7. 4. 2011, přitom stěžovatelka následně v rámci své výpovědi opakuje po dalších otázkách státního zástupce, což je uvedeno i v protokolu z hlavního líčení: „Jsem si jistá, že jsem v dubnu nebyla v Praze.“ (srov. č. l. 4645).

56. Podle Ústavního soudu tak městský soud měl (kromě řádného poučení, viz výše) buďto jasně formulovanou otázkou (např. „Prohlašujete vinu ke všem třem skutkům uvedeným v obžalobě?“) získat od stěžovatelky určité a jednoznačné prohlášení viny (ke všem skutkům uvedeným v obžalobě), anebo provést dokazování k části obžaloby, u které stěžovatelka svou účast rozporovala (v této věci šlo o dílčí útok ze dne 7. 4. 2011). Tím, že městský soud přijal vinu stěžovatelky ke všem třem skutkům uvedeným v obžalobě, včetně skutku ze dne 7. 4. 2011, přestože před přijetím usnesení o přijetí viny stěžovatelka opakovaně rozporovala svoji účast na tomto skutku, a následně ji z tohoto skutku uznal vinnou (v napadeném rozsudku jako skutek č. II.), postupoval v rozporu s § 2 odst. 5 a § 206c odst. 1 trestního řádu. Tímto vybočením ze zákonné úpravy porušil stěžovatelčino právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť nerespektoval zákonem stanovený postup a stěžovatelkou projevenou vůli.

57. Vyjádření stěžovatelky navíc nasvědčuje tomu, že stěžovatelka měla nesprávně za to, že prohlášení viny a prohlášení skutečností v obžalobě za nesporné, bude mít obdobné účinky jako dohoda o vině a trestu. Jak již bylo uvedeno výše, prohlášení viny nemusí vést ke skončení trestního řízení po vyhlášení odsuzujícího rozsudku. I kdyby stěžovatelé proti výroku o trestu odvolání nepodali, mohl tento výrok napadnout odvoláním státní zástupce a odvolací soud mohl uložit i trest vyšší (v rámci zákonem stanovené trestní sazby). Ze stěžovatelčina projevu jsou zřejmé takové rozpory, které městský soud mohl překlenout pouze tak, že by stěžovatelku v souladu se svou zákonnou povinností (§ 206c odst. 2 ve spojení s § 314q odst. 3 trestního řádu) poučil a následně se stěžovatelky opětovně doptal na její porozumění o podstatě skutků, které jí byly kladeny za vinu, právní kvalifikaci a hrozícímu trestu, a ověřit její svobodnou vůli i srozumění s důsledky prohlášení viny na její procesní práva a právo na obhajobu.

58. K uvedenému Ústavní soud dodává, že pokud je prohlášení obviněného plně vnitřních rozporů a z vyjádření je hlavně patrná zoufalá motivace celou věc skončit (bez ohledu na výsledek), obecné soudy by neměly prohlášení viny (bez dalšího) přijmout, ale pečlivě zkoumat, zda obžalovaná osoba skutečně míní vyvolat účinky způsobené prohlášením viny. Institut prohlášení viny, stejně jako další formy konsensuálního řešení trestních věcí, představuje způsob, jakým lze účinněji dosáhnout naplnění zásady rychlosti trestního řízení. Tato zásada však nikdy nemůže převládnout nad zásadou materiální pravdy vyjádřené v § 2 odst. 5 trestního řádu. Jinak řečeno, obecné soudy nesmí ani v případě, že obžalovaný prohlásí svoji vinu podle § 206c odst. 1 trestního řádu rezignovat na povinnost objasnit skutkový stav

věci tak, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2789/23 ze dne 24. 1. 2024).

59. Ústavní soud však nemohl přisvědčit stěžovateli, že by městský soud pochybil při hodnocení obsahu jeho výpovědi. Podle protokolu z jednání (č. l. 4645 p. v.) stěžovatel v rámci své výpovědi uvedl následující: „Chci prohlásit vinu a vyjádřit se k případu. Prohlašuji vinu, co je uvedené v obžalobě, je pravda. Chtěl bych se vyjádřit ke skutečnostem. Chci uvést, že za vším stál pan L. Vše jsem dělal na jeho výslovný příkaz.“ Soudkyně městského soudu následně ještě (druhá nahrávka, čas 0:49:35) položila dotaz, zda má prohlášení stěžovatele chápat tak, že chce prohlásit vinu k žalovanému jednání, přičemž stěžovatel odpověděl, že ano. Z uvedeného plyne, že nelze přisvědčit stěžovateli, že by přímo a ani implicitně nevyjádřil souhlas s právní kvalifikací skutku ve smyslu obžaloby. Skutečnost, že kromě prohlášení své viny spojuje s trestnou činností ještě další, třetí osobu, nepředstavuje pro přijetí prohlášení viny v tomto případě překážku.

XII. Závěr

60. Jelikož Ústavní soud z výše uvedených důvodů shledal, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí v části, ve které se týkají stěžovatelky, zrušil. Ve zbylé části ústavní stížnosti podle § 82 zákona o Ústavním soudu zamítl. S ohledem na výsledek řízení Ústavní soud samostatně nerozhodoval o návrhu na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí.

Č. 141**Proporcionalita vazby ve vztahu k hrozícímu trestu
(sp. zn. III. ÚS 35/24 ze dne 17. července 2024)**

S ohledem na zásadu proporcionality zásahu do osobní svobody obviněného musí soud při rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě vzít v úvahu, zda není již v dané fázi trestního řízení věci zřejmé, že trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody ve smyslu § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Pakliže soud dospěje k závěru, že trestní stíhání k nepodmíněnému trestu nepovede, musí se dále zabývat tím, zda je naplněn některý z kvalifikovaných důvodů vazby podle § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu. Pokud trestní stíhání obviněného k nepodmíněnému trestu zcela zřejmě nevede a současně není naplněn žádný z kvalifikovaných důvodů vazby, musí být obviněný z vazby neprodleně propuštěn, jinak dochází k porušení jeho práva na osobní svobodu podle článku 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele M. Ž., t. č. Vazební věznice Praha Pankrác, zastoupeného JUDr. Ing. Ivanou Spoustovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Rumunská 1720/12, Praha 2, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2023 č. j. 8 To 260/2023-547, usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 22. září 2023 č. j. 1 T 127/2023-505 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 2. ledna 2024 č. j. 1 T 127/2023-587, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníků řízení a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 8 jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2023 č. j. 8 To 260/2023-547 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 22. září 2023 č. j. 1 T 127/2023-505 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 a článku 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2023 č. j. 8 To 260/2023-547 a usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 22. září 2023 č. j. 1 T 127/2023-505 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle článku 8 odst. 1, 2 a 5, článku 36 odst. 1, článku 40 odst. 2 a článku 31 Listiny základních práv

a svobod (dále jen „Listina“) a článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a trestního spisu Ústavní soud zjistil, že na stěžovatele byla u Obvodního soudu pro Prahu 8 podána obžaloba pro jednání kvalifikované jako přečin vyhrožování s cílem působit na úřední osobu podle § 326 odst. 1, písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“). Uvedeného trestného činu se měl stěžovatel dopustit (stručně řečeno) tím, že v době nejméně od května roku 2022 do dubna roku 2023, v reakci na nespokojenost se správním řízením vedeným vůči jeho osobě pověřenou pracovníci Úřadu městské části Praha 8, zasílal dvěma pracovnícím uvedeného úřadu několikrát denně e-maily, ve kterých mimo jiné zmiňoval mediálně známé případy vražd, které schvaloval, a dále se ztotožňoval s vražedkyněmi Michelle Sudků a Olgou Hepnarovou, a to s cílem působit na výkon těchto pracovníc, aby jednaly po jeho vůli, přičemž poškozené toto jednání vnímaly jako reálnou výhrůžku, čímž v nich stěžovatel vzbudil obavu o svůj život a zdraví. Poté, co se jeho jednáním začal zabývat policejní orgán, začal stěžovatel své hrozby směřovat i vůči policistovi tohoto policejního orgánu.

3. Stěžovatel byl vzat do vazby usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále také „obvodní soud“) ze dne 10. 5. 2023 sp. zn. 4 Nt 11011/2023 z důvodů vazby podle § 67 písm. c) trestního řádu.

4. Dne 22. 9. 2023 rozhodl Obvodní soud pro Prahu 8 v rámci hlavního líčení nyní napadeným usnesením č. j. 1 T 127/2023-505 o tom, že se stěžovatel podle § 72 odst. 3 trestního řádu ponechává ve vazbě, neboť důvod vazby podle § 67 písm. c) trestního řádu i nadále trvá.

5. O stížnosti stěžovatele proti usnesení prvostupňového soudu rozhodl Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) napadeným usnesením ze dne 31. 10. 2023 tak, že stížnost podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl.

6. Usnesením ze dne 2. 1. 2024 č. j. 1 T 127/2023-587 Obvodní soud pro Prahu 8 zamítl podle § 71a trestního řádu žádost stěžovatele o propuštění z vazby, neboť shledal, že důvod vazby podle § 67 písm. c) trestního řádu i nadále trvá.

7. Dne 5. 1. 2024 proběhlo hlavní líčení, v němž Obvodní soud pro Prahu 8 vynesl rozsudek č. j. 1 T 127/2023-608, kterým stěžovatele uznal vinným ze spáchání shora uvedeného přečinu. Odsoudil jej k odnětí svobody v trvání 12 měsíců s podmíněným odkladem za současného vyslovení dohledu se zkušební dobou 3 let. Obvodní soud dále stěžovateli uložil povinnost podrobit se ve zkušební době vhodným programům psychologického poradenství.

8. Téhož dne byl stěžovatel propuštěn z vazby na svobodu usnesením obvodního soudu č. j. 1 T 127/2023-604.

II. Argumentace stěžovatele

9. Porušení svých práv stěžovatel spatřuje v tom, že obecné soudy rezignovaly na svou zákonnou povinnost řádně přezkoumat důvody pokračování vazby, a to zejména ve vztahu k tzv. doktríně zesílených důvodů pro trvání omezení osobní svobody. Soudy se podle něj nezabývaly jeho tvrzeními, nedostatečně hodnotily skutkový stav, zejména ve svých rozhodnutích řádně nezohlednily závěry znaleckého posudku stran jeho společenské nebezpečnosti a dále neoznačily konkrétní důkazy, které mají odůvodňovat obavu z opakování či dokonání trestné činnosti. Soudy nedostatečně specifikovaly, které konkrétní e-maily stěžovatele považují za dílčí útoky. Stěžovatel dále rozporuje způsob, jakým soudy hodnotily znalecký posudek, kterým mu byla diagnostikována odlišná diagnóza (paranoidní porucha osobnosti), než pro kterou se dosud léčí. Soudy nereflektovaly názor znalců, podle kterého nebyl stěžovatelův pobyt na svobodě nebezpečný. Nadto stěžovatel uvádí, že se poškozeným u hlavního líčení omluvil, proto vyjádření soudů, podle kterých omluvy poškozeným neposkytl, odporují realitě.

10. Stěžovateli není v prostředí vazební věznice zajišťována adekvátní psychiatrická, případně psychologická péče. Vazba psychické problémy spíše umocňuje a existuje-li u něj riziko pro společnost, tak toto je vazbou spíše oddalováno a zvyšováno. Soudy ignorují, že ochrana společnosti může být zaručena i jinými, mimotrestními prostředky. Stěžovatel byl v minulosti na základě soudního rozhodnutí hospitalizován na psychiatrii, a domnívá se, že tyto prostředky na rozdíl od vazby dbají jeho práv a zaručují ochranu společnosti i v dlouhodobém horizontu. Soudy při svém rozhodování zcela opomenuly přihlídnout k výši hrozícího trestu, kdy ve stěžovatelově případě nebylo možno očekávat uložení trestu odnětí svobody.

11. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatel napadá usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 2. 1. 2024 sp. zn. 1 T 127/2023 a uvádí, že dne 5. 1. 2024 byl v důsledku meritorního rozhodnutí v hlavním líčení propuštěn z vazby na svobodu. Stěžovatel dovozuje, že za takové situace nelze proti prvostupňovému rozhodnutí o ponechání ve vazbě podat stížnost, a že tedy samotné prvoinstanční rozhodnutí představuje poslední procesní prostředek k ochraně jeho práv. Meritorním rozhodnutím stěžovateli nebyl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody, ačkoliv jen o dva dny dříve soud rozhodl o nutnosti jeho ponechání ve vazbě. Z toho je podle stěžovatele zjevné, že důvody vazby spočívající v jeho nebezpečnosti pro společnost nebyly naplněny. Dále namítá vnitřní rozpornost rozhodnutí soudu stran toho, zda a jak upřímně se stěžovatel omluvil poškozeným. Stěžovatel dále opakuje námitky, které vznášel proti předchozím vazebním rozhodnutím.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 1 T 127/2023, jakož i vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení.

13. Obvodní soud pro Prahu 8 ve svém vyjádření uvedl, že o důvodnosti vazby svědčila zejména skutečnost, že stěžovatel pokračoval ve svém protiprávním jednání i poté, co věc začala prověřovat policie, a činil tak i vůči policejnímu orgánu, který začal jeho trestní věc řešit, takže lze presumovat, že by se stejně mohl snažit ovlivňovat státní zástupce, soudce či další osoby, např. znalce. Při jednáních soudu stěžovatel zkracoval pohybem těla vpřed vzdálenost k vyslychaným osobám až do té míry, že musel být soudem napomenut, aby se vrátil na své místo (viz zvukový záznam z hlavního líčení dne 5. 1. 2024). Stejně chování stěžovatele popisovala ve své výpovědi svědkyně K. a další svědkyně. Podle obvodního soudu také toto chování stěžovatele vedlo soud k přesvědčení o naplnění důvodů předstízně vazby. Obvodní soud vzal při rozhodování o vazbě v úvahu ustanovení § 68 odst. 4 trestního řádu a přihlédl k účinné ochraně poškozených v této trestní věci. O druhu a výši trestu soud rozhodl až po ukončení dokazování a po závěrečných návrzích procesních stran. Rozhodně nelze tvrdit, že vzhledem ke stupni nebezpečnosti jednání stěžovatele bylo od samého počátku trestního stíhání stěžovatele zřejmé, že mu nebude uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Státní zástupce ve svém závěrečném návrhu navrhl pro stěžovatele nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 10 měsíců, který byl podle obvodního soudu relevantní a odůvodněný. Obvodní soud se nakonec rozhodl pro podmíněný trest odnětí svobody, neboť nabyl přesvědčení, že pokud stěžovatel pochopí, že se dosud léčil pro nesprávnou diagnózu, a začne se léčit podle návrhu soudních znalců, získá náhled na své chování a jeho nebezpečnost pro společnost bude minimalizována. K tomu obvodní soud odkazuje na znalecký posudek znalců Kubeje a Klošeho a jejich výpovědi učiněné v hlavním líčení. V doplnění svého vyjádření obvodní soud Ústavnímu soudu zaslal e-mailovou komunikaci, kterou obdržel od stěžovatele.

14. Městský soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

15. Státní zástupkyně Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 8 (dále jen „obvodní státní zastupitelství“) ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zdůraznila, že po celou dobu trestního řízení proti stěžovateli byl dán důvod vazby podle § 67 písm. c) trestního řádu, neboť stěžovatel páchal trestnou činnost po dlouhou dobu a účelem vazby bylo zamezit mu v páchání

trestné činnosti a ochránit poškozené úřední osoby, ale i stěžovatele samotného. Podle státní zástupkyně je věc nutno chápat ze strany poškozených, kteří se v důsledku protiprávního jednání stěžovatele právem obávali o své zdraví a život. Stěžovatel není nemocnou osobou, jak je prezentováno v ústavní stížnosti zástupkyně stěžovatele. Stěžovateli byl v závěrečném návrhu státního zástupce u hlavního líčení navrhován nepodmíněný trest v délce trvání 10 měsíců se zařazením do věznice s ostrahou. Soudem uložený trest v trvání 12 měsíců podmíněně odložený na zkušební dobu v trvání 3 let a povinností ve zkušební době se podrobit vhodným programům psychologického poradenství je trestem, který v současné době ochrání společnost lépe než uložení trestu nepodmíněného. Stěžovatel bude muset svoje chování usměrňovat po celou, poměrně dlouhou, zkušební dobu, bude se muset podrobovat programům psychologického poradenství, proto s tímto trestem dozorující státní zástupce souhlasil. Tato skutečnost však podle státní zástupkyně nemění nic na tom, že důvod vazby byl po celou dobu vazebního stíhání dán.

16. Městské státní zastupitelství v Praze se k ústavní stížnosti nevyjádřilo, a vzdalo se tak postavení vedlejšího účastníka řízení.

17. V replice stěžovatel poukázal na to, že se obvodní soud ve svém vyjádření nevypořádal s tím, proč v rámci napadených usnesení rezignoval na svou povinnost zabývat se úvahami o případném pravděpodobném trestu, když vyloučení trestu odnětí svobody by mělo být v rámci extenzivního výkladu považováno za jedno z kritérií přípustnosti vazby. Podle stěžovatele je zcela nelogické, že soud své stížností napadené rozhodnutí ze dne 22. 9. 2023 odůvodňuje chováním stěžovatele při hlavním líčení, které však zaznamenal až při jednání konaném dne 5. 1. 2024, v němž stěžovatele z vazby propustil. Podobně účelově působí argumentace zaměřená na obavu z ovlivňování soudu či státních zástupců. Stěžovatel dodává, že výsledky znalečů probíhaly z jeho pohledu nevhodně, o čemž svědčí i stížnost na osobu soudce a vyjádření místopředsedkyně obvodního soudu, které stěžovatel k replice připojil. K vyjádření obvodního státního zastupitelství stěžovatel uvádí, že považuje za absurdní, když státní zástupkyně odůvodňuje vazbu ochranou stěžovatele.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla napadená rozhodnutí vydána, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je zčásti přípustná, a to ve vztahu k usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2023 č. j. 8 To 260/2023-547 a k usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 22. 9. 2023 č. j. 1 T 127/2023-505, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

19. Ve vztahu k usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 2. 1. 2024 č. j. 1 T 127/2023-604 je ústavní stížnost nepřípustná, neboť stěžovatel nepodal proti uvedenému rozhodnutí stížnost podle § 74 trestního řádu. Stěžovateli nelze přisvědčit v námitce, že z důvodu jeho propuštění na svobodu v průběhu lhůty k podání stížnosti proti prvoinstančnímu rozhodnutí, již proti tomuto rozhodnutí podat stížnost nelze. Měl-li stěžovatel za to, že soud prvního stupně svým rozhodnutím porušil jeho práva, mohl se domáhat přezkumu tohoto rozhodnutí stížnostním soudem, a to nehledě na skutečnost, že byl následně propuštěn z vazby. Teprve v případě zamítnutí této stížnosti by se stěžovateli otevřela cesta k přezkumu před Ústavním soudem. Stěžovatel však stížnost v zákonné lhůtě nepodal a navzdory zásadě subsidiarity ústavní stížnosti se obrátil přímo na Ústavní soud. V této části proto musí být ústavní stížnost odmítnuta jako nepřípustná podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Po prostudování ústavní stížnosti, vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení a soudního spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je v části, v níž směřuje proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2023 č. j. 8 To 260/2023-547 a proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 22. 9. 2023 č. j. 1 T 127/2023-505 důvodná.

V.1 Obecná východiska

21. Ústavní soud je podle článku 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a v řízení o ústavních stížnostech podle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy se omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. Ústavní soud není další instancí v systému trestního soudnictví a rozhodnutí trestních soudů je oprávněn přezkoumat výlučně z hlediska dodržení ústavněprávních principů.

22. Osobní svoboda představuje v demokratickém a právním státě jednu z nejdůležitějších hodnot. Je předpokladem toho, aby si mohl každý sám uspořádat svůj vlastní život, aby mohl rozhodovat o jeho podstatných aspektech a svým jednáním usilovat o vlastní štěstí. Jakkoliv tato svoboda již ze své podstaty nemůže být neomezená, se zásahy do ní mohou být spojeny neodstranitelné následky ve všech sférách života jednotlivce. Stát, který je založen na úctě k právům a svobodám člověka a občana (článek 1 odst. 1 Ústavy), do ní proto může zasahovat pouze na základě zákona a v jeho mezích a nesmí se při tom dopustit svévole. Trvání na dodržení všech zákonem stanovených podmínek jejího omezení představuje základní garanci, že budou skutečně respektována práva dotčeného jednotlivce a že v jeho případě nedojde ke zneužití moci [srov. náleze ze dne 17. 2. 2015 sp. zn. III. ÚS 916/13 (N 33/76 SbNU 451)].

23. Obsahem institutu vazby je vymezení ústavně akceptovatelných důvodů zbavení osobní svobody obviněného podle článku 8 odst. 1 a 2 Listiny s cílem znemožnit zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení [srov. náleze ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU; 214/1994 Sb.)]. Vždy musí jít o opatření nezbytné k tomu, aby mohly orgány činné v trestním řízení vést a ukončit toto řízení, a to při respektování principu presumpce nevinny [náleze ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153)]. Pro vzetí do vazby i její další trvání musí svědčit velmi závažné důvody, přičemž je na příslušných orgánech, aby existenci těchto důvodů dostatečně prokázaly. Vazby může být použito pouze tam, kde existuje reálné a aktuální riziko ohrožení některého ze zájmů chráněných trestními zákony.

24. Mezi základní principy omezení osobní svobody vazbou (které musí podústavní právo reflektovat) patří nezbytnost uvalení vazby a držení v ní jen pro určitý legitimní účel, proporcionalita mezi osobní svobodou jednotlivce a zájmem společnosti na omezení této svobody, nezbytnost omezení osobní svobody pro absenci jiného prostředku k dosažení totožného cíle, vyvažování přínosů omezení osobní svobody s ohledem na z toho vyplývající ztráty a výhradní pravomoc soudu rozhodovat o vazbě [viz náleze ze dne 29. 1. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 63/06 (N 21/48 SbNU 223)]. Pro posouzení proporcionality vazby je nezbytné vzít v úvahu také plynutí času; obecně vzato se důvody vazby v čase zeslabují. Zatímco v počátečních fázích trestního stíhání mohou soudem uvedené důvody vazby postačovat, po určité době se mohou ty samé důvody jevit jako nedostatečné, přičemž bude na orgánech činných v trestním řízení, aby pokračování vazby podložily dalšími relevantními důvody [viz náleze ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.)].

25. Ustanovení § 71 odst. 2 trestního řádu v souladu se zásadou minimalizace zásahů do osobní svobody (článek 4 odst. 4 Listiny) přikazuje obecným soudům obviněného propustit, jakmile jeho držení ve vazbě ztratí své opodstatnění. Kromě situace, kdy pominou vazební důvody [§ 71 odst. 2 písm. a)], k tomu dochází i v momentě, kdy sice důvod vazby trvá, avšak na základě shromážděných informací je zřejmé, že výsledkem trestního řízení nebude uložení

nepodmíněného trestu odnětí svobody [§ 71 odst. 2 písm. b)]. V návaznosti na zásadu proporcionality a minimalizace zásahu do osobní svobody by trvání vazby mělo v zásadě přicházet v úvahu jen v případě, kdy obviněnému hrozí trest spojený s odnětím svobody. Nevyžaduje-li totiž závažnost věci a osoba obviněného jeho izolaci v případě, že soud potvrdí jeho vinu, lze při rozhodování o dalším trvání vazby jen výjimečně omluvit jeho omezení na svobodě před vynesením rozsudku. Bylo by v rozporu s principem přísné proporcionality, pokud by jednotlivci museli ve stadiu vyšetřování či trestního stíhání snášet větší omezení a s tím spojené negativní dopady, než jakým mohou být podrobeni v případě uznání viny, aniž by to odůvodňoval velmi silný veřejný zájem [viz nálezn ze dne 15. 12. 2015 sp. zn. III. ÚS 1301/13 (N 212/79 SbNU 419)].

26. Účelem shora uvedeného zákonného pravidla [vyplývajícího z § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu] je zajištění proporcionality zásahu do osobní svobody obviněného ve vztahu k závažnosti jím spáchaného trestného činu. Zásadu zdrženlivosti a přiměřenosti zákonodárce ostatně reflektoval již v ustanovení § 68 odst. 2 trestního řádu, podle kterého nelze vzít do vazby obviněného, jenž je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta. Uložení vazby (i její trvání) tak přichází v úvahu pouze v případech, kdy je obviněný stíhán pro podezření ze spáchaní trestného činu vyšší závažnosti a kdy se presumuje vyšší míra veřejného zájmu na takovém trestním stíhání.

27. Z obou shora uvedených pravidel [§ 68 odst. 2 a § 72 odst. 1 písm. b) trestního řádu] však zákon připouští výjimky. Bez ohledu na závažnost trestného činu a výši hrozícího trestu může soud rozhodnout o uložení či dalším trvání vazby, jsou-li dány tzv. kvalifikované důvody vazby uvedené v § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu. Kvalifikované důvody vazby představují specifické situace, kdy míra ohrožení veřejného zájmu či zájmu konkrétních poškozených je natolik vysoká, že ospravedlňuje omezení svobody i v případě obviněného, u nějž by jinak (s ohledem na shora uvedená zákonná omezení) nebylo možno vazbu uložit či v ní pokračovat. Zákonem vymezené podmínky spočívají v předchozím nežádoucím jednání obviněného (§ 68 odst. 3 trestního řádu), či v nutnosti účinné ochrany poškozených ve vztahu k vazbě předstížené (§ 68 odst. 4 trestního řádu).

28. Posouzení všech relevantních skutečností ovlivňujících výměru trestu činí trestní soudy zásadně až na základě ukončeného dokazování. Ustanovení § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu však směřuje k tomu, aby v případech méně závažných trestných činů, u nichž je vzhledem k osobnosti obviněného a povaze činu již v dřívějších fázích trestního řízení jasné, že by uložení nepodmíněného trestu bylo zjevně nepřiměřené, nedocházelo k omezení osobní svobody obviněného, není-li jeho pobytem na svobodě ohrožen intenzivní veřejný zájem, jehož ochranu reflektují již zmíněné kvalifikované důvody vazby podle § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu.

29. S ohledem na zásadu proporcionality zásahu do osobní svobody obviněného musí soud při rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě vzít v úvahu, zda není již v dané fázi trestního řízení věci zřejmé, že trestní stíhání nepovede k uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody ve smyslu § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Pakliže soud dospěje k závěru, že trestní stíhání k nepodmíněnému trestu nepovede, musí se dále zabývat tím, zda je naplněn některý z kvalifikovaných důvodů vazby podle § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu. Pokud trestní stíhání obviněného k nepodmíněnému trestu zcela zřejmě nevede a současně není naplněn žádný z kvalifikovaných důvodů vazby, musí být obviněný z vazby neprodleně propuštěn, jinak dochází k porušení jeho práva na osobní svobodu podle článku 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny.

30. Úvaha soudu o tom, zda trestní stíhání povede k uložení nepodmíněného trestu, či nikoliv, je založena zejména na posouzení osoby obviněného a povahy a závažnosti stíhané věci a lze ji učinit až po náležitém objasnění všech rozhodných skutečností. Jde o závěr předběžný, ale dostatečně podložený zjištěnými skutečnostmi (viz ŠÁMAL, P. a kol. Trestní

řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. str. 802–818.). Záleží na konkrétních okolnostech trestní věci, zda již v době před ukončením dokazování, či dokonce ještě před samotným vzetím do vazby, bude mít soud dostatek informací k tomu, aby mohl učinit předběžný závěr o tom, zda trestní stíhání povede k uložení podmíněného či nepodmíněného trestu.

31. V návaznosti na výše uvedené Ústavní soud zdůrazňuje, že požadavky na zákonnost zbavení osobní svobody ve smyslu článku 8 Listiny, resp. článku 5 Úmluvy, se do značné míry překrývají s právem na spravedlivý proces podle článku 36 a násl. Listiny a článku 6 Úmluvy. Rozhodnutí soudu, na jehož základě došlo ke zbavení osobní svobody, musí být náležitě odůvodněno, což mimo jiné znamená, že z něj musí být poznatelné důvody, pro které soud považoval za splněné všechny zákonné podmínky pro uložení vazby či pro její další trvání.

32. Odůvodnění rozhodnutí o vazbě musí splňovat obecné náležitosti usnesení podle § 134 odst. 2 trestního řádu. Musí z něj vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry soudu na straně druhé, a to při respektování skutečnosti, že rozhodování o vazbě je vedeno v rovině pouhé pravděpodobnosti, nikoliv jistoty ohledně důsledků, které mohou nastat, nebude-li obviněný držen ve vazbě [srov. nález ze dne 3. 2. 2000 sp. zn. III. ÚS 103/99 (N 17/17 SbNU 121), nález ze dne 19. 12. 2001 sp. zn. II. ÚS 413/01 (N 201/24 SbNU 513), nověji nález ze dne 29. 11. 2023 sp. zn. III. ÚS 2498/23]. Kromě obecných náležitostí usnesení zákon rovněž stanoví zvláštní požadavky na rozhodnutí o vazbě, které spočívají v tom, že soud musí ve svém rozhodnutí uvést: a) skutečnosti, které odůvodňují podezření ze spáchání trestného činu, pro který je obviněný stíhán, b) konkrétní skutečnosti, ze kterých jsou dovozovány důvody vazby, popřípadě okolnosti uvedené v § 68 odst. 3 a 4 a v § 72a odst. 3 trestního řádu, c) důvody, pro které nebylo možné dosáhnout účelu vazby jiným opatřením (§ 73c trestního řádu). Zákon explicitně nevyžaduje, aby součástí odůvodnění vazebního rozhodnutí bylo i posouzení podmínek § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Nicméně v případě nutnosti aplikace kvalifikovaných vazebních důvodů podle § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu musí být součástí odůvodnění soudního rozhodnutí též uvedení skutečností, ze kterých je dovozováno naplnění těchto důvodů [§ 73c písm. b) trestního řádu].

33. Význam řádného odůvodnění naplnění kvalifikovaných vazebních důvodů podle § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu vyzdvihl Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. III. ÚS 1301/13 (citovaný výše). V něm dospěl k závěru, že za situace, kdy mají vazební soudy za to, že trestní stíhání obviněného nesměruje k nepodmíněnému trestu, musejí případnou aplikaci kvalifikovaných vazebních důvodů řádně odůvodnit a existenci okolností předpokládaných v § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu doložit konkrétními skutečnostmi, jinak dochází k porušení práva obviněného na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny a práva na osobní svobodu podle článku 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny.

V.2 Aplikace obecných východisek na projednávaný případ

34. V projednávané věci byl stěžovatel trestně stíhán pro přečin vyhrožování s cílem působit na úřední osobu podle § 326 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, za nějž mu hrozilo potrestání odnětím svobody až na tři léta. Stěžovatel nebyl před svým odsouzením v nyní projednávaném trestním řízení dříve trestán.

35. Obecné soudy rozhodly o ponechání stěžovatele ve vazbě z důvodu uvedeného v § 67 písm. c) trestního řádu. Obavu z možného opakování trestné činnosti stěžovatelem soudy zdůvodnily především délkou trvání trestné činnosti, velkým množstvím dílčích útoků, závažnou povahou výhružek poškozeným, jakož i postupnou gradací trestné činnosti stěžovatele a rozšiřováním trestné činnosti na další poškozené. Soudy obou stupňů rovněž přihlédly k postoji a chování stěžovatele v průběhu trestního řízení a ke skutečnosti, že podle závěrů znaleckého posudku je u stěžovatele přítomna paranoidní porucha osobnosti. Obecné

soudy odůvodnily rovněž existenci tzv. zesílených důvodů vazby, neboť vzaly v úvahu oslabování důvodů vazby plynutím času, nezopakovaly pouze důvody uvedené v usnesení o vzetí do vazby, nýbrž doplnily odůvodnění svých rozhodnutí novými poznatky z hlavního líčení.

36. Z hlediska ústavně garantovaných požadavků na odůvodnění vazebního rozhodnutí však napadená rozhodnutí neobstojí v následujícím ohledu.

37. Napadená rozhodnutí nijak nereflektují otázku proporcionality vazby ve vztahu k hrozícímu trestu ve smyslu § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu a nevěnují se ani tomu, zda byl naplněn některý z kvalifikovaných důvodů vazby podle § 68 odst. 3 a 4 trestního řádu, přestože šlo v projednávaném případě o otázku podstatnou pro rozhodnutí o důvodnosti trvání vazby.

38. Z trestního spisu Ústavní soud zjistil, že otázku proporcionality vazby ve vztahu k hrozícímu trestu stěžovatel vznášel opakovaně. Vazební soudy upozorňoval na to, že je dosud netrestaný a jeho čin nevykazuje tak vysokou typovou závažnost, aby se dalo očekávat uložení nepodmíněného trestu. Tuto námitku stěžovatel uplatňoval již v počátečních fázích vazebního stíhání a obdobně ji formuloval i ve stížnosti proti nyní napadenému rozhodnutí obvodního soudu. Jak vyplývá z obsahu napadených rozhodnutí (ale i obsahu vazebních rozhodnutí jim předcházejících), obecné soudy se otázkou hrozícího trestu nikterak nezabývaly. Pouze v usnesení ze dne 19. 7. 2023 č. j. 4 Nt 5004/2023-445 obvodní soud konstatoval, že je namístež uplatnit kvalifikovaný důvod vazby podle § 68 odst. 4 trestního řádu s ohledem na nutnost účinné ochrany poškozených, čímž fakticky potvrdil úvahu o tom, že v projednávané věci je namístež uvažovat o aplikaci § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu. Ani v tomto rozhodnutí se však obvodní soud nevyjádřil k tomu, zda lze učinit předběžný závěr o tom, že trestní stíhání nesměruje k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Nyní napadená rozhodnutí se této otázce nevěnovala vůbec.

39. Ústavní soud si je vědom toho, že po soudech rozhodujících o vazbě nelze požadovat, aby od samého počátku trestního řízení za všech okolností předvídaly, jakým trestem je obviněný ohrožen, a své úvahy v tomto směru podrobně vysvětlovaly ve vazebních rozhodnutích. Nelze také očekávat, že soudy budou v každém vazebním rozhodnutí explicitně zdůvodňovat, proč v konkrétním případě neaplikovaly omezení vyplývající z § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu, což ostatně ani nepatří mezi zákonné požadavky na odůvodnění vazebního rozhodnutí [§ 134 a § 73c trestního řádu]. Požadavek vyjadřovat se k otázce proporcionality vazby ve vztahu k hrozícímu trestu by v případech, kdy je s ohledem na konkrétní okolnosti trestní věci a zejména typovou závažnost trestného činu zjevné, že nepodmíněný trest bude nalézacím soudem při jeho meritorním rozhodování zvažován, byl přepjatě formalistickým.

40. Jiná situace však nastává, lze-li mít s přihlédnutím k povaze trestní věci a osobnosti obviněného již v době rozhodování o vazbě objektivně pochybnosti o tom, že trestní stíhání může vést k uložení nepodmíněného trestu, a to navíc namítá-li tuto okolnost obviněný v průběhu svého vazebního stíhání. V takovém případě je povinností soudu, aby se touto námitkou náležitě zabýval a v rámci odůvodnění svého rozhodnutí přesvědčivě vysvětlil, jaké jsou jeho úvahy o proporcionalitě vazby ve vztahu k hrozícímu trestu.

41. V projednávané věci Ústavní soud dospěl k závěru, že taková povinnost obecným soudům vznikla. Nízká typová závažnost stíhaného trestného činu, jakož i skutečnost, že stěžovatel dosud nebyl trestán, jsou okolnostmi, které byly orgánům činným v trestním řízení známy již od počátku trestního řízení a které byly samy o sobě důvodem, aby soudy důkladně zvažovaly, zda trestní stíhání povede k uložení nepodmíněného trestu či nikoliv. Jak bylo navíc shora uvedeno, stěžovatel tyto skutečnosti v průběhu svého vazebního stíhání opakovaně namítal. Od počátku vazebního stíhání měly obecné soudy navíc k dispozici znalecký posudek z oboru lékařství, odvětví psychiatrie a klinická psychologie, na jehož základě si soudy mohly

učinit velmi podrobnou představu o osobnosti stěžovatele, včetně závěru o tom, že stěžovatel není z psychiatrického hlediska nebezpečný pro společnost (viz níže). Za těchto okolností bylo povinností vazebních soudů, aby se při svém rozhodování o ponechání stěžovatele ve vazbě náležitě zabývaly otázkou hrozícího trestu a případné aplikace § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu a své úvahy promítly do písemného odůvodnění svých rozhodnutí.

42. Jelikož se soudy otázkou hrozícího trestu nezabývaly, není z jejich rozhodnutí jasné, zda v době svého rozhodování skutečně reálně zvažovaly možnost uložení nepodmíněného trestu stěžovateli, či zda považovaly za naplněný kvalifikovaný důvod vazby podle § 68 odst. 4 trestního řádu, jenž by propuštění stěžovatele z vazby v každém případě vylučoval. Tuto otázku neobjasnilo ani vyjádření obvodního soudu k ústavní stížnosti, v níž jmenovaný soud poukazuje na nutnost účinné ochrany poškozených podle § 68 odst. 4 trestního řádu, avšak současně tvrdí, že ustanovení § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu stejně nebylo možné aplikovat, neboť o výši trestu soud rozhodoval až po ukončeném dokazování.

43. Pokud měly soudy za to, že pokračování vazby vyžaduje účinná ochrana poškozených ve smyslu § 68 odst. 4 trestního řádu, bylo jejich povinností odůvodnit naplnění tohoto kvalifikovaného důvodu vazby konkrétními skutečnostmi. V nálezu sp. zn. III. ÚS 1301/13 (citovaný výše) Ústavní soud konstatoval, že s ohledem na zásadu přísné proporcionality a zásadu presumpce nevinny jsou obecné soudy povinny vykládat ustanovení § 71 odst. 2 písm. b) ve spojení s § 68 odst. 4 trestního řádu restriktivním způsobem. Je třeba vycházet z toho, že zájem na ponechání obviněného ve vazbě je v tomto okamžiku nutně zeslaben v důsledku zjištění, že mu nehrozí nepodmíněný trest odnětí svobody. O to silnější musí být důvody, proč je i přesto nezbytné jeho setrvání ve vazbě. Závěr o potřebě účinné ochrany poškozených musí být založen na specifických okolnostech daného případu, přičemž obecné soudy jsou vždy povinny upřesnit, který konkrétní zájem poškozeného je třeba chránit a které okolnosti nasvědčují tomu, že je tento zájem v reálném ohrožení. Tento závěr nelze v žádném případě opírat toliko o „základní“ vazební důvody ve smyslu § 67 písm. c) trestního řádu, neboť takový výklad by zcela popřel smysl ustanovení § 71 odst. 2 písm. b), jež otevírá cestu k propuštění z vazby i tam, kde vazební důvody přetrvávají. Obecné soudy jsou rovněž povinny se vypořádat s otázkou „účinnosti“ takové ochrany poškozeného, a to zejména s ohledem na skutečnost, že trvání vazby bude omezeno jen do doby vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně. Jsou tedy povinny vysvětlit, proč zde v konkrétním případě existuje potřeba ponechání obviněného ve vazbě alespoň po tuto omezenou dobu (bod 29 citovaného nálezu).

44. Výše uvedeným požadavkům obecné soudy v projednávaném případě nedostály. Argumentace obecných soudů obsažená v napadených usneseních dosahuje standardů požadovaných pro odůvodnění vazby předstížné, neboť dostatečně popisuje skutečnosti, které zakládaly obavu, že stěžovatel bude opakovat trestnou činnost, pro kterou byl stíhán. Není z ní však patrné, z čeho soudy dovodily, že pokračování vazby stěžovatele vyžaduje účinná ochrana poškozených, zejména ochrana jejich života, zdraví nebo jiného obdobného zájmu ve smyslu kvalifikovaného důvodu vazby podle § 68 odst. 4 trestního řádu.

45. V tomto ohledu považuje Ústavní soud za významné, že v době vydání napadených rozhodnutí měly obecné soudy k dispozici závěry znaleckého posudku z oboru lékařství, odvětví psychiatrie a klinická psychologie, ze dne 28. 4. 2023 vypracovaného znalci MUDr. Petrem Kubejem a PhDr. Jiřím Klosem, Ph.D. Ze závěrů tohoto posudku vyplynulo, že pobyt stěžovatele na svobodě není z psychiatrického hlediska pro společnost nebezpečný. Znalci konstatovali, že stěžovatel netrpí duševní chorobou, ani stejně závažnou duševní poruchou, nicméně je nositelem povahové a charakterové vady, paranoidní poruchy osobnosti. Tato podle znalců ovlivňuje veškeré postoje a skutky stěžovatele, avšak nikoliv chorobným způsobem. Závěry znaleckého posudku odpovídají lékařské zprávě z Psychiatrické nemocnice Bohnice ze dne 26. 4. 2023, kterou měli znalci k dispozici. Pakliže vazební soudy ve svých rozhodnutích opakovaně uvádějí, že u stěžovatele je dáno vážné podezření na rozvoj poruchy

psychotické hloubky s bludy, neodpovídá to závěrům znaleckého posudku. Podezření na poruchu s bludy znalci konstatovali v předběžném vyjádření ze dne 19. 4. 2023, kdy rovněž dospěli k závěru, že pobyt stěžovatele na svobodě je nebezpečný až do doby, kdy bude toto podezření vyloučeno. Stěžovatel byl následně hospitalizován v Psychiatrické nemocnici Bohnice, kde lékaři shledali, že projevy stěžovatele nedosahují psychotické hloubky a podezření na poruchu s bludy vyloučili. Se závěry z psychiatrické hospitalizace se soudní znalci ztotožnili a promítli je do znaleckého posudku, z něhož jasně vyplývá, že původní podezření znalců na vážnou duševní poruchu (poruchu s bludy) bylo vyvráceno.

46. Uvedený znalecký posudek byl pouze jedním z důkazů, k nimž vazební soudy musely přihlídnout při posuzování důvodnosti vazby. Z hlediska vyhodnocení podmínek kvalifikovaného vazebního důvodu podle § 68 odst. 4 trestního řádu však šlo o důkaz stěžejní. Obecné soudy dostatečně nevysvětlily, proč navzdory názoru znalců považovaly stěžovatelův pobyt na svobodě za nebezpečný a ohrožující poškozené, ani nezdůvodnily, na základě jakých konkrétních skutečností vyloučily možnost uplatnění předběžných opatření podle § 88b trestního řádu či některého z institutů nahrazujících vazbu, jejichž účelem je zajistit, aby vazba byla uplatňována striktně jako prostředek *ultima ratio*.

47. Ústavní soud nemá v úmyslu tímto nálezením jakkoliv snižovat důležitý zájem chráněný v § 68 odst. 4 trestního řádu, kterým je ochrana života, zdraví a jiných obdobných zájmů poškozených. Toto ustanovení je mimo jiné projevem pozitivních závazků státu chránit život a bezpečí svých obyvatel a do trestního řádu bylo vloženo právě s cílem naplnit ochranou funkci trestního práva i u méně závažných trestných činů, kdy však nadále hrozí zásah do právem chráněných zájmů poškozených. Má-li však soud rozhodnout o tom, že je pro bezpečí poškozených nezbytné omezit svobodu obviněného vazbou (byť by v opačném případě nízká závažnost činu či hrozící trest svědčily pro jeho ponechání na svobodě), musí své rozhodnutí řádně odůvodnit a zejména vysvětlit, na základě jakých skutečností dospěl k závěru o ohrožení zájmů poškozených pobyt obviněného na svobodě.

48. Ústavní soud je toho názoru, že nebezpečnost stěžovatele pro společnost, resp. nutnost účinné ochrany zdraví a života poškozených ve smyslu § 68 odst. 4 trestního řádu v nynějším případě nebylo možné dovozovat pouze z okolností trestné činnosti, tedy z opakovaného zasílání e-mailů výhružné povahy úředním osobám. Uvedené jednání bylo nutno hodnotit v návaznosti na poznatky o stěžovatelově osobnosti, jedním z důležitých zdrojů těchto poznatků byl právě shora citovaný znalecký posudek, z něhož nebylo možno dovozovat, že by stěžovatel představoval pro poškozené reálné nebezpečí. Z napadených rozhodnutí nevyplývá, z čeho obecné soudy dovodily, že ponechání stěžovatele ve vazbě vyžadovala účinná ochrana života či zdraví poškozených. Z argumentace soudů není patrná ani nutnost chránit jiný obdobný zájem poškozených. Pokud takovým zájmem byla ochrana před nevyžádanými e-maily, které poškozeným mohly být právem nepříjemné, bylo možné ji realizovat jinými prostředky, jež by představovaly méně intenzivní zásah do práv stěžovatele [soudy mohly zvažovat například uložení předběžného opatření podle § 88c písm. a) trestního řádu, či se zabývat tím, zda by z pohledu poškozených nepostačilo zablokování nežádoucích e-mailů ze stěžovatelovy adresy, apod.].

49. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy porušily právo stěžovatele na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny, neboť se nezabývaly námitkou stěžovatele ohledně naplnění podmínky trvání vazby podle § 71 odst. 2 písm. b) trestního řádu, nevěnovaly se otázce proporcionality vazby ve vztahu k hrozícímu trestu, ani konkrétními skutečnostmi nezdůvodnily existenci kvalifikovaného důvodu vazby podle § 68 odst. 4 trestního řádu. Nedostatečným odůvodněním zákonnosti dalšího trvání vazby došlo současně k porušení stěžovatelova práva na osobní svobodu chráněného článkem 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny. Jelikož Ústavní soud shledal porušení základních práv stěžovatele v důsledku nedostatečně kvalitního odůvodnění vazebních rozhodnutí, nelze vyloučit, že pokud by se obecné soudy ve svých

rozhodnutích náležitě vypořádaly s výše nastolenými otázkami a námitkami stěžovatele, ponechání stěžovatele ve vazbě mohlo z hlediska ústavně garantovaných záruk obstát.

VI. Závěr

50. Ústavní soud dospěl k závěru, že usnesením Městského soudu v Praze ze dne 31. 10. 2023 č. j. 8 To 260/2023-547 a usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 22. 9. 2023 č. j. 1 T 127/2023-505 došlo k porušení stěžovatelových ústavně zaručených práv podle článku 36 odst. 1 a článku 8 odst. 1, 2 a 5 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a obě uvedená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

51. V části, kterou stěžovatel napadá usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 2. 1. 2024 č. j. 1 T 127/2023-587, Ústavní soud posoudil ústavní stížnost jako nepřijatelnou a odmítl ji podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

Č. 142**Zamítnutí blanketní stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby bez předchozího doručení písemného vyhotovení
(sp. zn. III. ÚS 1609/24 ze dne 18. července 2024)**

Zamítne-li soud stížnost obviněného proti usnesení o vzetí do vazby za situace, kdy obviněný neměl možnost seznámit se s argumentací obsaženou v písemném vyhotovení usnesení soudu prvního stupně, neboť jemu ani jeho obhájci nebylo toto usnesení doručeno, dochází k porušení základního práva obviněného na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na obhajobu podle článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele A. T., t. č. ve Vazební věznici Praha Pankrác, zastoupeného Mgr. Jiřím Mašlejem, advokátem, se sídlem Říční 456/10, Praha 1, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 2. května 2024 č. j. 61 To 319/2024-68, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 2. května 2024 č. j. 61 To 319/2024-68 bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na obhajobu podle článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 2. května 2024 č. j. 61 To 319/2024-68 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle článku 36 odst. 1 a článku 40 odst. 2 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i podle článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a přiložených listin Ústavní soud zjistil, že stěžovatel je trestně stíhán pro zločin vydírání podle § 175 odst. 1, odst. 2 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku.

3. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud“) ze dne 6. 4. 2024 č. j. 4 Nt 11012/2024-27 byl stěžovatel vzat do vazby z důvodů stanovených v § 67 písm. a)

a c) trestního řádu. Obvodní soud současně rozhodl o tom, že se vazba nenahrazuje přijetím písemného slibu a kauce.

4. Po vyhlášení usnesení o vzetí do vazby ve vazebním zasedání stěžovatel podal proti tomuto rozhodnutí blanketní stížnost (viz protokol o vazebním zasedání ze dne 6. 4. 2024, č. 1. 20 spisu obvodního soudu).

5. Dne 29. 4. 2024 podal stěžovatel prostřednictvím soudu prvního stupně doplnění stížnosti, v němž podrobně odůvodnil, proč podle něj nejsou dány podmínky pro jeho vzetí do vazby. Doručení tohoto doplnění obvodnímu soudu, k němuž došlo téhož dne, stěžovatel dokládá doručenkou datové zprávy, kterou předložil Ústavnímu soudu společně s ústavní stížností.

6. Nyní napadeným usnesením ze dne 2. 5. 2024 č. j. 61 To 319/2024-68 rozhodl Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) tak, že stížnost podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítl. V odůvodnění svého rozhodnutí městský soud mimo jiné uvedl, že stěžovatel až do doby rozhodování tohoto soudu svoji stížnost „nijak blíže písemně neodůvodnil“.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel má za to, že k porušení jeho ústavně zaručených práv došlo postupem městského soudu, který nijak nereagoval na jím podané doplnění stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby. Stěžovatel zdůrazňuje, že ihned v soudní síni po vyhlášení rozhodnutí o vzetí do vazby podal proti tomuto rozhodnutí blanketní stížnost, kterou řádně a včas doplnil a odůvodnil prostřednictvím ustanoveného obhájce před vydáním usnesení stížnostního soudu. Tak učinil navzdory tomu, že jemu ani jeho obhájci nebylo do té doby (a to ani do dne podání ústavní stížnosti) doručeno písemné vyhotovení rozhodnutí soudu prvního stupně. Aniž by obdržel písemné vyhotovení prvostupňového rozhodnutí, stěžovatel svou blanketní stížnost doplnil a odůvodnil, přičemž obsáhle zpochybnil důvodnost vzetí do vazby. Doplnění stížnosti městský soud obdržel před vydáním napadeného usnesení, přesto na něj v napadeném rozhodnutí nijak nereagoval.

8. Stěžovatel namítá, že městský soud postupoval v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, ale také v rozporu s kogentními ustanoveními podústavního práva. Rozhodnutí stížnostního soudu vydané dříve, než bylo obviněnému doručeno písemné vyhotovení rozhodnutí o uvalení vazby, představuje podle jeho názoru porušení jeho základních práv. Podle stěžovatele je obecně vyloučeno, aby stížnostní soud upřel obviněnému možnost doplnění blanketní stížnosti tím, že o blanketní stížnosti rozhodne dříve, než je usnesení soudu prvního stupně obviněnému vůbec doručeno.

9. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá požadavek, aby soud, který obdržel blanketní stížnost s avizovaným doplněním jejího odůvodnění v konkrétně stanovené lhůtě, buď vyčkal na takové doplnění, anebo účastníka vyzval k doplnění stížnosti ve lhůtě kratší. Lhůtu k podání stížnosti proti usnesení, jímž byl obviněný vzat do vazby, je nutno odvozovat až od doručení písemného vyhotovení usnesení. Usnesení o vzetí obviněného do vazby je tím usnesením, jehož účinky lze spojovat až s doručením jeho opisu jednak obviněnému, ale i jeho obhájci, a to bez ohledu na to, že se obviněný i jeho obhájce osobně účastnili vyhlášení usnesení před soudem.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníka řízení a Městského státního zastupitelství v Praze. Seznámil se také s obsahem spisu vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 8 pod sp. zn. 4 Nt 11012/2024.

11. Městský soud v Praze ve svém přípisu uvedl, že nemá k uvedené věci žádné další vyjádření a v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

12. Městské státní zastupitelství v Praze se ve stanovené lhůtě nevyjádřilo, a vzdalo se tak postavení vedlejšího účastníka řízení.

13. Vyjádření účastníka řízení neobsahovalo žádné nové skutečnosti, které by stěžovateli nebyly známy z průběhu předchozího řízení, proto je Ústavní soud nezasílal k replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí vydáno, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud zvážil obsah ústavní stížnosti, napadeného rozhodnutí i průběh řízení, které mu předcházelo, vzal přitom do úvahy obsah vyžádaného spisu a vyjádření účastníka řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. Ústavní soud je podle článku 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí; směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v trestním řízení, není proto samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny ústavně zaručená práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé.

17. Porušení svých základních práv spatřuje stěžovatel v zamítnutí stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby za situace, kdy jemu, ani jeho obhájci nebylo doručeno písemné vyhotovení uvedeného prvostupňového usnesení, a kdy navíc stížnostní soud nepřihlédl k doplnění stížnosti, které stěžovatel soudu předložil. Ústavní soud proto musel ústavní stížnost posoudit zejména z hlediska práva na spravedlivý proces ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny a práva na obhajobu podle článku 40 odst. 3 Listiny, a to s ohledem na zachování pravidel řádně vedeného řízení o stížnosti podle trestního řádu.

18. Ústavní soud ve své judikatuře konstatoval, že usnesení je všeobecnou formou rozhodnutí v trestním řízení, přičemž trestní řád upravuje postup jeho vzniku, způsob zachycení a sdělení jeho obsahu navenek. Způsob oznámení usnesení osobě, které se přímo týká, jakož i osobě, která k němu dala svým návrhem podnět, je upraven v § 137 odst. 1 větě druhé trestního řádu. Oznámení se děje buď vyhlášením usnesení v přítomnosti uvedených osob, anebo doručením opisu usnesení. Je zřejmé, že první forma oznámení se týká především těch usnesení, jež není třeba písemně vyhotovit (viz § 136 odst. 1, 2 trestního řádu). Bylo-li naopak třeba usnesení písemně vyhotovit s obsahovými náležitostmi dle § 134 odst. 1, 2 trestního řádu, lze účinky oznámení dle § 137 odst. 1 trestního řádu spojovat až s doručením jeho opisu osobám dle věty první citovaného ustanovení, a to bez ohledu na předchozí vyhlášení téhož usnesení v přítomnosti uvedených osob [srov. náleze ze dne 23. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1542/09 (N 201/58 SbNU 787)]. Usnesení o vzetí obviněného do vazby je usnesením, jehož účinky lze spojovat až s doručením jeho opisu jednak obviněnému, ale i jeho obhájci (viz § 137 odst. 1, 3 trestního řádu ve spojení s § 62 odst. 2 trestního řádu), a to bez ohledu na to, že se obviněný i jeho obhájce osobně účastnili vyhlášení usnesení před soudem.

19. Plynutí lhůty pro podání stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby je tedy třeba zásadně odvozovat od doručení písemného vyhotovení usnesení [srov. již náleze ze dne 10. 3. 2005 sp. zn. III. ÚS 303/04 (N 52/36 SbNU 555), náleze ze dne 5. 1. 2006 sp. zn. III. ÚS 457/05

(N 4/40 SbNU 39) a nález ze dne 4. 3. 2010 sp. zn. III. ÚS 389/09 (N 40/56 SbNU 461)]. Opačný závěr by totiž nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením, a povinnost doručit opis usnesení by se pak jevila jako samoučelná. Bez ohledu na skutečnost, že při vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění, je garantovaná možnost seznámit se s písemným odůvodněním usnesení, porozumět argumentaci soudu a zvážit možnost obrany proti němu pro kvalifikované podání stížnosti klíčová [viz nález ze dne 3. 3. 2020 sp. zn. III. ÚS 329/20 (N 41/99 SbNU 44)]. Požadovat, aby instanční stížnost byla podána již v době, kdy stěžovateli nejsou známy důvody, pro něž byl v předchozím řízení neúspěšný a které zjistí teprve z písemného vyhotovení rozhodnutí, je porušením práva na přístup k soudu zaručeného v článku 36 odst. 1 Listiny (srov. např. nález ze dne 15. 5. 2024 sp. zn. III. ÚS 1001/24).

20. Jak Ústavní soud zdůraznil v nálezu sp. zn. III. ÚS 1542/09 (citovaný výše), ani „předčasné“ podání stížnosti do protokolu, jíž oprávněná osoba bezprostředně reaguje na právě vyhlášené usnesení, jí nesmí znemožnit reagovat v rámci opravného prostředku na právní a skutkovou argumentaci uvedenou v odůvodnění usnesení, jež je teprve posléze vyhotoveno. V takovém případě je oprávněné osobě třeba poskytnout k doplnění její stížnosti přiměřenou dobu, jejíž délku je třeba přizpůsobit povaze napadeného usnesení, resp. jeho meritů (srov. vlastní lhůtu k podání stížnosti podle § 143 odst. 1 trestního řádu). Požadavky ústavněprávních předpisů budou za takové situace splněny, pokud soud druhého stupně vyčká do doby, než bude písemné vyhotovení usnesení okresního soudu doručeno účastníkům řízení, aby na ně mohli případně reagovat, a teprve poté, se znalostí této reakce, o stížnosti rozhodne.

21. V nálezu ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. IV. ÚS 905/20 (N 98/100 SbNU 144) Ústavní soud zdůraznil, že je vyloučeno, aby stížnostní soud možnost doplnění stížnosti proti prvostupňovému rozhodnutí obviněnému fakticky upřel tím, že o blanketní stížnosti rozhodne dříve, než je usnesení soudu prvního stupně obviněnému doručeno. Obviněný se v takovém případě nemůže seznámit se všemi důvody, které vedly k omezení jeho osobní svobody, a nemá tak reálnou možnost na ně reagovat. Nevzdá-li se obviněný práva podat stížnost proti usnesení o vzetí do vazby, je třeba s případným rozhodnutím stížnostního soudu vyčkat do doby, než se může obhajoba seznámit s odůvodněním vazby. Opačný postup by dle Ústavního soudu představoval nepřipustný výklad pravidel vazebního trestního řízení, nerespektující právo obviněného na přístup k soudu.

22. Ze spisu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 8 pod sp. zn. 4 Nt 11012/2024 vyplývá, že písemné vyhotovení usnesení obvodního soudu o vzetí stěžovatele do vazby nebylo stěžovateli ani jeho obhájci doručeno. Spis obsahuje doklad o doručení usnesení obvodního soudu obhájci spoluobviněného R., avšak nikoliv doklad o doručení obhájci stěžovatele. Ze spisu dále plyne, že sice byl vyhotoven překlad shora uvedeného usnesení do ruského jazyka, o nějž obhájce stěžovatele žádal při vazebním zasedání, avšak ani překlad, ani česká verze tohoto rozhodnutí nebyly stěžovateli doručeny (chybí doručenká). Spis pak vůbec neobsahuje doplnění stížnosti ze dne 29. 4. 2024, jež obhájce stěžovatele zaslal obvodnímu soudu formou datové zprávy (což dokládá doručenkou datové zprávy předloženou Ústavnímu soudu, ID zprávy 1351494255, datum a čas doručení 29. 4. 2024 v 17:32:38).

23. Pochybením obvodního soudu, který stěžovateli opomněl doručit písemné vyhotovení rozhodnutí o vzetí do vazby, byla stěžovateli odňata možnost seznámit se s argumentací soudu uvedenou v písemném odůvodnění tohoto rozhodnutí a v návaznosti na to také možnost připravit svou obhajobu uplatnitelnou ve stížnosti proti tomuto rozhodnutí. Jak plyne ze shora citované judikatury, lhůta pro podání stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby plyne až doručením písemného vyhotovení obviněnému a jeho obhájci. Pokud stěžovatel podal stížnost ihned po vyhlášení rozhodnutí ve vazebním zasedání (tedy ještě před doručením písemného vyhotovení tohoto rozhodnutí), měl soud druhého stupně vyčkat s rozhodnutím o této stížnosti až do doby, kdy bude stěžovateli a jeho obhájci toto rozhodnutí doručeno a kdy

bude mít možnost v rámci doplnění své stížnosti reagovat na argumenty v něm uvedené. Městský soud v projednávaném případě přehlédl skutečnost, že stěžovateli nebylo rozhodnutí soudu prvního stupně vůbec doručeno. Zamítnutím stížnosti za situace, kdy stěžovateli, ani jeho obhájci dosud nebylo doručeno usnesení soudu prvního stupně, došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny a práva na obhajobu podle článku 40 odst. 3 Listiny.

24. Nad rámec výše uvedeného je nutno soudům vytknout, že zcela opomněly přihlídnout k doplnění stížnosti, v níž stěžovatel uváděl svou argumentaci stran jím tvrzené nedůvodnosti vazby. Ačkoliv z doručky datové zprávy, jež byla předložena Ústavnímu soudu, vyplývá, že toto doplnění bylo obvodnímu soudu doručeno dne 29. 4. 2024, stížnostní soud je zjevně neměl pro své rozhodování vůbec k dispozici a nebylo ani založeno do příslušného spisu, jak vyšlo najevo v řízení o ústavní stížnosti. Ačkoliv městský soud o stížnosti rozhodoval dne 2. 5. 2024, tedy až po doručení doplnění obvodnímu soudu, k řádně podanému doplnění stížnosti nepřihlédl a nevypořádal se s námitkami v něm uvedenými. Toto opomenutí samo o sobě dosahuje porušení práva na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny, neboť v jeho důsledku byla stěžovateli upřena možnost bránit se zákonem stanoveným způsobem proti uvalení vazby, když stížnostní soud nepřezkoumal konkrétní námitky, které stěžovatel předložil v doplnění své stížnosti.

VI. Závěr

25. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným usnesením Městského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2024 č. j. 61 To 319/2024-68 došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele podle článku 36 odst. 1 a článku 40 odst. 3 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a shora citované usnesení zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 143**Výklad smluvních ujednání soudem a povinnost respektovat autonomní projev vůle smluvních stran; závaznost nálezů Ústavního soudu
(sp. zn. III. ÚS 1089/23 ze dne 24. července 2024)**

I. Z článku 2 odst. 3 Listiny plyne též právo jednotlivce (a odvozeně právnických osob) na to, aby veřejná moc respektovala jeho právní jednání a práva a povinnosti sjednané ve smlouvě. Toto právo obecný soud poruší i tehdy, pokud formalistickým výkladem odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran ty důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely. Je proto nepřipustný takový svévolný výklad právního jednání, který by například odňal smlouvě rozumný význam, který jí chtěly smluvní strany dát.

II. Pokládá-li stěžovatel Nejvyššímu soudu otázku, zda došlo k převzetí stěžovatelovy povinnosti vedlejším účastníkem, a činí tak na základě zjištěného skutkového stavu, nelze souhlasit se závěrem Nejvyššího soudu, že zjištění práv a povinností vyplývajících ze smlouvy za pomoci výkladu projevu vůle je zde otázkou skutkovou.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové a soudců Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) a Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele statutárního města Brna, městské části Brno-střed, sídlem Dominikánská 264/2, Brno, zastoupeného Mgr. Petrem Langem, LL.M., advokátem, sídlem Jakubská 156/2, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2023 č. j. 33 Cdo 2802/2021-257 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 15. června 2021 č. j. 15 Co 184/2017-233, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a Bytového družstva nájemníků domu Třída kpt. Jaroše 33/1945, sídlem třída Kpt. Jaroše 33/1945, Brno, Černá Pole, zastoupeného Mgr. Zdeňkem Pokorným, advokátem, sídlem Anenská 8, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2023 č. j. 33 Cdo 2802/2021-257 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 15. června 2021 č. j. 15 Co 184/2017-233 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. ledna 2023 č. j. 33 Cdo 2802/2021-257 a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. června 2021 č. j. 15 Co 184/2017-233 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a ze spisu vedeného u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 53 C 104/2006 Ústavní soud zjistil, že městský soud rozsudkem ze dne 7. 2. 2017 č. j. 53 C 104/2006-132 zamítl žalobu, kterou se stěžovatel domáhal po vedlejším účastníkovi zaplacení částky 3 977 594,68 Kč. Tuto částku stěžovatel zaplatil K. Hlinovské na základě rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 11. 6. 2014 sp. zn. 44 Co 150/2013 jako vypořádání nároku z investic učiněných K. Hlinovskou do vybudování bytové jednotky v domě, který vedlejší účastník nabyl od stěžovatele na základě „kupní smlouvy o převodu vlastnictví a smlouvy o zřízení věcného břemene“ ze dne 1. 7. 2003 (dále jen „kupní smlouva“). Stěžovatel argumentoval tím, že podle § 534 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, (dále jen „občanský zákoník“) se vedlejší účastník v čl. IV kupní smlouvy zavázal splnit namísto něj závazky vůči K. Hlinovské, vyplývající z nájemní smlouvy o výstavbě a smlouvy o budoucí nájemní smlouvě (dále jen „nájemní smlouva“) uzavřené mezi stěžovatelem a K. Hlinovskou, tj. uzavřít nájemní smlouvu ve sjednané lhůtě nebo vypořádat investice do bytové jednotky. Tyto povinnosti však vedlejší účastník nesplnil. Povinnost vypořádat investice byla uložena stěžovateli, vedlejší účastník je nyní povinen mu je nahradit. Městský soud dospěl k závěru, že dům byl převeden až po skončení nájemního vztahu mezi stěžovatelem a K. Hlinovskou a nový nájemní vztah mezi nimi nevznikl. Práva a povinnosti stěžovatele na vedlejšího účastníka nepřešly. Vedlejší účastník tedy neporušil povinnost uzavřít s K. Hlinovskou nájemní smlouvu. Jde-li o vypořádání investic, z ustanovení čl. IV odst. 2 kupní smlouvy nevyplývá, jaká práva a závazky z nájemní smlouvy vedlejší účastník přebírá. Pokud by se mělo jednat o investice, které by byl povinen hradit vedlejší účastník za stěžovatele, odporuje to čl. IV odst. 1, kde prodávající prohlásil, že na předmětné nemovitosti nevážnou žádné dluhy ani věcná břemena, zástavní práva, restituční nároky, apod. Investice byly navíc odsouhlaseny až v době po uzavření kupní smlouvy, jejich výše nebyla v době uzavření kupní smlouvy známa.

3. Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 20. 3. 2018 č. j. 15 Co 184/2017-154 rozhodnutí městského soudu potvrdil. Protože pro nedostatek součinnosti ze strany K. Hlinovské nedošlo k uzavření nájemní smlouvy, nedošlo k porušení povinnosti vedlejším účastníkem a stěžovateli nemohlo vzniknout právo na náhradu škody. Nemohl se ani bezdůvodně obohatit. Nejvyšší soud dovolání usnesením ze dne 16. 7. 2020 č. j. 33 Cdo 3188/2018-200 odmítl. V odůvodnění mj. uvedl, že rozhodnutí není založeno na výkladu § 534 občanského zákoníku, ale na tom, že se vedlejší účastník nezavázal vypořádat investice K. Hlinovské místo stěžovatele. Pokud stěžovatel na základě výkladu čl. IV kupní smlouvy prosazuje opak, činí tak na základě vlastní verze skutkového stavu, tedy procesně nepřipustným způsobem.

4. Výše uvedená rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu Ústavní soud nálezem ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2957/20 (dále jen „kasační nález“) zrušil. Krajský soud došel k závěru, že vedlejší účastník převzal závazek uzavřít nájemní smlouvu (k uzavření však nedošlo pro nedostatek součinnosti s K. Hlinovskou, vedlejší účastník tedy neporušil svou povinnost). Podle Ústavního soudu vedlejší účastník povinnost uzavřít nájemní smlouvu neměl, neboť lhůta k uzavření smlouvy uplynula ještě před uzavřením kupní smlouvy. Na uzavření se mohli dohodnout dodatečně, právo na vypořádání investic by tak zaniklo. K závazku vypořádání investic se ale krajský soud vůbec nevyjádřil. Stěžovatel to přitom v řízení namítal.

Rozhodnutí krajského soudu je tedy nedostatečně odůvodněné a nepřezkoumatelné. Ústavní soud navíc zdůraznil, že skutečnost, že výše investic nebyla známa v době uzavření smlouvy, nemůže odůvodnit neurčitost povinnosti vedlejšího účastníka. V řízení je třeba postavit najisto, zda projev vůle vedlejšího účastníka převzít práva a závazky z nájemní smlouvy je odrazem jeho vůle převzít stěžovatelův závazek spočívající v uzavření nájemní smlouvy, resp. ve vypořádání investic.

5. K rozhodnutí Nejvyššího soudu Ústavní soud uvedl, že Nejvyšší soud judikuje, že dovozuje-li soud z právního úkonu (jednání) konkrétní práva a povinnosti účastníků právního vztahu, jde o aplikaci práva na zjištěný skutkový stav, tedy o právní posouzení, zatímco zjišťuje-li obsah smlouvy, a to i pomocí výkladu projevu vůle, jde o skutkové zjištění. Ústavní soud však s tímto názorem opakovaně vyjádřil nesouhlas. V dovolacím řízení nelze vyloučit možnost otevřít právní otázky, jež mohou v souvislosti s procesem interpretace právních jednání vyvstat [nález ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 3127/17 (N 236/87 SbNU 827)]. Posouzení zjištěných skutečností z hlediska toho, zda odůvodňují závěr o „(ne)prevzetí“ stěžovatelovy povinnosti bytovým družstvem (rovněž) vypořádat investice, je podle názoru Ústavního soudu otázkou právní (konkrétně zda byla naplněna hypotéza právní normy obsažené v § 534 občanského zákoníku).

6. Krajský soud věc opětovně projednal a napadeným rozsudkem dospěl opět k závěru, že odvolání není důvodné a rozsudek městského soudu potvrdil. Podle krajského soudu nebylo prokázáno, že by vedlejší účastník kupní smlouvou přebíral závazky vztahující se k vypořádání investic. Krajský soud argumentuje čl. IV odst. 1 kupní smlouvy. Dále uvádí, že z jednání stěžovatele před i po uzavření smlouvy je zřejmé, že si nebyl vědom tohoto závazku vůči K. Hlinovské, když po uzavření kupní smlouvy schválil vložené investice. Jedná se přitom o částku převyšující hodnotu, za kterou byla vedlejším účastníkem koupena celá nemovitost (dům). Vedlejší účastník mohl důvodně předpokládat, že by mu takový závazek nebyl zamlčen. Tato skutečnost by měla vliv na rozhodnutí uzavřít kupní smlouvu.

7. Nejvyšší soud odmítl napadeným usnesením dovolání pro nepřipustnost. Rozpor rozsudku krajského soudu se závěry vyjádřenými v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007 sp. zn. 33 Odo 493/2005 staví podle něho stěžovatel na vlastní verzi skutku. Zjišťuje-li soud obsah smlouvy, a to i pomocí výkladu projevů vůle, jde podle ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu o skutkové zjištění, zatímco dovozuje-li z právního úkonu konkrétní práva a povinnosti účastníků právního vztahu, jde již o aplikaci práva na zjištěný skutkový stav, tedy o právní posouzení. Na projednávanou věc nedopadají ani závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007 sp. zn. 25 Cdo 2741/2005. Rozhodnutí soudu není založeno na výkladu ustanovení § 534 občanského zákoníku, ale na tom, že se vedlejší účastník nezavázal vypořádat investice. Prosazuje-li stěžovatel opak, činí tak opět na základě vlastní skutkové verze, tedy procesně nepřipustným způsobem. Odkaz na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2012 sp. zn. 29 Cdo 3664/2011 není relevantní. Ačkoli stěžovatel obsáhle polemizuje s tím, jak krajský soud rozhodl, ve vztahu k otázce výkladu projevu vůle vedlejšího účastníka převzít práva a závazky nevymezil předpoklady přípustnosti.

II. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že se krajský soud opětovně odmítl argumentací stěžovatele zabývat. Nejvyšší soud znovu odmítl dovolání stěžovatele, aniž by jakkoliv reflektoval nálezy Ústavního soudu. Stěžovatel uvádí, že soudy porušily princip kasační závaznosti nálezů Ústavního soudu. Rozhodnutí jsou tak stížena stejnými vadami jako původně zrušená rozhodnutí. Krajský soud pouze konstatoval skutkové hodnocení a svůj závěr, aniž by je v odůvodnění logicky propojil. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že krajský soud neřešil otázku příčinné souvislosti a není tedy jasné, jak mohl vedlejší účastník převzít povinnost uzavřít nájemní smlouvu, ale současně nemohl odpovídat za splnění povinnosti, kterou převzal.

Pokud krajský soud došel k závěru (na rozdíl od původního rozhodnutí), že zde nebyla povinnost uzavřít nájemní smlouvu, neví stěžovatel, z čeho tak soud dovozuje. Změna skutkového stavu proběhla bez bližšího odůvodnění. Odmítavé usnesení Nejvyššího soudu je odůvodněno v rozporu se zrušovacím nálezem. Jeho odůvodnění je téměř totožné s původním rozhodnutím.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní stížnost má náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu a Ústavní soud je příslušný k jejímu projednání. Je přípustná (stěžovatel neměl k dispozici jiné zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a byla podána oprávněným stěžovatelem a včas. Stěžovatel je zastoupen advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

IV. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení a replika stěžovatele

10. Soudce zpravodaj vyzval účastníky řízení a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti. Krajský soud pouze odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Nejvyšší soud k ústavní stížnosti uvedl, že spatřoval-li stěžovatel přípustnost svého dovolání v rozporu napadeného rozhodnutí se závěry obsaženými v rozsudcích Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007 sp. zn. 33 Odo 493/2005 a ze dne 29. 8. 2012 sp. zn. 29 Cdo 3664/2011 pak v odůvodnění svého usnesení vysvětlil, z jakých příčin tyto judikáty v nyní souzené věci nejsou aplikovatelné. Ostatně k této otázce se Nejvyšší soud již (shodně) vyjadřoval v Ústavním soudem zrušeném usnesení, přičemž sám Ústavní soud v tomto směru dal Nejvyššímu soudu za pravdu (viz bod 34 kasačního nálezu Ústavního soudu). Ve zbývajícím rozsahu Nejvyšší soud odkazuje na bližší argumentaci obsaženou v napadeném rozhodnutí.

11. Vedlejší účastník se v úvodu vyjádření vymezuje vůči některým tvrzením stěžovatele. Stěžovatel podle něj opakovaně polemizuje s právními závěry, ke kterým dospěly po regulérním procesu obecné soudy, bez toho, že by řádně specifikoval případné vady ústavněprávního rozměru. Krajský soud se s argumentací stěžovatele řádně vypořádal. Ústavní soud v kasačním nálezem nezavázal, protože ani nemohl, krajský soud ke „změně právního hodnocení“. Argument, že Nejvyšší soud nereflektoval kasační nález Ústavního soudu je pro svou obecnost nedostatečný.

12. Stěžovatel k vyjádření vedlejšího účastníka uvádí, že se i nadále domnívá, že se krajský soud věcí řádně nezabýval a nepostavil najisto projev vůle vedlejšího účastníka. Krajský soud jako jedno z východisek uvádí výši pohledávky a následně se zabývá pouze textem smlouvy. Jiné důvody, které jej vedly k jeho závěru, nejsou známy. Krajský soud tak nepostavil najisto projev vůle vedlejšího účastníka. Řádně tedy opět nevyhodnotil původní námitku stěžovatele, že ujednání obsažené v kupní smlouvě obsahuje všechny náležitosti uvedené v § 534 občanského zákoníku. K vyjádření Nejvyššího soudu pak uvádí, že Nejvyšší soud pouze opětovně setrvává na svém původním závěru, že rozhodnutí krajského soudu není založeno na výkladu § 534 občanského zákoníku, ale na tom, že se vedlejší účastník nezavázal vypořádat investice místo stěžovatele.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud úvodem připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li současně porušení základního práva nebo svobody.

14. V posuzované věci je třeba připomenout, že Ústavní soud již jednou nálezem rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu v této věci zrušil. Ke kasační závaznosti svých nálezů se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi vyslovil opakovaně. Tato závaznost (za

nezměněného skutkového stavu) znamená bezpodmínečné respektování nálezu Ústavního soudu [nálezy ze dne 25. 2. 1999 sp. zn. III. ÚS 467/98 (N 31/13 SbNU 221), ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 nebo ze dne 8. 11. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1642/11 (N 191/63 SbNU 219)]. Uvedené závěry byly potvrzeny také v mnoha dalších rozhodnutích Ústavního soudu [srov. např. nálezy ze dne 26. 6. 2018 sp. zn. II. ÚS 699/18 (N 117/89 SbNU 763) nebo ze dne 19. 8. 2020 sp. zn. II. ÚS 4162/19 (N 167/101 SbNU 158)]. Právní názor Ústavního soudu vyslovený ve vykonatelném nálezu představuje řešení ústavněprávních otázek v konkrétní věci. Proto musí být obecným soudem věrně proveden a respektován bez ohledu na pochybnosti obecného soudu, zda je správný či fundovaný. Jde o požadavek tvořící jednu ze záruk majících základ v právu na soudní ochranu zaručeném v čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť právní spory a soudní řízení musí být někdy dokončeny a nesmí vést k prodlužování soudního řízení toliko z důvodu, že si každý ze soudů trvá na svém [nálezy ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465), body 57 až 59, srov. i nálezy ze dne 29. 2. 2024 sp. zn. IV. ÚS 1638/23].

15. V posuzované věci je tedy na Ústavním soudu, aby posoudil, zda krajský soud a Nejvyšší soud splnily požadavky na ně kladené v kasačním nálezu, a zda jejich rozhodnutí již z ústavněprávního hlediska ob stojí.

V.a) Naplnění požadavků na odůvodnění rozhodnutí krajským soudem

16. Ústavní soud v kasačním nálezu krajskému soudu vytýkal, že se v rozhodnutí nedostatečně vypořádal s argumenty stěžovatele. Nevypořádal-li krajský soud námitku týkající se otázky, na níž závisí výsledek soudního řízení, v důsledku čehož nejsou seznatelné důvody jeho rozhodnutí, je to v rozporu s požadavky na řádné odůvodnění rozhodnutí.

17. Povinnost soudu vypořádat se s argumenty účastníků řízení, a to včetně předložených právních argumentů, je v judikatuře Ústavního soudu zdůrazňována opakovaně. „Obecný soud se s ní v odůvodnění svého rozhodnutí, zejména jestliže předestřenou argumentaci odmítá, dostatečným a výstižným způsobem vypořádá, a to natolik, aby bylo zcela zřejmé, jaké důvody jej k tomu vedly. Obdobně jako ve skutkové oblasti, i v oblasti nedostatečně vyložené a zdůvodněné právní argumentace, nastávají obdobné následky vedoucí k neúplnosti a zejména k nepřesvědčivosti rozhodnutí, což je ovšem v rozporu nejen s požadovaným účelem soudního řízení, ale též i se zásadami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), jak jim Ústavní soud rozumí“ [nálezy ze dne 26. 9. 1996 sp. zn. III. ÚS 176/96 (N 89/6 SbNU 151), k vypořádání se s argumenty účastníků obecně srov. např. usnesení ze dne 29. 11. 2016 sp. zn. III. ÚS 2946/16].

18. Základní otázkou, na jejímž zodpovězení záviselo rozhodnutí obecných soudů v posuzované věci, bylo, zda se vedlejší účastník v kupní smlouvě zavázal převzít práva a závazky vyplývající z nájemní smlouvy spočívající v uzavření nájemní smlouvy, případně vypořádání investic.

19. Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že interpretace smluvních ujednání je úkolem obecných soudů a zásah Ústavního soudu zde připadá v úvahu jen výjimečně v případech, kdy by postupem obecných soudů došlo k nepřipustnému zásahu do ústavně garantovaných práv (srov. usnesení ze dne 21. 8. 2013 sp. zn. I. ÚS 1886/13). V těchto mezích také Ústavní soud napadené rozhodnutí přezkoumal.

20. Z čl. 2 odst. 3 Listiny plyne též právo jednotlivce (a odvozeně též právnických osob) na to, aby veřejná moc respektovala jeho právní jednání a práva a povinnosti sjednané ve smlouvě. Toto právo obecný soud poruší i tehdy, pokud formalistickým výkladem odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran ty důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely. Je proto nepřipustný takový svévolný výklad právního jednání, který by například odňal smlouvě rozumný význam, který jí chtěly smluvní strany dát [takto např. již nálezy ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. I. ÚS 546/03 (N 12/32 SbNU 107)].

21. Na základě obsahu kupní smlouvy a tvrzení účastníků ohledně okolností jejího uzavření krajský soud dospěl k závěru, že nebylo prokázáno, že by vedlejší účastník přebral závazek vypořádání investic K. Hlinovské. K obsahu kupní smlouvy krajský soud uvádí, že z čl. IV odst. 2 kupní smlouvy jednoznačně vyplývá, že stěžovatel neinformoval vedlejšího účastníka o tom, že na nemovitosti vázne dluh v podobě investic. V čl. IV odst. 1 totiž potvrdil, že žádné dluhy, věcná břemena atd. na nemovitosti nevážnou. Ústavní soud však tento závěr neshledává jako dostatečně odůvodněný. Při výkladu jazykového vyjádření právního jednání zachyceného ve smlouvě musí být použity nejen gramatické výkladové prostředky, ale i výkladové prostředky logické a systematické. Ty však krajský soud nepoužil, resp. z odůvodnění jeho rozhodnutí to nevyplývá. Přitom systematickým výkladem je možné dojít k závěru, že v odst. 1 uvedeného článku je uvedeno obecné tvrzení, z něhož je v dalším ustanovení téhož článku zakotvena výjimka.

22. Základním účelem výkladu je zjištění skutečné vůle jednajících. Právní úkony vyjádřené slovy je proto třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil. Dovození vůle čistě z jazykového výkladu psaného textu může být pro prokázání skutečného úmyslu stran nedostatečné. K okolnostem uzavření smlouvy krajský soud pouze stručně uvádí, že ani stěžovatel si nebyl vědom závazku vypořádání investic vůči K. Hlinovské, když po uzavření kupní smlouvy schválil K. Hlinovské vložené investice. Jde přitom o částku převyšující hodnotu, za kterou byla vedlejším účastníkem koupena celá nemovitost (dům). Ústavní soud k tomu namítá, že z těchto úvah závěr o tom, že by účastníci právního vztahu neměli v úmyslu převést povinnost vypořádání investic na vedlejšího účastníka, nevyplývá. Naopak by bylo naprosto nelogické, aby stěžovatel nemovitost prodal za cenu nižší, než by následně byla výše investic, které by musel sám vypořádat. Ničím podložený není ani závěr soudu, že pokud by stěžovatel o tomto závazku vedlejšího účastníka informoval, lze důvodně očekávat, že by to mělo podstatný vliv na rozhodnutí uzavřít kupní smlouvu. Pokud krajský soud dospěl k tomu, že stěžovatel vedlejšího účastníka neinformoval o závazcích vyplývajících z nájemní smlouvy, je tato skutečnost v rozporu s tím, k čemu došel krajský soud ve zrušeném rozhodnutí, aniž by to krajský soud jakkoliv vysvětlil. V něm totiž (ve vztahu k povinnosti uzavřít nájemní smlouvu) uvádí, že se vedlejší účastník zavázal převzít závazek uzavřít na požádání nájemní smlouvu s K. Hlinovskou a vedlejší účastník musel být s nájemní smlouvou seznámen. Dostatečně odůvodněný není ani závěr krajského soudu, že nemůže jít o existenci případného závazku, který vyjde najevo nebo vznikne až následně. Pokud tak krajský soud dovozuje z toho, že výše investic nebyla známá v době uzavření smlouvy, Ústavní soud se k tomu vyjádřil již ve svém kasačním rozhodnutí.

23. V obecné rovině není možné přesně vyjádřit hierarchii jednotlivých interpretačních argumentů, ani specifikovat okolnosti, za nichž má mít jednotlivý argument přednost před argumentem jiným. Úkolem soudu je, aby přihlédl ke vzájemným vztahům v úvahu připadajících argumentů a jejich roli v konkrétním případě vyvážit, s ohledem na specifika dané kauzy [srov. náleze ze dne 14. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 625/03 (N 84/37 SbNU 157)]. Jednotlivé použité interpretační metody i úvahy, které soud vedly k učiněným závěrům, však musí z rozhodnutí jednoznačně vyplývat a tvořit navzájem propojený logický argumentační řetězec. Jedině řádně odůvodněné rozhodnutí naplňuje znaky přesvědčivosti, transparentnosti a vylučuje libovůli při rozhodování. Krajský soud bohužel požadovaná kritéria nenaplnil. V rozhodnutí se již sice zabýval tím, zda měl vedlejší účastník povinnost vypořádat investice K. Hlinovské či nikoliv, opět tak z pohledu Ústavního soudu ale činí zcela nedostatečně.

V.b) Posouzení přípustnosti dovolání Nejvyšším soudem

24. Ve vztahu k rozhodnutí Nejvyššího soudu vyslovil Ústavní soud v kasačním nálezu nesouhlas s jeho závěry, že dovozuje-li soud z právního úkonu (jednání) konkrétní práva a povinnosti účastníků právního vztahu, jde o aplikaci práva na zjištěný skutkový stav, tedy

o právní posouzení, zatímco zjišťuje-li obsah smlouvy, a to i pomocí výkladu projevu vůle, jde o skutkové zjištění. Posouzení zjištěných skutečností z hlediska toho, zda odůvodňují závěr o „(ne)převzetí“ stěžovatelovy povinnosti bytovým družstvem (rovněž) vypořádat investice, je podle názoru Ústavního soudu v kontextu posuzovaného případu otázkou právní (konkrétně, zda byla naplněna hypotéza právní normy obsažené v § 534 občanského zákoníku).

25. Nejvyšší soud použil shodnou argumentaci odůvodňující nepřipustnost dovolání znovu i ve stížnosti napadeném rozhodnutí. Rozhodnutí krajského soudu není podle něj založeno na výkladu ustanovení § 534 občanského zákoníku, nýbrž na tom, že se vedlejší účastník nezavázal vypořádat investice K. Hlinovské místo stěžovatele. Prosazuje-li stěžovatel opak, činí tak na základě vlastní verze, tedy procesně nepřipustným způsobem. Ústavní soud má ale k této argumentaci opět výhrady. Nelze souhlasit s tím, že by stěžovatel činil své závěry na základě vlastní skutkové verze. Vůči ní se v dovolání nijak nevymezuje. Na základě zjištěného skutkového stavu pokládá Nejvyššímu soudu otázku, zda došlo k převzetí stěžovatelovy povinnosti vedlejším účastníkem, tedy zda byla naplněna hypotéza právní normy. Nelze souhlasit se závěrem, že zjištění obsahu smlouvy za pomoci výkladu projevu vůle, je zde otázkou skutkovou.

26. Ústavní soud si je vědom své judikatury ohledně toho, že „má-li dovolatel zdůvodnit, proč právní posouzení odvolacího soudu (jde-li o výklad obsahu právního úkonu) považuje za nesprávné, musí být z dovolání – a to v kontextu předpokladů přípustnosti dovolání – alespoň „seznatelné“, umožňuje-li to povaha námítky, jaká výkladová pravidla, ať již výslovně právně upravená, popř. obecně uznávaná, měla být porušena. Nezbytným se jeví určité „zveřejnění“ sporné právní otázky pro účely dovolacího řízení; to ostatně dovolateli dává „klíč“ k důslednému rozlišení skutkových a právních otázek“ [nález ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 3127/17 (N 236/87 SbNU 827)]. Zároveň je třeba mít na zřeteli, že „účelem dovolání není pouze sjednocování judikatury, ale že se rovněž jedná o prostředek ochrany subjektivních práv, kterých se jedinec dovolává. Z tohoto plyne požadavek, aby Nejvyšší soud vykládal podmínky připuštění dovolání tak, aby byl nejen naplněn účel sjednocování judikatury, ale především také ochrana základních subjektivních práv podle čl. 4 Ústavy. Ochranu subjektivních práv proto nelze pouštět ze zřetele ani tam, kde je zákonodárcem sledovaným účelem řízení o mimořádném opravném prostředku tzv. sjednocování judikatury.“ [bod 30 nálezu ze dne 3. 6. 2020 sp. zn. II. ÚS 2310/19 (N 119/100 SbNU 324)]. Nejvyšší soud tedy nesmí postupovat při posouzení naplnění předpokladů přípustnosti dovolání formalisticky.

27. Z dovolání podle Ústavního soudu výše uvedená právní otázka vyplývá, přičemž stěžovatel ji pokládá na základě skutkového stavu zjištěného krajským soudem. Nejvyšší soud má posoudit postup krajského soudu při výkladu právního jednání. Na vyřešení právní otázky týkající se toho, zda byla naplněna hypotéza právní normy v § 534 občanského zákoníku, pak závisí rozsah práv a povinností vedlejšího účastníka. Ústavní soud má tedy za to, že Nejvyšší soud opět dostatečně nerozlišil mezi pojmy „právní posouzení“ a „skutkové zjištění“ a v důsledku toho restriktivně vyložil § 237 o. s. ř.

VI. Závěr

28. Soudy v posuzovaném případě za nezměněného stavu nerespektovaly závazné závěry kasacího nálezu a opětovně porušily právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona a napadená rozhodnutí zrušil.

29. Krajský soud musí opětovně posoudit, zda se vedlejší účastník zavázal převzít plnění vyplývající z nájemní smlouvy a své závěry náležitě odůvodnit. Úkolem Nejvyššího soudu bude případně znovu posoudit přípustnost dovolání stěžovatele. Ústavní soud zdůrazňuje, že při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci jsou dotčené soudy vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v nálezu.

30. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 144**Způsob určení výše odměny advokáta a jeho vliv na právo na právní pomoc a obhajobu****(sp. zn. III. ÚS 49/24 ze dne 24. července 2024)**

Nastavením pravidel pro odměňování advokátů jsou ovlivněny nejen finanční zájmy advokáta – podnikatele, ale i naplnění jeho role jako ochránce základních práv v systému řádného výkonu spravedlnosti. V situaci, kdy o výši odměny obhájce nerozhoduje na základě dohody s advokátem sám obviněný, ale stát, je uhrazením odměny obhájce realizováno ústavně zaručené právo na právní pomoc a obhajobu. Proto je nutné dbát na to, aby způsob určení odměny obhájce neměl nepříznivý vliv na základní práva a svobody obviněného, tedy i práva na obhajobu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky Mgr. Jitky Snítílové, advokátky, se sídlem Národní 60/28, Praha 1 – Nové Město, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. října 2023 č. j. 8 To 92/2023-1317, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a Vrchního státního zastupitelství v Praze a M. K., toho času neznámého pobytu, zastoupeného Mgr. Miloslavem Čejkou, advokátem jako opatrovníkem, se sídlem Vránova 756/39, Brno, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 26. října 2023 č. j. 8 To 92/2023-1317 bylo porušeno právo zaručené čl. 26 odst. 1 a 3 a čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah spisového materiálu**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedeného usnesení Vrchního soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) s tvrzením, že jím byla porušena základní práva (svobody) zaručená čl. 28 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 37 odst. 2 Listiny.

2. Ze spisu Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) sp. zn. 56 T 1/2021 se podává, že městský soud svým usnesením ze dne 15. 8. 2023 č. j. 56 T 1/2021-1289 stanovil stěžovatelce jako ustanovené obhájce podle § 151 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „tr. řád“) odměnu a náhradu hotových výdajů v celkové výši 152 656 Kč. Stěžovatelka byla ustanovena obhájce obviněnému (nyní již odsouzenému) M. K., který byl Národní centrálou proti organizovanému zločinu, SKPV, Odborem politického

terorismu a extremismu trestně stíhán jako uprchlý pro podezření ze spáchání zvlášť závažného zločinu teroristického útoku podle § 311 odst. 2 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „tr. zákoník“) s přihlédnutím k ustanovení § 313 tr. zákoníku účinného od 1. 2. 2019. Obviněný byl nakonec uznán vinným jednak zvlášť závažným zločinem teroristického útoku podle § 311 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zákoníku ve znění účinném do 31. 1. 2019, za užití § 313 tr. zákoníku, spáchaným ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 107 odst. 1 tr. zákoníku, a jednak byl uznán vinným zvlášť závažným zločinem účasti na teroristické skupině podle § 312a odst. 1, odst. 2 písm. b) tr. zákoníku (srov. k tomu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2022 sp. zn. 11 Tdo 121/2022; rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná pod <https://www.nsoud.cz>).

3. Městský soud určil odměnu za 1 úkon právní služby na 2 480 Kč (oproti stěžovatelce požadované částce 3 100 Kč) s odůvodněním, že všechny úkony právní služby proběhly do konce roku 2021 v době platnosti § 12a vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění do 31. 12. 2021 (dále jen „advokátní tarif“), kterým se sazba za úkon ustanoveného obhájce snižovala o 20 %. Zároveň vyhověl požadavku stěžovatelky na trojnásobné zvýšení odměny za provedené úkony podle § 12 odst. 1 advokátního tarifu s odůvodněním, že se jedná o úkony, u kterých byla třeba znalost ukrajinského trestního mezinárodního práva.

4. Ke stížnosti státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze podané podle § 141 a násl. tr. řádu vrchní soud ústavní stížností napadeným usnesením rozhodnutí městského soudu zrušil a rozhodl tak, že stěžovatelce přiznal částku 37 585 Kč jako odměnu a náhradu hotových výdajů ustanoveného obhájce.

5. V odůvodnění svého usnesení vrchní soud uvedl, že případné až trojnásobné zvýšení odměny přichází v úvahu jen ve vztahu k individualizovaným úkonům právní služby a městský soud pochybil už v tom, pokud akceptoval návrh stěžovatelky na zvýšení odměny u všech úkonů na trojnásobek, aniž by zhodnotil, zda se v každém konkrétním případě jednalo o úkon mimořádně obtížný. Navíc eventuální zvýšení odměny s ohledem na použití cizího práva nebo cizího jazyka je možné jen tehdy, pokud bylo při provedení konkrétní právní služby použito cizího práva nebo jazyka podstatné a nikoliv okrajové (v této souvislosti vrchní soud odkázal mimo jiné na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 4184/2009). Podle vrchního soudu v nyní posuzované věci nebyl stěžovatelkou prováděn žádný úkon právní služby, který by bylo možné označit za mimořádně obtížný, odůvodňující zvýšit odměnu za konkrétní úkon právní služby. Stěžovatelka řešila, zda byl její klient za stíhané jednání na Ukrajině odsouzen, což byla v dané věci jediná otázka týkající se ukrajinského práva, přičemž ta byla řešena prostřednictvím právní pomoci (dotazem na ukrajinské orgány). Ani to, zda jsou zprávy ukrajinských bezpečnostních složek procesně použitelné u českého soudu, není právní otázkou, která by vedla k mimořádně náročným úkonům právní služby. Trestnost jednání odsouzeného M. K. byla posuzována výhradně na základě českých trestněprávních norem a nikoliv norem ukrajinského práva nebo norem plynoucích z mezinárodních smluv. Na uvedeném závěru podle vrchního soudu nemohla ničeho změnit ani skutečnost, že v posuzované věci byly aplikovány Ženevské úmluvy ze dne 12. 8. 1949 a okrajově také Charta Organizace spojených národů ze dne 26. 6. 1945, neboť tyto dokumenty jsou poměrně stručné a jsou součástí Sbírkou zákonů České republiky; proto je nelze považovat za cizí právo. Ani případná medializace daného případu nemůže být důvodem mimořádné náročnosti ve smyslu § 12 odst. 1 advokátního tarifu (v této souvislosti vrchní soud odkázal na usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2009 sp. zn. III. ÚS 3211/08; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná pod <https://nalus.usoud.cz>). Ze všech těchto důvodů tedy vrchní soud stížností napadené usnesení městského soudu zrušil a stěžovatelce trojnásobné zvýšení odměny u žádného z úkonů právní služby nepřiznal.

6. Nadto jako samostatný úkon stěžovatelce nepřiznal ani jí učiněné nahlédnutí do vyšetřovacího spisu ze dne 20. 8. 2019, jelikož souviselo s převzetím obhajoby a seznámením se se spisem. Důvodná byla rovněž námitka státního zástupce, že stěžovatelce měla být přiznána odměna za stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání jen v poloviční výši podle § 11 odst. 2 písm. d) a odst. 3 advokátního tarifu a nepřiznal stěžovatelce samostatnou odměnu za její návrhy na doplnění vyšetřování, za návrh na předběžné projednání obžaloby a návrh na odvolání hlavního líčení ze dne 19. 4. 2021.

II. Argumentace stěžovatelky

7. V ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že celkem uplatňovala nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů za 16 úkonů právní služby zvýšené na trojnásobek podle § 12 odst. 1 advokátního tarifu, neboť musela vynaložit mimořádné úsilí a odborné znalosti k posouzení zákonnosti trestního stíhání, které bylo proti nyní odsouzenému vedeno na Ukrajině. Musela tedy mimo jiné posoudit, zda na východě Ukrajiny probíhá mezinárodní ozbrojený konflikt, a zda nyní odsouzený nebyl v postavení, které by z pohledu mezinárodního práva vylučovalo jeho trestní odpovědnost za účast na takovém ozbrojeném konfliktu. Stěžovatelka tak podle svého přesvědčení musela disponovat detailní znalostí mezinárodního humanitárního práva při použití několika cizích jazyků (zejména angličtiny a francouzštiny). Dále stěžovatelka zdůrazňuje, že trestní řízení proti klientovi bylo vedeno jako proti uprchlému, což kladlo o to větší nároky na stěžovatelku při koncepci obhajoby (stěžovatelka v této souvislosti odkazuje na náleze ze dne 19. 9. 2023 sp. zn. I. ÚS 1706/23 s tím, že účel hrazení nákladů obhajoby státem je nutno vnímat jako jednu z garancí práva na právní moc podle čl. 37 odst. 2 Listiny). Stěžovatelka se při výkonu obhajoby nemohla spoléhat toliko na informace poskytnuté ukrajinskou stranou, naopak tyto informace musela hodnotit kriticky, včetně posouzení dodržení podmínek zásady *ne bis in idem*, a při posouzení přípustnosti důkazů zajištěných ukrajinskou stranou. Takový její postup se podle stěžovatelky ukázal jako správný, když městský soud v rámci hlavního líčení některé dokumenty k důkazu neprovedl, neboť byly nezákonně získány. Taková zjištění sama o sobě nemohla vyplýnout ani při využití právní pomoci ukrajinských orgánů, správnost jejich závěrů bylo potřeba konfrontovat se znalostmi z oblasti ukrajinského trestního práva. Stěžovatelka setrvává i na svém přesvědčení, že zvýšená náročnost věci byla dána i mediálním zájmem. Konečně nesouhlasí s formalistickým hodnocením některých úkonů právní služby tak, že je nelze považovat pro účely stanovení odměny za samostatné úkony, neboť nešlo o návrhy ve věci samé ve smyslu § 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu. Podstatné je, zda uvedenými návrhy bylo realizováno právo nyní odsouzeného navrhnout důkazy a zda takový postup byl v jeho prospěch.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Ústavní soud ověřil, že stěžovatelka je advokátka zapsaná u České advokátní komory, nevztahuje se na ni tedy povinnost být právně zastoupena (viz stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 3. 11. 2015 sp. zn. Pl. ÚS-st. 42/15). Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníka řízení, vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatelky

9. Soudkyně zpravodajka podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslala ústavní stížnost účastníkovi řízení a vedlejším účastníkům řízení k vyjádření.

10. Vrchní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti především odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného rozhodnutí s tím, že toto odůvodnění je formováno jasně a jednoznačně; i pro účely vyjádření k ústavní stížnosti vrchní soud setrval na tom, že stěžovatelkou poskytnutá obhajoba v daném případě nebyla nijak náročná. Vrchní soud podle svého přesvědčení toliko redukoval přemrštěné nároky stěžovatelky. Podle vrchního soudu už jen z těchto důvodů je ústavní stížnost stěžovatelky nedůvodná.

11. Vrchní státní zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) ve svém vyjádření zdůraznilo, že vrchní soud nijak svévolně nesnížil odměnu ani náhradu hotových výdajů stěžovatelky. Pokud stěžovatelka v rámci obhajoby musela pracovat s důkazy zajištěnými ukrajinskou kontrarozvědkou, nejednalo se o úkony nikterak obtížné nebo mimořádné, jak předpokládá § 12 advokátního tarifu. V této souvislosti navíc vrchní státní zastupitelství připomnělo, že odměnu podle § 12 advokátního tarifu nelze zvýšit paušálně za celé trestní řízení, ale vždy jen vzhledem k obtížnosti jednotlivých úkonů. Dodržením zásady *ne bis in idem* ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi se orgány činné v trestním řízení zabývaly nezávisle na argumentaci stěžovatelky, když i na základě poznatků získaných v rámci právní pomoci ve věci činný státní zástupce od ukrajinských orgánů zjistil, že k porušení této zásady nedošlo. Za takové situace podle vrchního státního zastupitelství ani nebylo nutné, aby české orgány činné v trestním řízení dodržení této zásady jakkoliv prokazovaly, byť se toho stěžovatelka před soudem domáhala; sama stěžovatelka navíc k této ani k jiné otázce během řízení žádnou podrobnější analýzu nepředložila. Městský soud dal stěžovatelce v rámci obhajoby za pravdu jen v rozsahu zpravodajských zpráv zajištěných ukrajinskou bezpečnostní službou a tyto zprávy nepovažoval v rámci trestního řízení za důkaz. Argumentuje-li stěžovatelka v ústavní stížnosti nutností posoudit v rámci řízení prameny mezinárodního práva veřejného (zejména tedy k otázce, zda na východní Ukrajině probíhá mezinárodní konflikt), tuto argumentaci uvedla poprvé až v rámci zpracovaného dovolání. Náročnost stěžovatelkou poskytnuté obhajoby nemůže podle vrchního státního zastupitelství spočívat ani v eventuálním zájmu médií o daný případ, neboť média se o něj začala zajímat až v řízení před soudem, který byl zcela standardní. Vrchní soud podrobně vysvětlil, proč stěžovatelce nelze za některé jí nárokové úkony právní služby přiznat odměnu. Pokud se příslušný státní zástupce v řízení dopustil dílčích pochybení, spočívajících zejména v tom, že podal obžalobu ještě předtím, než uplynula eventuální lhůta ve prospěch stěžovatelky a odsouzeného určená k vyjádření ke změně právní kvalifikace v dané věci, za toto pochybení se stěžovatelce omluvil.

12. Vedlejší účastník řízení (tedy odsouzený) se prostřednictvím jemu ustanoveného opatrovníka k ústavní stížnosti stěžovatelky vyjádřil tak, že se zcela ztotožňuje s argumentací vrchního soudu a navrhl, aby Ústavní soud stížnost stěžovatelky odmítnul jako zjevně neopodstatněnou.

13. Stěžovatelka v replice uvedla, že cizí prvek byl ve skutečnosti imanentní součástí celého trestního řízení vedeného proti vedlejšímu účastníkovi (nyní odsouzenému). To se projevilo i v tom, že stěžovatelka úspěšně namítla nepřipustnost použití některých důkazů dodaných ukrajinskou kontrarozvědkou. Podle stěžovatelky již samotné (úspěšné) uplatnění nepřipustnosti použití některých důkazů opatřených orgánem jiného státu svědčí o tom, že stěžovatelka musela v dané věci používat cizí právo. Otázkami spojenými s aplikací Ženevských úmluv se k námitkám stěžovatelky zabýval v uvedeném řízení již městský soud. Není tedy správné tvrzení vrchního státního zastupitelství, že stěžovatelka otázku použitelnosti Ženevských úmluv namítala až v rámci řízení o dovolání. Pokud jde o význam zájmu médií o danou věc, k tomu stěžovatelka jednoduše uvádí, že v ostatních „běžných“ věcech zpravidla není zájem médií v podstatě žádný. Pokud některé úkony činěné stěžovatelkou ve prospěch odsouzeného není možné podřadit pod příslušná ustanovení advokátního tarifu, měl vrchní soud postupovat podle § 11 odst. 3 advokátního tarifu a stěžovatelce měl přiznat odměnu, která by jí byla jinak přiznána za úkon obsahově nejbližší.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Podle čl. 83 Ústavy je základním úkolem Ústavního soudu ochrana ústavnosti. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byly-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušeny základní práva a svobody stěžovatelů chráněné Ústavou.

15. Posuzuje-li Ústavní soud stížnost advokáta, nemůže odhlédnout od skutečnosti, že advokát je nepostradatelným aktérem při řádném výkonu spravedlnosti. Ve společnosti založené na principech právního státu tak plní advokát zvláštní roli; musí sloužit zájmům spravedlnosti, stejně jako zájmům těch, jejichž práva a svobody je pověřen prosazovat a hájit. Prizmatem právě řečeného, tj. klíčové role advokáta při ochraně základních práv a svobod, je třeba vnímat i otázky s výkonem advokacie spojené, tedy i problematiku odměňování advokátů. Nastavením pravidel pro odměňování advokátů jsou ovlivněny nejen finanční zájmy advokáta – podnikatele, ale i naplnění jeho role jako ochránce základních práv v systému řádného výkonu spravedlnosti. Uvedené platí rovněž – a o to více – pro advokáty, kteří vystupují v rámci trestního řízení jako obhájci obviněných. Také oni jsou především ochránci základních práv a svobod, zejména práv obviněných na obhajobu a na spravedlivý proces. V situaci, kdy o výši odměny obhájce nerozhoduje na základě dohody s advokátem sám obviněný, ale stát, je uhrazením odměny obhájce realizováno ústavně zaručené právo na právní pomoc a obhajobu. Proto je nutné dbát na to, aby způsob určení odměny obhájce neměl nepříznivý vliv na základní práva a svobody obviněného, tedy i práva na obhajobu.

16. V projednávané věci nejde toliko o ústavně zaručená práva stěžovatelky, ale (především) o právo jejího klienta na obhajobu. Nastavením pravidel pro odměňování advokátů v případě obhajoby hrazené státem jsou ovlivněny nejen finanční zájmy advokáta (obhájce), ale i naplnění jeho role jako ochránce základních práv (jeho role při řádném výkonu spravedlnosti). Stát uhrazením odměny obhájce umožňuje obviněnému realizovat jeho ústavně zaručené právo na právní pomoc.

17. Právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osoby, proti níž se vede trestní řízení, a směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, jehož vydání je nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Prostřednictvím práva na obhajobu se má dosáhnout toho, aby nevinný byl ospravedlněn a aby jako pachatel byl odsouzen jen ten, kdo trestný čin spáchal a za trestný čin, který skutečně spáchal. Z tohoto důvodu je také nutno zajistit základní práva a svobody všem osobám bez ohledu na to, zda si obhájce samy zvolily nebo jim byl ustanoven. Může-li si obviněný smluvně zajistit a zaplatit obhájce, a tak realizovat své právo na obhajobu, musí být zároveň zajištěno, aby možnost efektivního výkonu práva na obhajobu měl i obviněný, který si obhajobu zajistit sám nemůže. Náklady na realizaci práva obviněného na obhajobu nemůže nést ustanovený obhájce, který s převzetím jeho obhajoby souhlasil.

18. Ústavní soud byl ve své judikatuře opakovaně konfrontován se situací, zda soudem ustanovený obhájce má hodnotit účelnost jednotlivých úkonů zajišťovaných orgány činnými v trestním řízení během trestního řízení. Ústavní soud se v té souvislosti názorově ustálil v závěru [srov. například bod 26 nálezu ze dne 14. 10. 2010 sp. zn. I. ÚS 2025/10 (N 210/59 SbNU 69)], že takto soudem ustanovenému obhájci nepřísluší, aby sám hodnotil, zda ten, který úkon, o němž byl vyrozuměn, byl relevantní pro jeho případ či pro jím vedený způsob obhajoby. Pokud by sám ustanovený obhájce relevanci jednotlivých úkonů orgánů činných v trestním řízení hodnotil, mohl by se vystavit eventuálnímu zanedbání obhajoby. Ustanovený obhájce se tedy nemůže a nesmí bez dalšího spoléhat na tvrzení orgánů činných v trestním řízení; v kontextu nyní hodnoceného případu právě uvedené platí o to více, zvláště má-li to význam pro posouzení podmínek samotné trestnosti jednání, které je jeho klientovi kladeno za vinu.

19. Sám vrchní soud výslovně v odůvodnění ústavní stížnosti napadeného usnesení připouští, že se stěžovatelka v rámci trestního řízení mimo jiné musela zabývat otázkou, zda vedlejší účastník řízení již byl na Ukrajině za později v České republice stíhané jednání odsouzen či nikoliv. To je ovšem pro trestní řízení vedené proti klientovi stěžovatelky zcela zásadní aspekt, v rámci něhož nelze použitelnost cizího práva (jazyka) považovat za okrajovou (už proto tedy neobstojí blanketní odkaz vrchního soudu na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 5. 2011 sp. zn. 28 Cdo 4184/2009). Toliko pro úplnost Ústavní soud uvádí, že je v dané souvislosti nepřipadné východisko vrchního státního zastupitelství, že námitka stěžovatelky vztahující se k dodržení zásady *ne bis in idem* ve věci jejího klienta nebyla podstatná, protože se touto otázkou orgány činné v trestním řízení zabývaly samy. Takovéto pojetí výkonu obhajoby je nesprávné, neboť stěžovatelka jako obhájkyně klienta přirozeně nemůže být pasivní a přenechat veškerou aktivitu směřující ke správnému posouzení všech důležitých otázek pouze na orgánech činných v trestním řízení. Její úlohou je nejen upozorňovat na případná pochybení orgánů činných v trestním řízení, ale také preventivně upozorňovat na konkrétní úskalí daného případu, aby k pochybením, které by evidentně mohla jejího klienta poškodit, vůbec nedošlo. Pokud tedy, s ohledem na okolnosti případu, stěžovatelka zpochybňovala mimo jiné dodržení zásady *ne bis in idem*, postupovala zcela správně a ve prospěch svého klienta (a i při řešení této otázky byla stěžovatelka evidentně konfrontována s aplikací cizího – ukrajinského – práva).

20. Z odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 121/2022, kterým bylo odmítnuto dovolání stěžovatelčina klienta jako zjevně neopodstatněné, je zjevné, že stěžovatelka jako obhájkyně ve prospěch svého klienta argumentovala řadou různých (odborných) článků s tím, že se snažila mimo jiné prokázat, že se její klient jemu za vinu kladené trestné činnosti dopustit nemohl, neboť jeho chování bylo kryto mimo jiné statusem kombatanta ve smyslu Ženevských úmluv. Také z toho důvodu je podle Ústavního soudu zjevné, že stěžovatelka při koncepci obhajoby klienta vycházela a musela vycházet ze zahraničních právních pramenů a využívala cizího jazyka. Nejde totiž pouze o práci s literou zákona, resp. mezinárodní úmluvy, kterou vrchní soud charakterizuje jako stručnou. Jde rovněž o aplikaci judikatury a odborné literatury, která slouží k interpretaci mnohdy stručných ustanovení mezinárodních úmluv, a aplikaci na konkrétní v České republice v dané době nepříliš často řešenou otázku s omezenou českou judikaturou, k níž však existuje zahraniční literatura a judikatura. Advokátka vycházela ze zdrojů v cizím jazyce. Skutečnost, že citovala tyto zdroje v dovolání, svědčí o tom, že s nimi pracovala a seznámila se s nimi, na zdroje v cizím jazyce omezeně odkazovala i v odvolání. Na cizí zdroje odkazují rovněž například znalecké posudky a dokumenty z internetové databáze judikatury, literatury a právních předpisů beckonline, které jsou součástí trestního spisu. Argumentace uváděná vrchním státním zastupitelstvím v jeho vyjádření k ústavní stížnosti navozuje – a nesprávně – dojem, že stěžovatelka právní předpisy mezinárodního práva veřejného ve prospěch svého klienta aplikovala až v rámci dovolání, z čehož vrchní státní zastupitelství (minimálně nepřímo) dovozuje, že stěžovatelce nenáleží žádné zvýšení odměny za úkon právní služby ve smyslu § 12 advokátního tarifu. K tomu ovšem Ústavní soud dodává, že aplikace zvýšení odměny advokáta se musí posuzovat ve vztahu k jednotlivým úkonům právní služby a z tohoto pohledu tedy není podstatné, zda stěžovatelka některý argument použila až v rámci dovolání či dříve. Jiná situace by eventuálně mohla nastat tehdy, pokud by stěžovatelka argumentaci na obranu klienta uplatnila v rámci řízení před obecnými soudy zjevně nesprávně nebo opožděně. Takto ale vrchní státní zastupitelství své úvahy ve vyjádření k ústavní stížnosti neformuluje. Pokud by vrchní státní zastupitelství ve svých úvahách rekapitulovaných shora bylo důsledné, muselo by při dodržení jinak správného východiska, že zvýšení odměny podle § 12 advokátního tarifu nelze učinit paušálně pro celé řízení, dospět minimálně k závěru, že pokud například stěžovatelka aplikovala předpisy mezinárodního práva v rámci dovolání, měl se soud zabývat

právě tím, zdali například za takový úkon právní služby stěžovatelce nenáleží pro jeho obtížnost zvýšení odměny.

21. Při posuzování trestné činnosti kladené nyní odsouzenému za vinu si zároveň obecné soudy byly zjevně vědomy nezákonnosti jednoho z důkazů, a to zprávy kontrarozvědne služby Ukrajiny (srov. k tomu odst. 44 usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 121/2022). I tato skutečnost ukazuje, že neobstojí východisko prezentované v ústavní stížnosti napadeném usnesení vrchního soudu, že stěžovatelka při koncepci obhajoby klienta znalosti cizího práva (jazyka) nepotřebovala, neboť mohla vycházet jen z údajů poskytnutých ukrajinskou stranou. Jak již naznačeno shora, na uvedeném nic nemění ani skutečnost, že si samy obecné soudy byly nezákonností některých takto získaných důkazů vědomy, a samy je proto při posuzování trestné činnosti nyní odsouzeného nepoužily nebo použily jen omezeně. Okolnost, že to byla i sama stěžovatelka, kdo na eventuální nezákonnost některých důkazů upozornila, podle Ústavního soudu svědčí spíše o tom, že evidentně důsledně sledovala naplnění podmínek trestnosti jednání kladeného nyní odsouzenému za vinu.

22. Vrchní soud uzavřel, že žádný úkon nelze označit za mimořádně obtížný a znalost mezinárodního práva patří mezi běžné učivo vyučované na právnických fakultách. K tomuto závěru dospěl bez bližšího vysvětlení i přesto, že například místopředseda senátu městského soudu žádal o prodloužení lhůty k písemnému vyhotovení rozsudku mimo jiné z důvodu složitosti dané trestní věci a s poukazem na skutečnost, že jde o teroristické trestné činy spáchané působením v ozbrojených složkách, a tedy právní otázku, k níž existuje omezená judikatura.

23. Výše uvedené vyvrací závěr vrchního soudu, že stěžovatelce nenáleží zvýšená odměna za žádný z jejích úkonů. Pro úplnost Ústavní soud dále doplňuje, že se rovněž neztotožňuje s tvrzením vrchního státního zastupitelství o zanedbatelném vlivu mediálního zájmu na daný případ. V této souvislosti lze zcela příhodně odkázat na repliku stěžovatelky k vyjádření vrchního soudu a vrchního státního zastupitelství. Obecně se jistě nestává, aby se média zajímala o jakoukoli trestní věc. Naopak samo vrchní státní zastupitelství připouští, že zájem médií o daný případ přítomen byl, ovšem poněkud nelogicky zdůrazňuje, že tento se týkal až fáze řízení před obecnými soudy; takový argument se však podle Ústavního soudu zcela míjí podstatou dané otázky, tedy zda stěžovatelce náleží zvýšení její odměny za to, že ve srovnání s jinými případy byla zatížená zájmem médií.

24. Ze všech těchto důvodů tedy vrchní soud podle Ústavního soudu pochybil, pokud v případě stěžovatelky zcela vyloučil eventuální zvýšení její odměny jako obhájkyne ve smyslu § 12 odst. 1 advokátního tarifu, a to z důvodu jím tvrzené absence aplikace cizího práva (cizího jazyka) v dané věci. Tím vrchní soud podle Ústavního soudu porušil z výše uvedených důvodů nejen právo stěžovatelky zaručené čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny, ale kontextuálně zasáhl rovněž do práva nyní odsouzeného na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny [srov. k tomu v podrobnostech za všechny například také nálezy Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2019 sp. zn. Pl. ÚS 4/19 (N 163/96 SbNU 88; 302/2019 Sb.)].

25. Vzhledem k tomu, že vrchní soud v dané věci *a priori* – a nesprávně – vyloučil jakékoliv zvýšení odměny ve smyslu § 12 odst. 1 advokátního tarifu, nezabýval se již Ústavní soud jednotlivými námitkami stěžovatelky vztahujícími se k tomu, zda bylo možno některé shora uvedené úkony považovat za úkony právní služby ve smyslu advokátního tarifu či nikoli. Bude na vrchním soudu, aby se eventuální podřaditelností některých stěžovatelkou vykonaných úkonů pod úkony právní služby znovu samostatně zabýval v rámci procesního prostoru, který díky tomuto kasačnímu zásahu Ústavního soudu vznikl. Ústavní soud tímto nepředjímá, zda (resp. v jakém rozsahu) dojde ke zvýšení odměny stěžovatelky za jednotlivé úkony jí poskytnuté právní služby ve smyslu § 12 zákona advokátního tarifu. Podle Ústavního soudu však není možné při rozhodování o výši odměny stěžovatelky vzhledem k okolnostem daného

případu jednoduše – bez dalšího konkrétního rozlišení úkonů (což sám vrchní soud vytkl městskému soudu) – vyjít z toho, že stěžovatelce žádné zvýšení odměny nenáleží.

26. S ohledem na všechny uvedené důvody Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí vrchního soudu zrušil. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 145
Nárok zvláště zranitelné oběti na náhradu nemajetkové újmy
v trestním řízení
(sp. zn. IV. ÚS 855/24 ze dne 24. července 2024)

Některé trestné činy (zde pohlavní zneužití a ohrožování výchovy dítěte) způsobují poškozenému nemateriální újmu takřkajíc z povahy věci. Tato újma přitom nemusí nabývat pouze podoby újmy na zdraví. Trestní soud proto nemůže v adhezním řízení odkázat poškozeného s nárokem na náhradu újmy na řízení ve věcech občanskoprávních jen proto, že jej nepodložil lékařskými zprávami.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Zdeňka Kühna, soudce Milana Hulmáka a soudce zpravodaje Tomáše Langáška o ústavní stížnosti nezletilé stěžovatelky Jitky B. (jedná se o pseudonym), zastoupené zákonnou zástupkyní Evou S. (jedná se o pseudonym), zastoupené JUDr. Marcelem Jurčagou, advokátem, sídlem Purkyňova 143/18, Vyškov, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 5. prosince 2023 č. j. 8 To 349/2023-327 a rozsudku Okresního soudu v Blansku ze dne 27. září 2023 č. j. 14 T 108/2023-317 v rozsahu výroku, kterým byla stěžovatelka odkázána s uplatněným nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, za účasti Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Blansku jako účastníků řízení a Krajského státního zastupitelství v Brně, Okresního státního zastupitelství v Blansku a Pavla K. (jedná se o pseudonym) jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 5. prosince 2023 č. j. 8 To 349/2023-327 a rozsudkem Okresního soudu v Blansku ze dne 27. září 2023 č. j. 14 T 108/2023-317 v rozsahu výroku, kterým byla stěžovatelka odkázána s uplatněným nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, byla porušena základní práva stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí podle čl. 7 odst. 1 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 5. prosince 2023 č. j. 8 To 349/2023-327 a rozsudek Okresního soudu v Blansku ze dne 27. září 2023 č. j. 14 T 108/2023-317 v rozsahu výroku, kterým byla stěžovatelka odkázána s uplatněným nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Okresní soud v Blansku uznal shora označeným rozsudkem vedlejšího účastníka vinného ze spáchání zločinu pohlavního zneužití podle § 187 odst. 1 a 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a přečinu ohrožování výchovy dítěte podle § 201 odst. 1 písm. a), odst. 3

písm. b) trestního zákoníku. Obětí těchto trestných činů byla nezletilá stěžovatelka, s jejíž matkou vedlejší účastník (pachatel) v době páchaní trestné činnosti žil.

2. Stěžovatelka v trestním řízení jako poškozená uplatnila nárok na náhradu nemajetkové újmy ve výši 200 000 Kč s úrokem z prodlení. Okresní soud ji však uvedeným rozsudkem odkázal s uplatněným nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, neboť nepředložila žádné listinné důkazy v podobě zpráv odborných lékařů či psychologa, ze kterých by bylo zřejmé, do jaké míry byl jednáním vedlejšího účastníka narušen její přirozený psychický a sexuální vývoj.

3. Stěžovatelčino odvolání proti tomuto rozhodnutí zamítl Krajský soud v Brně napadeným usnesením. Nezpochybnil, že stěžovatelce byla způsobena nemajetková újma samotnou trestnou činností vedlejšího účastníka. Odkázal nicméně na výpověď stěžovatelčiny matky, která uvedla, že stěžovatelka je v pořádku, doma o událostech nechce mluvit, ještě jim nerozumí. Výslech na policii stěžovatelce vůbec neudělal dobře, plakala po něm a nechce se k tomu nijak vracet. Psychologickou pomoc pro stěžovatelku zatím nevyhledala, stěžovatelka má kamarádky, ve škole prospívá, chodí na kroužky a má spoustu zálib. Krajský soud proto přisvědčil okresnímu soudu, že stěžovatelka nepředložila listinné důkazy ohledně míry narušení svého psychického a sexuálního vývoje, přičemž nebylo v možnostech okresního soudu k této podstatné otázce provádět dokazování s ohledem na pochopitelnou obavu stěžovatelčiny matky z dalších výsledků či vyšetřování, při nichž by si stěžovatelka musela znovu vybavovat jednání, jehož se vůči ní pachatel dopouštěl.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že napadená rozhodnutí porušila její právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí dle čl. 7 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Obecné soudy postupovaly v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, na kterou stěžovatelka od počátku odkazovala. Duševní útrapy, které stěžovatelce způsobil pachatel, není třeba prokazovat lékařskými zprávami, neboť je způsobila samotná trestná činnost, což potvrzuje výpověď stěžovatelky v přípravném řízení i její matky v hlavním líčení a ostatně to v odůvodnění svého rozhodnutí uznal i krajský soud. Argument, že stěžovatelčina matka uvedla, že stěžovatelka je v pořádku, nemůže obstát, protože jde jednak o laické hodnocení a navíc by náhrada nemajetkové újmy neměla být přiznávána jen v návaznosti na duševní onemocnění. Obecné soudy si měly učinit úsudek o výši náhrady i bez lékařských zpráv. Stěžovatelka je navíc zvláště zranitelnou obětí.

III. Vyjádření účastníků řízení

5. Krajský soud v Brně ve vyjádření k ústavní stížnosti jen odkázal na odůvodnění obou napadených rozhodnutí a navrhl ji zamítnout.

6. Okresní soud v Blansku má za to, že jeho rozhodnutí není v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. Stěžovatelka neobjektivizovala odbornými zprávami, do jaké míry byl trestnou činností narušen její přirozený psychický a sexuální vývoj. Na těchto důvodech okresní soud setrvává, aniž by zpochybňoval, že trestná činnost stěžovatelce způsobila duševní útrapy.

7. Vedlejší účastníci se k ústavní stížnosti nevyjádřili.

IV. Posouzení ústavní stížnosti

8. Stěžovatelka namítá porušení svého práva na nedotknutelnost osoby a soukromí zaručeného v čl. 7 odst. 1 Listiny. Garance nedotknutelnosti osoby spočívá v ochraně tělesné a duševní integrity člověka a zahrnuje i zdraví jednotlivce. Zásahem do tělesné a duševní integrity je způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, ale i pouhé způsobení bolesti (nález ze dne 9. července 2009 sp. zn. II. ÚS 2379/08, N 157/54 SbNU 33). Ustanovení čl. 7 odst. 1 Listiny garantuje rovněž nedotknutelnost soukromí. To je chráněno i dalšími

ustanoveními Listiny (zejména čl. 10, 12 a 13). Z čelního umístění čl. 7 odst. 1 Listiny v rámci její systematiky i z toho, že garantuje právě „nedotknutelnost“ soukromí, pak vyplývá, že jeho účelem je poskytovat ochranu nejniternějším aspektům soukromého života jednotlivce (již citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 3003/20).

9. Vznikne-li jednotlivci v důsledku zásahu do sféry chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny újma, promítá se ochrana základního práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí do nároku na náhradu této újmy. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 9. ledna 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13, N 3/72 SbNU 41, v náhradě jakékoli újmy, a to i újmy na zdraví, je zapotřebí vidět i jakési „pokračování“ práv. Tento přístup platí obecně pro náhradu újmy vzniklé porušením určitého práva, nikoli jen pro náhradu újmy na zdraví (shodně například i již citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 3003/20).

10. K právu na spravedlivý proces, jehož porušení se stěžovatelka rovněž dovolává, existuje bohatá judikatura Ústavního soudu. V kontextu projednávaného případu je třeba připomenout zejména povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit, která je jedním z klíčových prvků spravedlivého procesu chráněného čl. 36 Listiny (například nálezn ze dne 20. června 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94, N 34/3 SbNU 257). Prostřednictvím odůvodnění seznamuje soud účastníky řízení s úvahami, které jej vedly k vydání rozhodnutí. Soud se musí vypořádat se všemi relevantními okolnostmi a uplatněnými tvrzeními či námitkami (například nálezn ze dne 23. března 2006 sp. zn. III. ÚS 525/01, N 70/40 SbNU 691). Rozhodnutí, které řádně odůvodnění postrádá, je nepřezkoumatelné a zpravidla porušuje právo účastníků řízení na soudní ochranu (například nálezn ze dne 6. března 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96, N 24/7 SbNU 153, z poslední doby viz též například nálezn ze dne 3. dubna 2024 sp. zn. II. ÚS 237/24).

11. Ústavní soud se otázkou náhrady újmy způsobené trestnou činností v rámci tzv. adhezního řízení na půdorysu čl. 7 odst. 1 Listiny v minulosti zabýval již mnohokrát. Zdůraznil přitom povinnost státu vytvořit efektivní systém procesních institutů sloužících ke kompenzaci újmy způsobené trestnou činností. Uplatnění těchto institutů nelze hodnotit jen z pohledu soukromého zájmu poškozeného jednotlivce, neboť souvisí s veřejným zájmem na zjištění trestné činnosti a potrestání pachatele (nálezn ze dne 19. února 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14, N 38/76 SbNU 515), nápravě způsobené újmy na základních právech poškozeného a na zajištění přiměřené ochrany oběti před opakováním trestné činnosti (nálezn ze dne 28. února 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15, N 35/84 SbNU 401).

12. Trestním soudům bylo svěřeno rozhodování o adhezních nárocích poškozených právě proto, aby poškozený mohl dosáhnout uspokojení svých nároků již v trestním řízení a nemusel podstupovat rovněž řízení občanskoprávní, což může být spojeno s opětovným prožíváním nepříjemných či traumatizujících zážitků. Takové důsledky jsou nežádoucí především u zvláště zranitelných obětí (nálezn ze dne 3. srpna 2021 sp. zn. II. ÚS 3003/20, N 137/07 SbNU 131). Při odkazování poškozených na řízení ve věcech občanskoprávních by trestní soudy měly mimo jiné zvážit, do jaké míry bude v rámci tohoto řízení naplněn účel ochrany obětí trestných činů. V rámci občanského soudního řízení totiž bude oběť nutně znovu konfrontována s pachatelem trestné činnosti, což může v konečném důsledku vést až k její rezignaci na další uplatňování práv (nálezn ze dne 31. května 2024 sp. zn. II. ÚS 2099/23).

13. Odkazování poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních tedy nelze nadužívat, neboť v takovém případě by institut uplatnění nároku na náhradu újmy v trestním řízení pozbyl smyslu (usnesení ze dne 1. prosince 2011 sp. zn. IV. ÚS 2177/11 citované v nálezu ze dne 26. června 2023 sp. zn. II. ÚS 297/22).

14. Ačkoli je tedy primárním účelem trestního řízení zjištění a potrestání pachatele, i adhezní výrok může zasáhnout do základních práv stran trestního řízení, a tedy i pro něj platí výše zmíněné požadavky na náležitě odůvodnění vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny (nálezn ze dne 12. května 2020 sp. zn. IV. ÚS 3754/19, N 95/100 SbNU 130).

15. Ústavní soud zasahuje do rozhodnutí, kterým byl poškozený se svým nárokem na náhradu újmy odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, v případech, kdy pochybení trestních soudů již nelze napravit v občanskoprávním řízení, kdy je rozhodnutí o adhezním nároku zatíženo libovůlí či svévolí nebo je provedeno způsobem, který porušuje substantivní základní práva, nebo kdy je přiznaná náhrada nemajetkové újmy excesivně nízká (již citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 3003/20). Z ústavněprávního hlediska je neakceptovatelné, pokud trestní soudy odkáží poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních za situace, kdy zjištěný skutkový stav umožňuje posoudit nárok na náhradu újmy (byť jen zčásti) v adhezním řízení (již citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 297/22).

16. V kontextu těchto východisek napadená rozhodnutí neobstojí.

17. Jak již bylo uvedeno v rekapitulační části nálezu, soudy odůvodnily odkázání stěžovatelky s nárokem na náhradu nemajetkové újmy do řízení ve věcech občanskoprávních primárně tím, že nepředložila lékařskou zprávu svědčící o míře narušení jejího psychického a sexuálního vývoje.

18. Ústavní soud však upozorňuje, že nemateriální újma způsobená trestnou činností nemusí nabývat pouze podoby újmy na zdraví (ve smyslu § 2958 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Sama stěžovatelka ve svých podáních zmiňovala prožité duševní útrapy (§ 2956 občanského zákoníku), tedy spíše netrvalou psychickou újmu vzniklou samotným pohlavním zneužíváním (srov. přiměřeně nálezn ze dne 27. června 2023 sp. zn. I. ÚS 1222/22, bod 33). Zatímco v případě psychické újmy na zdraví (například ve formě posttraumatické stresové poruchy) by bylo trvání na předložení lékařských zpráv (či obdobných důkazů) namíste, závěr o duševních útrapách lze učinit i na základě jiných okolností (například výpovědi poškozené, k tomu přiměřeně viz již citovaný nálezn II. ÚS 297/22). A i kdyby zásah do práv stěžovatelky nedosáhl intenzity duševních útrap, stále jí občanský zákoník v nejobecnější rovině přiznává právo na náhradu újmy na jejích přirozených právech (§ 2956). Ústavní soud přitom již v jiném případě shledal, že zásah do osobnostních práv poškozeného je imanentní prokázané trestné činnosti (výše citované nálezny II. ÚS 297/22, bod 31, či I. ÚS 1222/22, bod 33). Takový závěr přichází v úvahu i v tomto případě. Ze spisu totiž vyplývá, že stěžovatelka byla několikrát pohlavně zneužita ve věku mezi sedmi a deseti lety tehdejšími partnerem své matky, k němuž měla blízký vztah (dokonce jej oslovovala „tati“). Takové jednání z povahy věci způsobuje újmu na přirozených právech oběti (i když třeba v konkrétním případě nikoli v intenzitě narušení zdravého duševního či sexuálního vývoje), kterou je třeba nahradit.

19. Ostatně i krajský soud uznával dopady trestné činnosti na stěžovatelku, neboť argumentoval tím, že by další dokazování ohledně způsobené újmy pro ni bylo nepřijemné, protože by si musela prožité události znovu vybavovat. Sice lze chápat, že krajský soud chtěl stěžovatelku tohoto nepřijemného zážitku ušetřit, avšak není možné pominout, že v důsledku nepřiznání náhrady újmy v adhezním řízení by se jí stěžovatelka musela domáhat v rámci občanskoprávního řízení, v němž by měla mnohem slabší procesní postavení a musela by celé dokazování (na rozdíl od trestního řízení, ve kterém soudy mohly vycházet a také vycházely z její výpovědi z přípravného řízení a již provedly i jiné důkazy v souvislosti s rozhodováním o vině a trestu) absolvovat znovu. Rozhodnutí trestních soudů tedy jde proti smyslu a účelu rozhodování o nároku poškozeného v adhezním řízení, jak je vymezila výše citovaná judikatura – stěžovatelka by buď musela znovu podstupovat nepřijemné zážitky, nebo by se musela svého nároku na náhradu újmy vzdát (upustit od jeho dalšího uplatňování v občanském soudním řízení).

20. Krajský soud v odůvodnění svého usnesení uváděl i další části výpovědi stěžovatelčiny matky – že je stěžovatelka v pořádku, nemá žádné problémy ve škole ani v kolektivu, o prožitých událostech nechce mluvit a ještě jim nerozumí. Není však zřejmé, co z těchto okolností dovozoval pro své rozhodnutí. Hodnocení stěžovatelčina stavu ze strany její

matky lze vzít v úvahu, avšak samo o sobě nevyklučuje závěr o negativních dopadech trestné činnosti pachatele na stěžovatelku, které ostatně uznával i krajský soud. Ústavní soud připomíná, že dětem nelze přiznávat nižší náhrady nemajetkové újmy (či jim je nepřiznávat vůbec) s odůvodněním, že pro svůj věk ještě nejsou schopny zcela chápat zásahy do svých práv; takový postup by porušil zásadu rovnosti v právech (již citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 3003/20, který v tomto ohledu odkazuje na nálezy ze dne 1. srpna 2016 sp. zn. II. ÚS 19/16, N 140/82 SbNU 243, a ze dne 12. července 2017 sp. zn. I. ÚS 1737/16, N 124/86 SbNU 109; shodně též nálezn ze dne 7. března 2022 sp. zn. IV. ÚS 2620/21).

V. Závěr

21. Ústavní soud tedy shledal, že obecné soudy odůvodnily rozhodnutí o odkázání stěžovatelky s nárokem na náhradu nemateriální újmy na řízení ve věcech občanskoprávních způsobem, který z ústavněprávního hlediska neobstojí. Z jejich rozhodnutí totiž vyplývá, že by o náhradě újmy rozhodly pouze za předpokladu, že by dosáhla intenzity narušení psychického či sexuálního vývoje stěžovatelky a byla prokázána lékařskými zprávami, což je však příliš úzké pojetí, které z dosahu adhezního řízení bezdůvodně vylučuje řadu případů, kdy je určitá (byť třeba méně závažná) újma na přirozených právech poškozeného zřejmá již z povahy spáchané trestné činnosti.

22. Obecné soudy tedy porušily právo stěžovatelky na nedotknutelnost osoby a soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny, jakož i právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

23. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu] a zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Brně i rozsudek Okresního soudu v Blansku v rozsahu výroku, kterým byla stěžovatelka odkázána s uplatněným nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních [§ 83 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Rozhodl tak mimo ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 146

Lhůta k doplnění blanketní stížnosti v trestním řízení (sp. zn. I. ÚS 1661/24 ze dne 24. července 2024)

Blanketní opravné prostředky trestní řád neupravuje. Praxe umožňuje aplikovat tento nadstandardní přístup, přestože fakticky slouží k prodlužování zákonné lhůty, která v tomto případě činí podle § 143 odst. 1 trestního řádu tři dny. Proto by měly obecné soudy na obcházení zákona reagovat a srozumitelně účastníkovi sdělit, že zvolený postup odmítají. Takovým krokem je stanovení kratší lhůty, zejména v situaci, navrhne-li účastník lhůtu (14 dní), která je tak při využití zákonné lhůty k podání blanketní stížnosti pak v součtu téměř šestinásobkem lhůty zákonné. V případě, že obecné soudy na tento postup rezignují, musí v souladu s judikaturou Ústavního soudu vyčkat uplynutí lhůty určené stěžovatelem k doplnění blanketní stížnosti.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudkyně Veroniky Křesťanové o ústavní stížnosti stěžovatele: Š. S., nyní ve Vazební věznici Praha Pankrác, zastoupeného Mgr. Janem Vydrželem, advokátem, sídlem Blanická 1008/28, Praha 2, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 61 To 259/2024-84 ze dne 4. dubna 2024, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Městského státního zastupitelství v Praze jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 61 To 259/2024-84 ze dne 4. dubna 2024 byla porušena práva stěžovatele na soudní ochranu a na obhajobu, zakotvená v článku 36 odst. 1 a článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedené usnesení ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti a napadené usnesení

1. O návrhu státní zástupkyně Městského státního zastupitelství v Praze na vzetí stěžovatele do vazby ze dne 7. března 2024 č. j. 1 KZV 40/2024-38 rozhodl Obvodní soud pro Prahu 5 („soud prvního stupně“) usnesením č. j. 37 Nt 1609/2024-49 ze dne 8. března 2024. Tímto usnesením byl stěžovatel (I) vzat do vazby, aniž by (II) byl přijat jeho písemný slib, (III) byl zamítnut jeho návrh na náhradu vazby dohledem probačního úředníka i (IV) návrh na propuštění ze zadržení za současného uložení předběžného opatření zákazu vycestování do zahraničí. Městský soud v Praze („stížnostní soud“) napadeným usnesením stížnost stěžovatele zamítl.

II. Argumentace stěžovatele a vyjádření účastníka

2. Usnesení o vzetí do vazby napadl stěžovatel dne 22. března 2024 takzvanou blanketní stížností, kterou se zavázal odůvodnit do 14 dnů (do 5. dubna 2024); podáním ze dne 4. dubna

2024 tak učinil a stížnost doplnil ještě podáním ze dne 8. dubna 2024. Stížnost byla následně zamítnuta napadeným usnesením dne 4. dubna 2024. S doplněním ze dne 4. dubna 2024 se stížnostní soud neseznámil a uvedl, že stížnost nebyla odůvodněna.

3. V postupu stížnostního soudu spatřuje stěžovatel porušení práva na soudní ochranu a na obhajobu; k tomu odkazuje na nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2934/21 ze dne 15. února 2022 a sp. zn. IV. ÚS 2479/22 ze dne 13. března 2024 (všechna rozhodnutí na <https://nalus.usoud.cz>). Stěžovatel má za to, že ve vazební věci sice má být rozhodnuto urychleně, nemělo by však být rozhodnuto v době, kdy obviněný požádal o poskytnutí lhůty k doplnění důvodů stížnosti. S ohledem na výše uvedené stěžovatel navrhuje zrušit napadené usnesení, neboť v něm spatřuje porušení základních práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod („Listina“).

4. Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka řízení. Předsdkyně senátu stížnostního soudu odkázala na odůvodnění napadeného usnesení a nadto uvedla, že šlo o vazební věc, a proto bylo nutné rozhodovat rychle. Vyjádření neobsahovalo nové skutečnosti, a proto je Ústavní soud stěžovateli k případné replice nezasílal.

III. Procesní předpoklady řízení Ústavního soudu

5. Ústavní stížnost byla podána včas [§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, („zákon o Ústavním soudu“)], oprávněnou osobou, řádně zastoupenou advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

6. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

7. Doplněním blanketního opravného prostředku se Ústavní soud zabýval opakovaně a již v nálezu sp. zn. III. ÚS 308/97 ze dne 4. června 1998 (N 63/11 SbNU 119) uvedl, že účastník může důvodně požádat o vytvoření dostatečného procesního prostoru, aby při rozhodování mohlo být přihlédnuto ke všem jeho námitkám. Jde „především o oznámení, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a o sdělení lhůty, ve které tak učiní“ [viz náleze sp. zn. III. ÚS 3333/19 ze dne 6. prosince 2019 (N 204/97 SbNU 190)]. V takovém případě „lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buď upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti“ (náleze sp. zn. III. ÚS 2934/21). Nekontaktoval-li obecný soud stěžovatele s tím, že jím navrženou lhůtu považuje za nepřiměřenou, „zalozil tím legitimní očekávání, že s rozhodnutím posečká na případné doplnění stížnosti v avizované lhůtě“ (viz náleze sp. zn. IV. ÚS 2479/22 ze dne 13. března 2024).

8. Pouze výjimečně může soud, neumožňuje-li procesní situace jiný postup, o stížnosti rozhodnout bez ohledu na její avizované doplnění a předchozí upozornění stěžovatele, což ovšem nelze v případě, kdy podává stížnost osoba, „která je v důsledku napadeného rozhodnutí omezována na osobní svobodě. Požadavek na urychlené projednání je totiž stanoven k ochraně této osoby, a pokud tato osoba žádá, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení.“ [viz náleze sp. zn. I. ÚS 1692/18 ze dne 6. prosince 2019 (N 150/90 SbNU 443)].

9. Z vyžádaného spisu soudu prvního stupně sp. zn. 37 Nt 1609/2024 se podává, že ve společné věci několika stíhaných osob rozhodoval soud prvního stupně o vazbě stěžovatele při vazebním zasedání dne 8. března 2024 (č. 1. 38–40) a stěžovatel si ponechal lhůtu k podání stížnosti. Usnesení soudu prvního stupně bylo stěžovateli doručeno dne 20. března 2024 a jeho obhájci 21. března 2024 (viz č. 1. 51). Dne 22. března 2024 podal obhájce proti usnesení soudu

prvního stupně „blanketní“ stížnost a zavázal se odůvodnit ji nebo vzít zpět do 14 dnů (č. 1. 75 a 76). Dne 28. března 2024 byla věc postoupena stížnostnímu soudu (č. 1. 81), který o ní rozhodl dne 4. dubna 2024 napadeným usnesením doručeným obhájci dne 25. dubna 2024 a stěžovateli dne 30. dubna 2024 (viz č. 1. 86). Odůvodnění blanketní stížnosti, doručené soudu prvního stupně dne 4. dubna 2024, je založeno na č. 1. 87 a 89, druhé doplnění, včetně příloh, bylo doručeno soudu dne 8. dubna 2024 na č. 1. 93–98.

10. Soud prvního stupně nevyčkal uplynutí lhůty k doplnění stížnosti a spis postoupil stížnostnímu soudu, jehož prvořadý zájem spočíval v urychleném vyřízení věci, bez ohledu na dodatečnou argumentaci stěžovatele. Pro dodržení práva na soudní ochranu je však třeba, aby stěžovatel měl až na výjimky zaručeno, že doplnil-li stížnost zákonem předvídaným způsobem a v avizované lhůtě, aniž by takový postup byl zpochybněn, bude k jeho námitkám při rozhodování přihlédnuto.

11. Blanketní opravné prostředky trestní řád neupravuje. Praxe umožňuje aplikovat tento nadstandardní přístup, přestože fakticky slouží k prodlužování zákonné lhůty, která v tomto případě činí podle § 143 odst. 1 trestního řádu tři dny. Proto by měly obecné soudy na obcházení zákona reagovat a srozumitelně účastníkovi sdělit, že zvolený postup odmítají. Takovým krokem je stanovení kratší lhůty, zejména v situaci, navrhne-li účastník lhůtu (14 dní), která je tak při využití zákonné lhůty k podání blanketní stížnosti pak v součtu téměř šestinásobkem lhůty zákonné. V případě, že obecné soudy na tento postup rezignují, musí v souladu s výše citovanou judikaturou Ústavního soudu vyčkat uplynutí lhůty určené stěžovatelem k doplnění blanketní stížnosti.

12. Právo na soudní ochranu vyžaduje, aby měl stěžovatel jistotu, že doplní-li stížnost v avizované lhůtě, aniž by mu bylo sděleno, že šlo o lhůtu nepřiměřenou, bude k jeho námitkám přihlédnuto. Jinak řečeno, nevěděl-li stěžovatel, že jím navržená lhůta pro doplnění blanketní stížnosti je podle názoru soudů nepřiměřená, mohl legitimně očekávat, že soud posečká na doplnění stížnosti.

13. V projednávané věci stěžovatel nebyl informován, že jím navržená lhůta je nepřiměřená, nebyla mu stanovena jiná lhůta a stížnostní soud ani nevyčkal uplynutí stěžovatelem vyžádané lhůty. Zvoleným postupem a napadeným usnesením bylo porušeno legitimní očekávání stěžovatele a v důsledku toho právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a právo na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny).

V. Závěr

14. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení stížnostního soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. I po zrušení napadeného usnesení je posouzení důvodů vazby v působnosti orgánů činných v trestním řízení, k nimž Ústavní soud nepatří. Věc nyní stížnostní soud opětovně projedná a znovu o stížnosti rozhodne.

15. Pro úplnost Ústavní soud konstatuje, že podle sdělení soudu prvního stupně byl stěžovatel usnesením sp. zn. 37 Nt 2526/2024 ze dne 27. června 2024 ponechán ve vazbě.

Č. 147**Srážky ze sociálních dávek společně posuzovaných osob za nezaplacené pokuty v přestupkovém řízení
(sp. zn. Pl. ÚS 39/21 ze dne 31. července 2024; 289/2024 Sb.)**

Ustanovení § 51a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, umožňující provádět srážky na úhradu pokut uložených za určité přestupky z příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení, porušuje právo přestupce a tzv. osob, které jsou s ním společně posuzované, na pomoc v hmotné nouzi zaručené v čl. 30 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Postihne-li srážka z příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení i společně posuzovanou osobu, dochází navíc k porušení principu individuální odpovědnosti za zavinění.

Nález

Ústavní soud rozhodl pod sp. zn. Pl. ÚS 39/21 dne 31. července 2024 v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudkyň a soudců Lucie Dolanské Bányaiové, Josefa Fialy (soudce zpravodaj), Jaromíra Jirsy, Veroniky Křest'ánové, Zdeňka Kühna, Tomáše Langáška, Jiřího Přibáně, Kateřiny Ronovské, Jana Svatoně, Pavla Šámala, Davida Uhlíře, Jana Wintra a Daniely Zemanové o návrhu skupiny 17 senátorů, zastoupené JUDr. Pavlem Uhlem, Ph.D., Ph.D., advokátem, sídlem Kořenského 1107/15, Praha 5 – Smíchov, na zrušení § 48 odst. 4 ve slovech „ , není-li dále stanoveno jinak“, § 50 odst. 2 až 6 a § 51a zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a § 12 písm. b) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění zákona č. 327/2021 Sb., za účasti Parlamentu jako účastníka řízení a Veřejného ochránce práv jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Ustanovení § 50 odst. 2 až 6, § 51a a § 75 písm. e) ve slovech „nebo srážky podle § 51a“ zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, se ruší dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů a mezinárodních smluv.

II. Ve zbývajících částech návrh zamítá.

Odůvodnění**I. Návrh na zrušení jednotlivých zákonných ustanovení a jejich znění**

1. Návrhem podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 64 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, skupina 17 senátorů (dále jen „navrhovatelka“) navrhla, aby Ústavní soud zrušil v záhlaví označená ustanovení zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o pomoci v hmotné nouzi“) a zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o některých přestupcích“).

2. Znění napadených ustanovení je následující:

a) Ustanovení § 48 odst. 4 zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 327/2021 Sb., a to v tučně vyznačené části: „(4) Dávky nepodléhají výkonu rozhodnutí, není-li dále stanoveno jinak.“

b) Ustanovení § 50 odst. 2 až 6 zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 327/2021 Sb., včetně poznámky pod čarou:

„(2) Obecní úřad obce s rozšířenou působností informuje příslušnou krajskou pobočku Úřadu práce o všech přestupcích podle § 51a odst. 2 písm. a) a b), době jejich spáchání a správních sankcích za ně pravomocně uložených.

(3) Obecní úřad obce s rozšířenou působností informuje příslušnou krajskou pobočku Úřadu práce o jím uložené a včas nezaplacené pokutě za přestupek podle § 51a odst. 2 písm. c) až f), jestliže shledá⁸⁰⁾, že v období posledních 12 měsíců od jeho spáchání jeho pachatel spáchal nejméně 2 jiné přestupky podle § 51a odst. 2, a o době spáchání všech těchto přestupků.

(4) Obecní úřad obce s rozšířenou působností informuje příslušnou krajskou pobočku Úřadu práce o jím uložené a včas nezaplacené pokutě za přestupek podle § 51a odst. 2 písm. c) až f) a době jeho spáchání též tehdy, má-li důvody domnívat se, že pokuta je jiným postupem než postupem podle § 51a nevyžáditelná a existují-li současně vážné pochybnosti o způsobilosti pachatele k nápravě; důvody postupu podle tohoto odstavce je povinen odůvodnit tak, aby tento postup byl přezkoumatelný.

(5) Pokud orgán pomoci v hmotné nouzi obdrží od obecního úřadu s rozšířenou působností informaci uvedenou v odstavci 2 a v daném případě nelze použít postup podle § 51a, bezodkladně, nejpozději však ve lhůtě 20 dnů ode dne, kdy obdržel informaci podle odstavce 2, o této skutečnosti obecní úřad s rozšířenou působností informuje. Obdobně orgán pomoci v hmotné nouzi postupuje v případech, kdy postup podle § 51a zahájí, ale po změně skutečností postup podle § 51a již nebude možno použít, a v případech, kdy postup podle § 51a zahájí, ale srážky na úhradu pokut nelze provést bezodkladně.

(6) Obecní úřad obce s rozšířenou působností se zdrží vymáhání jím uložené pokuty od okamžiku, kdy učinil oznámení podle odstavců 2 až 4, do doby, než obdrží informaci podle odstavce 5.

---

⁸⁰⁾ § 12 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.“

c) Ustanovení § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi uvozené nadpisem „Srážky na příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení na úhradu pokut za přestupky“ včetně poznámek pod čarou:

„(1) Z příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení lze provádět srážky na úhradu pravomocně uložených pokut za přestupky uvedené v odstavci 2 spáchané fyzickou osobou, která není mladistvým⁸¹⁾ a která je příjemcem příspěvku na živobytí nebo doplatku na bydlení nebo osobou s ním společně posuzovanou, jestliže od jeho spáchání neuplynuly více jak 3 roky a od pravomocného uložení pokuty neuplynul víc než jeden rok⁸²⁾. Ustanovení o nepostižitelnosti dávky exekucí v tomto případě neplatí.

(2) Přestupky, u kterých se postupuje podle odstavce 1, jsou tyto přestupky:

- a) nepřihlášení dítěte k zápisu k povinné školní docházce⁸³⁾,
- b) zanedbávání péče o povinnou školní docházku žáka⁸⁴⁾,
- c) proti veřejnému pořádku⁸⁵⁾,
- d) proti občanskému soužití⁸⁶⁾,
- e) proti majetku⁸⁷⁾ a

f) v porušení povinností stanovených obecně závaznou vyhláškou obce⁸⁸⁾ pro pořádání, průběh a ukončení veřejnosti přístupných sportovních a kulturních podniků, včetně tanečních zábav a diskoték, stanovením závazných podmínek v rozsahu nezbytném k zajištění veřejného pořádku⁸⁹⁾.

(3) O srážkách podle odstavce 1 rozhoduje orgán pomoci v hmotné nouzi, který dávku vyplácí nebo naposledy vyplácel. Přednost před srážkami podle tohoto ustanovení mají srážky podle § 51. Po provedení srážky z dávky, je-li mezi společně posuzovanými osobami nezaopatřené dítě, musí dávka zůstat nejméně ve výši jeho životního minima, a to pro každé nezaopatřené dítě z okruhu společně posuzovaných osob.

(4) Orgán pomoci v hmotné nouzi částky sražené z dávek podle odstavců 1 až 3 poukazuje bezodkladně na účet určený obecním úřadem s rozšířenou působností, který pokutu uložil.

---

⁸¹⁾ § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

⁸²⁾ § 40 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

⁸³⁾ § 182a odst. 1 písm. a) body 1 a 2 zákona č. 561/2004 Sb., ve znění zákona č. 178/2016 Sb.

⁸⁴⁾ § 182a odst. 1 písm. a) bod 3 zákona č. 561/2004 Sb., ve znění zákona č. 178/2016 Sb.

⁸⁵⁾ § 5 odst. 1 zákona č. 251/2016 Sb.

⁸⁶⁾ § 7 odst. 1 a 3 zákona č. 251/2016 Sb.

⁸⁷⁾ § 8 odst. 1 a 3 zákona č. 251/2016 Sb.

⁸⁸⁾ § 4 odst. 2 zákona č. 251/2016 Sb.

⁸⁹⁾ § 10 písm. b) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění zákona č. 313/2002 Sb.“

d) Ustanovení § 12 písm. b) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění zákona č. 327/2021 Sb., včetně poznámky pod čarou:

„Do evidence přestupků vedené Rejstříkem trestů se zapisují pravomocná rozhodnutí o přestupku podle

b) § 4 odst. 2 spočívajícího v porušení povinnosti stanovené obecně závaznou vyhláškou obce pro pořádání, průběh a ukončení veřejnosti přístupných sportovních a kulturních podniků, včetně tanečních zábav a diskoték, stanovením závazných podmínek v rozsahu nezbytném k zajištění veřejného pořádku¹⁾.

---

¹⁾ § 10 písm. b) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění zákona č. 313/2002 Sb.“

II. Argumentace navrhovatelky

3. Navrhovatelka tvrdí, že napadená ustanovení dávají normativní základ pro jinak neomezený a nepřípustný zásah do práva na pomoc v hmotné nouzi, porušují princip individuální odpovědnosti a zavádějí princip kolektivní odpovědnosti. Ve svém důsledku porušují zákaz odepřít základní právo na základě příslušnosti k rodu a jsou nepřiměřenou sankcí.

4. Práva na pomoc v hmotné nouzi zaručeného v čl. 30 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) se lze podle čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat jen v mezích zákonů, které toto základní právo provádějí. Podle navrhovatelky je rozsah daného práva na zákonné úrovni vymezen poměrně přesně v § 2, 3 a 5 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Vzhledem k tomu, že ústavně zaručené právo je v rozsahu a podmínkách stanoveno až běžným (sc. podústavním) zákonem, stává se definice uvedená v tomto zákoně součástí ústavního práva v materiálním slova smyslu a požívá podle čl. 41 odst. 1 Listiny ochrany na úrovni ústavního pořádku. Napadená ustanovení nemění zákonnou definici hmotné nouze, nemění okruh adresátů dávek v hmotné nouzi, pouze umožňují, aby specifikované dávky pomoci v hmotné nouzi bylo možno užít, v některých případech až do výše 100 %, k uspokojení pohledávky vzniklé v sankčním přestupkovém řízení. Umožňují tedy vyvolat stav, kdy konkrétní osoba

pomoc v hmotné nouzi nedostane. Napadená ustanovení tedy nadřazují zájem na vymožení některých pokut nad právo na pomoc v hmotné nouzi, což je podle navrhovatelky nepřijatelné. Sociální právo chráněné v čl. 30 odst. 2 Listiny je potlačeno za účelem dosažení zájmu, který nemá ústavněprávní ochranu. Právo na pomoc v hmotné nouzi je tak možno v některých případech zcela vyprázdnit, což podle navrhovatelky představuje zásah do práva na lidskou důstojnost.

5. Podle navrhovatelky umožňuje napadená úprava zbavit dávky pomoci v hmotné nouzi nejen pachatele přestupku, ale s ním i osoby společně posuzované ve smyslu § 2 odst. 1 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Nejde pouze o nepřímý dopad, ale jde o přímý dopad na osoby společně posuzované, které se nedopustily přestupku, neboť i jejich dávku lze užít na úhradu pokuty. Tato kolektivní odpovědnost je sice v zájmu nezaopatřených dětí omezena tím, že dávka je chráněna do výše 1 970 Kč pro děti ve věku do 6 let, do výše 2 420 Kč pro děti ve věku od 6 do 15 let a ve výši 2 770 Kč pro děti ve věku od 15 do 26 let. Průměrná výše doplatku na bydlení pro celou rodinu v květnu 2021 dosahovala výše 8 587 Kč. Zachování doplatku na bydlení jen pro nezaopatřené děti ve zmíněných částkách představuje zásadní ekonomický zásah za předpokladu, že z redukované částky musí vyžít celá rodina. V rodinách, ve kterých nezaopatřené děti nejsou, může být dávky zbavena i osoba staršího věku nebo osoba zdravotně postižená, o kterou se ostatní členové rodiny starají. Napadená úprava umožňuje bezprostřední postih pomoci v hmotné nouzi také u osoby bezúhonné, a to na základě jednání jiné osoby, za kterou postižená osoba nenese žádnou právní odpovědnost. Jde tak o nepřijatelný kolektivní trest, který porušuje čl. 3 odst. 1 Listiny, podle něhož se základní práva a svobody zaručují bez ohledu na příslušnost k rodu.

6. Napadená právní úprava vytváří podle navrhovatelky situaci, v níž osoba, která se dopustí přestupku a je současně osobou v hmotné nouzi, pocítí dopady sankce významně jinak než jiná osoba. Správní orgán za spáchání přestupku uloží trest, při kterém vezme v úvahu obvyklé okolnosti, následně však bude vykonán trest, který bude svým dopadem jiný a citelnější, popř. bude vykonán na jiné osobě. Dochází tak k odlišnému postupu ve srovnání s osobou, která není v hmotné nouzi. Není právně uznatelné, aby důsledky formálně identických sankcí nesly osoby výrazně odlišně na základě svého bohatství.

7. Navrhovatelka poukazuje na to, že podle § 323 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, lze opakovaně odložit trest odnětí svobody nepřevyšující jeden rok, zejména mohl-li by výkon trestu mít pro odsouzeného nebo jeho rodinu mimořádně těžké následky. Naproti tomu napadená právní úprava umožňuje, aby za přestupek, tj. méně závažný čin v porovnání s trestným činem, osoby dotčené chudobou čelily invazivnějšímu a lidská práva ohrožujícímu způsobu výkonu rozhodnutí. Podle navrhovatelky zakládá napadená úprava neakcesorickou nerovnost, neboť umožňuje zásah do práva na pomoc v hmotné nouzi u málo závažných přestupků, kdežto u závažnějších přestupků (např. v oblasti ochrany životního prostředí) podobný důsledek nastat nemůže.

8. Osoba v hmotné nouzi, která musí saturovat své základní životní potřeby, nemá mnoho možností, jak řešit provádění srážek z příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení. Může si prostředky opatřit nelegálně, pracovat tzv. „načerno“, případně se zadlužit. První dva způsoby jsou nelegální, třetí je sice legální, ale implikuje vznik dalších problémů v budoucnu. Napadená ustanovení tak podporují fenomén pasti sociální exkluze. Navrhovatelka odkazuje na studie, které podle ní dokládají, že snížení dávek z podobných důvodů vede k nárůstu kriminality. Mělo-li být účelem napadené úpravy zájem na snížení kriminality, pak skutečnost, že přijaté legislativní řešení vyvolává účinek přesně opačný, znamená, že taková úprava nemůže obstát v testu rozumnosti.

9. Zrušení § 12 písm. b) zákona o některých přestupcích, ve znění zákona č. 327/2021 Sb., je navrhováno z důvodu, že toto ustanovení slouží výhradně k provedení napadených ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, přičemž samo o sobě postrádá smysl.

III. Procesní předpoklady řízení

10. Ústavní soud posoudil procesní předpoklady řízení a shledal, že návrh byl podán k tomu oprávněnou navrhovatelkou [§ 64 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud je k jeho projednání příslušný. Návrh obsahuje zákonem požadované náležitosti a není nepřijatelný ve smyslu § 66 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Důvod k zastavení řízení podle § 67 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nenastal.

IV. Vyjádření účastníka řízení, oznámení vlády a vyjádření Veřejného ochránce práv

11. Ústavní soud podle § 69 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyžádal vyjádření obou komor účastníka řízení, které jednájí jeho jménem [§ 9 zákona č. 300/2017 Sb., o zásadách jednání a styku Poslanecké sněmovny a Senátu mezi sebou a navenek a o změně zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů, (stýkový zákon)], tj. Poslanecké sněmovny a Senátu, a návrh zaslal též vládě (§ 69 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) a Veřejnému ochránci práv (§ 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

12. Poslanecká sněmovna ve vyjádření popsala průběh legislativního procesu vedoucího k přijetí novely zákona o pomoci v hmotné nouzi (zákon č. 327/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění zákona č. 178/2018 Sb.), která ustanovení navržená ke zrušení do zákona přidala. Senát ve vyjádření obdobně uvedl popis legislativního procesu vedoucího k přijetí této novely.

13. Vláda Ústavnímu soudu oznámila, že do řízení nevstupuje.

14. Veřejný ochránce práv vstoupil do řízení jako vedlejší účastník a ve vyjádření se ztotožnil s názorem navrhovatelky, že napadená právní úprava nepřiměřeně zasahuje do ústavně zaručeného práva na pomoc v hmotné nouzi. Připomenul, že podle nálezu Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.) je při zkoumání ústavnosti zásahu do sociálních práv třeba postupovat ve čtyřech krocích: 1. vymezit smysl a podstatu dotčeného sociálního práva; 2. zhodnotit, zda se napadená úprava nedotýká samotné existence sociálního práva nebo skutečné realizace jeho podstatného obsahu; 3. při záporné odpovědi posoudit zákon mírnějším testem rozumnosti; 4. při kladné odpovědi podrobit zákon přísnějšímu testu přiměřenosti, kde se zkoumá, zda je zásah do podstatného obsahu práva odůvodněn naprostou výjimečností aktuální situace. K prvnímu kroku Veřejný ochránce práv uvedl, že smyslem práva na pomoc v hmotné nouzi je zajištění lidské důstojnosti, tedy zabezpečení základních podmínek k přežití. Při postihu doplatku na bydlení a příspěvku na živobytí v exekučním řízení nejde pouze o snížení životního komfortu, ale existuje možnost, že se postižené osoby propadnou na existenční dno a v důsledku toho se při zabezpečení základních životních potřeb svých a své rodiny uchýlí k nezákonné činnosti. Zákonodárce se snažil ochránit zájmy nezaopatřených dětí tím, že stanovil, že po provedených srážkách musí dávka zůstat nejméně ve výši životního minima pro každé dítě, čímž sice zmírnil dopad napadené úpravy, nikoliv však natolik, aby tím nezasáhl do samotného práva na pomoc v hmotné nouzi. Daná výjimka se týká pouze úzké skupiny příjemců dávek. Nejsou-li v okruhu společně posuzovaných osob nezaopatřené děti, je možné srazit uložené a neuhrazené pokuty z celé částky přiznaných dávek pomoci v hmotné nouzi. I v rodinách s nezaopatřenými dětmi však napadená právní úprava nevyklučuje sražení nezaplacených pokut z doplatku na bydlení. Může tak dojít k faktickému vyprázdnění práva na pomoc v hmotné nouzi. Podle Veřejného

ochránce práv proto napadená právní úprava nepřipustně zasahuje do esenciálního obsahu práva na pomoc v hmotné nouzi a popírá jeho podstatu (druhý krok testu).

15. Na základě uvedeného zjištění přistoupil Veřejný ochránce práv k provedení testu proporcionality. Dospěl k názoru, že sledovaným cílem právní úpravy je motivace pachatelů vymezených přestupků vyvarovat se dalšího páchání přestupků, což je v obecné rovině legitimní cíl, avšak napadená právní úprava neobstojí u kritéria vhodnosti (druhý krok testu proporcionality), jelikož povede k zostření problému, k němuž směřuje. Příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi jsou osoby, které mají velmi malé příjmy, a nejsou schopny si zajistit životní potřeby vlastními silami. Výpadek příjmu odebráním přiznané dávky budou muset řešit jiným způsobem, nejčastěji formou nevýhodných zápůjček, nebo dokonce nelegální činností. Podle Veřejného ochránce práv nebyla napadená právní úprava vhodně zvolena, jelikož bylo možné stejného záměru docílit i šetrnějším způsobem. V zákoně o pomoci v hmotné nouzi (§ 51 odst. 6) již existují výjimky ze zákazu provádění výkonu rozhodnutí z dávek pomoci v hmotné nouzi, zákonodárce mohl zvolit úpravu, která by byla adresnější a nepostihovala by celou částku pomoci v hmotné nouzi. Ani v posledním kroku testu proporcionality – testu přiměřenosti – napadená právní úprava neuspěje, protože postihuje i osoby, které se vymezených přestupků nedopustily, a rovněž hrozící újma v podobě zabavení celého příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení i po několik měsíců není přiměřená vůči případnému preventivně-represivnímu působení na potenciální pachatele přestupku.

16. Veřejný ochránce práv upozornil, že navrhovatelka zřejmě opomněla navrhnout zrušení i části § 75 zákona o pomoci v hmotné nouzi ve slovech „nebo srážky podle §51a“, jež by se v případě plného vyhovění jejímu návrhu stala obsoletní.

V. Ústní jednání

17. Ústavní soud v souladu s § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, příp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z písemných podání navrhovatelky, účastníka řízení a Veřejného ochránce práv. Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažuje za potřebné provádět ve věci dokazování.

VI. Posouzení ústavní konformity zákonodárného procesu

18. Poté, co Ústavní soud shledal, že jsou splněny procesní předpoklady řízení a návrh je přípustný (III. část), přistoupil k věcnému přezkumu napadených ustanovení, přičemž v souladu s § 68 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., se nejdříve zabýval otázkou, zda byla přijata a vydána ústavně předepsaným způsobem a v mezích Ústavou stanovené kompetence.

19. Zjištění získaná z vyjádření účastníka a Veřejného ochránce práv považuje Ústavní soud za postačující pro závěr, že napadená ustanovení byla do zákona o pomoci v hmotné nouzi doplněna zákonem č. 327/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění zákona č. 178/2018 Sb., vydaným v mezích Ústavou stanovené kompetence a přijatým ústavně předepsaným způsobem. Navrhovatelka ani Veřejný ochránce práv nezpochybovali ústavnost přijetí a vydání tohoto zákona. Ústavní soud proto provedl věcný přezkum ústavnosti napadených ustanovení.

VII. Věcný přezkum ústavnosti napadených ustanovení

20. Ústavní soud v řízení o abstraktní kontrole norem respektuje doktrínu sebeomezení, tedy maximální snahu o minimalizaci zásahů do činnosti jiných orgánů veřejné moci, moc zákonodárnou nevyjímaje. Vhodným prostředkem k jejímu naplnění je aplikace testu rozumnosti a testu přiměřenosti (viz níže). V souladu s tímto přístupem se nejprve zaměřil na

posouzení možných méně invazivních dopadů derogace napadených ustanovení (např. omezením jejich účinků jen na vymezenou množinu osob, tj. na osoby odlišné od přestupce).

21. V posuzované věci je předmětem přezkumu ústavnosti právní regulace, která umožňuje postihnout i některé dávky pomoci v hmotné nouzi srážkami k vymožení pokut za vyjmenované přestupky (mezi tyto přestupky patří např. přestupky proti veřejnému pořádku, občanskému soužití, majetku nebo některé přestupky týkající se povinné školní docházky) spáchané jednou z osob společně posuzovaných. K uhrazení pokut za tyto přestupky je možno postihnout celé (s výjimkou nezaopatřených dětí, viz odůvodnění níže) uvedené dávky pomoci v hmotné nouzi. Za společně posuzované osoby se typicky považují rodiče a jejich děti, manželé nebo partneři a osoby, které společně užívají byt (srov. § 4 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů). Posuzovaná právní úprava obsahuje regulativ týkající se nezaopatřených dětí, kterým po provedení srážky z dávek musí zůstat dávka alespoň ve výši jejich životního minima. Navrhovatelka zejména vytýká, že napadená právní úprava porušuje princip individuální odpovědnosti a zavádí odpovědnost kolektivní, a rovněž, že nadřazuje neústavní zájem nad právo na pomoc v hmotné nouzi. Obdobně Veřejný ochránce práv poukazuje na to, že posuzovaná právní úprava nepřiměřeně zasahuje do práva na pomoc v hmotné nouzi.

VII./a Postih osob odlišných od přestupce

22. Obě přezkoumávané sociální dávky obsahují v zásadě shodnou úpravu o tom, které osobě z okruhu osob společně posuzovaných dávka náleží. Podle § 21 odst. 2 zákona o pomoci v hmotné nouzi u příspěvku na živobytí a obdobně podle § 33 odst. 8 téhož zákona u doplatku na bydlení platí, že splňuje-li více společně posuzovaných osob podmínky nároku na dávku, náleží daná sociální dávka pouze jednou, a to osobě určené na základě dohody těchto osob. Nedohodnou-li se tyto osoby, orgán pomoci v hmotné nouzi určí, které z těchto osob se dávka přizná. Jinými slovy, přiznaná dávka je poskytována „společně“ pro všechny takto posuzované osoby, a nikoliv každé z takto posuzovaných osob zvlášť. Výše dané dávky je závislá na všech společně posuzovaných osobách [§ 23 písm. b) a § 35 písm. b) zákona o pomoci v hmotné nouzi]. Věcně tato dávka slouží všem společně posuzovaným osobám k hrazení základních životních potřeb, proto její snížení nebo zvýšení přímo ovlivňuje všechny tyto osoby; právně však jde o jednu jedinou dávku.

23. Napadená právní úprava zavádí možnost strhnout tuto dávku pomoci v hmotné nouzi za spáchání konkrétních přestupků jednou z množiny společně posuzovaných osob, a to ať už jde o toho, komu byla dávka přiznána, či „pouze“ o osobu společně s ním posuzovanou. Může tak dojít k situaci, v níž osobě, jež je v hmotné nouzi a „společně“ s dalšími osobami pobírá některou z dávek pomoci v hmotné nouzi, bude tato dávka snížena či odebrána, aniž by se dopustila jakéhokoliv protiprávního jednání, a to pouze na základě toho, že osoba s ní společně posuzovaná spáchala přestupek.

24. Podle původního návrhu novely zákona o pomoci v hmotné nouzi pachatelé vyjmenovaných přestupků neměli být osobami v hmotné nouzi, obdobně, jak to stanoví § 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Tento návrh byl v Poslanecké sněmovně ve druhém čtení návrhu zákona změněn na nyní platné znění. Důvodová zpráva k návrhu zákona existuje pouze k jeho první podobě před provedenou změnou a podle ní je smyslem novely upozornit příjemce dávek, kteří se dopustí vyjmenovaných přestupků, „že v případě páchaní těchto přestupků mohou o sociální dávky přijít. Návrh však není koncipován jako trest, ale naopak má za cíl problematické příjemce dávek maximálně motivovat a fungovat i preventivně.“ (bod 1 obecné části důvodové zprávy). „Dočasné odnětí dávek pomoci v hmotné nouzi má vytvořit na tyto osoby tlak a motivovat je k tomu, aby vyvinuly více snahy k nápravě a obecně k tomu, aby se začaly chovat únosným způsobem.“ (bod 1.1. zvláštní části důvodové zprávy). Přestože v průběhu zákonodárského procesu návrh doznal změn, podle Ústavního soudu tyto změny

smysl a cíl úpravy nezměnily, jen vedly k jinému způsobu zaměřenému na dosažení stejného účelu. Lze tak vycházet z důvodové zprávy, že cílem a smyslem přezkoumávané právní úpravy je preventivní funkce, aby se příjemci dávek nedopouštěli nezákonného jednání, a rovněž motivační funkce, aby se začlenili zpět do společnosti tím, že se budou chovat společností vítaným a právem nezakázaným způsobem.

25. Takto však napadená úprava může působit především na samotného přestupce. Další osoby, které jsou společně posuzované s přestupcem, nemají v zásadě žádnou možnost ovlivnit, zda bude stržena dávka pomoci v hmotné nouzi určená k zajišťování jejich životních potřeb či nikoliv. Mohou pouze aktivně odrazovat přestupce od páčání přestupků a nabádat ho k chování v souladu se zákonem. Tyto osoby jsou tak postiženy snížením dávky pomoci v hmotné nouzi, která byla určena k úhradě i jejich základních životních potřeb, jen proto, že jiná s nimi společně posuzovaná osoba se dopustila protiprávního jednání.

26. V nálezu ze dne 24. 8. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 40/17 (N 143/107 SbNU 187; 344/2021 Sb.) se Ústavní soud zabýval ústavností regulace poskytování doplatku na bydlení na základě toho, zda žadatel bydlí v oblasti se zvýšeným výskytem sociálně nežádoucích jevů, kterou vyhlásila obec opatřením obecné povahy. Tuto úpravu Ústavní soud posoudil jako nesouladnou s ústavním pořádkem také z toho důvodu, že byla nastavena plošně a neadresně: „Vazba nároku na doplatek na bydlení na neexistenci lokality označené za sociálně vyloučenou, jež nemá osobní (individuální) základ, je zcela mimo rámec ‚půdorysu‘ podmínek pro uplatnění práva na pomoc v hmotné nouzi vyplývajících z čl. 30 odst. 2 Listiny a možností jejich zákonného omezení ve smyslu čl. 41 odst. 1 Listiny, a je tak ústavně nepřipustným zásahem do základního práva, odporujícím čl. 1 odst. 1 Ústavy a čl. 1 Listiny.“ Obdobně v nálezu ze dne 23. 4. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 2/08 (N 73/49 SbNU 85; 166/2008 Sb.) považoval Ústavní soud za nesouladný s ústavním pořádkem stav, kdy „kvůli neurčitému počtu zneuživatelů nemocenských dávek plošně postihuje všechny kategorie zaměstnanců. Výsledkem je stav, kdy převážná většina zaměstnanců zůstává po dobu prvních tří dnů pracovní neschopnosti bez jakýchkoliv prostředků, zatímco jejich povinnost platit pojistné zůstala nedotčena“. V obou nálezech tak byl Ústavním soudem kritizován „plošný“ dopad regulace, která byla zavedena kvůli omezenému počtu osob dopouštějících se nevhodného, popř. nezákonného chování.

27. Zákonodárce sice omezil důsledky napadených ustanovení tak, že se přestupku s dopadem na dávky pomoci v hmotné nouzi nemůže dopustit mladistvý, a rovněž tak, aby nezaopatřeným dětem zůstala alespoň dávka životního minima pro každé nezaopatřené dítě, to však nijak neospravedlňuje porušení principu individuální odpovědnosti a zároveň tyto výjimky nedopadají na jiné osoby v sociálně a materiálně zranitelném postavení.

28. Podle Ústavního soudu je nepřipustné, aby bezprostřední postih pomoci v hmotné nouzi osoby jinak bezúhonné byl odvozen od protiprávního jednání jiné osoby, za kterou takto postižená osoba nenese žádnou právní odpovědnost. Umožňuje-li § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi provádět srážky z příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení, které jsou společné pro osobu společně posuzovanou s přestupcem a pro přestupce, porušuje princip individuální odpovědnosti za zavinění a ve svém důsledku právo na pomoc v hmotné nouzi zaručené v čl. 30 odst. 2 Listiny.

VII./b Postih přestupce

29. V předchozí části Ústavní soud dospěl k závěru, že přezkoumávaná právní úprava je neústavní. Vzhledem k tomu, že v průběhu řízení o návrhu byla zvažována možnost použití rozsahového výroku, jímž by byla posuzovaná právní úprava zrušena jen ohledně dávky určené pro osoby odlišné od přestupce, se Ústavní soud dále zabýval i ústavností právní úpravy dopadající na osoby, které pobírají příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení, aniž by dávky byly určeny i dalším společně posuzovaným osobám (tedy pouze samotnému příjemci dávky). V takovém případě totiž není dalších osob, na které by dopadalo jednání přestupce

(příjemce dávky), proto přezkoumávaná právní úprava není neústavní jen z důvodů vyložených v předchozí části. Dále se tak Ústavní soud zaměřuje pouze na situaci, ve které dané dávky pomoci v hmotné nouzi pobírá pouze příjemce dávky, tedy potenciální přestupce.

30. Dosavadní judikaturní závěry Ústavního soudu [srov. výše odkazované nálezy sp. zn. Pl. ÚS 2/08 a sp. zn. Pl. ÚS 40/17, dále nálezy ze dne 9. 1. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 31/09 (N 5/68 SbNU 89; 42/2013 Sb.), ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. Pl. ÚS 55/13 (N 93/77 SbNU 339; 170/2015 Sb.)] lze ve stručnosti shrnout do východiska, že Ústavní soud má být při přezkumu právní regulace sociálních práv zdrženlivý, nicméně úpravou těchto práv zákonodárcem nesmí dojít k jejich anulování či popření.

31. Ústavní soud, vědom si rozdílů mezi právy sociálními a „klasickými“ základními právy (obsaženými zejména v hlavě druhé Listiny), dovodil, že metodologie přezkumu sociálních práv musí být odlišná od „přísného“ testu proporcionality, jehož uplatnění ve svém důsledku výrazně omezuje úvahu zákonodárce při přijímání právní úpravy mající regulovat přezkoumávanou oblast společenských vztahů [nález sp. zn. Pl. ÚS 1/08 a dále nálezy ze dne 24. 4. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 54/10 (N 84/65 SbNU 121; 186/2012 Sb.) nebo ze dne 22. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.)]. Ústavní soud konstruoval jako metodologický nástroj k přezkumu zásahu zákonodárce do oblasti ústavně zaručených sociálních práv tzv. test rozumnosti (rationality), který bere na zřetel jak respekt k poměrně rozsáhlé volné úvaze zákonodárce, tak potřebu vyloučit jeho případné excesy a skládá se ze čtyř následujících kroků:

1. Vymezení smyslu a podstaty sociálního práva, tedy jeho esenciálního obsahu.
2. Zhodnocení, zda se zákon nedotýká samotné existence sociálního práva nebo skutečné realizace jeho podstatného obsahu.
3. Posouzení, zda zákonná úprava sleduje legitimní cíl; tedy zda není svévolným zásadním snížením celkového standardu základních práv.
4. Zvážení otázky, zda zákonný prostředek použitý k jeho dosažení je rozumný (racionální), byť nikoliv nutně nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší.

Dospěje-li Ústavní soud ve druhém kroku tohoto testu k závěru, že napadená právní úprava se dotýká samotné existence některého z těchto práv nebo skutečné realizace jeho podstatného obsahu, posoudí přípustnost zásahu do tohoto práva testem proporcionality, v opačném případě pokračuje třetím a čtvrtým krokem testu rozumnosti.

32. Test proporcionality zahrnuje tři kritéria posuzování přípustnosti zásahu [viz např. nálezy ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.), ze dne 13. 5. 1998 sp. zn. Pl. ÚS 25/97 (N 53/11 SbNU 25; 159/1998 Sb.) a ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.)]:

1. Test vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zda institut omezující určité základní právo umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva).
2. Test potřebnosti (nezbytnosti), tj. porovnávání legislativního prostředku omezujícího základní právo s jinými opatřeními umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv, či jinými slovy, povolení použití pouze nejšetnějšího – k dotčeným základním právům a svobodám – z více možných prostředků.
3. Test poměrování (přiměřenost v užším smyslu), tj. hodnocení, zda opatření omezující základní lidská práva a svobody svými negativními důsledky nepřesahují pozitiva, která představuje veřejný zájem na těchto opatřeních.

33. Ústavní právo na pomoc v hmotné nouzi zakotvené v čl. 30 odst. 2 Listiny („Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.“) je na zákonné úrovni provedeno úpravou institutů příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení. Omezení výplaty těchto dávek, resp. umožnění srážek pokut i z těchto dávek, které jinak nepodléhají výkonu rozhodnutí, tak má potenciál zasáhnout do ústavního práva na pomoc v hmotné nouzi.

34. V prvním kroku testu rozumnosti se zkoumá smysl a podstata sociálního práva, tedy jeho esenciální obsah. Ústavní soud v nálezu ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.) vyslovil, že požadavek „respektování podstaty a smyslu ústavně zaručeného práva (čl. 4 odst. 4 Listiny) ... má v případě sociálních práv zpravidla povahu garance určitého plnění nebo služby, které sledují nějaký ústavně aprobovaný účel“. K podstatnému obsahu čl. 30 odst. 2 Listiny se již Ústavní soud vyjadřoval v nálezu ze dne 23. 1. 2018 sp. zn. I. ÚS 2637/17 (N 10/88 SbNU 133), v němž uvedl, že „z něj ... vyplývá esenciální požadavek, aby oprávněným osobám byly k dispozici vůbec nějaké služby sociální péče pro ně vhodné (byť nikoli nejlepší) a aby jim tyto služby umožnily vést alespoň elementárně důstojný život, bez automatického vyčlenění ze společnosti či ztráty veškeré osobní autonomie“, a to ve spojitosti s poskytováním sociálních služeb. Citovaný závěr lze modifikovat, aby ho bylo možno použít i na poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi, a dovést, že podstatou poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi je zajištění takové úrovně hmotného zabezpečení, aby oprávněné osoby mohly vést alespoň elementárně důstojný život, bez „automatického“ vyčlenění ze společnosti či ztráty veškeré osobní autonomie. Lze poukázat i na odkazovaný nálezný sp. zn. Pl. ÚS 55/13, v němž se Ústavní soud přiklonil ke Spolkovému ústavnímu soudu dovozujícímu z hodnoty lidské důstojnosti ústavněprávní nárok na plnění spočívající v zaručení lidsky důstojného existenčního minima.

35. Druhým krokem testu rozumnosti je zhodnocení, zda se zákon nedotýká samotné existence sociálního práva či realizace jeho podstatného obsahu. Výše příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení se vypočítává podle § 23 a 35 zákona o pomoci v hmotné nouzi. Příspěvek na živobytí zajišťuje, aby příjemce měl měsíčně alespoň zákonem stanovenou částku živobytí. Doplatek na bydlení slouží k tomu, aby příjemce měl po odečtení odůvodněných nákladů na bydlení alespoň zákonem stanovenou částku živobytí. Ta je standardně buď ve výši existenčního minima, nebo životního minima [s možnými modifikacemi – srov. např. § 24 odst. 1 písm. e) zákona o pomoci v hmotné nouzi a rovněž § 25 až 29 téhož zákona]. Částka existenčního minima osoby je stanovena v § 5 odst. 1 zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, a na základě § 9 zákona o životním a existenčním minimu, ve znění zákona č. 261/2007 Sb., nařízením vlády č. 436/2022 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima, a činí 3 130 Kč měsíčně. Částka životního minima jednotlivce činí 4 860 Kč měsíčně (§ 2 zákona o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů). Přezkoumávané dávky pomoci v hmotné nouzi tedy zajišťují, že příjemce dávky bude mít i po uhrazení odůvodněných nákladů na bydlení nejméně částku 3 130 Kč měsíčně, jež má zajistit alespoň elementárně důstojný život, tedy má zajistit jak fyzickou existenci člověka (výživu, ošacení, zařízení domácnosti, přístřeší, vytápění, hygienu a zdraví), tak i možnost pěstovat mezilidské vztahy a minimální míru účasti na společenském, kulturním a politickém životě (viz nálezný sp. zn. Pl. ÚS 55/13). Tomuto účelu odpovídá i deklarace uvedená v § 1 odst. 1 zákona o životním a existenčním minimu: „Tento zákon stanoví životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů (dále jen ‚příjem‘) fyzických osob (dále jen ‚osoba‘) k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.“ Podle Ústavního soudu je tento účel ve světle posuzované právní úpravy naplněn na samé hranici udržitelnosti. I kdyby doplatek na bydlení pokryl veškeré náklady na ubytování, je pouze hraničně představitelné, že si člověk vystačí s částkou existenčního minima ve výši 3 130 Kč k zajištění svých potřeb v takové míře, aby nebyl vyčleněn ze společnosti či neztratil svoji autonomii. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 54/10 Ústavní soud přezkoumával tzv. karenční dobu (zrušení poskytování nemocenských dávek za prvé tři dny pracovní neschopnosti) a dospěl k závěru, že „třídenní výpadek příjmů sice nepochybně představuje jistý zásah do příjmů dotčených osob, avšak nejde (i s ohledem na další garance obsažené v právu sociálního

zabezpečení) o takový zásah, který by onemocněným osobám okamžitě znemožnil dosažení hmotného standardu postačujícího k vedení důstojného života“. V nyní posuzované věci je výpadek příjmů potenciálně podstatně delší (i několikaměsíční) a zároveň není zaručena ani jiná garance příjmů, jako tomu bylo v případě tzv. karenční doby. Zásah do přezkoumávaných dávek spočívající v jejich faktickém snížení či dokonce dočasném odebrání (u osob, jejichž částka živobytí je existenční minimum pod hranicí 3 130 Kč měsíčně) je nutné považovat za zásah do podstatného obsahu práva na pomoc v hmotné nouzi. Je tak dále nutno podrobit přezkoumávanou právní úpravu testu přiměřenosti.

36. Prvním krokem testu proporcionality je test vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zda přezkoumávaná právní úprava umožňuje dosáhnout sledovaný cíl. Smyslem a cílem přezkoumávané právní úpravy se Ústavní soud zabýval v bodě 24 tohoto nálezu. Je jím preventivní funkce, aby se příjemci dávek nedopouštěli nezákonného jednání, a motivační, aby se integrovali zpět do společnosti. Tyto cíle jsou podle Ústavního soudu legitimní. Na první pohled se zdá logické, že příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi nebudou chtít páchat přestupky, bude-li to znamenat faktické odebrání (byť i dočasné) přiznaných dávek pomoci v hmotné nouzi. Výsledek předchozího posuzování proto umožňuje dospět k závěru, že přezkoumávaná právní úprava vede alespoň v teoretické rovině ke splnění cílů, pro které byla přijata.

37. Druhým krokem testu proporcionality je test potřebnosti (nezbytnosti), tj. porovnávání právního prostředku omezujícího základní právo s jinými opatřeními umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv, jinými slovy, zda zákonodárce použil nejšetrnější z více nabízených možností úpravy. Veřejný ochránce práv upozornil, že § 51 odst. 6 zákona o pomoci v hmotné nouzi již obsahuje mechanismus pro srážku dávek, které byly přiznány neprávem, a to z dávek běžně vyplácených či později přiznaných. Toto ustanovení však stanoví, že po provedení srážek musí povinné osobě zůstat nejméně částka ve výši existenčního minima (u nezaopatřených dětí ve výši životního minima). Ústavní soud, podobně jako Veřejný ochránce práv, shledává, že toto ustanovení představuje způsob, jak srážet dávky pomoci v hmotné nouzi při naplnění podmínek k takovému postupu, avšak zaručuje zachování alespoň minimálního příjmu příjemcům dávek. Jde tak zjevně o šetrnější přístup k ústavně zaručenému právu na pomoc v hmotné nouzi, a již z tohoto důvodu přezkoumávaná právní úprava nevyhověla tomuto kroku testu proporcionality, což je důvodem její derogace, a proto nebylo třeba aplikovat třetí krok tohoto testu.

38. Ustanovení § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi tudíž neuspělo ve druhém kroku testu proporcionality, je neústavní, neboť porušuje právo na pomoc v hmotné nouzi zaručené v čl. 30 odst. 2 Listiny.

VIII. Závěr

39. Ústavní soud na základě výše uvedeného dospěl k závěru, že napadený § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi je v demokratickém právním státě nepřípustný, neboť porušuje princip individuální odpovědnosti za zavinění, neuspěl v testu proporcionality a zasahuje do práva na pomoc v hmotné nouzi zakotveného v čl. 30 odst. 2 Listiny, a proto ho zrušil. Napadená ustanovení § 50 odst. 2 až 6 zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 327/2021 Sb., slouží výlučně jako procesní prováděcí úprava k § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi; bez § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi postrádají tato ustanovení smyslu, tudíž je Ústavní soud také zrušil. Právní následky derogace těchto ustanovení reguluje § 71 odst. 2 a 3 zákona o Ústavním soudu, což znamená, že na úhradu pravomocně uložených pokut nelze provádět srážky z příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení, a to ani ve fázi, kdy o srážkách orgán pomoci v hmotné nouzi již rozhodl.

40. Navrhovatelka podaným návrhem nenavrhlala ke zrušení § 75 písm. e) zákona o pomoci v hmotné nouzi ve slovech „nebo srážky podle § 51a“. Podle své ustálené judikatury

je Ústavní soud při rozhodování rozsahem podaného návrhu vázán a ve svém rozhodnutí z jeho hranic (*ultra petitem*) vykročit nemůže [viz např. usnesení ze dne 21. 7. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 16/94 (U 14/2 SbNU 227) nebo náleze ze dne 13. 12. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 8/95 (N 83/4 SbNU 279; 29/1996 Sb.)]. V nálezu ze dne 31. 10. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 15/01 (N 164/24 SbNU 201; 424/2001 Sb.), aniž by tím vybočil z uvedené maximy, Ústavní soud konstatoval, že v situaci, kdy v důsledku zrušení určitého zákonného ustanovení derogačním nálezem Ústavního soudu ustanovení jiné, obsahově od předchozího odvislé, ztrácí rozumný smysl, tj. ztrácí opodstatněnost své normativní existence, je tímto dán důvod pro zrušení i tohoto zákonného ustanovení, a to aniž by šlo o postup *ultra petitem*. Platnost takového ustanovení zaniká totiž na základě principu *cessante ratione legis, cessat lex ipsa*, derogace provedená Ústavním soudem má proto toliko evidenční, technickou povahu [obdobně viz i náleze ze dne 18. 8. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 7/03 (N 113/34 SbNU 165; 512/2004 Sb.)]. Uvedená část § 75 písm. e) zákona o pomoci v hmotné nouzi je navázána na § 51a téhož zákona a s jeho zrušením se sama o sobě stává obsoletní (jak uvedl i Veřejný ochránce práv). Z toho důvodu Ústavní soud zrušil i § 75 písm. e) zákona o pomoci v hmotné nouzi ve slovech „nebo srážky podle § 51a“.

41. Ustanovení § 12 písm. b) zákona o některých přestupcích, ve znění zákona č. 327/2021 Sb., stanoví, že v evidenci přestupků se má evidovat přestupek podle § 4 odst. 2 zákona o některých přestupcích spočívající v porušení povinnosti stanovené obecně závaznou vyhláškou obce pro pořádání, průběh a ukončení veřejnosti přístupných sportovních a kulturních podniků, včetně tanečních zábav a diskoték, stanovením závazných podmínek v rozsahu nezbytném k zajištění veřejného pořádku. Tento přestupek je jedním z přestupků, za jehož uložení pokuty by bylo možné podle § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi strhávat dávky pomoci v hmotné nouzi [§ 51a odst. 2 písm. f) téhož zákona]. Jeho využitelnost je tak spjata s neústavním § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi. Z důvodové zprávy ani ze samotného zákona o přestupcích přímo neplyne, kromě toliko evidenčního účelu, další využitelnost provedení dané evidence. Evidence přestupků byla zavedena zákonem č. 204/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Podle důvodové zprávy k tomuto zákonu „v této fázi je preferováno vytvoření centrální evidence ‚v minimalistické variantě‘, kdy budou evidovány pouze vybrané přestupky (varianta II). Lze však předpokládat, že pokud se evidence přestupků v navrhované podobě osvědčí, bude možné přistoupit k jejímu postupnému rozšiřování o další přestupky (například na úseku školství a výchovy mládeže), kdy se spácháním těchto přestupků zvláštní právní předpisy spojují právní důsledky (k tomu viz výše) ... Cílem zavedení zpřísněného postihu přestupkové recidivy je zefektivnění postihu závažného protiprávního jednání, které vzhledem k opakovanosti dosahuje vyššího stupně škodlivosti, a proto je nezbytné odpovídajícím způsobem zpřísnit jeho postih“. Podle důvodové zprávy k zákonu o některých přestupcích (ke znění účinnému od 1. 7. 2017) „rozsah evidovaných přestupků v návrhu tohoto zákona odpovídá přestupkům, za jejichž opakované spáchání bude moci být uložen vyšší správní trest (pokuta)“. Zákon o některých přestupcích nepředpokládá za opakované spáchání přestupku podle § 4 odst. 2 vyšší sankci, jako je tomu např. u přestupku proti majetku podle § 8 odst. 5 stejného zákona. Z citované části důvodové zprávy sice neplyne, že by zákonodárce počítal s rozšířením evidovaných přestupků právě o přestupek podle § 4 odst. 2 zákona o některých přestupcích, avšak jeho přístup nelze považovat za neústavní, je-li např. vyvolán potřebností a účelností v jiných situacích.

42. Neústavnost Ústavní soud neshledal u navrhovatelkou napadeného § 48 odst. 4 zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 327/2021 Sb., ve slovech „není-li dále stanoveno jinak“. Toto ustanovení je hodnotově neutrální a „pouhá“ genetická souvislost s derogovanými ustanoveními není důvodem pro jeho zrušení. Výluka z pravidla, že dávky pomoci nepodléhají výkonu rozhodnutí, se totiž netýká jen srážek z příspěvku na živobytí

a doplatku na bydlení (podle zrušeného § 51a zákona o pomoci v hmotné nouzi), ale zahrnuje i již dříve upravený výkon rozhodnutí, např. rozhodnutí o povinnosti vrátit dávku nebo její část (§ 51 odst. 6 a 7 zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění zákona č. 366/2011 Sb., ve spojení s § 54 odst. 3 a § 78 zákona o pomoci v hmotné nouzi).

Č. 148**Maximální dobu trvání vazby nelze vztáhnout na institut vazbu nahrazující
(zákaz vycestování)
(sp. zn. IV. ÚS 2580/23 ze dne 31. července 2024)**

Postup orgánů činných v trestním řízení, který nevede k aplikaci nejzásadnějších dob stanovených v § 72a trestního řádu pro trvání vazby jako nejintenzivnějšího zásahu do osobní svobody obviněného před rozhodnutím o jeho vině na maximální trvání institutů vazby nahrazujících, jež představují mírnější formu zásahu do základních práv a svobod, považuje Ústavní soud za ústavně souladný. Uplynutí celkové doby vazby stanovené v § 72a trestního řádu nezpůsobuje zánik důvodů vazby v situaci, kdy vazba po takto stanovenou dobu nebyla reálně vykonávána.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy (soudce zpravodaj), soudkyně Veroniky Křestřanové a soudce Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatele P. H., zastoupeného Mgr. Lukášem Trojanem, advokátem, sídlem Na Strži 2102/61a, Praha 4 – Krč, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. srpna 2023 sp. zn. 11 To 65/2023 a usnesení Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 20. června 2023 č. j. VZV 19/2022-1957, za účasti Vrchního soudu v Praze a Vrchního státního zastupitelství v Praze jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených usnesení s tvrzením, že jimi byla porušena jeho osobní svoboda podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 5 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), svoboda pohybu podle čl. 14 odst. 1 a 2 Listiny, čl. 2 odst. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě a čl. 45 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina EU“), právo na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny, právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy a čl. 7 Listiny EU, právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 3 Úmluvy, právo na soudní ochranu podle čl. 38 odst. 2 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že stěžovatel je trestně stíhán na základě usnesení Policie České republiky, Národní centrály proti organizovanému zločinu, Služby kriminální policie a vyšetřování, odboru korupce (dále jen „policejní orgán“) ze dne 14. 6. 2022

č. j. NCOZ-6080-4/TČ-2022-412100-H pro zvlášť závažný zločin účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 odst. 1 alinea 1. a 2. zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) a pro zvlášť závažný zločin přijetí úplatku podle § 331 odst. 2 a odst. 3 písm. a) trestního zákoníku ve formě účastenství podle § 24 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 107 odst. 1 téhož zákona, jichž se měl dopustit způsobem popsáním v uvedeném usnesení.

3. V průběhu trestního stíhání byl stěžovatel vzat do vazby usnesením Obvodního soudu pro Prahu 9 ze dne 17. 6. 2022 sp. zn. 20 Nt 1026/2022 ve spojení s usnesením Městského soudu v Praze ze dne 21. 7. 2022 sp. zn. 61 To 400/2022 z důvodů uvedených v § 67 písm. a) a b) zákona č. 141/1964 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Současně bylo rozhodnuto, že vazba se započítává dnem a hodinou zadržení stěžovatele, tj. dnem 15. 6. 2022 v 6:09 hodin. Usnesením státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) ze dne 27. 8. 2022 sp. zn. VZV 19/2022 bylo rozhodnuto, že důvod vazby podle § 67 písm. b) trestního řádu pomínul. Vazba stěžovatele tak byla dále založena pouze na vazebním důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu. Téhož dne státní zástupce vrchního státního zastupitelství rozhodl o přípustnosti přijetí peněžité záruky za vazbu a určil její výši částkou 6 000 000 Kč, dále o uložení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 trestního řádu a následně usnesením ze dne 30. 8. 2022 č. j. VZV 19/2022-823 rozhodl o přijetí peněžité záruky a propuštění stěžovatele podle § 73a odst. 1 téhož zákona z vazby. V souvislosti s rozhodnutím vrchního státního zastupitelství ze dne 27. 8. 2022, kterým bylo stěžovateli uloženo omezení spočívající v zákazu vycestování, státní zástupce vrchního státního zastupitelství dne 30. 8. 2022 vyzval stěžovatele k vydání veškerých cestovních dokladů do úschovy vrchnímu státnímu zastupitelství ve lhůtě tří dnů.

4. Dne 16. 6. 2023 stěžovatel požádal o vrácení svých cestovních pasů, poukázal zejména na to, že instituty nahrazující vazbu jsou vázány na existenci vazby a její přípustnost z hlediska zákonných vazebních dob, přičemž nejvyšší celková doba vazby stěžovatele uplynula dne 15. 6. 2023. Toto podání posoudil státní zástupce vrchního státního zastupitelství jako žádost o zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 trestního řádu za použití § 73 odst. 6 trestního řádu a napadeným usnesením rozhodl, že tuto žádost zamítá. Zamítnutí odůvodnil neexistencí podmínek pro zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí, neboť ustanovení o omezení maximálního trvání vazby v § 72a trestního řádu limitují výhradně dobu vazby, a nikoliv trvání institutů nahrazujících vazbu. Současně poukázal na to, že s ohledem na zázemí stěžovatele ve Španělském království, kterým sám nebo prostřednictvím partnera disponuje, přetrvává vazební důvod podle § 67 písm. a) trestního řádu.

5. Stížnost stěžovatele Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) napadeným usnesením zamítl. Aprobóval přitom závěry vrchního státního zastupitelství, že zákonné podmínky pro zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí nejsou dány a další trvání tohoto omezení je nadále opodstatněné.

II. Argumentace stěžovatele

6. Tvrzené porušení základních práv a svobod stěžovatel spojuje s namítaným nesprávným posouzením jeho žádosti o zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí. Podle jeho názoru zaniklo uplynutím zákonné vazební doby oprávnění orgánů činných v trestním řízení omezovat osobní svobodu obviněného nejen vazbou, ale i instituty vazbu nahrazujícími. Úvahy vrchního státního zastupitelství v napadeném usnesení o obavách zakládajících důvody vazby považuje za nepodložené, neodůvodněné a nerozumné. S poukazem na právní úpravu maximální doby vazby v přípravném řízení pro zvlášť závažný

zločin zdůrazňuje zánik možnosti omezovat osobní svobodu stěžovatele vazbou, stejně jako instituty vazbu nahrazujícími, a to dnem 15. 6. 2023. Odkazuje i na náleží Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2022 sp. zn. I. ÚS 1807/22 (pozn. rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>) a brojí proti napadeným rozhodnutím co do uplatnění závěrů vyslovených v usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 1. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3371/14.

7. Stěžovatel poukazuje na dopady uplatňování zákazu vycestování na svou osobu, a to „sociální a psychologické, neboť stěžovatele izolují od jeho sociálního prostředí“. S ohledem na dobu, po kterou může trvat vedené trestní řízení, vyslovuje obavu, že rozhodování orgánů činných v trestním řízení po celou dobu trestního řízení o tom, kam a zda vůbec může vycestovat do zahraničí, by mohlo toto opatření sloužit jako prostředek nátlaku na něj. Uvádí přitom, že ode dne, kdy podle něj mělo dojít k zániku zákazu vycestování jako institutu nahrazujícího vazbu, mu nebylo vyhověno šesti žádostem o vycestování, přitom v pěti bylo zamítnutí žádosti odůvodněno tvrzeným zázemím stěžovatele ve španělské Malaze, a to i v situaci, kdy o povolení vycestování do tohoto místa nežádal. Rozhodování státního zástupce o povolení vycestování stěžovatel považuje za projev libovůle a neumožnění vycestování za omezování jeho práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a zásah do svobody pohybu.

8. Další argumentaci stěžovatel zaměřuje na nedostatečné zdůvodnění nutnosti trvání omezení spočívajícího v zákazu vycestování, a to jak z hlediska absence konkrétních skutečností, z nichž by nezbytnost zásahu do jeho práv bylo možno dovodit, tak i z hlediska zvažování přiměřenosti zásahu do jeho práv zaručených na ústavní úrovni.

9. Neodůvodněnost, nezákonnost a „naprostou nekvalitu“ napadeného usnesení vrchního státního zastupitelství stěžovatel spojuje i s částí jeho odůvodnění, v němž je poukazováno na přetrvávající obavy, že bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je trestně stíhán, nebo ji dokoná, byť tyto vazební důvody nebyly u stěžovatele nikdy dány.

10. Rozhodnutí vrchního soudu stěžovatel vytýká nevypořádání se s jeho konkrétními stížnostními námitkami, což má za následek porušení jeho práv. Napadené usnesení vrchního soudu je nedostatečně odůvodněno, je nezákonné a nepřezkoumatelné. Stěžovatel přitom poukazuje na nároky kladené na řádné odůvodnění rozhodnutí plynoucí i z rozhodovací praxe Ústavního soudu [náleží ze dne 17. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 3502/13 (N 63/73 SbNU 209)] ve spojitosti s výkladem práva na spravedlivý proces, resp. možnost domáhat se stanoveným způsobem svých práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 13 Úmluvy.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který je účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem podle § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), neboť stěžovatel nemá k dispozici další opravný prostředek k ochraně svých práv.

IV. Vyjádření dalších účastníků k ústavní stížnosti

12. Ústavní soud vyzval další účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

13. Vrchní soud odkázal na písemné vyhotovení svého napadeného usnesení a navrhl „proto“ ústavní stížnost v celém rozsahu zamítnout.

14. Vrchní státní zastupitelství uvedlo, že dne 16. 6. 2023 mu bylo doručeno podání stěžovatele označené jako „Žádost o vrácení cestovních dokladů“, v němž stěžovatel odkazuje na § 72a trestního řádu upravující maximální dobu vazby stanovenou pro přípravné řízení, přičemž současně dovozuje, že instituty nahrazující vazbu jsou neoddělitelně vázány na existenci důvodů vazby. Maximální doba trvání vazby je u stěžovatele vzhledem k tomu, pro jaké zločiny je trestně stíhán, jeden rok. Stěžovatel byl omezen na osobní svobodě dne 15. 6.

2022 od 6:09 hod., tzn. maximální doba vazby u stěžovatele určená pro přípravné řízení uplynula dne 15. 6. 2023 v 6:09 hod., a proto prostřednictvím svého obhájce žádal o vrácení svých cestovních dokladů. Vrchní státní zastupitelství podání stěžovatele ze dne 16. 6. 2023 podle obsahu ve smyslu § 59 odst. 1 trestního řádu posoudilo jako žádost o zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 za použití § 73 odst. 6 téhož zákona. Toto podání stěžovatele bylo označeno shora uvedeným způsobem s tím, že trestní řád spojuje výzvu orgánů činných v trestním řízení tomu, kdo má cestovní doklad obviněného u sebe, k vydání takového cestovního dokladu s aplikací institutu omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí, tedy podle § 77a, § 73 odst. 5 a násl. a § 73a odst. 3 trestního řádu. Vrácení cestovního dokladu se proto váže toliko k rozhodnutí o zrušení omezení spočívajícího v zákazu vycestování, resp. případně v jednorázovém povolení vycestování ve smyslu § 77a odst. 6 trestního řádu. Neztotožnil-li se státní zástupce s odkazem na ustálenou judikaturu Ústavního soudu s názorem stěžovatele, že omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí uložené usnesením státního zástupce podle § 73a odst. 3 trestního řádu ze zákona expirovalo uplynutím vazební doby podle § 72a odst. 1 a 2 téhož zákona, pak neměl jinou možnost než je vyhodnotit jako žádost o zrušení tohoto opatření.

15. Vrchní státní zastupitelství dále citovalo z nálezu Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2821/20 (N 127/107 SbNU 28), podle něhož instituty nahrazující vazbu nejsou časově omezeny vazebními dobami.

16. Odkazuje-li stěžovatel na nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1807/22, ten reaguje na jinou procesní situaci, kdy orgán činný v trestním řízení (státní zástupce) v době uplynutí vazební doby využívá institutů nahrazujících vazbu, aby omezení obviněného fakticky prodloužil nad rámec vazební doby. Tato judikatura je také souladná s konstantní judikaturou, kterou citoval státní zástupce v napadeném usnesení. Stěžovatel byl však propuštěn z vazby za současného rozhodnutí o institutech nahrazujících vazbu dva a půl měsíce po svém zadržení.

17. Uplatnění institutů nahrazujících vazbu je podmíněno existencí vazebních důvodů, které postupem času slábnou. Tak tomu však v této trestní věci není a orgány činné v přípravném řízení trestním postupují bez průtahů, bez zbytečného odkladu, když ve skutkově i právně složitější trestní věci, v níž je aktuálně trestně stíháno 11 osob, bylo vyšetřování již skončeno s tím, že následovalo rozsáhlé seznamování obviněných a jejich obhájců se spisem a policejní orgán aktuálně zpracovává návrh na rozhodnutí ve věci pro státního zástupce. Přiměřenost je tak dána k délce dosud uběhlého trestního stíhání a konkrétním okolnostem, které dovodil soud, když rozhodoval o vazbě, odůvodňujících přetrvávající obavu, že na svobodě se stěžovatel může, budou-li zrušena nebo požadovaným způsobem výrazně zmírněna opatření, která nahrazují vazbu, vyhybat trestnímu stíhání a hrozícímu trestu. Jde zejména o jeho majetkové poměry a zázemí umožňující mu pobyt v zahraničí. Namítané omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí jistě není bezbřehé, avšak přípravné řízení, které dosud nevedlo k zastavení trestního stíhání stěžovatele a v němž byly shromážděny i důkazy svědčící o důvodnosti trestního stíhání stěžovatele, ve světle doby trvání jeho trestního stíhání neodůvodňují zeslábnutí útěkového vazebního důvodu natolik, že by již nebyl dán.

18. Vyjádření účastníků zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí a k případné replice. V ní stěžovatel nejprve reaguje na vyjádření vrchního státního zastupitelství, které podle něj jeho stížnostní námítka nevyvrací a jehož argumentace, vysvětlení a odůvodnění napadeného rozhodnutí nemohou obstát. Vazební instituty upravené v § 73 a 73a trestního řádu jsou totiž neoddělitelně vázány na existenci důvodů vazby a její přípustnost z hlediska zákonných vazebních dob. Vzhledem ke skutečnosti, že oprávnění orgánů činných v trestním řízení omezovat osobní svobodu stěžovatele vazbou, stejně jako instituty vazbu nahrazujícími, zaniklo dne 15. 6. 2023, měly být stěžovateli jeho cestovní doklady vráceny.

19. Odkazuje-li vrchní státní zastupitelství na nálezu sp. zn. IV. ÚS 2821/20, pomíjí recentní judikaturu Ústavního soudu, konkrétně nálezu sp. zn. I. ÚS 1807/22, na který stěžovatel

odkazoval v ústavní stížnosti, podle něhož jsou vazební substituty upravené v § 73 a 73a trestního řádu neoddělitelně spjaty s přípustnou existencí vazby v tom kterém stadiu trestního řízení, tedy jsou vázány na existenci důvodů vazby a její přípustnost z hlediska zákonných vazebních dob. Podle Ústavního soudu zákonné oprávnění orgánů činných v trestním řízení k uplatnění institutu vazby a omezujících opatření nahrazujících vazbu zaniká dnem uplynutí možné zákonné délky trvání vazby. Na stěžovatele bylo možno působit institutem vazby a omezujícími opatřeními nahrazujícími vazbu v době trvajících přípravného řízení v období od 15. 6. 2022 do 15. 6. 2023, což se i stalo. Dne 15. 6. 2023 oprávnění orgánů činných v trestním řízení omezovat osobní svobodu stěžovatele vazbou, stejně jako instituty vazbu nahrazujícími, zaniklo. Nelze se ztotožnit s tvrzením vrchního státního zastupitelství, že náleží sp. zn. I. ÚS 1807/22 má reagovat na jinou procesní situaci, než je situace stěžovatele, neboť v odkazovaném nálezu nešlo o případ, kdy by v době uplynutí vazební doby státní zástupce využil institutů nahrazujících vazbu. Jak vyplývá z tohoto nálezu, státní zástupce v tehdejší věci uplatnil instituty nahrazující vazbu v době, kdy vazební doba ještě celá neuplynula, tedy stejně jako ve věci stěžovatele. Ústavní soud konstatoval, že oprávnění orgánů činných v trestním řízení omezovat osobní svobodu stěžovatele v této věci vazbou a instituty vazbu nahrazujícími následně zaniklo uplynutím zákonné vazební doby.

20. Podle stěžovatele není rozhodné, kdy je rozhodnuto o propuštění obviněného z vazby, v jakém časovém okamžiku běhu zákonné délky vazby (zda např. v první třetině této lhůty, nebo několik dní před jejím koncem, nebo v okamžiku jejího uplynutí). Doba stanovená zákonem jako maximální délka vazby pro tu kterou fázi trestního řízení musí být vykládána i jako maximální délka, po kterou stěžovatel může být omezován opatřeními nahrazujícími vazbu. Okolnost, že stěžovatel byl propuštěn z vazby např. v první třetině této zákonné délky vazby, neznamena, že po další neomezeně dlouhou dobu po propuštění stěžovatele budou na stěžovateli ulpívat jiná omezení jeho svobody, byť o něco méně invazivní, než vazba. Výkladem obsaženým v napadeném usnesení, který byl vrchním soudem aprobován, tj. že instituty nahrazující vazbu nejsou omezeny dobami uvedenými v § 72a trestního řádu, došlo k nepřipustnému omezení osobní svobody stěžovatele po neurčitou dobu, jejíž délka, jakož i rozsah omezení, jsou podle státního zástupce zcela na vůli orgánů činných v trestním řízení.

21. Argumentace vrchního státního zastupitelství nemá podle stěžovatele nic společného s tím, zda vazební důvody postupem času slábnou nebo nikoliv. To, zda orgány činné v trestním řízení postupují ve věci bez průtahů, bez zbytečného odkladu nebo rozsah seznamování obviněných se spisem, nemá nic společného se slábnutím či neslábnutím vazebních důvodů. Žádnou z těchto skutečností nemůže být odůvodňováno jakékoliv trvání či netrvání vazebních důvodů. Akceptace této argumentace vrchního státního zastupitelství by vedla k absurdnímu důsledku, že vazební důvody by trvaly po celou dobu trestního řízení (a ani by nedocházelo k jejich slábnutí), jestliže by orgány činné v trestním řízení postupovaly v trestních věcech bez průtahů a kdy trestní řízení by bylo vedeno proti více osobám, které se delší dobu seznamují se spisem.

22. Nesprávná je i argumentace vrchního státního zastupitelství k tvrzené přiměřenosti omezení spočívajícího v zákazu vycestování. Tato argumentace totiž jakoukoliv údajnou přiměřenost omezení spočívajícího v zákazu vycestování nijak neodůvodňuje. Omezení svobody pohybu stěžovatele musí být opřeno o konkrétní důvody, které nasvědčují, že existuje riziko nežádoucího chování žadatele a že omezení spočívající v zákazu vycestování je tak nezbytné a přiměřené k omezení práv dotčené osoby. Napadená usnesení žádné takovéto konkrétní důvody neobsahují. Stejně tak žádné konkrétní důvody neuvádí ani vrchní státní zastupitelství ve svém vyjádření. Obecná tvrzení o majetkových poměrech stěžovatele a jeho údajném zázemí, které mu mají umožňovat pobyt v zahraničí, ve světle požadavků na aktuální, konkrétní a přesvědčivé důvody omezení svobody pohybu, neobstojí. Zásah do práv stěžovatele je tak nepřiměřený a nezákonný.

23. Ani vrchní státní zastupitelství ani vrchní soud nevzaly při svém rozhodování v úvahu plynutí času a ani další okolnosti, ze kterých je zřejmé, že se stěžovatel trestnímu stíhání nevyhýbá, vyhýbat nehodlá a nemá je v úmyslu nijak mařit. Vrchní státní zastupitelství i vrchní soud v napadených rozhodnutích i vrchní státní zastupitelství ve vyjádření pouze odkázaly na tvrzené skutečnosti, které byly předmětem rozhodování o vazbě stěžovatele před více než 15 měsíci. Ani tvrzení o důvodnosti vedení trestního stíhání, ani obecná tvrzení o majetkových poměrech stěžovatele (resp. neodůvodněná a nekonkretizovaná) a o jeho údajném zázemí v zahraničí, neodůvodňují uložení zákazu vycestování, resp. jeho dlouhodobé trvání. Žádné konkrétní důvody vrchní státní zastupitelství ani vrchní soud v napadených usneseních neuvádějí a neplynou ani z vyjádření k ústavní stížnosti.

24. Dále stěžovatel tvrdí, že vrchní soud řádně nepřezkoumal usnesení vrchního státního zastupitelství, nijak se nezabýval konkrétními námitkami stěžovatele, nijak je nevypořádal, případně je vypořádal nedostatečným způsobem bez řádného odůvodnění, pouhými obecnými a neracionálními prohlášeními; usnesení vrchního soudu je tak nepřezkoumatelné, nezákonné a zasahující do práv stěžovatele.

25. Stěžovatel v doplnění ústavní stížnosti uvádí, že dozorový státní zástupce vyrozuměním ze dne 10. 1. 2024 vyhověl jeho žádosti o vycestování do Italské republiky za účelem rekreace s tím, že jej vyzval, aby upřesnil destinaci a termín vycestování, a zároveň ho upozornil, že „jsou povolována vycestování za účelem rekreace ve standardním rozsahu jedné letní a jedné zimní dovolené ročně v přiměřeném časovém rozsahu běžné rodinné dovolené“. Stěžovatel má za to, že státní zástupce stanovil „přiměřený časový rozsah běžné rodinné dovolené“ neurčitě a v rozporu s běžnými standardy vycházejícími z délky dovolené podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Podle stěžovatele obecnou praxí představují opakované tzv. prodloužené víkendy v zahraničí v průběhu kalendářního roku. Popsaný přístup stěžovateli komplikuje plánování rodinného i pracovního života, neboť státní zástupce je ochoten o žádostech o vycestování rozhodnout nanejvýše tři týdny před plánovaným termínem vycestování. Podle stěžovatele uplatňované postupy omezující možnosti cestování dokonce i uvnitř tzv. schengenského prostoru kolidují též s jeho svobodou pohybu a pobytu, která vyplývá přímo ze statusu občana Evropské unie. Stěžovatel si je vědom, že volný pohyb osob může být omezen z důvodu veřejného pořádku, nicméně v jeho věci uvedené ani jiné ohrožení zájmů chráněných právem Evropské unie nenastalo. Úvahy vrchního soudu o zneužití vazeb stěžovatele (a jeho partnera) v cizině v neprospěch probíhajícího trestního řízení postrádají důkazní základ, protože jsou pouhými spekulacemi. Vrchní státní zastupitelství i vrchní soud vnitrostátní právo neinterpretovaly a neaplikovaly eurokonformním způsobem, čímž taktéž porušily jeho práva. Jakákoli jeho možnost vycestovat je v současnosti ponechána na libovůli orgánů činných v trestním řízení.

26. Ve druhém doplnění ústavní stížnosti stěžovatel setrvává na své argumentaci k omezení institutů nahrazujících vazbu dobami uvedenými v § 72a trestního řádu. Dovojuje, že výklad uplatňovaný vrchním státním zastupitelstvím a vrchním soudem sankcionuje obviněné, kteří byli z vazby propuštěni před uplynutím její nejvyšší přípustné doby tím, že na nich mohou ulpívat instituty nahrazující vazbu po neomezenou dobu. Stěžovatel namítá, že je vystaven svévolnému rozhodování státního zástupce o vycestování do zahraničí, který mu brání plánovat rodinný a pracovní život, např. obchodní schůzky. Státní zástupce stěžovateli vyrozuměním ze dne 4. 3. 2024 nepovolil vycestování do Spojených států amerických (státu Kalifornie) za účelem početí potomka prostřednictvím surogátního mateřství. Účel cesty podle státního zástupce je nedostatečný a neodůvodněný. Stěžovatel oponuje též obdobným závěrům státního zástupce ohledně žádosti o vycestování do Turecké republiky, kterou odůvodnil snahou navázat obchodní činnost v cestovním ruchu. Snaha státního zástupce telefonicky kontaktovat stěžovatelova tureckého obchodního partnera je navíc způsobitelná ohrozit jejich plánovanou obchodní spolupráci. Následně stěžovatel připomíná a doplňuje svoje námitky odvíjející se

z práva Evropské unie. Závěrem poukazuje, že Ústavnímu soudu nebyl zapůjčen dozorový spis ani vyšetřovací spis, což označuje za obstrukci orgánů činných v trestním řízení.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V.a Obecná východiska

27. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), nýbrž soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Proto také není až na výjimky povolán k přezkumu správnosti výkladu a použití podústavního práva, věcné nesprávnosti či nerespektování tohoto práva ani k nápravě zjevných chyb, kterých se obecné soudy dopustí, neboť tím by byl stavěn do postavení pouhé další instance v soustavě soudů [srov. nálezy ze dne 13. 3. 2013 sp. zn. IV. ÚS 512/12 (N 41/68 SbNU 419)]. Úkolem Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti je pouze posoudit, zda nebylo porušeno některé z ústavně zaručených práv stěžovatele a zda soudní řízení jako celek bylo vedeno v souladu s hlavou pátou Listiny.

28. Ústavní soud opakovaně zdůrazňuje, že s ohledem na své ústavní postavení se řídí zásadou minimalizace zásahů do pravomoci jiných orgánů [srov. nálezy ze dne 21. 9. 1999 sp. zn. I. ÚS 168/99 (N 126/15 SbNU 203)]. To platí tím spíše, má-li být Ústavním soudem posouzena ústavnost „pouhého“ procesního (nemeritorního) rozhodnutí ve stále probíhajícím trestním řízení. Předmětem rozhodování orgánů činných v trestním řízení ve věci stěžovatele však bylo další trvání opatření, které přímo svou podstatou intenzivně zasahuje do ústavně zaručených práv stěžovatele, přičemž posouzení ústavnosti takového zásahu nemá vliv na další průběh trestního řízení ve věci samé a nedotýká se rozhodování o vině a trestu. Přezkum nemeritorních rozhodnutí, která jsou způsobila bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo, je podle ustálené praxe Ústavního soudu přípustný [např. nálezy ze dne 12. 1. 2005 sp. zn. III. ÚS 441/04 (N 6/36 SbNU 53) a ze dne 22. 11. 2019 sp. zn. II. ÚS 2057/19 (N 197/97 SbNU 115) nebo stanovisko pléna ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.), bod 2. odůvodnění]. Jedním z těchto nemeritorních rozhodnutí je i rozhodnutí podle § 73a odst. 3 trestního řádu, kterým může být obviněnému uloženo omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí.

29. Omezení obviněného uložením zákazu vycestování do zahraničí při nahrazení vazby představuje citelný zásah do svobody pohybu dotčeného jednotlivce zakotvené v čl. 14 Listiny a čl. 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě, zahrnující i jeho právo svobodně opustit území České republiky, jakož i v čl. 45 Listiny EU, která každému občanovi Evropské unie zaručuje právo volně se pohybovat a pobývat na území členských států. Zákaz vycestovat z České republiky do zahraničí je způsobit v různé intenzitě zasáhnout i do dalších práv a svobod jednotlivce zaručených na ústavní úrovni, zejména osobní svobody podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny a práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny, nevyjímaje možnost udržování a rozvíjení vzájemných citových, morálních a sociálních vazeb mezi nejbližšími osobami.

30. Z hlediska naplnění požadavků pro přípustnost zásahu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod je ústavním pořádkem vyžadováno, aby takovýto zásah měl ústavně legitimní a o zákonné cíle opřený důvod a byl činěn jen v nezbytně nutné míře a nejšetrnějším ze způsobů vedoucích ještě rozumně k zamýšlenému cíli, nediskriminačním způsobem a s vyloučením libovůle (zásada subsidiarity a minimalizace zásahu – srov. čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny). Zájem na ochraně společnosti před trestnými činy a na tom, aby takové činy byly zjištěny a potrestány, splňuje požadavek legitimacy zásahu do osobní svobody, popř. svobody pohybu. Přípustný je však pouze takový zásah státní moci do základního práva nebo svobody člověka, který je zásahem zákonným a současně nezbytným k dosažení kýženého účelu. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) vyplývá, že při

hodnocení zásahu vedoucího k porušení svobody pohybu jednotlivce si tento soud v rámci principů stanovených čl. 2 Protokolu č. 4 všímá např. výsledku vyšetřování nebo vývoje konkrétní věci a v těchto souvislostech zvažuje, zda zásah byl přiměřený vzhledem k zamýšlenému cíli [viz nálezy ze dne 20. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 12/07 (N 90/49 SbNU 247; 355/2008 Sb.) a rozsudky, na které odkazuje – např. věc *Baumann v. Francie* č. 33592/96, věc *Iletmis v. Turecko* č. 29871/96, věc *Luordo v. Itálie* č. 32190/96 a další].

31. Právní úprava institutů nahrazujících vazbu obsažená v § 73 a 73a trestního řádu je projevem přístupu k vazbě jako prostředku *ultima ratio*, jehož využití je přípustné pouze v krajních případech, kdy sledovaného účelu nelze dosáhnout jinak. Samotná existence důvodů vazby nepostačuje k rozhodnutí o vzetí do vazby nebo o jejím dalším trvání, ale kromě dalších materiálních podmínek je nezbytné se zabývat i otázkou, zda výkon vazby nemůže být nahrazen některým ze surogátů vazby.

32. Omezení spočívající v zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 trestního řádu představuje sekundární opatření, jehož uložení lze využít vedle rozhodnutí o nahrazení vazby peněžitou zárukou. Má tedy akcesorickou povahu, která je určující i pro dobu, po kterou může být omezení vůči obviněnému uplatňováno. Peněžitá záruka ve smyslu § 73a a násl. trestního řádu je jedním z opatření nahrazujících vazbu a její trvání je neoddělitelně spjata s trváním vazebních důvodů. Výkladem vazebních důvodů podle § 67 písm. a) trestního řádu se Ústavní soud zabýval v řadě rozhodnutí [srov. např. nálezy ze dne 28. 2. 2005 sp. zn. IV. ÚS 353/04 (N 35/36 SbNU 395), ze dne 18. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 389/05 (N 162/38 SbNU 291) a ze dne 8. 3. 2006 sp. zn. II. ÚS 469/05 (N 54/40 SbNU 527)]. Institut zákazu vycestování do ciziny je obecně upraven v § 77a trestního řádu, přičemž obsah uvedené úpravy se použije právě i na případy, kdy je toto omezení uloženo v rámci peněžité záruky, a to *per analogiam*; srov. Šámal, Pavel – Růžička, Miroslav. § 73a [Peněžitá záruka]. In: Šámal, Pavel a kol. Trestní řád. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 890.

33. Účelem omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 trestního řádu podmíněného rozhodnutím o přípustnosti nahrazení útěkové vazby peněžitou zárukou, a to při existenci vazebních důvodů podle § 67 písm. a) trestního řádu, je zajistit, aby se obviněný nemohl vyhýbat trestnímu stíhání nebo trestu tím, že uprchne. Účel odpovídá obavám vymezeným jako důvody tzv. útěkové vazby, přičemž je nutno rozlišovat 1) obavu z útěku do zahraničí a 2) obavu ze skrývání se na území České republiky. Pod pojmem „uprchne“ se rozumí útěk do ciziny. Pod pojmem „se bude skrývat“ soudní praxe rozumí ukrytí se v tuzemsku (srov. Šámal, Pavel – Růžička, Miroslav. § 67 [Důvody vazby]. In: Šámal, Pavel a kol., citované dílo, s. 739). Zákaz vycestování do zahraničí tak představuje opatření, které je z vazebních důvodů uvedených v § 67 písm. a) trestního řádu způsobilé eliminovat výlučně obavu z útěku stíhané osoby do zahraničí. Účel institutu zákazu vycestování do zahraničí ukládaný vedle peněžité záruky podle § 73a odst. 3 trestního řádu je tak vymezen úžeji než omezení spočívající v zákazu vycestování ukládané podle § 77a trestního řádu.

34. Zákonným předpokladem pro uložení omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 za použití § 73 odst. 4 trestního řádu je jeho uložení v souvislosti s nahrazením vazby, tj. má povahu druhotného opatření ukládaného v situaci, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby peněžitou zárukou. Je nutno na něj nahlížet jako na sekundární opatření zosťrující peněžitou záruku v situaci, není-li tato samostatně způsobilá dostatečně sledovaný účel naplnit.

35. Trvání vazebních důvodů představuje jeden z materiálních předpokladů stanovených zákonem pro trvání zajišťujícího institutu v podobě peněžité záruky. Zaniknou-li zákonné předpoklady pro další trvání peněžité záruky jako institutu nahrazujícího vazbu, zaniknou i předpoklady pro další trvání omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí.

36. Vzájemný vztah mezi vazbou a instituty ji nahrazujícími, podmíněný i existencí vazebních důvodů, se projevuje i ve výkladu možného trvání surogátů vazby, přičemž dobu, po

kerou je možné opatření nahrazující vazbu uplatňovat, je nutno posuzovat i s ohledem na zákonnou úpravu celkové doby trvání vazby. Nejvyšší soud již v minulosti konstatoval, že instituty, jimiž je možno vazbu obviněného nahradit, uvedené v § 73 a 73a trestního řádu, jsou vždy neoddělitelně spjaty s existencí konkrétních vazebních důvodů a se zákonem vymezenou maximální délkou trvání vazby v tom kterém stadiu trestního stíhání a dobu jejich trvání je třeba hodnotit nejen z hlediska důvodů vazby (§ 67 trestního řádu), ale i s ohledem na maximálně přípustnou celkovou dobu trvání vazby. Uplynutí zákonem určené nejvyšší celkové doby vazby je však navázáno na faktické vykonávání vazby (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2003 sp. zn. 4 Tz 24/2003).

37. Trvání peněžitě záruky určuje maximální dobu trvání sekundárního opatření uloženého spolu s ní, vždy je však nezbytné samostatně podle konkrétních okolností věci posoudit a z hlediska naplnění ústavněprávních požadavků na přípustnost zásahu veřejné moci do základních práv a svobod samostatně přezkoumávat, zda trvají i důvody, pro které bylo o sekundárním opatření k surogátu vazby rozhodnuto a zabývat se i posouzením, zda sledovaného účelu nelze dosáhnout i samotnou peněžitou zárukou nebo zdali je nadále důvodné i uplatňování druhotného omezení vedle ní uloženého.

38. Na rozhodování o zákazu vycestování uloženého podle § 73a odst. 3 trestního řádu a jeho další trvání jsou přiměřeně aplikovatelné i judikaturní závěry přijaté v souvislosti s ústavním přezkumem uložení zákazu vycestování podle jiných ustanovení trestního řádu, protože tento institut je upraven nejen jako druhotné opatření při nahrazení vazby peněžitou zárukou (§ 73a odst. 3), ale i jako sekundární opatření u dalších institutů nahrazujících vazbu (§ 73 odst. 5), též jako jeden z druhů předběžných opatření [§ 88c písm. e)], ale i jako opatření k zajištění osoby bez vztahu k existenci vazebních důvodů (§ 77a). Vždy je však nutné při aplikaci judikaturních závěrů, které by na rozhodování mohly dopadat, striktně rozlišovat a respektovat účel konkrétní právní úpravy, podle které je zákaz vycestování uložen. Přípustnost zásahu do svobody pohybu bude vždy záviset na konkrétních skutkových okolnostech, které musí opodstatňovat závěr, že použití tohoto prostředku sleduje legitimní účel, je způsobilé jej dosáhnout a současně je nezbytný k jeho dosažení (odpovídá požadavku přiměřenosti). Naplnění těchto předpokladů je třeba posuzovat po celou dobu trvání uloženého omezení, protože důvody opodstatňující jeho uložení mohou postupem času a v důsledku změny okolností ztrácet na své intenzitě [srov. usnesení ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. II. ÚS 3861/13 (U 16/75 SbNU 649), bod 16.]. Uvedené závěry lze – *mutatis mutandis* – vztáhnout i na posuzování uložení zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 trestního řádu.

39. Dobu trvání omezení spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí uloženého podle § 73a odst. 3 trestního řádu je nezbytné posuzovat jak z hlediska přetrvávání potřeby vyloučit obavy z útěku, které jsou s případným vycestováním obviněného do zahraničí spjaty, tak z hlediska trvání zákonných předpokladů pro nahrazení vazby peněžitou zárukou, tj. z hlediska přetrvávání vazebních důvodů a přípustnosti nahrazení vazby složenou kaucí.

40. I když institut zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 trestního řádu představuje opatření zaměřené na vyloučení hrozby vyhýbání se trestnímu stíhání nebo trestu útekem do zahraničí, nelze jej chápat jako paušální opatření ukládané vždy při nahrazení útekové vazby peněžitou zárukou. Je nutno zvažovat nezbytnost jeho uložení s ohledem na konkrétní okolnosti a přezkoumávat potřebu pro další trvání omezení. Navzdory tomu, že jde o méně intenzivní zásah do práv obviněného než je tomu u vazby, neznamená to, že omezení může trvat excesivně dlouho, s postupem času potřeba jeho trvání klesá (rozsudek ESLP ze dne 31. 10. 2006 *Földes a Földesné Hajlik proti Maďarsku* č. 41463/02, § 35, a též Galovcová, I. Vazba v trestním řízení. Praha: Leges 2020, s. 92 a násl.).

41. Nejvyšší soud v souvislosti s výkladem podmínek pro nahrazení vazby označuje peněžitou zárukou za alternativní zajišťující instrument k vazbě, kterého lze užít pouze v době, kdy vazební důvody trvají. V průběhu trestního řízení je přitom nezbytné přezkoumávat i plnění

podmínek pro přijetí peněžité záruky, obdobně, jak jsou přezkoumávány i důvody trvání vazby. Zánik vazebních důvodů má za následek i zánik podmínek pro další trvání zajišťujícího instrumentu k vazbě (srov. rozsudek ze dne 25. 9. 2013 sp. zn. 8 Tz 22/2013 a *Földes a Földesné Hajlik proti Maďarsku*, § 36).

42. Vzájemný vztah mezi vazbou a instituty nahrazujícími vazbu, podmíněný i existencí vazebních důvodů, se projevuje i v interpretaci možného trvání surrogátů vazby, neboť dobu, po kterou je možné opatření nahrazující vazbu uplatňovat, je nutno posuzovat i s ohledem na zákonnou úpravu doby trvání vazby. Nejvyšší soud již v minulosti konstatoval, že instituty, jimiž je možno vazbu obviněného nahradit, uvedené v § 73 a 73a trestního řádu, jsou vždy neoddělitelně spjaty s existencí konkrétních vazebních důvodů a se zákonem vymezenou maximální délkou trvání vazby v tom kterém stadiu trestního stíhání, a dobu jejich trvání je třeba hodnotit nejen z hlediska důvodů vazby (§ 67 trestního řádu), ale i s ohledem na přípustnou nejvyšší celkovou dobu trvání vazby (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 24/2003). I z uvedeného rozhodnutí lze dovodit, že uplynutí zákonem určené nejvyšší celkové doby vazby je navázáno na faktické vykonávání vazby. Je nutno odlišovat situace, kdy obviněný je vazebně stíhán, tj. fakticky vykonává vazbu, od situací, kdy část stanovené celkové doby vazby vykonával, ale v průběhu jejího plynutí byl z vazby propuštěn a dále byl trestně stíhán na svobodě.

43. Ústavní soud se již v minulosti zabýval použitím § 72a trestního řádu o maximálních dobách vazby, přičemž vyslovil závěr, že celkové doby vazby se uplatní výlučně pro trvání omezení osobní svobody při vazebním stíhání obviněného jakožto nejintenzivnějšího zásahu do osobní svobody obviněného v průběhu trestního řízení (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 3371/14, na nějž odkazují i napadená rozhodnutí). Tyto doby jsou projevem požadavku přistupovat k vazbě jako k opatření *ultima ratio*. Neupravují trvání jiných zajišťujících opatření, jejichž uplatňování má umožnit dosažení účelu trestního řízení.

44. Mezní doby podle § 72a trestního řádu se vztahují na dobu reálně strávenou ve vazbě (tj. na dobu, kdy intenzivní zásah do osobní svobody obviněného v důsledku jeho umístění ve vazbě skutečně trval), po jejímž uplynutí se naplní domněnka, že veřejný zájem na ochraně před hrozbami zakládajícími důvod vazby již nemůže převážet nad zájmem na ochraně osobní svobody obviněného, o jehož vině ještě nebylo rozhodnuto [viz náleze ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 1119/15 (N 116/77 SbNU 697), bod 41. odůvodnění]. Veřejný zájem však plynutím času oslabuje i ve vztahu k vazebním důvodům, potažmo potřebě trvání opatření, která mají vazbu nahrazovat a sekundárním omezením vedle nich ukládaným. I když zasahují do základních práv a svobod obviněného méně intenzivním způsobem než vazba, nemohou být časově neomezená a je nutno zohledňovat i požadavek přísné přiměřenosti ke sledovanému cíli. Rovněž při ukládání jiných povinností a omezení, než je vazba, musí být ctěny základní podmínky omezení základních práv a svobod. Jak Ústavní soud již v minulosti konstatoval v nálezu sp. zn. II. ÚS 2057/19, rozdíl mezi omezením svobody pohybu a zbavením osobní svobody je pouze rozdílem v intenzitě, nikoli rozdílem v podstatě (srov. rozsudky ESLP ze dne 5. 7. 2016 ve věci *Buzadji proti Moldávii* č. 23755/07, § 103, a ze dne 23. 2. 2017 ve věci *De Tomasso proti Itálii* č. 43395/09, § 80 a násl.). Omezení svobody pohybu proto mohou být ukládána pouze v nezbytných a přesvědčivě odůvodněných případech (srov. usnesení ze dne 5. 11. 2014 sp. zn. II. ÚS 2093/14) a musí podléhat pravidelnému přezkumu.

45. Z judikatury Ústavního soudu se podává nejen zužující výklad důvodů vazby, ale i nutnost brát zřetel na tzv. doktrínu zesílených důvodů vazby [srov. např. náleze ze dne 12. 12. 2013 sp. zn. I. ÚS 2665/13 (N 217/71 SbNU 545)], i když ji nelze u uplatňování institutů nahrazujících vazbu „mechanicky“ přenášet. Povinnost obecných soudů respektovat požadavek nezbytnosti existence zesílených důvodů pro trvání vazby nelze vztahovat výlučně na zkoumání potřeby pokračovat v omezení osobní svobody výkonem vazby (tj. v době vazebního stíhání obviněného), ale přiměřeně uplatňovat i při přezkumu trvání vazebních důvodů jako

předpokladu pro další trvání institutů vazby nahrazujících. Časový faktor je tedy relevantním i při posuzování dalšího uplatňování institutů nahrazujících vazbu. Konkrétně vzato, trvání obavy, jejíž existence zakládala vazební důvod při rozhodování o nahrazení vazby, je podmínkou *sine qua non* pro zákonnost dalšího trvání nahrazujícího opatření, ale po určité době sama o sobě nepostačuje. Plynutím času vazební důvody oslabují a potřeba dalšího uplatňování institutů nahrazujících vazbu klesá, příp. zaniká.

46. Není ústavně přijatelné, aby s uplynutím celkové doby vazby podle § 72a trestního řádu byl na straně jedné spojován zánik vazebních důvodů v situaci, kdy vazba byla reálně vykonávána po stanovenou dobu, a na straně druhé plynutí takto stanovené doby by nemělo mít žádný vliv na trvání vazebních důvodů v situaci, kdy vazba byla nahrazena některým ze surogátů vazby, příp. byla určitou část této doby vykonávána a následně nahrazena. Spojuje-li zákonodárce s plynutím dob podle § 72a odst. 1 a 2 trestního řádu oslabení veřejného zájmu na omezování osobní svobody jednotlivce až v takovém rozsahu, že i při nesporné existenci vazebních důvodů je nutné obviněného z vazby okamžitě propustit na svobodu bez přijetí jakéhokoliv opatření nahrazujícího vazbu, je třeba i při omezení jiných základních práv a svobod založených na existenci vazebních důvodů posuzovat, zda k zániku důvodů vazby nedošlo i tehdy, kdy je vazba nahrazována některým z jejích surogátů. S plynutím času tak může být spjato převážení zájmu na ochraně základních práv a svobod jednotlivce, o jehož vině zatím nebylo rozhodnuto, nad veřejným zájmem na jeho zajištění, a to i jinými omezujícími opatřeními než vazbou. I v těchto případech je nezbytné přiměřeně uplatňovat tzv. doktrínu zesílených důvodů. Jak nicméně Ústavní soud konstatoval v usnesení ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. I. ÚS 2987/20, z této doktríny nevyplývá, že by trestní soudy byly povinny rozhodnutí o nutnosti dalšího trvání vazby odůvodnit ještě dalšími skutečnostmi, než které byly uvedeny v rozhodnutí o vzetí do vazby. Podstatným se jeví, aby soud při prodlužování vazby náležitě vysvětlil, proč je trvání vazby i nadále nezbytné [srov. např. nálezy ze dne 18. 3. 2014 sp. zn. I. ÚS 3109/13 (N 37/72 SbNU 419) a ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 2086/14 (N 170/74 SbNU 469)]. Je tedy logické, že identifikoval-li soud již při vzetí stěžovatele do vazby tak významné skutečnosti, které představují silný důvod i pro delší trvání vazby, při rozhodování o prodloužení vazby postačí, když soud prokáže, že takové významné skutečnosti jsou i nadále přítomny (srov. usnesení ze dne 25. 4. 2017 sp. zn. IV. ÚS 995/17).

47. Ústavní soud konstatuje, že byť zánik důvodů vazby nastává uplynutím celkové doby vazby podle § 72a trestního řádu pouze v situaci, kdy vazba byla po nejvyšší stanovenou dobu vykonávána, a není tak dále možné u takovéto osoby trvat na dalším výkonu vazby, není její uplynutí bez významu ani při uplatňování institutů nahrazujících vazbu. Představuje významný časový faktor, který musí být zvažován při hodnocení dalšího trvání vazebních důvodů. Čím je zásah do základních práv a svobod jednotlivce v důsledku uplatňovaného institutu nahrazujícího vazbu nebo s ním spojeného druhotného omezení intenzivnější, tím restriktivněji je nutné nahlížet na další trvání vazebních důvodů a novými skutečnostmi zdůvodnit, proč nelze ani po uplynutí dob stanovených v § 72a trestního řádu zánik vazebních důvodů v konkrétní situaci dovodit.

48. Instituty nahrazující vazbu představují opatření nezbytná k tomu, aby mohly orgány činné v trestním řízení uskutečnit a ukončit trestní řízení, a to při respektování legality podmínek jejich uložení, legitimacy žádoucího účelu, presumpce neviny i zásady zdrženlivosti při zásazích do základních práv a svobod. Skutečnost, že se orgány činné v trestním řízení při rozhodování o opatření, jímž je významným způsobem zasahováno do základních práv a svobod jednotlivce, zabývaly i zvažováním ústavněprávních předpokladů, které takovýto zásah umožňují, musí být seznatelná i z odůvodnění jejich rozhodnutí. Z rozhodovací praxe Ústavního soudu plyne, že zásahy do svobody pohybu mají být nejen důvodné a zákonné, ale musí ctít i základní podmínky pro omezení základních práv a svobod, a proto klíčovou

podmínkou zůstává jejich náležitě odůvodnění, které musí být aktuální, konkrétní a přesvědčivé (srov. nález sp. zn. II. ÚS 2057/19).

49. Ústavní soud podotýká, že požadavky na zákonnost omezení svobody pohybu podle čl. 14 odst. 2 Listiny se do značné míry překrývají s právem na soudní ochranu podle čl. 36 a násl. Listiny, resp. na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy. Rozhodnutí soudu, na jehož základě došlo ke zbavení možnosti vycestovat do zahraničí, musí být náležitě odůvodněno, což mimo jiné znamená, že z něj musí být seznatelné důvody, pro které soud považoval za splněné výše uvedené ústavněprávní požadavky pro tento zásah [např. nálezy ze dne 22. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10 (N 231/59 SbNU 357), ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83)]. Argumenty použité soudy k odůvodnění existence reálného rizika či důvodné obavy musí mít jasnou vazbu k danému riziku a brát na zřetel účel konkrétního omezení plynoucí ze zákonné úpravy podmínek pro jeho uložení. Pouze tak je možné zjistit, zda byly výše uvedené ústavněprávní požadavky dodrženy.

V.b Uplatnění obecných východisek na posuzovanou věc

50. V nyní posuzované věci byl stěžovatel omezen na osobní svobodě dne 15. 6. 2022 a následně byl vzat do vazby, z níž byl propuštěn dne 30. 8. 2022 za současného přijetí peněžité záruky a uložení omezujícího opatření spočívajícího v zákazu vycestování do zahraničí podle § 73a odst. 3 trestního řádu. Trestní stíhání proti stěžovateli je vedeno pro zvlášť závažné zločiny, u nichž celková doba vazby v přípravném řízení je podle § 72a odst. 1 písm. c) ve spojení s § 72a odst. 2 trestního řádu stanovena v délce jednoho roku.

51. Stěžejní námitka stěžovatele spočívá v nepřipustnosti dalšího trvání zákazu vycestování do zahraničí poté, co stanovená celková doba vazby uplynula. K tomu Ústavní soud konstatuje, že rozhodným je, zda je po dobu stanovenou v § 72a trestního řádu vazba i skutečně vykonávána, nikoli pouze samotné plynutí času poté, co o propuštění z vazby bylo rozhodnuto dříve, než celková doba vazby uplynula. V trestní věci stěžovatele orgány činné v trestním řízení dovodily, že zákonná omezení trvání vazby stanovená v § 72a odst. 1 trestního řádu nelze uplatnit pro opatření vazbu nahrazující. Na výklad zákonné právní úpravy celkové doby vazby v § 72a trestního řádu, která zánik důvodů vazby a možnost uplatnění surogátů vazby nespojuje bez dalšího s uplynutím celkové doby vazby, užitou v napadených rozhodnutích, nelze podle Ústavního soudu nahlížet jako na interpretaci, která by byla v extrémním rozporu s principy spravedlnosti a z ústavněprávního hlediska by neobstála, přičemž nevybočuje ani z dříve vyslovených závěrů v rozhodovací praxi Ústavního soudu k dopadům zákonné úpravy celkové doby vazby k zániku důvodů vazby.

52. Dovolává-li se stěžovatel odlišného přístupu, tj. absolutního omezení doby uplatňování institutů nahrazujících vazbu celkovou dobou vazby stanovenou v § 72a trestního řádu, jeho argumentaci nelze přisvědčit. Takovýto závěr nelze dovodit ani z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1807/22, na který stěžovatel poukazuje, neboť skutkové okolnosti v tomto nálezu se liší od skutkových okolností stěžovatelovy věci. V uvedeném nálezu Ústavní soud judikoval nemožnost nahrazení vazby v situaci, kdy zákonem stanovená nejvyšší doba vazby byla vyčerpána jejím reálným výkonem, resp. s touto dobou hraničila (v posuzované věci bylo rozhodováno v poslední den možného trvání doby vazby). Ve věci stěžovatele se však reálný výkon doby vazby ani zdaleka nepřiblížil k nejvyšší době trvání vazby.

53. Postup orgánů činných v trestním řízení, který nevedl k aplikaci nejzazších dob stanovených v § 72a trestního řádu pro trvání vazby jako nejintenzivnějšího zásahu do osobní svobody obviněného před rozhodnutím o jeho vině, na maximální trvání institutů vazbu nahrazujících, které představují mírnější formu zásahu do základních práv a svobod, považuje Ústavní soud za ústavně souladný. Uplynutí celkové doby vazby stanovené v § 72a trestního

řádu nezpůsobuje zánik důvodů vazby v situaci, kdy vazba po takto stanovenou dobu nebyla reálně vykonávána.

54. Z materiálního hlediska je podstatné, že z odůvodnění obou napadených usnesení vyplývají dostatečně silně přetrvávající důvody vazby. Relevance stěžovatelovy argumentace nálezem ze dne 8. 12. 2022 sp. zn. I. ÚS 2987/22 je limitována odlišnými skutkovými a právními východisky, kdy odkazovaná věc se týkala trestního stíhání (méně závažného) přečinu, zatímco stěžovatel je trestně stíhán pro zvláště závažné zločiny (srov. § 14 odst. 3 část věty za středníkem trestního zákoníku).

55. Vrchní soud ústavněprávně udržitelně poukázal, že v době vydání jeho usnesení trval zákaz vycestování do zahraničí necelých 14 měsíců, což lze považovat za dobu přiměřenou závažnosti a složitosti stíhané trestní věci, aktuální procesní a důkazní situaci, předpokládané roli stěžovatele v trestné činnosti, jakož i povaze uloženého omezení. Není důvod nedsílet ani úsudek, že trvání existence důvodů vazby ovlivňuje majetkové zázemí stěžovatelova partnera v zahraničí, konkrétně ve Španělském království. Stěžovatel zdůrazňuje časové hledisko a namítá, že mu orgány činné v trestním řízení nevěnovaly odpovídající pozornost, nicméně sám v ústavní stížnosti argumentuje zejména nepřiměřeností zákazu vycestování, nikoli příčinnou souvislostí mezi během času a odpadnutím, vymizením či oslabením důvodů vazby.

56. Vrchní soud se excesivního výkladu nedopustil ani při vymezení vztahu mezi § 73a odst. 3 trestního řádu a § 77a trestního řádu, neboť obsah úpravy obsažené v § 77a trestního řádu se *per analogiam* použije i na případy, kdy je toto omezení uloženo v rámci peněžité záruky.

57. Vrchní soud konstatoval, že zrušení zákazu vycestování do zahraničí a vydání cestovního pasu stěžovateli by výrazně rozšířilo jeho možnosti naplnit obavy uvedené v § 67 písm. a) trestního řádu. Dále poukázal na to, že stěžovatel je občanem České republiky a netvrdí například, že mu zákaz vycestování znemožňuje výkon (legální) profese nebo že v zahraničí žijí členové jeho rodiny a tento zákaz jej nepřiměřeně omezuje v možnosti je navštívit, poskytovat jim potřebnou péči apod. Rovněž připomenul, že státní zástupce v roce 2023 udělil souhlas s vycestováním stěžovatele vždy za účelem rekreace, a to jednak do Italské republiky, v době od 8. 3. 2023 od 05:00 hod. do dne 12. 3. 2023 do 23:30 hod., a dále do Chorvatské republiky, v době od 27. 5. 2023 od 05:00 hod. do dne 3. 6. 2023 do 23:30 hod., čímž jsou omezení jeho osoby ještě více zmírněna. Tato zjištění nepodporují stěžovatelovu argumentaci o disproporčním omezení osobního i profesního života. Stěžovatel v doplněních ústavní stížnosti namítá, že mu postupy státního zástupce nepřiměřeně ztěžují možnost navazovat obchodní spolupráci, počít dítě v rámci surogátního mateřství či se rekreovat v zahraničí. Stěžovatel nicméně nerozšířil petit ústavní stížnosti, proto se Ústavní soud nemohl předmětnými výtkami meritorně zabývat, včetně poukazů na eurokonformní výklad.

VI. Závěr

58. Ústavní soud uzavírá, že posoudil ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), a protože ze shora uvedených důvodů neshledal důvodnost namítaného porušení základních práv či svobod stěžovatele, ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

59. Ústavní soud takto rozhodl bez ústního jednání, protože od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 149**Rozhodování soudu ve skutkově i právně obdobných souvisejících věcech
(hodnocení přiměřenosti délky řízení)
(sp. zn. II. ÚS 1372/24 ze dne 31. července 2024)**

Nevyopřadá-li se soud v odůvodnění svého rozhodnutí s jiným dříve přijatým rozhodnutím ve skutkově i právně obdobné související věci jiného účastníka řízení (při hodnocení přiměřenosti délky řízení), porušuje právo účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky I. M., zastoupené Mgr. Olgou Růžičkovou, advokátkou, sídlem Dubská 390/4, Teplice, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. února 2024 č. j. 28 Co 390/2023-68, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, sídlem Vyšehradská 424/16, Praha 2 – Nové Město, jednající Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 7. února 2024 č. j. 28 Co 390/2023-68 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. února 2024 č. j. 28 Co 390/2023-68 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzeným porušením svého práva na soudní ochranu.

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaných spisů Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 27 C 52/2023 a 37 C 52/2023 se podává, že stěžovatelka se žalobou domáhala po vedlejší účastnici zaplacení 43 352 Kč s příslušenstvím jako odškodnění nepřiměřené délky řízení o péči o nezletilou vnučku stěžovatelky (vedeného u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 40 P 2/2019). Obvodní soud žalobu stěžovatelky na odškodnění zamítl rozsudkem ze dne 24. 7. 2023 č. j. 37 C 52/2023-39. Byť odškodňované opatrovnícké řízení trvalo přes tři roky, nešlo o nepřiměřenou délku řízení, protože se rozhodovalo nejprve o návrhu otce nezletilé a teprve poté o návrhu prarodičů. Obvodní soud v řízení neshledal žádné průtahy. Odškodnění v téže výši za nepřiměřenou délku téhož řízení se mezitím domáhal samostatným návrhem též dědeček nezletilé. I jeho žalobu obvodní soud zamítl, a to rozsudkem ze dne 1. 8. 2023 č. j. 27 C 52/2023-54.

3. Oba poté podali samostatně odvolání. Ve věci dědečka nezletilé Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 24. 1. 2024 č. j. 68 Co 362/2023-81 změnil prvostupňové rozhodnutí a žalobě zčásti vyhověl co do 32 500 Kč (výrok I). Pro městský soud tehdy nebylo rozhodné jen to, že se nerozhodovalo hned o návrhu dědečka nezletilé (kde řízení mělo být přerušeno), protože ve vedlejší řízení o návrhu otce došlo k průtahům (viz zejména bod 18). Ty měly vliv na délku řízení i u dědečka nezletilé. Proto došlo k porušení jeho práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě, které bylo třeba kompenzovat peněžitým odškodněním.

4. Ve věci stěžovatelky městský soud napadeným rozsudkem, vydaným o dva týdny později než rozsudek o odvolání ve věci dědečka nezletilé, potvrdil prvostupňový rozsudek (o zamítnutí žaloby). V napadeném rozsudku městský soud uvedl, že opatrovnické řízení je specifické; nejprve bylo třeba rozhodnout o návrhu otce. Na období, kdy běželo toto vedlejší řízení, proto nelze hledět jako na dobu nečinnosti soudu (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2020 sp. zn. 30 Cdo 2405/2020). Návrh otce byl tehdy projednán v přiměřené lhůtě. K odškodnění stěžovatelky tedy není důvod.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka tvrdí, že v obdobné věci dědečka nezletilé městský soud rozhodl dříve jinak a též soud to v napadeném rozsudku nereflektuje. Ve věci dědečka nezletilé přitom městský soud svůj rozsudek podrobně odůvodnil. Dále stěžovatelka nesouhlasí se samotným závěrem městského soudu, že v její věci nebylo opatrovnické řízení nepřiměřeně dlouhé. Trvalo více než tři roky, přestože podle § 471 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních má soud rozhodovat s největším urychlením, zpravidla do 6 měsíců. Jednalo se jen na jednom stupni, proběhlo jedno ústní jednání. Vůči stěžovatce byl opatrovnický soud nečinný déle než dva roky. Opatrovnické věci přitom mají v kontextu práva na rozhodnutí soudu v přiměřené lhůtě zvýšený význam.

III. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

6. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejší účastnici řízení o ústavní stížnosti.

7. Městský soud ve vyjádření zdůraznil, že ve věci stěžovatelky šlo o specifickou agendu péče soudu o nezletilé, které se skládá z různých dílčích fází řízení o návrzích účastníků. Proto nebyla délka řízení ve věci stěžovatelky nepřiměřená. Vedlejší účastnice ve vyjádření shrnula průběh odškodňovaného řízení s tím, že v něm nedošlo k žádným průtahům. V nynějším řízení pak stěžovatelka nepoukázala na jiné rozhodnutí ve věci dědečka nezletilé, ani se neúčastnila ústního jednání v odvolacím řízení. Dvě osoby rovněž mohou újmu z nepřiměřené délky řízení pociťovat jinak. Není možné mechanicky přiznávat oběma osobám stejné odškodnění.

8. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Stěžovatelka využila této možnosti. V replice vesměs odkázala na ústavní stížnost, která se podle ní s obsahem doručených vyjádření vypořádává.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva, respektive žádné další k dispozici neměla (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

10. Stěžejní námitkou stěžovatelky v ústavní stížnosti je tvrzení, že se městský soud nevypořádal s rozsudkem sp. zn. 68 Co 362/2023 vydaným o dva týdny dříve v související věci dědečka nezletilé, v němž týž soud žalobě na rozdíl od stěžovatelky částečně vyhověl. Poté, co se Ústavní soud seznámil s vyžádanými spisy a doručenými vyjádřeními, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

Rozpory v judikatuře, předvídatelnost rozhodování a právo na přiměřené odůvodnění

11. Z ústavního pořádku neplyne právo na neměnnost judikatury. Podle Evropského soudu pro lidská práva rozdílnosti v interpretaci a aplikaci právních předpisů představují nezbytnou součást existence soudních soustav založených na rozdělení místní a funkční příslušnosti mezi více nalézacích soudů a soudů pro opravná řízení (rozsudky 24. 3. 2009 ve věci *Tudor Tudor proti Rumunsku* č. 21911/03, § 29, či ze dne 30. 7. 2015 ve věci *Ferreira Santos Pardal proti Portugalsku* č. 30123/10, § 42). K porušení předvídatelnosti práva tak mohou vést až dlouhodobé a zásadní rozpory v judikatuře vrcholných soudů, neexistence mechanismů k jejich odstranění či jejich nefunkčnost (rozsudky ze dne 2. 7. 2009 ve věci *Jordan Jordanov a další proti Bulharsku* č. 23530/02, § 49, či ze dne 29. 3. 2011 ve věci *Brezovec proti Chorvatsku* č. 13488/07, § 66), případně nekonzistentnost v konečných rozhodnutích o různých částečně se překrývajících aspektech stejné věci v různých právních řízeních (rozsudek ze dne 23. 3. 2010 ve věci *Mullai a další proti Albánii* č. 9074/07, § 86).

12. I podle judikatury Ústavního soudu pak problematika jednotnosti judikatury souvisí s požadavkem na předvídatelnost práva, který vyplývá z čl. 1 odst. 1 Ústavy. Tento požadavek zde spočívá v důvodném očekávání, že obecné soudy budou rozhodovat v případech srovnatelných po skutkové i právní stránce v konečném důsledku stejně [srov. např. nález ze dne 21. 2. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 29/11 (N 34/64 SbNU 361, č. 147/2012 Sb.)]. Ani Ústavní soud nevyžaduje strnulost judikatury a konzervaci již jednou dosaženého řešení určitých právních otázek [viz např. nálezy ze dne 12. 5. 2009 sp. zn. IV. ÚS 2170/08 (N 117/53 SbNU 473), ze dne 5. 8. 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345) či ze dne 8. 12. 2015 sp. zn. II. ÚS 1955/15 (N 208/79 SbNU 373)], avšak ustálenou judikaturu k určité právní otázce považuje z pohledu předvídatelnosti práva a rovnosti účastníků řízení za východisko pro rozhodování všech typově stejných věcí, které však může být změněno v důsledku vývoje společenských podmínek.

13. Ústavní soud rovněž řadou nálezů zrušil rozhodnutí obecných soudů pro chybějící se vypořádání s dřívějším opačným jednotlivým rozhodnutím v obdobné věci. Podle nálezu ze dne 26. 11. 2002 sp. zn. II. ÚS 296/01 (N 145/28 SbNU 287) platí, že rozhodl-li odvolací soud ve svých dvou rozhodnutích v téže věci na základě totožných skutkových zjištění diametrálně odlišným způsobem a svůj názorový posun přezkoumatelně neodůvodnil, je toto rozhodnutí v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Podle nálezu ze dne 29. 4. 2014 sp. zn. II. ÚS 940/13 (N 70/73 SbNU 295) platí, že posoudí-li soud po skutkové a právní stránce stejnou věc téhož účastníka řízení ve dvou samostatných a navzájem úzce souvisejících řízeních diametrálně odlišným způsobem, rozhoduje v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny.

14. Podle nálezu ze dne 30. 11. 2016 sp. zn. I. ÚS 1663/16 (N 230/83 SbNU 583) platí, že jestliže tytéž soudy rozhodují ve skutkově totožné věci opačně, aniž se s předchozími právními závěry vypořádají a vysvětlí, jaké okolnosti je vedly ke změně původního právního názoru, porušují čl. 36 odst. 1 Listiny. Z nálezu ze dne 17. 8. 2018 sp. zn. II. ÚS 387/18 (N 138/90 SbNU 259) vyplývá, že rozhodne-li soud ve skutkově podobných věcech odlišně, aniž v odůvodnění řádně a přesvědčivě vysvětlil důvody takového následného odlišného rozhodnutí, porušuje princip předvídatelnosti soudního rozhodnutí a ochrany legitimního očekávání účastníků, a tím i právo na spravedlivý proces.

15. Z ustáleně judikovaných obecných východisek k předvídatelnosti rozhodování ve skutkově obdobných věcech i kazuistiky se proto podává, že povinností soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je v odůvodnění svého rozhodnutí se věcně vypořádat s dříve přijatým soudním rozhodnutím v obdobné věci. Porušení této povinnosti je porušením práva na soudní ochranu.

Aplikace obecných východisek na nynější věc

16. Dva týdny před vydáním napadeného rozsudku městský soud v jiném senátu rozhodl o odvolání jiného účastníka řízení ve skutkově obdobné, související věci. V obou věcech šlo o odškodnění nepřiměřené délky řízení ve věci nezletilé vedeného u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 40 P 2/2019. Jiný účastník, dědeček nezletilé, se rovněž domáhal zaplacení 43 352 Kč. Šlo tedy o stejný titul a stejnou částku, tytéž skutkové a právní okolnosti. Stěžovatelka i dědeček nezletilé byli zastoupení touž právní zástupkyní. V obou věcech bylo rozhodné, zda opatrovnický soud v uvedeném řízení a ve vedlejším řízení o návrhu otce rozhodoval v přiměřené lhůtě. Avšak zatímco ve věci dědečka nezletilé městský soud shledal, že opatrovnický soud tehdy rozhodl v nepřiměřené lhůtě, ve věci stěžovatelky bez dalšího považoval délku rozhodování opatrovnického soudu ve stejné fázi za přiměřenou. S dříve přijatým řešením téhož soudu v téměř totožné věci se nevypořádal.

17. Žádné bližší vysvětlení městský soud nepřednesl ani ve vyjádření k ústavní stížnosti. Odkázal sice na rozhodnutí Nejvyššího soudu, podle kterého je opatrovnické řízení v kontextu práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě specifické tím, že se rozhoduje v různých fázích, a tudíž je třeba pasivitu soudu vůči jinému účastníku řízení považovat za oprávněnou. Tím však náležitě nereaguje na podstatu rozporů obou rozhodnutí; i ve věci dědečka nezletilé městský soud vyšel z uvedeného předpokladu. Obě rozhodnutí se však rozcházejí v hodnocení možnosti přerušení řízení a existence průtahů ve vedlejším řízení o návrhu otce. Na to se městský soud měl zaměřit. Odkaz na specifikum opatrovnického řízení sám o sobě tento rozpor neřeší.

18. Relevantní zde není ani tvrzení vedlejší účastnice, že každý vnímá újmu za zásah do práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě jinak. Městský soud totiž v napadeném rozsudku intenzitu újmy stěžovatelky (dosud) neřešil, neboť neshledal, že k újmě stěžovatelky na uvedeném právu vůbec došlo.

19. Je proto patrné, že městský soud se v napadeném rozsudku nevypořádal s opačným hodnocením přiměřenosti délky řízení v téměř totožné věci jiného účastníka řízení přijatého v dřívějším rozhodnutí téhož soudu. Pro hodnocení ústavnosti takového postupu pro Ústavní soud přitom není rozhodné, zda o tomto jiném řízení či rozhodnutí městský soud věděl. Povinností soudu musí být zajistit vnitřní mechanismy, aby k takovému rozdílnému rozhodování nedocházelo, respektive aby soud měl povědomí o obdobných neskončených věcech (§ 86 již uvedeného rozsudku *Mullai a další*; sub 11). Vhodným za takové situace by bylo uvažovat o spojení věcí, k němuž ostatně zákon nevyžaduje návrh účastníků řízení (§ 112 občanského soudního řádu).

20. Je pravda, že stěžovatelka mohla na související věc poukázat. Ze spisů je patrné, že tak neučinila. To však lze chápat jako oprávněný projev její procesní strategie. Ostatně po vydání rozsudku městského soudu ve věci dědečka nezletilé uplynuly skutečně pouhé dva týdny. Je to tedy jiná situace, než kdyby například šlo o starší rozhodnutí jiného soudu. Požadavek vůči stěžovatelce, aby na nedávné rozhodnutí téhož soudu v jiné obdobné věci odkázala, by vůči ní byl ve srovnání s požadavkem vůči městskému soudu sledovat v nápadu obdobné věci nepřiměřený.

21. Ve věci stěžovatelky konečně šlo o částku tzv. bagatelní, což obecně v zásadě vylučuje její ústavněprávní rozměr [srov. např. náleze ze dne 6. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3502/20 (N 72/105 SbNU 260)]. Podle nálezu ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 4029/19 (N 49/99 SbNU 111) však platí, že absence jakéhokoliv vysvětlení odklonu od právních závěrů obsažených v rozhodnutích jiných soudů v obdobných věcech vede k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny,

přestože se věc týká tzv. bagatelní částky. Totéž vyplývá například z nálezů ze dne 24. 11. 2016 sp. zn. II. ÚS 2588/16 (N 223/83 SbNU 481) či ze dne 15. 11. 2022 sp. zn. IV. ÚS 1132/22. S ohledem na povahu a význam vad odůvodnění napadeného rozsudku zde proto tzv. bagatelní význam předmětu řízení významný není.

VI. Závěr

22. Městský soud tedy porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, protože se nevypořádal s dřívějším opačným rozhodnutím téhož soudu v obdobné věci. Ústavní soud tudíž podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadený rozsudek městského soudu zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). Zbýlými námitkami stěžovatelky ve věci samé se Ústavní soud nezabýval, protože zrušením napadeného rozsudku se stěžovatelce otevírá prostor k jejich opětovnému uplatnění a řešení v dalším řízení.

23. Úkolem městského soudu v následujícím řízení bude rozhodnout znovu o odvolání stěžovatelky a vypořádat se v novém rozhodnutí se závěry téhož soudu v rozsudku sp. zn. 68 Co 362/2023, zejména o uvažovaném přerušení řízení a o průtazích ve vedlejších řízeních o návrhu otce nezletilé. Bude-li městský soud trvat na svém dosavadním postoji, musí pro to s ohledem na podrobné odůvodnění tohoto rozsudku v jiné věci přednést obzvláště přesvědčivé argumenty.

Č. 150**Splnění podmínky „prokázání polepšení“ ve smyslu § 88 odst. 1 trestního zákoníku při odepření doznat se ke spáchanému trestnému činu
(sp. zn. II. ÚS 1519/24 ze dne 31. července 2024)**

I. Doznání odsouzeného k trestnému činu není nezbytnou podmínkou pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Vycházely-li rozhodující soudy z toho, že absence doznání stěžovatele, resp. v návaznosti na to získání náhledu na jeho trestnou činnost, brání splnění podmínky prokázání polepšení podle § 88 odst. 1 trestního zákoníku, jde o ústavně nekonformní výklad a o aplikaci tohoto ustanovení v rozporu se stěžovatelským právem na soudní ochranu zaručeným v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť pouhé odepření doznat se k činu samo o sobě splnění této podmínky nevyklučuje.

II. Dospěly-li obecné soudy v řízení o podmíněném propuštění k závěru, že odsouzený stěžovatel nesplnil podmínku „polepšení se“ ve smyslu § 88 odst. 1 trestního zákoníku, aniž by provedly relevantní důkazy navržené odsouzeným stěžovatelem a aniž by se v odůvodnění napadených rozhodnutí náležitě vypořádaly s protiargumentací stěžovatele, rozhodly v rozporu s judikaturou Ústavního soudu o tzv. opomenutých důkazech a založily nepřezkoumatelnost ústavní stížnosti napadených rozhodnutí, čímž porušily právo stěžovatele na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele P. M., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Jiřice, zastoupeného Mgr. René Gemmelem, advokátem, sídlem Poštovní 39/2, Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. března 2024 č. j. 14 To 94/2024-264 a usnesení Okresního soudu v Nymburce ze dne 1. února 2024 č. j. 1 PP 43/2023-246, za účasti Krajského soudu v Praze a Okresního soudu v Nymburce jako účastníků řízení a Okresního státního zastupitelství v Nymburce jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 19. března 2024 č. j. 14 To 94/2024-264 a usnesením Okresního soudu v Nymburce ze dne 1. února 2024 č. j. 1 PP 43/2023-246 byla porušena práva stěžovatele na řádný proces a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 19. března 2024 č. j. 14 To 94/2024-264 a usnesení Okresního soudu v Nymburce ze dne 1. února 2024 č. j. 1 PP 43/2023-246 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených základních práv a svobod zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a předložených podkladů se podává, že v záhlaví specifikovaným usnesením Okresního soudu v Nymburce (dále jen „okresní soud“) byl podle § 88 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zamítnut návrh stěžovatele na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody v trvání pěti let a šesti měsíců a současně bylo rozhodnuto, že podle § 331 odst. 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, se nepřijímá záruka za dovršení nápravy stěžovatele nabídnutá Sborem Církve adventistů sedmého dne, Praha Strašnice. Uvedený trest odnětí svobody byl stěžovateli uložen rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 13. 1. 2021 sp. zn. 1 T 4/2018 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 4. 2021 sp. zn. 9 To 15/2021 za spáchání zvláště závažného zločinu podvodu podle § 209 odst. 1 a 5 trestního zákoníku, ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku, kterého se (zkráceně uvedeno) dopustil tím, že zcela vědomě využil lehké mentální retardace středního stupně poškozené M. J. (dále jen „poškozená“) s úmyslem získat pro sebe a svoji rodinu majetkový prospěch, kdy uzavřel s poškozenou smlouvu o vytvoření svěřenského fondu, ve kterém byl ustanoven svěřenským správcem a do kterého poškozená vložila svoje nemovitosti a bytové jednotky v celkové hodnotě 24 878 990 Kč s tím, že doba fondu byla stanovena na dobu života poškozené, kdy po zániku fondu měl být veškerý majetek vydán stěžovateli nebo jeho potomkům. Podle učiněných skutkových zjištění začal stěžovatel o majetek poškozené aktivně usilovat po smrti bratra poškozené, jediného do úvahy připadajícího dědice. Mentální postižení poškozené bylo prokazatelně patrné na první pohled, nejednala ze své svobodné vůle a nemohla pochopit význam smlouvy. Byla pod systematickým vlivem stěžovatele, který ji záměrně vytrhl z jejího domovského prostředí a umístil ji do domova seniorů, ačkoli měla zajištěnou péči ve svém domově. Nepravdivě a lživě jí sděloval různé skutečnosti o jejích příbuzných a přátelích, aby ji měl pod svým vlivem a mohl s ní manipulovat, dlouhodobě ji záměrně vystavoval psychické zátěži a útrapám a sám s celou svou rodinou užíval její majetek zcela neomezeně a nekontrolovaně.

3. Nutno dodat, že o žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody bylo v minulosti již rozhodováno, a to usnesením okresního soudu ze dne 8. 12. 2022 č. j. 1 PP 39/2022-49 ve spojení s usnesením Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) ze dne 12. 1. 2023 č. j. 14 To 18/2023-60. Soudy dospěly k závěru, že stěžovatel nesplnil druhou zákonnou podmínku podmíněného propuštění, a to podmínku polepšení. I přes kladné hodnocení stěžovatele ve výkonu trestu považovaly za významné, že stěžovatel není „typickým pachatelem“. Za důležitý aspekt nápravy stěžovatele označily získání náhledu na shora uvedenou trestnou činnost. Stěžovatel však ve své výpovědi svou trestnou činnost bagatelizoval a v zásadě popíral, neprojevil sebemenší známku lítosti nad poškozenou, proto soudy shledaly, že se dosud nenapravit. Proti zmíněným usnesením okresního soudu a krajského soudu podal stěžovatel ústavní stížnost, kterou Ústavní soud usnesením ze dne 14. 11. 2023 sp. zn. II. ÚS 1816/2023 odmítl. Vyslovil souhlas s hodnocením obecných soudů, že ač stěžovatel plní své povinnosti ve výkonu trestu, získává odměny, má dobré pracovní návyky, zajištěné bydlení i práci, takže svou trestnou činnost bagatelizuje a omlouvá. Zdůraznil, že k osobám odsouzených je třeba přistupovat individuálně a že pro stěžovatele, který je inteligentní,

začleněný do své komunity, má stabilní pracovní návyky a rodinné zázemí (což u velké části odsouzených ve výkonu trestu neplatí), splnění uvedených podmínek není zjevně tak náročné, jak může být pro většinu odsouzených, a že je proto v jeho případě třeba vyžadovat, aby skutečně prokázal, že se ve výkonu trestu změnil jeho náhled na trestnou činnost, že došlo k určité vnitřní proměně. Dodal, že obecné soudy musí zvažovat, na kolik absence výslovného doznání skutečně brání závěru o tom, že se odsouzený polepšil, a že o přesně takový případ v projednávané věci jde.

4. V nyní napadeném usnesení okresní soud setrval na svém stanovisku, že stěžovatel stále nesplnil druhou zákonnou podmínku podmíněného propuštění. Opětovně zdůraznil, že nejpodstatnějším aspektem nápravy stěžovatele je náhled na spáchanou trestnou činnost, který v jeho případě zcela absentuje, neboť spáchání trestné činnosti kategoricky popírá, bagatelizuje, vinu svaluje na jiné, tvrdí, že se poškozené pouze snažil pomoci a že nevěděl, že trpí mentální retardací. Uvedené skutečnosti jsou však podle okresního soudu v příkrém rozporu s výsledky provedeného dokazování. Z odsuzujícího rozsudku vyplývá, že stěžovatel se trestné činnosti dopouštěl bezprecedentním a zavrženíhodným způsobem vůči bezbranné osobě ze zjištěných důvodů, a to po řadu let. I když poškozené zaslal omluvný dopis, stále proti ní vede civilněprávní spor, který v současné době projednává Nejvyšší soud (stěžovatel podal dovolání proti rozsudku, kterým bylo určeno, že poškozená je vlastníkem předmětných nemovitostí). Omluvný dopis zasláný poškozené považoval proto okresní soud za čistě účelový a uzavřel, že stěžovatel náhled na spáchanou trestnou činnost dosud nezískal.

5. Stížnost stěžovatele proti usnesení okresního soudu byla napadeným usnesením krajského soudu podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu zamítnuta. Krajský soud mimo jiné poukázal na to, že stěžovatel sice od minulého projednání návrhu na podmíněné propuštění spolupracoval s Probační a mediační službou a poškozené se pokusil omluvit, ale že prokazatelně stále setrává na svém postoji, který jej přivedl ke spáchání trestné činnosti, a ve věci vnitřní proměny u něj nedošlo k žádnému posunu. Ani přes všechny pozitivní kroky stěžovatele tak podle něj nebylo možnost uzavřít, že by se polepšil (napravil) natolik, že by nehrozilo, že by se vytýkaného jednání znovu nedopustil.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti po obsáhlé rekapitulaci dosavadního průběhu trestního řízení namítá, že má za to, že veškerá snaha, kterou ve věznici vyvíjí, je ve vztahu k naplnění podmínek podmíněného propuštění bez efektu. Poukazuje na kladné hodnocení věznice s tím, že žádné lepší hodnocení soudu objektivně nabídnout nelze. Soudy podle něj splnění podmínky nápravy zužují na jeho doznání a přijetí zodpovědnosti za trestnou činnost, za niž byl odsouzen. K tomu poukazuje zejména na nález Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2019 sp. zn. III. ÚS 2204/17 (N 24/92 SbNU 258; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně dostupná na <https://nalus.usoud.cz>), podle kterého odsouzený nemůže být v řízení o podmíněném propuštění nucen k doznání k trestnému činu. Zdůrazňuje, že byť respektuje pravomocný odsuzující rozsudek, tak i nadále trestnou činnost popírá. Za svévolnou považuje úvahu obecných soudů dovozující nedostatek jeho nápravy z toho, že brojil proti rozsudku odvolacího soudu v civilním sporu o určení vlastnického práva dovoláním. Podrobně vysvětluje, že jeho záměrem nebylo upírat právo poškozené na její vlastnictví k nemovitostem, ale že svým postupem sledoval jen nápravu právních závěrů rozhodujících soudů. Nesouhlasí rovněž se závěry soudů, že trestnou činnost bagatelizuje a svaluje vinu na druhé (zejména notářku K. a advokáta V.). Nejde podle něj o to, že by svaloval vinu na jiné, ale o upozornění na významné okolnosti případu. Tvrdí, že chtěl toliko upozornit na to, že skutkový děj probíhal jinak. Ke skutečnosti, že o podaném dovolání v civilním sporu neinformoval pracovníka Probační a mediační služby, uvádí, že tak neučinil proto, že by chtěl danou informaci zatajit, ale z toho důvodu, že podanému dovolání nepřikládal žádný význam. Je přesvědčen, že u něj došlo k vnitřní proměně a sebereflexi zásadní

změnou vnímání jeho jednání a přístupu k poškozené v tom, že se v celé záležitosti neměl vůbec angažovat, resp. že měl důkladněji vnímat zdravotní stav poškozené a vyhodnotit, že mohou být pochybnosti o její způsobilosti činit daná právní jednání. Neangažoval-li by se ve svěřenském fondu a nepřijal-li by funkci svěřenského správce, nemohl by se na majetku poškozené pokusit obohatit. Za svévolný označuje i závěr soudů, že Církev adventistů sedmého dne nemůže poskytnout dostatečnou záruku za dovršení jeho nápravy. Uvedená církev podle jeho mínění neměla žádná objektivní fakta k tomu, aby mu poskytla správný náhled na věc a odvrátila ho od angažovanosti na majetkových dispozicích poškozené a na správě jejího svěřenského fondu. Nyní však již potřebné informace o jednání, za které byl odsouzen, má, může tak jeho dalšímu chování po podmíněném propuštění věnovat dostatečnou pozornost, může na něj pečlivě dohlížet a doporučeními a radami působit na dovršení jeho nápravy.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

7. Ústavní soud si pro posouzení ústavní stížnosti vyžádal soudní spis vedený u okresního soudu pod sp. zn. 1 PP 43/2023 a vyjádření okresního soudu, krajského soudu, Okresního státního zastupitelství v Nymburce (dále jen „okresní státní zastupitelství“) a Krajského státního zastupitelství v Praze (dále jen „krajské státní zastupitelství“).

8. Okresní soud ve vyjádření plně odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí s tím, že stěžovatel v ústavní stížnosti v zásadě opakuje stejné argumenty jako v dříve podané ústavní stížnosti, která byla usnesením Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1816/23 odmítnuta.

9. Krajský soud ve vyjádření, totožně jako ve svém napadeném usnesení, konstatoval, že v projednávané věci je zásadní charakter trestné činnosti, za kterou byl stěžovatel odsouzen. Shrnul, že stěžovatel nebyl nucen k doznání, nýbrž šlo výhradně o zjištění, zda si uvědomuje příčiny spáchání trestné činnosti a důsledky trestné činnosti nejen pro sebe a svou rodinu, ale zejména pro poškozenou. Bez těchto zjištění, která stěžovatel mylně zaměňuje za snahu přinutit jej k doznání, nelze spolehlivě uzavřít, že se stěžovatel polepšil. Závěrem krajský soud dodává, že stěžovateli oba obecné soudy daly určitý návod, jak při další případné žádosti postupovat a o co ji případně doplnit. Má za to, že k porušení ústavních práv stěžovatele nedošlo.

10. Státní zástupce okresního státního zastupitelství Ústavnímu soudu sdělil, že ústavní stížnost stěžovatele považuje za nedůvodnou a navrhuje její odmítnutí.

11. Krajské státní zastupitelství nevyužilo možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti, čímž nastoupila domněnka, že se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení. Ústavní soud proto s ním jako s vedlejším účastníkem dále nejednal.

12. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníků řízení a okresního státního zastupitelství stěžovateli k replice, stěžovatel však práva repliky nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti stěžovatele příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřazen, a nezasahuje

do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí, a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

15. Ústavní soud po posouzení věci shledal, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná, neboť napadenými rozhodnutími byla porušena práva stěžovatele na řádný proces a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

A) obecná východiska

a) k právům na řádný proces a na soudní ochranu a institutu podmíněného propuštění v judikatuře Ústavního soudu

16. Podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, prokázal-li odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, a odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody. Uvedené ustanovení tedy stanoví tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První a objektivně lehce zjištělnou podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu. Druhá a třetí podmínka se vztahují k osobě odsouzeného. Ten má prokázat, že se v důsledku výkonu trestu odnětí svobody polepšil (druhá podmínka) a že v budoucnu povede řádný život (třetí podmínka). Ustanovení § 88 odst. 3 trestního zákoníku přidává k těmto třem základním (obligatorním) podmínkám tři další faktory, které by měl soud vzít v úvahu u osob odsouzených za zločin, tj. zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej.

17. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu neexistuje ústavně zaručené právo na to, aby bylo vyhověno žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Posouzení splnění zákonných podmínek je věcí soudcovské úvahy. Je tedy na obecných soudech, aby zkoumaly a posoudily, zda podmínky pro aplikaci tohoto institutu jsou dány a aby své úvahy v tomto směru přiměřeným způsobem odůvodnily. Ústavní soud zásadně respektuje takové nezávislé rozhodování obecných soudů, nicméně je povolán zasáhnout, vybočuje-li výklad obecných soudů ze zásad spravedlivého procesu [srov. nálezy ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 599/14 (N 194/79 SbNU 207) či ze dne 3. 1. 2017 sp. zn. I. ÚS 2201/16 (N 4/84 SbNU 69)]. Za takový exces lze považovat například rozhodování na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu věci a opření rozhodnutí toliko o informace z doby odsouzení stěžovatele [nálezy ze dne 22. 3. 2001 sp. zn. III. ÚS 611/2000 (N 51/21 SbNU 439)], posouzení zákonné podmínky prognózy vedení řádného života na svobodě na základě minulého chování stěžovatele, respektive okolností vztahujících se k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu [nálezy ze dne 12. 5. 2011 sp. zn. III. ÚS 1735/10 (N 90/61 SbNU 405)] či porušení principu kontradiktornosti řízení a rovnosti zbraní [nálezy ze dne 4. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 2503/16 (N 185/83 SbNU 37)].

18. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je koncipováno jako mimořádný zákonný institut (nálezy sp. zn. III. ÚS 599/14). Mimořádnost podmíněného propuštění ovšem neznamená, že by snad soudy měly možnost libovolného rozhodování či že by se na toto rozhodování nevztahovala povinnost rozhodovat předvídatelně a přesvědčivě. V nálezu ze dne 28. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 482/18 (N 195/91 SbNU 411) Ústavní soud zdůraznil, že mimořádným je institut podmíněného propuštění pouze v tom, že benevolencí

státu odsouzený za určitých podmínek nemusí vykonat uložený trest celý. Mimořádnost daného institutu naopak nespočívá v tom, že by soud měl možnost zamítnout žádost odsouzeného o podmíněné propuštění, naplnil-li odsouzený zákonná kritéria. Z požadavku právního státu vyplývá povinnost obecného soudu odsouzeného podmíněně propustit, splnil-li odsouzený všechny zákonné podmínky.

19. Z pojetí trestu jako sankce, která pokud možno postihuje pachatele jen v nezbytné míře (§ 38 odst. 2 trestního zákoníku), vyplývá, že bylo-li dosud odpykanou částí trestu odnětí svobody již dosaženo nápravy pachatele a ochrany společnosti, je další výkon tohoto trestu nepotřebný a také neodůvodněný. I když soud při ukládání trestu přihlíží k možnosti nápravy pachatele, nelze vždy přesně předvídat, jak se u jednotlivých pachatelů projeví její účinek. Z chování odsouzeného a z jeho postoje k plnění povinností v době výkonu trestu odnětí svobody může být pak patrná taková změna, že k tomu, aby vedl řádný život, již není třeba dalšího výkonu tohoto trestu a že může být propuštěn na svobodu. Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je významným prostředkem k dovršení nápravy a resocializace odsouzeného, a neznamená tedy ukončení tohoto procesu, ale pokračování působení na pachatele v jiných podmínkách (na svobodě) a jinými prostředky než vlastním výkonem nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podmíněné propuštění spolu s postpenitenciární péčí se tak řadí mezi významné prostředky k ochraně společnosti před recidivou [viz již uvedený nálezný sp. zn. I. ÚS 2201/16].

20. Smysl institutu podmíněného propuštění spočívá v motivování odsouzeného, aby svým chováním a plněním svých povinností ve výkonu trestu prokázal polepšení. Bylo-li dosud odpykanou částí trestu již dosaženo účelu trestem sledovaného, je další výkon trestu nepotřebný a také neodůvodněný (nálezný sp. zn. II. ÚS 2503/16). Podmíněné propuštění v sobě navíc obsahuje nástroje pro pokračování procesu resocializace, protože je spojeno se stanovením zkušební doby, eventuálně též s vyslovením dohledu a s uložením přiměřených omezení a povinností (srov. § 89 odst. 2 trestního zákoníku). Hrozící „Damoklův meč“ nařízení výkonu zbytku trestu dále snižuje riziko potenciální recidivy (nálezný sp. zn. III. ÚS 1735/10). Podmíněné propuštění ve správný čas, kdy již byl u odsouzených naplněn účel trestu a ještě nepřevážilo negativní působení vězeňského prostředí a pobytu v něm, tedy napomáhá skutečnému cíli výkonu trestu, jímž je náprava odsouzeného (nálezný sp. zn. I. ÚS 2201/16).

21. Obdobně je účel podmíněného propuštění vyjádřen v odborné literatuře. Smyslem podmíněného propuštění je umožnit opustit brány věznice osobám, které během svého pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody dokázaly analyzovat své protiprávní jednání, sebekriticky se k němu postavit, vyvodit z něj poučení a svým aktivním a kladným přístupem ve výkonu trestu odnětí svobody prokázat své polepšení (VICHÉREK, R. Současné trendy vývoje podmíněného propuštění. *Trestněprávní revue*. 2018, č. 1, str. 6 a násl.). Podmíněné propuštění funguje jako motivační prvek u odsouzeného pachatele, aby se aktivně zapojil ve výkonu trestu do programů zacházení, které by měly mít nejen preventivní účinek z hlediska recidivy, ale též integrující a restorativní účinky (HULMÁKOVÁ, J. Podmíněné propuštění z pohledu aplikační praxe a vybraných evropských právních úprav. *Trestněprávní revue*. 2017, č. 2, str. 27 a násl.).

22. Podmínky podmíněného propuštění je vždy třeba interpretovat tak, že nelze zásadně při rozhodování vyloučit možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, připustil-li zákonodárce obecně možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě konkrétního odsouzeného, neopomíjí se též jeho možný vývoj a nápravu v průběhu výkonu trestu odnětí svobody a další relevantní aktuální informace (nálezný sp. zn. I. ÚS 2201/16).

23. Nelze též pominout souvislost rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného s jeho ústavně zaručenou osobní svobodou. Ta přitom může být z určitého úhlu pohledu

považována za východisko ostatních základních práv a svobod, neboť jejím omezením dochází i k omezení jiných základních práv (srov. náleze ze dne 19. 6. 2018 sp. zn. Pl. ÚS 36/17). Byť tedy Ústavní soud na jedné straně ustáleně připomíná, že samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na soudní ochranu [srov. např. usnesení ze dne 27. 8. 2003 sp. zn. I. ÚS 148/02 (U 19/31 SbNU 327), náleze ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. II. ÚS 2172/14 (N 54/76 SbNU 747) či usnesení ze dne 21. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2435/13], na druhé straně je třeba pamatovat na to, že řádné naplnění všech požadavků spravedlivého procesu při rozhodování o podmíněném propuštění je velmi podstatné právě z hlediska možných důsledků nesprávného rozhodnutí na životní osud konkrétní osoby i její rodiny.

24. Východiskem pro posuzování naplnění podmínek pro podmíněné propuštění je tedy hodnocení, zda došlo ke skutečnému polepšení a k nápravě odsouzeného, neboť právě náprava odsouzeného nejefektivněji vede k ochraně společnosti, tedy k naplnění účelu trestního práva ve společnosti [viz nálezy sp. zn. III. ÚS 1735/10, sp. zn. I. ÚS 2201/16 a sp. zn. II. ÚS 482/18, dále i nálezy ze dne 23. 4. 1998 sp. zn. IV. ÚS 463/97 (N 47/10 SbNU 313) či ze dne 29. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 144/05 (N 166/38 SbNU 327)].

25. Součástí práva na řádný proces a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny je i právo na provedení náležitého dokazování bez opomenutí podstatných důkazů pro rozhodnutí, dále na odůvodnění rozhodnutí soudu a zákaz svévole, které jsou obecně odvoditelné z kautel právního státu, v němž je nepřipustné, aby soud neseznámil jednotlivce s logickým, náležitým a spravedlností odpovídajícím odůvodněním rozhodnutí. Neodůvodní-li obecný soud řádně, přesvědčivě a logicky své rozhodnutí o zamítnutí žádosti na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, poruší jeho právo na řádné soudní řízení zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. V případě, že obecný soud navíc učiní závěr o nenaplnění podmínky očekávání řádného života jen na základě opakovaného páčání trestné činnosti, aniž by zhodnotil všechny konkrétní okolnosti posuzovaného případu a náležitě posoudil potenciální možnost, že se odsouzený polepšil, změnil a napravil, a proto do budoucna od něj bude možno očekávat vedení řádného života, poruší zákaz dvojího přičítání stanovený v čl. 40 odst. 5 Listiny.

b) k podmínce doznání se k trestnému činu, za nějž byl trest odnětí svobody uložen

26. Ústavní soud v již shora zmíněném nálezu sp. zn. III. ÚS 2204/17 judikoval, že přístup odsouzeného k trestné činnosti, pro niž vykonává trest odnětí svobody, z nějž chce být podmíněně propuštěn, je nepochybně jedním z kritérií, k němuž je třeba při rozhodování o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody přihlídnout, avšak že tento závěr vyžaduje určitou korekci. Zdůraznil, že řízení o podmíněném propuštění může být vedeno ještě před uplynutím jedné poloviny promlčecí doby trestného činu, o kterém se vedlo trestní stíhání podle § 279 písm. b) trestního řádu. Požadavek na doznání odsouzeného by jej tak stavěl v takových případech do situace, kdy by svým doznáním za účelem splnění předmětných podmínek riskoval možnou obnovu řízení ve svůj neprospěch. Byl by tak nucen volit mezi možnostmi, že bude taková obnova nařízena a výsledek bude pro něj horší (např. i z hlediska překvalifikování činu na jeden z uvedených ve výčtu § 88 odst. 4 trestního zákoníku), a jistotou, že svého podmíněného propuštění nedosáhne, když tak neučiní. Stejně tak kdyby usiloval o obnovu řízení ve svůj prospěch, třeba i důvodně, byl by zbaven možnosti současně splnit předmětné podmínky, nechtěl-li by si značně zkomplikovat řízení o obnově, neboť byť doznání nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti provést další dokazování v souladu se zásadou zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 trestního řádu), doznání učiněné pro účely podmíněného propuštění by nepochybně značně snižovalo ochotu soudu rozhodujícího o obnově uvěřit, že jsou zde nové skutečnosti ve prospěch odsouzeného, když se tento ke svému trestnému činu doznal.

27. Ze zmíněného nálezu se rovněž podává, že zjistil-li by soud rozhodující o podmíněném propuštění po dokazování provedeném v dostatečném rozsahu a v souladu se všemi relevantními zásadami dokazování, že odsouzený přijal svou vinu se všemi důsledky, ačkoliv není schopen *expressis verbis* toto soudu sdělit, a současně by dospěl k závěru, že jsou splněny předmětné podmínky i ve všech ostatních ohledech, bylo by nepochybně protiústavní odsouzenému dobrodiní podmíněného propuštění odepřít jen proto, že se výslovně nedoznal. V rozporu s čl. 2 odst. 2 Listiny by totiž obecné soudy v opačném případě nutily odsouzené, aby navzdory čl. 2 odst. 3 Listiny činili něco, co jim zákon neukládá, čímž by v konkrétních řízeních odsouzeným žádajícím podmíněné propuštění odepřely v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny soudní ochranu. Ústavní soud dodal, že tento závěr nikterak neznamená, že každý případ, kdy odsouzený odmítne odpovědnost za svou trestnou činnost převzít a obecný soud dospěje k závěru, že se tento nepolepšil, by musel být hodnocen tak, že byl odsouzený nucen k doznání, či dokonce že by nárok na podmíněné propuštění měl být „automatický“. Obecné soudy pouze musí velmi pečlivě po řádně provedeném dokazování zvažovat, nakolik absence výslovného doznání závěru o tom, že obviněný se polepšil, skutečně brání.

28. Ústavní soud proto uzavřel, že jakkoliv je ústavně konformní výklad podmínky „prokázání polepšení se“ podle § 88 odst. 1 trestního zákoníku požadující po obecných soudech, aby zkoumaly postoj odsouzeného ke spáchání trestného činu, za nějž mu byl uložen trest odnětí svobody, z nějž žádá o podmíněné propuštění, naopak ústavně nekonformním by byl takový výklad, který by ztotožňoval zjišťování tohoto postoje či náhledu odsouzeného s jeho doznáním jakožto nepodkročitelnou podmínkou pro závěr, že odsouzený prokázal polepšení se (srov. nález sp. zn. III. ÚS 2204/17).

29. Ústavní soud si je vědom, že mezi pojmem „polepšení se“ a „doznání“ může z obsahového hlediska být úzká souvislost. To však neznamená, že by oba tyto pojmy bylo možno zaměňovat, nebo dokonce ztotožňovat. Je totiž zřejmé, že doznání lze učinit i bez toho, aby se pachatel polepšil, např. je-li přistižen přímo při činu a dozná se jen proto, že zapírat nemá smysl, aniž by však jakkoliv svůj postoj ke své trestné činnosti přehodnotil, případně jen proto, aby formálně splnil požadavky soudu rozhodujícího o jeho podmíněném propuštění (srov. nález sp. zn. III. ÚS 2204/17).

30. Za stěžejní považuje Ústavní soud především to, že doznání je institutem trestního práva procesního, zatímco polepšení se je institutem trestního práva hmotného. Již z toho plyne, že tyto instituty nelze směšovat. Účelem trestního řízení není získat doznání obviněného, jak tomu bylo v době původního nereformovaného inkvizičního trestního řízení, ale zjistit tzv. materiální pravdu, tedy pravdu práva hmotného, což vyjadřuje funkční vztah mezi trestním právem hmotným a procesním [srov. k tomu např. FENYK, Jaroslav. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In: KALVODOVÁ, Věra; FRYŠTÁK, Marek; PROVAZNÍK, Jan (eds.). Trestní právo /stále/ v pohybu. Pocta Vladimíru Kratochvílovi. Brno: Masarykova univerzita, 2018, s. 128]. Účel získat doznání odsouzeného tak nemůže mít ani vykonávací řízení trestní, neboť i to je stále integrální součástí trestního řízení. Ztotožnění požadavku na polepšení se s doznáním tak klade na odsouzené podmínku, kterou platná a účinná hmotněprávní úprava neobsahuje.

31. Obecné soudy rozhodující o podmíněném propuštění mohou tak v rámci posuzování předmětných podmínek s ohledem na všechny relevantní skutkové okolnosti každé konkrétní věci v souladu se zásadami volného hodnocení důkazů, materiální pravdy a zásady vyhledávací zvažovat, zda si odsouzený osvojil kritický náhled na svou trestnou činnost, tuto zavrhl a vnitřně za ni přijal odpovědnost včetně všech jejích následků. Nesmí přitom však požadovat, aby se odsouzený *de facto* ani *de iure* k této trestné činnosti doznal (srov. nález sp. zn. III. ÚS 2204/17).

B) aplikace obecných východisek na nyní posuzovanou věc

32. Stěžejní námitkou v nyní posuzované věci je tvrzení stěžovatele, že rozhodující soudy splnění podmínky nápravy zužují na jeho doznání a přijetí zodpovědnosti za trestnou činnost, za niž byl odsouzen. Je tak třeba odpovědět na otázku, zda rozhodující obecné soudy požadovaly po stěžovateli nepřipustně doznání. Ač v textech napadených rozhodnutí výslovně požadavek na doznání formulován není, Ústavní soud po posouzení věci dospěl k závěru, že postupy zejména okresního soudu, ale i krajského soudu svědčí o tom, že stěžovatel byl, byť nepřímou, k doznání nucen, resp. není příliš zřejmé, co jiného by měl vykonat ve vztahu k získání náhledu na svou trestnou činnost, aby dosáhl podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

33. Z provedeného dokazování vyplynulo, že stěžovatel byl trestán poprvé, patří mezi naprosto bezproblémové odsouzené a má zabezpečené všechny důležité body k vedení řádného života. Bylo zjištěno, že jeho chování ve věznici je vzorné, bez výhrad plní veškeré své povinnosti, resp. ve výkonu trestu splnil téměř maximum, co je možné (získal řadu odměn, je zařazen v první prostupné skupině vnitřní diferenciaci, opakovaně mu byl přerušen trest, je zařazen do oddílu s rozšířenou pastorační péčí atd.), řádně spolupracuje s Probační a mediační službou, poškozené se omluvil, má funkční rodinné zázemí a zajištěné zaměstnání a další výkon trestu odnětí svobody u něj není z těchto hledisek již třeba (viz protokol o veřejném zasedání č. 1. 235 a násl. spisu okresního soudu). I přes jasné a jednoznačně kladné doporučení k propuštění stěžovatele na svobodu, a to jak ze strany Probační a mediační služby Nymburk (dále jen „Probační a mediační služba“), tak i ze strany Věznice Jiřice, kde stěžovatel trest odnětí svobody vykonává, však okresní soud dospěl k závěru, že není namístě žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody vyhovět. Za v podstatě jediný aspekt nápravy stěžovatele označil přitom jeho náhled na spáchanou trestnou činnost, přičemž uzavřel, že ten u stěžovatele absentuje, k čemuž poukázal prakticky pouze na to, že stěžovatel spáchání trestné činnosti popírá, a že i když poškozené zaslal omluvný dopis, stále proti ní vede civilněprávní spor, který v současné době projednává Nejvyšší soud (stěžovatel podal dovolání proti rozsudku, kterým bylo určeno, že poškozená je vlastníkem předmětných nemovitostí).

34. Se závěrem okresního soudu se ztotožnil i krajský soud s tím, že ač snahu stěžovatele maximálně oceňuje, nepovažuje jeho vnitřní proměnu za dostatečnou. Vyjádření stěžovatele podle něj svědčí o tom, že se nad spáchanou trestnou činností stále nezamyslel, bagatelizuje ji, svaluje vinu na jiné osoby a lituje pouze sám sebe.

35. Zamítavé rozhodnutí o žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody tedy rozhodující soudy odůvodnily toliko tím, že je třeba, aby přijal zodpovědnost za spáchaný skutek a jeho následky a aby pochopil, co ho ke spáchání skutku vedlo. Fakticky tak splnění podmínky nápravy stěžovatele zúžily na přijetí jeho zodpovědnosti za spáchanou trestnou činnost. Byť navenek deklarují, že po stěžovateli doznání nepožadují, tak fakticky splnění podmínky nápravy jeho doznáním podmiňují. V odůvodnění rozhodnutí konstatovaly, že vzorné chování ve věznici o nápravě stěžovatele svědčit nemůže, jelikož byl i před nástupem do výkonu trestu slušný člověk, který dodržoval pravidla a plnil své povinnosti, tudíž stejné chování lze od něj očekávat i v rámci výkonu trestu a neosvědčuje jeho vnitřní proměnu. Z takového náhledu soudů však nelze učinit jiný závěr, než že veškerá snaha stěžovatele, kterou ve věznici vyvíjí, je ve vztahu k naplnění podmínek podmíněného propuštění „marná“, což je z ústavního hlediska neakceptovatelné.

36. Měly-li soudy i přes veskrze kladná hodnocení věznice i Probační a mediační služby pochybnosti o nápravě stěžovatele a jeho vnitřní proměně, resp. za stavu, kdy jediným aspektem nápravy stěžovatele byl podle rozhodujících soudů jeho náhled na spáchanou trestnou činnost, měly bezpochyby vyhovět jeho návrhu na doplnění dokazování výslechem P. Z. (zástupce hlavního kaplana Generálního ředitelství vězeňské služby České republiky) a vypracováním

znaleckého posudku k posouzení jeho vnitřní proměny, sebereflexe a náhledu na trestnou činnost. Krajský soud však uvedené důkazní návrhy odmítl s tím, že stěžovatel je měl uplatnit již při veřejném zasedání u okresního soudu před skončením fáze dokazování a že další doplnění dokazování nepovažuje za potřebné a účelné s ohledem na neměnicí se postoj stěžovatele. S takovým závěrem nelze souhlasit, neboť v trestním řízení neplatí zásada koncentrace důkazního řízení. Návrhy na provedení důkazů, jakož i námitky proti nim, lze předkládat v kterémkoli stadiu řízení, tedy i v řízení o stížnosti proti napadenému usnesení okresního soudu [srov. např. náleží pléna Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369, č. 345/2017 Sb.)]. Navíc za situace, když stěžovatel splnil vše, co po něm krajský soud v rámci prvního řízení o podmíněném propuštění požadoval, a jeho polepšení a predikci řádného vedení života osvědčovala doporučující stanoviska věznic i Probační a mediační služby, mohl jen stěží předpokládat, že okresní soud opětovně dospěje k závěru o nenaplnění podmínky polepšení. Jeví se proto jako logické, že návrh na doplnění dokazování výsledkem P. Z. a vypracováním znaleckého posudku ohledně jeho osoby učinil až v rámci řízení stížnostního.

37. Ústavní soud se s postupem krajského soudu ve vztahu ke zmíněným důkazním návrhům stěžovatele neztotožnil a dospěl k závěru, že v posuzované věci krajský soud nedostál povinnosti řádně se s těmito návrhy vypořádat. S ohledem na okolnosti případu krajský soud konstatovanou nadbytečnost navrhovaných důkazů odůvodnil zcela nekonkrétně, a tudíž nedostatečně.

38. Stejně tak nelze akceptovat závěr rozhodujících soudů, že o postoji stěžovatele (resp. že nedošlo k jeho vnitřní proměně k lepšímu) významně svědčí i skutečnost, že nijak neinformoval J. J., vedoucího střediska Probační a mediační služby v Nymburce, o probíhajícím dovolacím řízení v civilním sporu s poškozenou. J. J. u veřejného zasedání připustil, že vědomost dané skutečnosti by měla na stanovisko Probační a mediační služby zásadní vliv, nedokáže však říct, zda pozitivní či negativní. Z protokolu o veřejném zasedání u okresního soudu (viz č. l. 235 a násl. spisu okresního soudu) plyne, že J. J. k dotazu soudu, zda by pro jeho hodnocení bylo potřebné, aby se seznámil s obsahem dovolací argumentace stěžovatele v civilním sporu, odpověděl (ve zkratce), že tyto informace by pro něj byly důležité, přičemž pokud by skutečně vyšlo najevo, že stěžovatel v civilním řízení o předmětný majetek usiluje, vedl by ho k tomu, že podávat za takové situace žádost o podmíněné propuštění je nesmysl. Zdůraznil však, že žádnou takovou informaci neměl, a tudíž není v uvedeném stanovisku jakkoli zahrnuta.

39. Vyplývalo-li z výpovědi J. J., že vědomost ohledně obsahu dovolací argumentace stěžovatele v civilním sporu s poškozenou by měla na jeho stanovisko zásadní vliv, bylo povinností rozhodujících soudů J. J. s danou dovolací argumentací, popř. s předmětnými rozhodnutími civilních soudů, seznámit, aby mohl zaujmout ve stanovisku Probační a mediační služby konečné stanovisko. K ničemu takovému však z jejich strany nedošlo a naopak v neprospěch stěžovatele obecné soudy argumentují tím, že i když poškozené zaslal omluvný dopis, stále proti ní vede civilněprávní spor, který v současné době projednává Nejvyšší soud, neboť stěžovatel podal dovolání proti rozsudku, kterým bylo určeno, že poškozená je vlastníkem předmětných nemovitostí. I tato argumentace obecných soudů, když se náležitě nevypořádaly s protiargumentací stěžovatele, svědčí o nutnosti doplnění stanoviska Probační a mediační služby. V důsledku toho je postup obecných soudů, které nedoplnily dokazování výsledkem P. Z., vypracováním znaleckého posudku z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, k posouzení jeho vnitřní proměny, sebereflexe a náhledu na trestnou činnost a doplněním stanoviska Probační a mediační služby v rozporu s judikaturou Ústavního soudu o tzv. opomenutých důkazech, kterými se rozumí důkazy, jimiž se soud bez adekvátního odůvodnění nezabýval, resp. je neprovedl, aniž by proto měl náležitý důvod v souladu se zákonem, a proto typicky zakládají nejen nepřezkoumatelnost vydaného rozhodnutí, nýbrž

i jeho neústavnost [viz např. nálezy ze dne 16. 2. 1995 sp. zn. III. ÚS 61/94 (N 10/3 SbNU 51), ze dne 10. 4. 2001 sp. zn. II. ÚS 663/2000 (N 57/22 SbNU 19), ze dne 8. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 413/02 (N 4/29 SbNU 25), ze dne 11. 11. 2003 sp. zn. II. ÚS 182/02 (N 130/31 SbNU 165), ze dne 18. 11. 2014 sp. zn. II. ÚS 2154/14 (N 211/75 SbNU 365), ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 1414/16 (N 138/82 SbNU 215), ze dne 27. 2. 2018 sp. zn. II. ÚS 2545/17 (N 36/88 SbNU 499) a další].

40. Nelze pomíjet, že stěžovatel v průběhu řízení mimo jiné vypověděl, že kdyby se mohl vrátit do roku 2015 s tím, co ví dnes, tak by se neangažoval ve svěřenském fondu a nepřijal by funkci svěřenského správce. Upozorňoval by na problémy, ale rozhodně by se do žádného problému nemíchal. Netušil, do čeho se může dostat. Nepopírá svou chybu, ale nesouhlasí s tím, že by spáchal trestný čin. Paní J. miloval jako svou babičku a matku současně. Nemohl by dál žít s vědomím, že odmítl pomoci člověku, má velice citlivé svědomí. Neměl potřebu se obohatit. Je duchovně smýšlející člověk, nepotřebuje být materiálně na výši, nebo mít víc než je potřeba, vždy víc dával, než dostával. Paní J. se nebála, nekontroloval ji, nekontroloval, s kým se baví, pouze když někam šla, tak chtěli vědět, kde případně je (str. 3 napadeného usnesení okresního soudu). V závěrečném návrhu u veřejného zasedání okresního soudu pak krom jiného uvedl, že chce zopakovat svou hlubokou lítost nad tím, co se stalo, podotkl, že to bylo opravdu jedinečné pochybení, a nebyl tak účel ani záměr někoho podvést, někoho okrást či někomu ublížit (viz č. 1. 244 spisu okresního soudu).

41. Z uvedených vyjádření plyne, že do určité míry stěžovatel deklaroval, že svou odpovědnost přijímá. Rozhodující soudy se však tímto jeho částečným připuštěním viny vůbec nezabývaly. Nehodnotily je tedy v kontextu dalších relevantních okolností a neuvedly ani, co jiného kromě plného doznání měl stěžovatel ohledně sebekritického náhledu na svou trestnou činnost přesně učinit, aby soudy přesvědčil o tom, že svého činu skutečně lituje (srov. shora citovaný nálezný sp. zn. II. ÚS 482/18).

42. Na základě popsanych skutečností Ústavní soud dospěl k závěru, že byť obecné soudy navenek deklarují, že po stěžovateli nepožadují doznání, fakticky splnění podmínky nápravy jeho doznáním podmiňují. Jinak řečeno z odůvodnění napadených rozhodnutí nevyplývá, že by soudy považovaly podmínku polepšení se stěžovatele za naplnitelnou čímkoliv jiným než jeho doznáním, neboť jen tak by podle nich získal náhled na svou trestnou činnost. Tím porušily jednak povinnost náležitě a přesvědčivě odůvodnit svá rozhodnutí v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny, jednak právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

43. Namítá-li stěžovatel, že postupem okresního soudu došlo k nepřípustnému porušení zákazu dvojího přičítání, odporujícímu principu *ne bis in idem* podle čl. 40 odst. 5 Listiny, neboť závěr o nenaplnění podmínky jeho polepšení založil na okolnostech či důvodech, které hrály roli již dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody (tj. že se trestné činnosti dopouštěl po řadu let vůči bezbranné osobě ze zjištěných důvodů, bezprecedentním a zavrženímhodným způsobem, že na jeho trestné činnosti participovala celá jeho rodina, že se neštilil falešně osočit z trestné činnosti jiné osoby a vyhrožovat svědkům atd.), této námitce Ústavní soud nepřisvědčil. Není totiž pravda, že by okresní soud svůj závěr o nenaplnění podmínky polepšení založil primárně, či takřka výlučně, na okolnostech či důvodech, které hrály roli již dříve při uložení samotného trestu odnětí svobody, jak je judikaturou k porušení čl. 40 odst. 5 Listiny vyžadováno (srov. např. nálezný sp. zn. II. ÚS 482/18). Dané pochybení okresního soudu ostatně do jisté míry napravil krajský soud, který uvedenou argumentaci okresního soudu označil za zjednodušující.

VI. Závěr

44. Vycházely-li okresní soud a krajský soud při svém rozhodnutí z toho, že absence doznání stěžovatele, resp. v návaznosti na to získání náhledu na jeho trestnou činnost, brání

splnění podmínky polepšení podle § 88 odst. 1 trestního zákoníku, jde o aplikaci tohoto ustanovení v rozporu se stěžovatelovým právem na soudní ochranu zaručeným v čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť pouhé odepření doznat se k činu samo o sobě splnění této podmínky nevylučuje. Postup obecných soudů při opomenutí shora uvedených důkazů a nesplnění povinnosti náležitě a přesvědčivě odůvodnit svá rozhodnutí porušuje právo stěžovatele na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

45. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyslovil porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadená rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu zrušil.

46. Tímto nálezelem Ústavní soud nijak nepředjímá, jak mají příslušné soudy v novém řízení rozhodnout. Jejich povinností však bude v souladu se zásadou zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 věta první trestního řádu), zásadou volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu) a zásadou vyhledávací (§ 2 odst. 5 věta třetí a čtvrtá trestního řádu) vyhodnotit, do jaké míry stěžovatel na trestný čin, za nějž byl odsouzen, získal kritický náhled a v souvislosti s tím, jak výkon trestu odnětí svobody u stěžovatele plní či neplní svůj účel, zda je splněna podmínka „polepšení“ a v konečném důsledku jsou splněny i další podmínky pro jeho podmíněné propuštění podle § 88 odst. 1 trestního zákoníku.

47. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 151**Pochybení soudů zabývat se z úřední povinnosti aplikací § 113 odst. 2
zákona o spotřebitelském úvěru
(sp. zn. III. ÚS 679/24 ze dne 1. srpna 2024)**

Podle § 113 odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru platí, že je-li k zajištění spotřebitelského úvěru užitá nemovitá věc nebo věcné právo k nemovité věci, může mít toto zajištění pouze formu zástavního práva; k jiným ujednáním, jejichž účelem je zajištění spotřebitelského úvěru, se nepřihlíží. S ohledem na smysl a účel zákona o spotřebitelském úvěru nelze při jeho aplikaci, resp. při aplikaci § 113 odst. 2, činit rozdíl mezi tím, zda je poskytováno zajištění nemovitostí či právem k nemovitosti či je předmětem zajištění družstevní podíl v bytovém družstvu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky Jarmily Pachmanové, zastoupené JUDr. Šárkou Veskovou, advokátkou, se sídlem Brněnská 300/31, Hradec Králové, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. prosince 2023 č. j. 26 Cdo 533/2023-158, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2022 č. j. 11 Co 274/2022-140 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 6. června 2022 č. j. 33 C 10/2022-118, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníků řízení a Josefa Holomka, zastoupeného Mgr. Petrem Beránkem, advokátem, se sídlem Radošovická 1331/2, Praha 10 – Strašnice, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. prosince 2023 č. j. 26 Cdo 533/2023-158, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 16. listopadu 2022 č. j. 11 Co 274/2022-140 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 6. června 2022 č. j. 33 C 10/2022-118 bylo porušeno právo stěžovatelky zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 11 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena základní práva (svobody) zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 Úmluvy

o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 33 C 10/2022 vyplývá, že obvodní soud ústavní stížností napadeným rozsudkem uložil stěžovatelce jako žalované povinnost vyklidit specifikovanou bytovou jednotku a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Vyšel přitom ze zjištění, že stěžovatelka byla členkou příslušného bytového družstva a byla též nájemkyní předmětného bytu. Společnost Gorstello, a. s. (dále jen „společnost Gorstello“), Martin Pachman jako syn stěžovatelky a stěžovatelka podepsali dne 9. 1. 2019 dohodu o narovnání (srov. č. 1. 39), v níž syn stěžovatelky a stěžovatelka jako dlužníci uznali dluh syna stěžovatelky vůči společnosti Gorstello v částce 489 885 Kč vzniklý na základě smlouvy o zápůjčce ze dne 24. 3. 2017 s tím, že stěžovatelka k dluhu přistupuje a stává se dlužníkem vedle svého syna. Dále se v dohodě stěžovatelka a její syn zavázali uvedený dluh splatit do jednoho roku. Za účelem zajištění splnění dluhu byl družstevní podíl stěžovatelky v bytovém družstvu převeden na společnost Gorstello a stěžovatelka v něm dále bydlela na základě podnájemní smlouvy. Bylo sjednáno, že nebude-li dluh do jednoho roku uhrazen, zůstane družstevní podíl ve vlastnictví společnosti Gorstello za cenu, která se rovná nesplacené výši dluhu. Podpis stěžovatelky na dohodě byl úředně ověřen. Uvedená společnost podle stěžovatelky na ni nevyvíjela žádný nátlak. Poté, co dluh nebyl uhrazen, společnost Gorstello převedla družstevní podíl na vedlejšího účastníka (žalobce v řízení o vyklizení bytu, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí). Obvodní soud konstatoval, že podnájem bytu skončil stěžovatelce nejpozději ke dni 9. 1. 2022.

3. Na základě těchto zjištění obvodní soud mimo jiné konstatoval, že ujednání z dohod uzavřených mezi stěžovatelkou, jejím synem a společností Gorstello neobsahují hodnověrné ocenění převáděného družstevního podílu, jelikož cena za převod družstevního podílu spojeného s nájmem bytu zcela jistě podstatně převyšovala dlužnou částku půl milionu korun. Podle obvodního soudu zákonodárce nemínil automaticky prohlásit zajišťovací převod práva za neplatný, nastane-li uvedený nepoměr jako i v nyní posuzované věci. Ujednání o ceně za převod družstevního podílu pro případ neuhrazení dluhu nijak stěžovatelce nebránilo v uplatnění jejího práva podle § 2044 odst. 2 občanského zákoníku. Obvodní soud nepovažoval za přílehavou obranu ve smyslu § 1810 a násl. občanského zákoníku, ani podle ustanovení zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru (dále jen „zákon o spotřebitelském úvěru“). Nepřípadný byl podle obvodního soudu rovněž odkaz stěžovatelky na eventuální rozpor dohody o narovnání s dobrými mravy. Obvodní soud také nezjistil, že by společnost Gorstello zneužívala tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti stěžovatelky. Obvodní soud zejména zdůraznil, že převod družstevního podílu měl charakter zajišťovací, stěžovatelka i její syn měli 1 rok na splacení dluhu, přičemž stěžovatelka situaci nijak neřešila. Stěžovatelce podnájemní právo k bytu skončilo a stěžovatelka nemá žádný právní důvod k užívání bytu. Vedlejšímu účastníkovi jako žalobci tedy svědčí ochrana spočívající v požadavku na vyklizení.

4. K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) ústavní stížností napadeným rozsudkem rozhodnutí obvodního soudu potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Zcela se přitom ztotožnil se skutkovými i právními závěry obvodního soudu.

5. Následné dovolání stěžovatelky bylo ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto a bylo rozhodnuto o náhradě nákladů dovolacího řízení. Stěžovatelka podle Nejvyššího soudu ve svém dovolání neformulovala žádnou právní otázku hmotného nebo procesního práva, která by mohla založit jeho přípustnost. Takovou otázkou nemohlo být ani posouzení údajné významné nerovnováhy práv a povinností mezi podnikatelem a spotřebitelem při uzavírání smlouvy o zajišťovacím převodu práva, a to právě s přihlédnutím k § 2044 odst. 2 občanského zákoníku. Soudy uvedené zákonné ustanovení

podle Nejvyššího soudu vyložily zcela správně, neboť toto ustanovení navíc (ani v případě stěžovatelky) přímo nesouvisí s právní úpravou spotřebitelských smluv ve smyslu občanského zákoníku. Přípustnost stěžovatelčina dovolání nemohla podle Nejvyššího soudu založit ani otázka, zda smlouva o převodu družstevního podílu ve stěžovatelčině věci byla lichevní. Pro posouzení, zda se v konkrétním případě jedná o smlouvu lichevní, totiž podle Nejvyššího soudu nepostačuje pouhé poměrování hodnot jednotlivých plnění. Je naopak zapotřebí přihlídnout k dalším okolnostem případu a dohoda o narovnání uzavřená mezi stěžovatelkou, jejím synem a společností Gorstello lichevní charakter nemá. K tomu Nejvyšší soud doplnil, že stěžovatelka opak dovozuje částečně z jiných skutkových okolností, než ze kterých vycházel sám městský soud. Skutková zjištění ovšem v rámci dovolání zpochybňovat nelze. Dovolání, pokud jde o výrok městského soudu o náhradě nákladů řízení, posoudil Nejvyšší soud jako ze zákona nepřipustné.

II. Argumentace stěžovatelky

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka nejprve poukazuje na to, že cena za převod družstevního podílu se podle článku IV dohody má rovnat nesplacené výši dluhu a bude započtena na jeho úhradu. Společnost Gorstello jí obývanou bytovou jednotku na vedlejšího účastníka převedla za cenu 690 000 Kč. Převod družstevního podílu na společnost Gorstello ve svém důsledku znamená porušení dobrých mravů a narušení veřejného pořádku, neboť cílem uvedené společnosti bylo získat do dispozice předmět zajištění o několikamilionové hodnotě za co nejnižší kupní cenu. Společnost Gorstello se dopustila lichvy, zneužila tísně (nezkušenosti) stěžovatelky a jejího syna. Nejvyšší soud pochybil, pokud se odmítl zabývat jí formulovanými otázkami. Pokud obecné soudy v dané souvislosti odkazují na ustanovení § 2044 odst. 2 občanského zákoníku, přehlížejí, že nerovnováhu vztahu mezi stěžovatelkou a společností Gorstello bylo nutno posuzovat již k okamžiku uzavření smlouvy. Stěžovatelka se nadto domnívá, že pokud bylo sjednáno, že cena za družstevní podíl se rovná nesplacené výši dluhu, došlo tím k faktické eliminaci mechanismu eventuálního dorovnání zakotveného právě v § 2044 odst. 2 občanského zákoníku. Toto ustanovení má sice dispozitivní povahu a smluvní strany se od něj mohou odchýlit, avšak odchýlná úprava nemůže být v neprospěch spotřebitelů či jiné slabší strany. Dále stěžovatelka poukazuje na nespravedlnost spočívající v tom, že podíl v bytovém družstvu by uvedeně společnosti zůstal i tehdy, pokud by dluh ze strany stěžovatelky nebo jejího syna nebyl splacen byť jen o jednu korunu. Dohodu o narovnání uzavřenou mezi ní, jejím synem a společností Gorstello lze považovat ve svém důsledku za smlouvu o spotřebitelském úvěru. Zajištění spotřebitelského úvěru musí být úměrné hodnotě zajišťované pohledávky a je-li k zajištění spotřebitelského úvěru užitá nemovitá věc nebo věcné právo k nemovitosti, může mít toto zajištění pouze formu zástavního práva a k jiným ujednáním se podle zákona nepřihlíží. Otázka přiměřenosti smluvního ujednání mezi povinnostmi a právy stěžovatelky a uvedené společnosti je posuzována obecnými soudy nesprávně. Pokud Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí konstatoval, že § 2044 odst. 2 občanského zákoníku nemůže přímo souviset s ochranou určenou pro spotřebitelské smlouvy, tento svůj závěr náležitě neodůvodnil. Společnosti Gorstello podle stěžovatelky nic nebránilo v tom, aby si pohledávku vůči jejímu synovi zajistila jakýmkoliv jiným způsobem.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka před jejím podáním vyčerpala veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

8. Soudkyně zpravodajka podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslala ústavní stížnost účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi řízení k vyjádření.

9. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zejména zdůraznil, že dovoláním stěžovatelky byly nastoleny otázky, které již v minulosti vyřešil a neshledal důvod se od takového řešení odchýlit. Zdůraznil, že stěžovatelka přistoupila k dluhu svého syna a zavázala se zaplatit společně a nerozdílně s ním jeho dluh. Doba splatnosti dluhu nebyla nepřiměřeně krátká, na straně stěžovatelky nelze dovodit tíseň, samotný nepoměr výše hodnoty práva s výší zajišťovaného dluhu sám o sobě neznamena významnou nerovnováhu v neprospěch spotřebitele ve smyslu § 1813 občanského zákoníku.

10. Městský soud v rámci svého vyjádření v ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

11. Obvodní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka v rámci ní jen opakuje argumenty, které již uplatnila v řízení před obecnými soudy; s nimiž se náležitě vypořádal.

12. Podle vedlejšího účastníka řízení jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí náležitě odůvodněna a vedlejší účastník řízení je považuje za ústavně konformní. Způsob, jakým obecné soudy posoudily oprávněnost žaloby o vyklizení bytu, je podle vedlejšího účastníka řízení v souladu s příslušnými procesními předpisy. Argumentace stěžovatelky v ústavní stížnosti na tom podle vedlejšího účastníka řízení nemůže ničeho změnit.

13. Stěžovatelka v replice k vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení opakovala již vznesenou argumentaci a trvala na svém stanovisku.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že jeho základním úkolem podle čl. 83 Ústavy je ochrana ústavnosti. Ve své činnosti musí respektovat jeden ze základních principů právního státu, dle něhož lze státní moc uplatňovat jen v případech a mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny). Ústavní soud není vrcholem soustavy soudů (čl. 91 Ústavy), a proto mu ani nepřísluší přehodnocovat hodnocení dokazování provedené obecnými soudy, nejsou-li jimi porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

15. Podle Ústavního soudu je jednou z funkcí Ústavy, zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, její „prostupování“ celým právním řádem včetně oblastí práva soukromého. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu, nýbrž i v povinnosti orgánů veřejné moci interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod, což pro soudy výslovně vyplývá již z čl. 4 Ústavy [srov. např. náleze ze dne 31. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 1287/14 (N 159/78 SbNU 401); rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze pomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ale v němž je třeba vždy nalézat i principy uznávané demokratickými právními státy [srov. např. náleze ze dne 7. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 523/07 (N 113/53 SbNU 409) a náleze ze dne 16. 11. 2010 sp. zn. II. ÚS 1648/10 (N 226/59 SbNU 299)]. V procesu, kterým se interpretuje a aplikuje právo, tak musí být vždy přítomna spravedlnost [srov. náleze ze dne 16. 10. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 16/12 (N 174/67 SbNU 115; 369/2012 Sb.), bod 30].

16. V posuzované věci – jak vyplývá i z výše provedené rekapitulace – šlo přitom o to, že stěžovatelka přistoupila jako dlužník ke smlouvě o zápůjčce uzavřené původně mezi jejím synem a společností Gorstello. V řízení před soudy přitom nebylo zpochybněno, že uvedená smlouva o zápůjčce je v podstatě smlouvou o spotřebitelském úvěru ve smyslu § 2 odst. 1

zákonu o spotřebitelském úvěru s tím, že poskytovatelem finančních prostředků byla společnost Gorstello (bez ohledu na to, zda k takové činnosti měla příslušná oprávnění či nikoli – srov. k tomu např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 9. 2007 č. j. 5 Afs 148/2006-50; rozhodnutí Nejvyššího správního soudu jsou dostupná pod <https://vyhledavac.nssoud.cz>). Spotřebiteli byli syn stěžovatelky a posléze také stěžovatelka. Obecné soudy v dané věci nezpochybňovaly závěr stěžovatelky, že je vůči společnosti Gorstello spotřebitelem. Dospěly k závěru, že v jejím případě nedošlo k porušení žádné v její prospěch využitelné ochrany. Rovněž podle Ústavního soudu lze konstatovat, že stěžovatelka byla vůči společnosti Gorstello v pozici spotřebitele.

17. Ústavní soud se v minulosti opakovaně zabýval ochranou slabší smluvní strany a v jeho judikatuře již byla shledána principem ústavněprávního významu, jímž se orgány veřejné moci mají v aplikační praxi povinnost řídit. Tento princip je obzvláště akcentován v oblasti právních vztahů specifického charakteru jako jsou spotřebitelské smlouvy, vztahy vyplývající z pracovního, směnečného či nájemního práva apod. [srov. např. nálezy ze dne 1. 11. 2011 sp. zn. II. ÚS 2164/10 (N 187/63 SbNU 171), usnesení ze dne 19. 3. 2013 sp. zn. III. ÚS 3436/12, dále např. nálezy ze dne 11. 11. 2013 sp. zn. I. ÚS 3512/11 (N 183/71 SbNU 201), ze dne 24. 10. 2013 sp. zn. III. ÚS 562/12 (N 179/71 SbNU 153) a ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. II. ÚS 1774/14 (N 221/75 SbNU 485)]. Cílem je nahradit formální rovnost smluvních stran rovností materiální.

18. V minulosti se Ústavní soud problematikou ochrany práv spotřebitelů zabýval zejména v kontextu mezi autonomie vůle a smluvní volnosti a vzájemného vyvažování principu *pacta sunt servanda* a principu ochrany slabší smluvní strany. V tomto případě však jde o výklad a aplikaci zákonných ustanovení určených (nejen) k ochraně spotřebitele jako slabší strany. Konkrétně jde o aplikaci zákona o spotřebitelském úvěru, a to ustanovení § 113 odst. 2 zákona o spořitelenském úvěru, které zmiňuje v odůvodnění svého rozhodnutí jak obvodní soud, tak na něj výslovně odkazuje stěžovatelka například v rámci svého dovolání. Podle uvedeného ustanovení platí: „Je-li k zajištění spotřebitelského úvěru užitá nemovitá věc nebo věcné právo k nemovité věci, může mít toto zajištění pouze formu zástavního práva; k jiným ujednáním, jejichž účelem je zajištění spotřebitelského úvěru, se nepřihlíží.“

19. Stěžovatelka k zajištění formou zajišťovacího převodu práva použila svůj podíl v bytovém družstvu a nikoliv tedy nemovitou věc v pravém slova smyslu. Je tedy otázkou, zda lze citované ustanovení zákona o spotřebitelském úvěru na situaci stěžovatelky vztáhnout. Podle Ústavního soudu nelze vycházet čistě z textu daného předpisu, ale je třeba výklad daného ustanovení posoudit z hlediska jeho smyslu, účelu a funkce, resp. smyslu, účelu a funkce zákona o spotřebitelském úvěru jako takovém. Zákon o spotřebitelském úvěru transponuje zejména Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU ze dne 4. února 2014 o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení a o změně směrnic 2008/48/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010, která je jedním z opatření přijatých v souvislosti s neodpovědným poskytováním a přijímáním úvěrů (dále jen „směrnice 2014/17/EU“). Jeho cílem, smyslem a účelem, stejně tak jako cílem, smyslem a účelem uvedené směrnice je zajistit spotřebitelům vysokou úroveň ochrany při podpoře rozvoje transparentního a efektivního trhu s úvěry, v němž budou mít spotřebitelé důvěru. Jedním z prostředků dosažení vytčených cílů navržené úpravy je zachování možnosti spotřebitele si podržet práva k nemovitosti při zajištění úvěru nemovitostí. V tomto kontextu je kladen důraz na to, že jde o nemovitost určenou k bydlení. Cílem a účelem úpravy je rovněž zavést dostatečná kompenzační opatření tak, aby byla zajištěna ochrana minimálních životních podmínek spotřebitele a za zajištěnou nemovitost byla v rámci realizace zástavy dosažena co nejlepší dosažitelná cena. V této souvislosti je třeba zdůraznit rovněž potenciálně vážné sociální a hospodářské celospolečenské důsledky, kterým má uvedená úprava bránit a na něž upozorňuje rovněž bod 3 Preambule směrnice 2014/17/EU.

20. Ustanovení § 113 odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru tyto cíle jednoznačně naplňuje. Při zajištění úvěru nemovitostí přikazuje výhradně formu zástavního práva, u něhož si spotřebitel ponechává vlastnické právo a pro něhož ostatní právní předpisy (např. občanský zákoník, exekuční řád) zajišťují maximální možný výnos při realizaci zástavy. Ustanovení brání tomu, aby slabší strana smluvního vztahu (byť v důsledku vlastní nerozváženosti) byla připravena o majetek značné hodnoty sloužící k bydlení, a to aniž by získala finanční prostředky přesahující dlužnou částku ze spotřebitelského úvěru, které bude mít při ztrátě bydlení k dispozici.

21. S družstevním podílem v bytovém družstvu se pojí právo užívat družstevní byt. Bytové družstvo může být založeno a může existovat výhradně za účelem zajišťování bytových potřeb svých členů. Bytové družstvo nesmí vyvíjet podnikatelskou činnost a je ve svých aktivitách omezeno tak, aby byla zajištěna ochrana bydlení jeho členům (srov. k tomu § 729 a násl. zákona č. 90/2012, o obchodních korporacích). Podle Ústavního soudu zde není žádný rozdíl mezi tím, zda spotřebitel dává k zajištění formou zajišťovacího převodu práva své bydlení družstevní (svůj podíl v bytovém družstvu) či bydlení, jehož je přímým vlastníkem. V obou případech přichází okamžikem zajištění o vlastnické právo (k nemovitosti či družstevnímu podílu), prostřednictvím něhož realizuje (může realizovat) svou potřebu bydlení a v obou případech by se mu nemuselo dostat finanční kompenzace hodnoty bydlení v rozsahu, v jakém tato hodnota přesahuje výši dluhu ze spotřebitelského úvěru. Stěžovatelka v této souvislosti případně poukazuje na to, že byť by zůstala dlužit jen jednu korunu, o svůj družstevní podíl by přišla bez jakékoliv další kompenzace. Situace by byla stejná, pokud by smlouva o zajišťovacím převodu práva byla koncipována stejně, avšak předmětem převodu by bylo její vlastnické právo k nemovitosti. S ohledem na výše popsané cíle, smysl a účel úpravy zákona o spotřebitelském úvěru proto nelze podle Ústavního soudu při jeho aplikaci, resp. při aplikaci § 113 odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru, činit rozdíl mezi tím, zda je poskytováno zajištění nemovitostí či právem k nemovitosti či je předmětem zajištění družstevní podíl v bytovém družstvu.

22. Nejvyšší soud ve své judikatuře [srov. k tomu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2021 sp. zn. 27 Cdo 2711/2019 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2018 sp. zn. 27 Cdo 5168/2017; rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná pod <https://www.nsoud.cz>] uzavírá, že při vypořádání bývalého člena družstva se musí vycházet mimo jiné z toho, že podíl v bytovém družstvu představuje plnohodnotnou alternativu k vlastnictví bytové jednotky. Rovněž z tohoto pohledu není podle Ústavního soudu rozumného důvodu, aby se takový závěr uplatnil při vypořádání (bývalého) člena družstva a neuplatnil se ve vztahu k ochraně zájmů spotřebitele, který v takové bytové jednotce žije. Přehlížet v daném kontextu rovněž podle Ústavního soudu nelze ani eventuální transformaci podílu v bytovém družstvu na bytovou jednotku (při dodržení zákonem předvídaného procesu), která může být jako věc předmětem vlastnického práva.

23. S ohledem na výše uvedené je podle Ústavního soudu třeba úpravu § 113 odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru vztáhnout i na situace, kdy je předmětem zajištění nejen nemovitost jako taková, ale rovněž podíl v bytovém družstvu. Pokyn zákonodárce nepřihlížet ke zneužívajícímu ujednání – kterým je ve smyslu § 113 odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru mj. ujednání o zajištění závazku nemovitou věcí jinak než formou zástavního práva – komentářová literatura [srov. např. HULMÁK, Milan. § 1815 (Neúčinnost nepřiměřeného ujednání). In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 475] vysvětluje tak, že je to v konkrétním případě soud, kdo sám z úřední povinnosti musí zhodnotit, zda je konkrétní ujednání obsažené ve smlouvě nepřiměřené, a pokud dospěje ke kladné odpovědi na danou otázku, k takovému ujednání nepřihlíží. Prakticky to znamená, že jde o ujednání zdánlivé; pokud na základě takového ujednání již bylo plněno, může být takové plnění hodnoceno jako bezdůvodné obohacení.

24. Obecné soudy podle Ústavního soudu pochybily, pokud se nezabývaly aplikací § 113 odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru na danou situaci a při posouzení nároků vedlejšího účastníka řízení z uzavřené smlouvy o zajišťovacím převodu družstevního podílu a práv a povinností stěžovatelky toto ustanovení ignorovaly. Soudy byly povinny k tomuto ustanovení přihlížet z úřední povinnosti, této otázce se však dostatečně nevěnovaly, a to i přesto, že stěžovatelka se aplikace tohoto ustanovení a vztažení důsledků jeho použití na posuzovanou věc opakovaně domáhala.

25. S ohledem na všechny uvedené důvody tedy Ústavní soud přistoupil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení ústavní stížností napadených rozhodnutí, neboť jsou rozporné s čl. 36 odst. 1 Listiny, s čl. 6 odst. 1 Úmluvy, s čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě; obecné soudy porušily právo stěžovatelky na spravedlivý proces, soudní ochranu a ochranu vlastnictví z důvodů naznačených shora. Uvedeným způsobem – tedy zrušením rozhodnutí – Ústavní soud rozhodl bez přítomnosti účastníků a bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 152**Nesprávné použití tarifní hodnoty pro výpočet odměny advokáta v případě nemajetkové újmy na osobnostních právech (bolestné a ztížení společenského uplatnění)
(sp. zn. I. ÚS 3362/22 ze dne 7. srpna 2024)**

Je-li předmětem řízení náhrada nemajetkové újmy na zdraví (odčinění bolesti a ztížení společenského uplatnění), která byla za účinnosti občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. považována za škodu (majetkovou újmu), je při určení výše náhrady nákladů řízení třeba postupovat i za účinnosti občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. podle § 8 odst. 1 vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a nikoliv z tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 písm. a) téhož předpisu jako u jiných náhrad nemajetkové újmy na osobnostních právech. Opačný postup může znamenat porušení ústavně zaručených práv na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky M. K., zastoupené Mgr. Magdalenou Dvořákovou Cilínkovou, advokátkou, sídlem Bolzanova 1615/1, Praha 1, proti výrokům II a IV rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 19 Co 95/2022-379 ze dne 15. 9. 2022, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové jako účastníka řízení, takto:

I. V řízení o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. I. ÚS 3362/22 se pokračuje.

II. Výroky II a IV rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 19 Co 95/2022-379 ze dne 15. 9. 2022 byla porušena práva stěžovatelky na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a proto se uvedené výroky ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci a shrnutí řízení před obecnými soudy**

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení nákladových výroků II a IV v záhlaví uvedeného rozsudku; tvrdí, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva podle čl. 26 odst. 1 a 3 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod („Listina“).

2. V nyní projednávané věci jde o posouzení, zda soud při rozhodování o povinnosti k náhradě nákladů řízení a výpočtu odměny za právní zastoupení stěžovatelky postupoval ústavně konformním způsobem – konkrétně je sporné stanovení tarifní hodnoty u dílčích nároků na náhradu nemajetkové újmy u bolestí a ztížení společenského uplatnění.

3. Okresní soud v Trutnově („nalézací soud“) uložil rozsudkem č. j. 30 C 206/2017-330 ze dne 16. 12. 2021 Městské nemocnici, a. s. (sídlem Vrchlického 1504, Dvůr Králové nad Labem; „nemocnice“), povinnost zaplatit stěžovatelce tam konkretizované částky jako náhrady

za způsobené nemajetkové a majetkové újmy, neboť její lékaři nepostupovali v souladu s nejmodernějšími poznatky lékařské vědy (*lege artis*). Nalézací soud kromě jiného uložil výrokem X nemocnici a vedlejší účastníci na straně žalované nemocnice – Kooperativě pojišťovně, a. s., Vienna Insurance Group (sídlem Pobřežní 665/21, Praha 8; „pojišťovna“), povinnost společně a nerozdílně nahradit stěžovatelce náklady řízení ve výši 598 336 Kč. Nalézací soud při výpočtu výše odměny advokáta za jeden úkon právní služby vyšel z § 8 odst. 1 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, a jako tarifní hodnotu stanovil částku 2 727 040 Kč coby součet všech přisouzených majetkových i nemajetkových náhrad. Závěry usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3771/2020 ze dne 27. 5. 2021 [podle něhož se ve věcech peněžité náhrady nemajetkové újmy při ublížení na zdraví pro stanovení mimosmluvní hodnoty advokáta použije paušální tarifní hodnota podle § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu] nepovažoval nalézací soud za příléhavé, neboť výše plnění v době započítání jednotlivých úkonů právní služby byla jednoznačně určitelná.

4. K odvolání nemocnice a pojišťovny Krajský soud v Hradci Králové („odvolací soud“) potvrdil rozsudek nalézacího soudu v meritoriální části a v náhradově nákladovém výroku X jej změnil tak, že nemocnice a pojišťovna jsou povinny nahradit stěžovatelce společně a nerozdílně náklady nalézacího řízení ve výši 426 766 Kč (napadený výrok II); dále uložil nemocnici a pojišťovně povinnost společně a nerozdílně nahradit stěžovatelce náklady odvolacího řízení ve výši 33 609 Kč (napadený výrok IV). Odvolací soud dospěl na rozdíl od nalézacího soudu k závěru, že při výpočtu odměny advokáta je třeba při ocenění nároků na náhradu nemajetkové újmy postupovat z nižší tarifní hodnoty (50 000 Kč) podle § 9 odst. 4 písm. a), nikoli § 8 odst. 1 advokátního tarifu (z přisouzených částek). Odvolací soud odkázal na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3771/2020, na které navazuje další ustálená judikatura. Základ pro stanovení odměny advokáta proto podle odvolacího soudu činí 1 122 977 Kč jako součet majetkových náhrad a dvou paušálních tarifních hodnot ve výši 50 000 Kč za bolestné a ztížení společenského uplatnění.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka považuje postup odvolacího soudu při stanovení výše tarifní hodnoty a náhrady nákladů řízení za protiústavní. Rozsudek odvolacího soudu odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3771/2020 a „ustálenou judikaturu“, nicméně neodůvodňuje, proč v tomto konkrétním případě při stanovení tarifní hodnoty postupoval podle nepřiléhavého § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu. Stěžovatelčina věc se primárně netýkala zásahu do osobnostních práv, ale tvrdila a prokazovala porušení povinnosti nemocnice postupovat při léčení stěžovatelky v souladu s dostupnými poznatky lékařské vědy (*lege artis*) a s tím související příčinnou souvislost.

6. Tarifní hodnota sporu jako výše peněžitého plnění podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu byla od počátku řízení s drobnými odchylkami daná. Konstantní judikaturou bylo ustáleno určení tarifní hodnoty odpovídající výši peněžitého plnění jako částky, která byla soudem přiznána (přisouzena) v konečném rozhodnutí; určení výše náhrady nákladů řízení tak nebylo pro soudy komplikované. V případě neúspěchu žalobce nelze postupovat podle § 9 odst. 4, ale je třeba aplikovat § 9 odst. 1 advokátního tarifu (tarifní hodnotu 10 000 Kč), neboť nejsou-li prokázány podmínky odpovědnosti žalovaného, nezjišťuje se ani hodnota újmy.

7. Výkladem advokátního tarifu plynoucím z napadeného rozsudku a současné judikatury vzniká podle stěžovatelky výrazný nepoměr mezi zastupováním ve věcech nahrazení materiální škody a nemateriální újmy, přestože samotný obsah práce – advokátní činnosti není v těchto věcech odlišný. Tento nepoměr odměny za práci právního zástupce je v rozporu s právem na spravedlivou odměnu v tom smyslu, že za srovnatelnou práci má být nárok na srovnatelnou odměnu. Z pohledu advokáta tato dvojkolejnost při stanovení odměny porušuje

zásadu rovnosti v návaznosti na právo podnikat a právo získávat prostředky pro životní potřeby prací.

III. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

8. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a není nepřipustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu; stěžovatelka je řádně zastoupena advokátkou (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

IV. Vyjádření účastníků

9. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníka řízení a potenciální vedlejší účastnice řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

10. Nemocnice a pojišťovna Ústavnímu soudu sdělily, že v řízení před Ústavním soudem nebudou uplatňovat práva vedlejších účastnic řízení.

11. Odvolací soud nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou. Svůj postup při stanovení výše náhrady nákladů řízení řádně a pečlivě odůvodnil v bodě 37 odůvodnění napadeného rozsudku a znovu odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3771/2020.

12. Vyjádření odvolacího soudu Ústavní soud nezaslal stěžovateli k replice, neboť nepřesahuje rámec argumentace ústavní stížnosti a odůvodnění napadených výroků.

V. Pokračování v řízení

13. První senát Ústavního soudu usnesením sp. zn. I. ÚS 3362/22 ze dne 6. 12. 2023 přerušil řízení o ústavní stížnosti a navrhl plénu Ústavního soudu zrušení § 151 odst. 2 věty první občanského soudního řádu, ve znění účinném do 30. 6. 2024, pro jeho rozpor s čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky. Neústavnost napadeného ustanovení první senát Ústavního soudu spatřoval v jeho systémové nefunkčnosti a nevyhovující interpretační a aplikační praxi, kterou nelze překonat ústavně konformním výkladem.

14. Dne 24. 6. 2024 byl ve Sbírce zákonů v částce 180 vyhlášen zákon č. 180/2024 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o hromadném občanském řízení soudním („zákon č. 180/2024 Sb.“), jenž s účinností od 1. 7. 2024 podstatným způsobem změnil konstrukci § 151 odst. 2 věty první občanského soudního řádu, čímž se stala argumentace obsažená v návrhu prvního senátu Ústavního soudu obsoletní. Protože napadené ustanovení zákonem č. 180/2024 Sb. pozbylo v podstatné části, proti níž směřovaly výhrady prvního senátu, účinnosti, Ústavní soud řízení o návrhu na jeho zrušení usnesením sp. zn. Pl. ÚS 51/23 ze dne 31. 7. 2024 zastavil.

15. Pokračování řízení o ústavní stížnosti již nic nebrání, a proto Ústavní soud rozhodl výrokem I tak, že se v řízení o ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. I. ÚS 3362/22 pokračuje.

VI. Věcné posouzení Ústavního soudu

16. Ústavní soud dospěl následně v pokračujícím řízení k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. V projednávané věci je sporné stanovení tarifní hodnoty u dílčích nároků na náhradu nemajetkové újmy – konkrétně u bolestí a ztížení společenského uplatnění. Nalézací soud při rozhodování o náhradě nákladů řízení u nich vycházel podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu ze součtu присouzených částek, zatímco odvolací soud vyšel z paušální tarifní hodnoty 50 000 Kč podle § 9 odst. 4 advokátního tarifu. U nároků na náhradu škody (majetkové újmy) oba soudy shodně vycházely z присouzených částek.

18. Ústavní soud zásadně nehodnotí správnost či nesprávnost výroku o náhradě nákladů řízení. Přesto v minulosti opakovaně shledal porušení ústavně zaručených práv jednotlivce na

soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny), nerespektoval-li obecný soud kogentní ustanovení podzákoného předpisu upravující výši náhrady nákladů soudního řízení [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 538/10 ze dne 24. 3. 2011 (N 54/60 SbNU 671), nález sp. zn. II. ÚS 2864/12 ze dne 3. 9. 2013 (N 157/70 SbNU 453) či nález sp. zn. IV. ÚS 2378/20 ze dne 16. 2. 2021 (N 33/104 SbNU 367)].

19. Ze systematiky advokátního tarifu i dikce jeho jednotlivých ustanovení vyplývá, že je-li předmětem řízení plnění ocenitelné penězi, je třeba při určení výše náhrady nákladů řízení postupovat primárně podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu a nelze vycházet z tarifní hodnoty věci stanovené v § 9 advokátního tarifu (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 3281/22 ze dne 8. 3. 2023 a sp. zn. III. ÚS 2040/22 ze dne 13. 12. 2023; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>). Ustanovení § 9 odst. 4 advokátního tarifu se pak nemůže číst izolovaně, nýbrž v kontextu jeho prvního odstavce, což konkrétně znamená, že částka 50 000 Kč se nepovažuje za tarifní hodnotu ve věcech náhrady nemajetkové újmy na zdraví, protože nejde o spory, v nichž nelze hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích nebo ji zjistit jen s nepoměrnými obtížemi (k tomu srov. zejména dále bod 25).

20. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1788/23 ze dne 10. 4. 2024 Ústavní soud vyložil, že není rozhodující, zda je hodnota věci nebo práva známa již na začátku řízení, protože je to soud, jenž musí vyvinout aktivitu k tomu, aby mohl o náhradě nákladů řízení rozhodnout na základě hodnoty sporu. Ústavní soud považoval za podstatné, že tamější stěžovatelka do řízení vstupovala s relevantním znaleckým posudkem, který vyčíslil požadovanou výši bolestí a ztížení společenského uplatnění, a svůj žalobní nárok konkrétně vyčíslila. Nemůže tak obstát odkazované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 3771/2020 podporující automatickou aplikaci náhradní tarifní hodnoty podle § 9 advokátního tarifu v případě, že se rozhoduje o náhradě za nemajetkovou újmu na osobnostních právech (viz zejm. body 17 až 20 odkazovaného nálezu). Tyto závěry následně Ústavní soud výslovně aproboval v nálezu sp. zn. II. ÚS 3192/23 ze dne 22. 5. 2024.

21. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 70/96 ze dne 18. 3. 1997 (N 29/7 SbNU 191)], což platí i pro Ústavní soud [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 197/96 ze dne 12. 6. 1997 (N 77/8 SbNU 243)]. Rozhodnutí Ústavního soudu tak představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování v obdobných věcech, od nichž je možné se odchýlit pouze ve výjimečných a pečlivě odůvodněných případech – natolik mimořádné důvody Ústavní soud v nyní projednávané věci neshledal, a proto následoval nosné závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 1788/23, který je skutkově i právně obdobný.

22. Ústavní soud nepominul rozhodnutí Nejvyššího soudu (konkrétně jeho senátu 25 Cdo), v nichž polemizuje se závěry nálezu sp. zn. IV. ÚS 1788/23 a nesouhlasí s nimi (viz např. usnesení sp. zn. 25 Cdo 216/2023 ze dne 6. 6. 2024, sp. zn. 25 Cdo 1243/2024 ze dne 11. 6. 2024, sp. zn. 25 Cdo 733/2024 ze dne 17. 6. 2024 a další). Ústavní soud neupírá Nejvyššímu soudu možnost „justičního dialogu“ a zčásti jeho argumentaci rozumí; zcela se s ním ztotožňuje v tom, že rozhodování o nákladech řízení má být co nejjednodušší, aby zbytečně nezatěžovalo soudy a nestravovalo jejich kapacitu na úkor rozhodnutí meritorních, což lze nejlépe zajistit formou paušální odměny.

23. Uvedený „spor“ o správný a ústavně konformní výklad advokátního tarifu je důsledkem toho, že pro výpočet odměny za právní zastoupení se používá předpis, který k tomu není primárně určen; již podle svého názvu slouží k určení mimosmluvní odměny advokáta v rovině advokát – jeho klient (§ 1 odst. 1 advokátního tarifu). Ostatně z toho důvodu první senát Ústavního soudu navrhl plénu zrušení § 151 odst. 2 věty první občanského soudního řádu, ve znění účinném do 30. 6. 2024, neboť podle tehdy platné úpravy měla být odměna advokáta zásadně určována paušálním způsobem za celé řízení v jednom stupni bez ohledu na množství

úkonů právní služby, a to podle zvláštního právního předpisu – přísudkové vyhlášky, kterou Ministerstvo spravedlnosti nevydalo v rozporu se svou zákonnou povinností od nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (N 59/69 SbNU 123; 116/2013 Sb.). Zákodárce tento stav „napravil“ zákonem č. 180/2024 Sb. tak, že zprostil Ministerstvo spravedlnosti povinnosti vydat tzv. přísudkovou vyhlášku, podle níž by se počítala paušální náhrada nákladů řízení (vypuštění písm. c) § 374a o. s. ř. s účinností od 1. 7. 2024), a nadále se bude pro účely výpočtu náhrady nákladů řízení používat již jen nevyhovující advokátní tarif.

24. Argumentuje-li Nejvyšší soud, že náklady by neměly být nepřiměřeně vysoké a neměly by odrazovat poškozené od uplatnění nároků na ochranu osobnostních práv, která požívají vyšší ochrany než majetková práva, lze s ním částečně souhlasit. Dlouhodobě neadekvátní tarifní hodnota u osobnostních sporů (50 000 Kč) odrazuje poškozené od podání žaloby, protože přiznaná náhrada nákladů v řadě případů nepokryje jejich skutečné výdaje na právní zastoupení. Rovněž jsou tím demotivováni advokáti, kteří poskytují právní pomoc za tzv. přísudek, pro které není tento typ sporu dostatečně lukrativní. Má-li být zajištěn skutečný přístup k soudu a účinná ochrana osobnostních práv (zvláště osob poškozených na tak vzácném statku jako je zdraví), je nezbytné, aby tarifní hodnoty lépe odrážely skutečné náklady a nároky spojené s poskytováním právní pomoci v těchto složitých a často citlivých případech.

25. Zatímco u jiných sporů o náhradu nemajetkové újmy (např. za zásah do pověsti člověka, újmu způsobenou nesprávným úředním postupem či nezákonným rozhodnutím) není volná úvaha soudu podle § 136 o. s. ř. při určování výše újmy vyjma obecných mantinelů blíže limitována a je skutečně „volná“, u odčinění újmy na zdraví je situace odlišná: žalobce vyčíslí konkrétní částku, která obvykle vychází ze znaleckého posudku a objektivizovaných hodnot formulovaných v tzv. Metodice Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Přestože tato metodika není právně závazná, slouží jako podpůrný podklad či „odrazový můstek“ pro stanovení výše náhrady nemajetkové újmy za vytrpěnou bolest a ztížení společenského uplatnění soudem, jejíž kritéria Nejvyšší soud převzal do své rozhodovací praxe [viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 27/23 ze dne 13. 3. 2024 (101/2024 Sb.)]. Při určování výše náhrady za újmu na zdraví hraje klíčovou roli znalecký posudek, který zohledňuje medicínské aspekty konkrétního případu, na rozdíl od jiných osobnostních sporů, v nichž je prostor pro soudní uvážení širší a méně determinovaný posouzením skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. Tento typ sporu se tak blíží „klasickému“ sporu o náhradu škody – jak tomu bylo ostatně do 31. 12. 2013, kdy se újma na zdraví považovala za škodu na zdraví, u níž se odměna advokáta vypočítávala podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu z přisouzené částky. Byť se právní úprava od 1. 1. 2014 změnila, nastíněná specifika těchto sporů přetrvávala. Je proto třeba na újmu na zdraví pohlížet odlišně než na jiné zásahy do osobnostních práv, a to i při rozhodování o nákladech řízení; tomu ostatně odpovídá i legislativní iniciativa zmíněná v bodu 29.

26. Účastníkům a jejich právním zástupcům nemůže být k tíži nekoncepční pojetí výpočtu odměny za právní zastoupení, které nezohledňuje právní a skutkovou složitost konkrétních i typizovaných sporů. Ústavní soud neshledává přesvědčivý důvod, proč by v „jednoduchém“ majetkovém sporu o zaplacení neuhrazené faktury měla být odměna počítána z mnohdy milionových částek, zatímco v případech zásahu do přirozených práv člověka, konkrétně ve složitých medicínských sporech jako tomu je v nynější věci, by měla být vypočtena z tarifní hodnoty 50 000 Kč. Taková disproporce v ohodnocení majetkových a nemajetkových sporů z pohledu náhrady nákladů řízení se nejeví přiměřená. Ústavní soud na tomto místě nehodnotí vhodnost či rozumnost takového řešení: je především na zákonodárci, aby zajistil naplňování základního práva jednotlivců na efektivní soudní ochranu.

27. Tarifní hodnota 50 000 Kč podle § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu přichází v úvahu v případě neúspěchu žalobce, neboť není-li dán základ požadovaného nároku (závisějšího na úvaze soudu), nelze zjistit hodnotu věci nebo práva, tedy rozsah újmy, o který v daném sporu šlo – tím je zajišťováno, že žalobce nebude odrazován od uplatnění nároku na

ochranu osobnostních práv z důvodu rizika nepřiměřeně vysoké povinnosti k náhradě nákladů řízení.

28. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 2137/23 ze dne 5. 12. 2023 (s nímž má být podle Nejvyššího soudu nález sp. zn. IV. ÚS 1788/23 v rozporu) nebyla protiústavnost použití § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu namítána. Podstatou posouzení Ústavního soudu bylo, že soud nesprávně vycházel ze srovnání odměny náležití zmocněnci poškozeného s odměnou obhájce obžalované. Současně Ústavní soud zdůraznil, že tarifní hodnota 50 000 Kč u nemajetkové újmy vlivem času ztrácí na přiměřenosti (od 1. 9. 2006 nebyla změněna), a očekává, že aktualizace bude obsahem novely advokátního tarifu připravované Ministerstvem spravedlnosti (bod 21 nálezu). Obdobně v nálezu sp. zn. I. ÚS 837/24 ze dne 20. 6. 2024 Ústavní soud určení tarifní hodnoty při újmě na zdraví neřešil.

29. Ústavní soud ověřil, že v době jeho rozhodování byla projednávána novela advokátního tarifu, podle níž se v případě osobnostních práv s návrhem na nemajetkové újmy [současný § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu] bude za tarifní hodnotu považovat výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva, nejvýše však 500 000 Kč (viz eKLEP pro veřejnost, dostupný na <https://odok.cz/portal/veklep/material/ALBSD3LEAYXT>), čímž se předestřené výkladové a praktické obtíže alespoň částečně překlenou. Přestože nelze předjímat, kdy a v jaké podobě bude advokátní tarif novelizován, lze z toho usuzovat na vůli normotvůrce dlouhodobě nevyhovující stav napravit. Také proto neshledal Ústavní soud důvod pro odchýlení od závazného právního názoru vyjádřeného v nálezech sp. zn. IV. ÚS 1788/23 a sp. zn. II. ÚS 3192/23 a předložení sporné otázky k posouzení plénu ve smyslu § 23 zákona o Ústavním soudu, neboť předpokládá, že s ohledem na plánovanou změnu právní úpravy jde o dočasné východisko.

30. V nynější věci stěžovatelka vstupovala do řízení se znaleckým posudkem, na základě něhož vyčíslila požadovanou náhradu za vytrpěné bolesti na 652 209 Kč a za ztížení společenského uplatnění na 1 910 917 Kč. V řízení byl proveden dále důkaz revizním znaleckým posudkem, který tyto nároky vyčíslil podobně: bolesti na 127 733,40 Kč a ztížení společenského uplatnění na 2 003 023 Kč; nalézací soud pak vycházel z hodnot uvedených v revizním znaleckém posudku. Stěžovatelka nebyla plně úspěšná proto, že rozhodnutí záviselo na výsledcích znaleckého dokazování a na úvaze soudu (viz bod 73 rozsudku nalézacího soudu).

31. Stěžovatelka nepožadovala „astronomickou“ částku, která by zjevně převyšovala náhradu za její újmu na zdraví, ale částku, kterou určil jí oslovený znalec. Hodnota sporu spočívající v rozsahu újmy tedy byla od počátku řízení s menšími odchylkami známá a v konečném rozhodnutí autoritativně vyčíslená (obdobně jako v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1788/23, jehož závěry je Ústavní soud vázán; ostatně takto postupoval i nalézací soud). Vyšel-li za takové situace odvolací soud u nároků na náhradu nemajetkové újmy na zdraví z náhradní tarifní hodnoty ve smyslu § 9 odst. 4 advokátního tarifu, aniž by pro to byly splněny zákonné předpoklady, nerespektoval příslušnou kogentní právní úpravu, závaznou judikaturu Ústavního soudu a porušil ústavně zaručená práva stěžovatelky na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny).

32. Námitky týkající se porušení čl. 26 odst. 1 a 3 Listiny se netýkají stěžovatelky, ale její zástupkyně v soudním řízení, a jsou tudíž materiálně nepřipustné [srov. nález sp. zn. III. ÚS 1052/21 ze dne 14. 9. 2021 (N 163/108 SbNU 41), bod 29; či usnesení sp. zn. IV. ÚS 1225/23 ze dne 13. 6. 2023, bod 10].

VII. Závěr

33. Náhrada nákladů řízení ve sporech o nemajetkovou újmu na zdraví musí alespoň částečně odpovídat skutečné náročnosti takových sporů. Příliš nízká odměna advokáta může mít nepřipustně odrazující účinek na další poškozené v obdobném postavení, což může vést

k porušení povinnosti státu zajistit efektivní soudní ochranu ve sporech týkajících se náhrady za nemajetkovou újmu na zdraví.

34. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelky vyhověl a napadené výroky v záhlaví uvedeného rozsudku podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrokem II zrušil, neboť jimi byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

35. V dalším řízení bude úkolem odvolacího soudu, aby při rozhodování o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů primárně vycházel z § 8 odst. 1 advokátního tarifu a aby zohlednil, že hodnota sporu spočívající v rozsahu újmy byla od počátku řízení s menšími odchylkami dána.

Č. 153

Zásady ústavně konformní aplikace institutu prohlášení viny a přípustnost opravných prostředků (sp. zn. II. ÚS 1873/23 ze dne 7. srpna 2024)

I. Soud není oprávněn prohlášení viny přijmout, má-li o jakémkoliv relevantním aspektu skutkového stavu důvodné pochybnosti. Institut prohlášení viny nedává státním orgánům možnost obcházet pravidlo *in dubio pro reo* a zásadu materiální pravdy.

II. Omezenou možnost podání opravných prostředků v řízeních, v nichž obžalovaný prohlásil vinu, je nutné interpretovat v souladu se zásadou materiální pravdy. Založí-li nově zjištěné skutečnosti důvodné pochybnosti o vině obžalovaného, nelze přezkum odsuzujících rozhodnutí zákonem vyloučit.

III. Je-li účelem prohlášení viny zrychlit řízení tam, kde se strany trestního řízení shodly v otázce viny, ale nikoliv v otázce trestu, je důležité poskytnout obžalovanému úplné a srozumitelné poučení zejména v oblasti hrozících sankcí. V první řadě je třeba trvat na poučení obžalovaného o rozsahu zákonné trestní sazby. Dále je zásadně nutné obžalovanému vysvětlit, že mu právní řád negarantuje uložení mírného trestu, tím méně pod zákonnou sazbou, přičemž odvolací soud může uložený trest zpřísnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně (soudce zpravodaj) a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele D. M., zastoupeného JUDr. Martinem Reichlem, advokátem, sídlem Dříteč 155, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 2023 č. j. 3 Tdo 255/2023-250, rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. prosince 2022 č. j. 4 To 539/2022-180 a rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. července 2022 č. j. 2 T 77/2022-163, spojené s návrhem na zrušení § 206c odst. 7 věty druhé zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Českých Budějovicích a Okresního soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 2023 č. j. 3 Tdo 255/2023-250, rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. prosince 2022 č. j. 4 To 539/2022-180 a rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. července 2022 č. j. 2 T 77/2022-163 bylo porušeno stěžovatelovo ústavní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 2023 č. j. 3 Tdo 255/2023-250, rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 12. prosince 2022 č. j. 4 To 539/2022-180 a rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. července 2022 č. j. 2 T 77/2022-163 se v části týkající se stěžovatele ruší.

III. Návrh na zrušení § 206c odst. 7 věty druhé zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tím, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Zároveň navrhl, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost napadených rozhodnutí. S ústavní stížností spojil rovněž návrh, aby Ústavní soud zrušil druhou větu § 206c odst. 7 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

2. Pro posouzení této ústavní stížnosti se musel Ústavní soud zabývat existencí ústavních mezí užití institutu prohlášení viny v trestním řízení, v němž byl stěžovatel v nalézacím řízení odsouzen nejprve k peněžitému trestu a až v odvolacím řízení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

3. Následující klíčové skutečnosti vyplývají z ústavní stížnosti a spisu Okresního soudu v Českých Budějovicích (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 2 T 77/2022.

4. Dne 17. 4. 2022 se po čtvrté hodině ranní dostavila na staveniště budoucí čerpací stanice policejní hlídka poté, co jí zaměstnanec společnosti provádějící stavbu oznámil nečekaný úbytek paliva ze tří stavebních strojů. Hlídka na místě zadržela stěžovatele a M. K. (dále též „spoluobžalovaný“), kteří tam přijeli stěžovatelovým vozidlem s přichystanou prázdnou nádrží o objemu 1 000 litrů. Podle ohledání místa činu poškodili ochranné prvky tří nádrží strojů a přečerpali nejméně 295 litrů nafty. Jakožto zadržená osoba byl stěžovatel téhož dne vyslechnut a ke krádeži nafty se podrobně doznal.

5. Dne 22. 4. 2022 bylo stěžovateli sděleno podezření ze spáchání přečinu krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) a b) a § 205 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“). Ke krádeži se stěžovatel opět doznal a vyjádřil nad svým chováním lítost a přání oslovit poškozenou společnost za účelem rychlé náhrady způsobené škody. Většina nafty byla poškozené vrácena, takže způsobená škoda byla posléze vyčíslena na 12 910 Kč (9000 Kč za ochranné prvky nádrží a zbytek za ztracenou naftu).

6. Podle policejního úředního záznamu ze dne 25. 4. 2022 se stěžovatel dohodl s poškozenou společností na úhradě částky 50 000 Kč, jejíž odeslání z bankovního účtu doložil na svém mobilním telefonu. Úhradu téhož dne potvrdila i poškozená společnost.

7. Dne 4. 5. 2022 byl okresnímu soudu doručen návrh na potrestání obou podezřelých, přičemž státní zástupce navrhl uložit stěžovateli nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 12 měsíců, neboť skutku se stěžovatel dopustil ve zkušební době po předchozím odsouzení.

8. Po nařízení hlavního líčení stěžovatel zaslal okresnímu soudu ručně psaný dopis nadepsaný „uznání viny a následné vyjádření ke skutku“. V něm výslovně prohlásil vinu ke spáchanému skutku. Vyjádřil nad svým jednáním lítost a stud a pokusil se jej (i jeho nepochopitelnost) vysvětlit osobními a rodinnými problémy. Dále uvedl, že navrhovaný trest považuje za neadekvátní, neboť škodu ihned nahradil.

9. Dne 27. 7. 2022 se stěžovatel (nezastoupený obhájcem) zúčastnil hlavního líčení. Podle protokolu byl stěžovatel před výsledkem poučen podle „§ 33/1,2, 92/2 a 95/2 trestního řádu, § 206a, 206b, 206c, 206d trestního řádu“. Následně se vyjádřil ke svým majetkovým poměrům (invalidní důchod a spoluvlastnictví nemovitosti) a zdravotnímu stavu, přičemž

upozornil, že invalidní důchod má rovněž z důvodu duševní indispozice po úrazu a má ztrátu paměti. K věci samé uvedl, že chce prohlásit vinu a souhlasí s popisem skutku i právní kvalifikací uvedenou v návrhu na potrestání. Rozumí tomu, že se nebude moci odvolat do výroku o vině, bude-li přijato prohlášení viny, které činí dobrovolně. Státní zástupce s přijetím prohlášení viny vyslovil souhlas. Soud proto vyhlásil usnesení, kterým přijal stěžovatelovo prohlášení viny. Následně jako důkaz přečetl stěžovatelův rejstřík trestů (9 záznamů mezi lety 2009 a 2021). K dotazu soudu stěžovatel uvedl, že je schopen zaplatit peněžitý trest.

10. Okresní soud poté vyhlásil napadený rozsudek, kterým stěžovatele odsoudil k peněžitému trestu ve výměře 60 000 Kč. Zároveň uložil oběma obžalovaným povinnost nahradit poškozené společnosti škodu ve výši 12 910 Kč. V očích soudu stěžovateli výrazně polehčilo prohlášení viny. Naopak mu přitěžuje jeho trestní minulost. Stěžovatel však podle okresního soudu nedoložil, že zaplatil poškozené společnosti částku 50 000 Kč. Uložením peněžitého trestu dal soud stěžovateli šanci vyhnout se výkonu trestu odnětí svobody ze starších odsouzení.

11. Proti rozsudku podal státní zástupce odvolání do výroku o trestu, neboť jej považoval za nepřiměřeně mírný. Stěžovatel byl mnohokrát v minulosti trestán a ukládání peněžitých trestů jej neodradilo od dalšího páchání trestné činnosti, navíc ve zkušební době trestu uloženého za v podstatě totožnou trestnou činnost.

12. Krajský soud v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) rozhodoval o podaném odvolání dne 12. 12. 2022 ve veřejném zasedání. Poté, co stěžovatel prokázal úhradu 50 000 Kč, státní zástupce v závěrečné řeči uvedl, že tato skutečnost „by mohla do jisté míry měnit náhled na podané odvolání“. Dále však podle něj zůstává otázkou, zda lze stěžovateli věřit ohledně budoucího chování. Stěžovatel se ve své závěrečné řeči znovu omluvil a uvedl, že předchozí trestná činnost byla důsledkem jeho špatné finanční situace, která by se však (díky dědictví) již neměla opakovat.

13. Krajský soud poté vyhlásil napadený rozsudek, kterým zrušil rozsudek okresního soudu ve výroku o trestu a sám stěžovatele odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání 10 měsíců, pro jehož výkon jej zařadil do věznice s ostrahou. Při výměře trestu soud zohlednil, že předmětná trestná činnost byla spáchána „řemeslným způsobem“ a nelze akceptovat verzi obžalovaných o impulsivní ukvapené akci. Významná je rovněž vandalská povaha krádeže, tedy spáchání způsobem, kdy obžalovaní kromě odcizené věci způsobili škodu ve výši 60 % hodnoty odcizené věci. Prohlášení viny je podle krajského soudu sice polehčující okolností, avšak prostor k tvrzení, že pachatelem je někdo jiný, vzhledem k okolnostem případu nebyl velký. Významnou polehčující okolností je úhrada částky 50 000 Kč, kterou okresní soud chybně nebral za prokázanou. Ani ta však nemůže mít vliv na druh uloženého trestu. Na stěžovatele již podle soudu nelze působit jiným než nepodmíněným trestem. Trestný čin byl spáchán s rozmyslem a po přípravě a stěžovatel se jej dopustil ve dvojnásobné zkušební době. Přisvědčit soud nemohl údajnému tvrzení stěžovatele, že se činu dopustil ve finanční nouzi, neboť na bankovním účtu měl přes 2 000 000 Kč a o jeho nemajetnosti lze s úspěchem pochybovat. I kdyby tyto peníze stěžovatel měl z prodeje nemovitosti, lze těžko uvěřit tomu, že v den krádeže ještě nebyl vlastníkem této nemovitosti a o pár dní později (když dokládal svou majetkovou situaci) již nemovitost prodal. V době krádeže tak musel být vlastníkem hodnotné nemovitosti a hovořit o nemajetnosti je více než troufalé.

14. Proti rozsudku krajského soudu podal stěžovatel dovolání, které Nejvyšší soud odmítl napadeným usnesením. V části směřující proti výroku o vině považoval dovolání za nepřipustné. Za irrelevantní označil námitku, že stěžovatel prohlásil vinu, aby se vyhnul uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, jakož i námitku o údajném poučení stěžovatele policisty o možnosti vyhnout se trestnímu stíhání nahrazením škody. V části směřující proti výroku o trestu vyhodnotil námitky stěžovatele jako nedůvodné. Trest byl uložen v rámci zákonné sazby a není podle Nejvyššího soudu zjevně nepřiměřený.

III. Argumentace stěžovatele

15. Stěžovatel namítá, že zákaz brojit proti výroku o vině opravným prostředkem je protiústavní. Takováto aplikace institutu prohlášení viny je v rozporu se základními zásadami trestního řízení. Přijetím prohlášení viny bez jakéhokoliv zkoumání skutkového stavu dochází k absolutní aprobaci výsledků přípravného řízení, a to bez možnosti její nápravy. Možnost podání stížnosti pro porušení zákona podle stěžovatele nepostačuje. Dále stěžovatel obsáhle odkazuje na část článku autorů Jiřího Muláka a Jana Provazníka v Bulletinu advokacie č. 11/21, která analyzuje povahu institutu prohlášení viny a její možný střet se zásadami trestního řízení. V dané věci se měl stěžovatel podle soudů vzdát nejen možnosti odlišné právní kvalifikace stíhaného jednání, ale především odlišného hodnocení fyzického a duševního stavu stěžovatele. Teprve při posuzování žádosti o odklad výkonu trestu byly zjištěny pochybnosti o stěžovatelově duševním stavu ve vztahu k možnosti mu přičítat plnou trestní odpovědnost a odpovědnost za jeho procesní rozhodnutí. K tomu je třeba přičíst, že stěžovatel v minulosti prodělal řadu vážných úrazů (včetně poranění hlavy) a onemocnění (bolesti stěžovatel řešil užíváním konopí, což vedlo k jeho dalšímu trestnímu stíhání). Výrazně pozměněný psychický stav stěžovatele potvrdily lékařské zprávy, které však byly vypracovány až po vynesení odsuzujících rozhodnutí. Ve standardním trestním řízení by je soudy nechaly vypracovat v rámci řádného dokazování, což by mělo vliv na řadu aspektů zjištěného skutkového stavu, a to jak v otázce viny, tak i trestu. Avšak nekritickým přijetím prohlášení viny soudy rezignovaly na řádné zjištění skutkového stavu.

16. Nadto stěžovatel namítá, že deficitem protiústavnosti trpí i samotná druhá věta ustanovení § 206c odst. 7 trestního řádu, kterou nelze vykládat jinak, než učinil v dané věci Nejvyšší soud.

17. Návrh na odklad vykonatelnosti stěžovatel odůvodnil svým špatným zdravotním stavem a uskutečněnou náhradou způsobené škody.

18. Usnesením ze dne 24. 10. 2023 č. j. II. ÚS 1873/23-40 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na: <https://nalus.usoud.cz/>) Ústavní soud uvedenému návrhu vyhověl a odložil vykonatelnost napadených rozhodnutí do právní moci rozhodnutí Ústavního soudu. Důvodem byl především stěžovatelův špatný zdravotní stav, který potvrdil i okresní soud tím, že odložil výkon uloženého trestu do 30. 10. 2023.

IV. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

19. Ústavní soud postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení.

20. Nejvyšší soud uvedl, že v dané věci neshledal žádné porušení ústavních práv stěžovatele. Dovolání stěžovatele bylo v souladu s napadeným ustanovením shledáno nepřipustným. Okolnosti, které stěžovatel akcentuje (např. špatný zdravotní stav), byly známy již při hlavním líčení. Není tak zřejmé, proč se stěžovatel rozhodl prohlásit vinu. Nejvyšší soud navíc neshledal žádné okolnosti, které by mohly být základem pochybností o souladu prohlášení viny se skutkovým stavem. Uplatněné námitky jsou zjevně projevem nesouhlasu s uloženým trestem. Nejvyšší soud považuje za správný závěr o stěžovatelově spolupachatelství (a nikoliv o účasti ve formě pomoci). Uložený trest nelze podle vyjádření považovat za nepřiměřeně přísný. Proto Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou.

21. Krajský soud toliko odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

22. Nejvyšší státní zastupitelství ve svém obsáhlém vyjádření uvedlo, že institut prohlášení viny nelze považovat za protiústavní. Představuje právo obviněného vzdát se projednání věci soudem, urychlit tím řízení a možnost dosáhnout mírnějšího potrestání. Na jeho využití jsou však zákonem a judikaturou kladeny přísné požadavky, které vyvažují skutečnost,

že se obviněný vzdává části svých práv. V právním státě nelze podle vyjádření připustit, aby obviněný učinil doznání jako „menší zlo“ pouze proto, aby mu opačným postupem nevznikla citelnější újma. V takové situaci by se totiž mohl doznat rovněž obviněný, který se trestného činu nedopustil. Evropský soud pro lidská práva však aprobejuje možnost obviněného vzdát se práva na odvolání. V dané věci nelze dospět k závěru, že by stěžovatel nebyl schopen pochopit smysl a dosah svého prohlášení o vině. Požadavkům zákona tak bylo v dané věci učiněno zadost. Především byl podle protokolu stěžovatel poučen podle § 206c trestního řádu.

23. Krajské státní zastupitelství v Českých Budějovicích a Okresní státní zastupitelství v Českých Budějovicích se k ústavní stížnosti nevyjádřila, a konkludentně se tak postavení vedlejšího účastníka v řízení vzdala (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů).

24. Vyjádření ostatních účastníků zaslal Ústavní soud stěžovateli na vědomí a k případné replice, které však nevyužil.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

25. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

26. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Zároveň však neshledal, že by z okolností daného případu vyplývala nutnost předložit plénu Ústavního soudu návrh na zrušení § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu (viz část VIII.).

27. Jelikož se otázce ústavně konformní aplikace prohlášení viny Ústavní soud ve své judikatuře doposud hlouběji nevěnoval, považuje za vhodné zevrubněji uvést obecné ukotvení a meze aplikace prohlášení viny v trestněprávní praxi právě v dané věci, v níž shledal postup soudů v rozporu s ústavními právy stěžovatele. Z těchto úvah bude poté možné dovodit odpověď na první ze stěžovatelem položených otázek, a sice přípustnost opravných prostředků proti obsahu prohlášení viny. A teprve pak bude Ústavní soud moci přistoupit k posouzení toho, zda soudy v dané věci opřely svá odsuzující rozhodnutí o prohlášení viny ústavně souladným způsobem.

28. Otázka aplikace institutu prohlášení viny se doposud v judikatuře Ústavního soudu objevovala pouze okrajově a toliko ve stručných usneseních, která nemají obecnou závaznost. Opakovaně Ústavní soud odmítl možnost „revokace“ prohlášení viny v případech tzv. covidových krádeží, jejichž právní kvalifikace se změnila po vydání rozsudku velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021 sp. zn. 15 Tdo 110/2021 (srov. např. usnesení ze dne 4. 1. 2022 sp. zn. III. ÚS 2464/21 a usnesení ze dne 16. 6. 2022 sp. zn. I. ÚS 1331/22). V usnesení ze dne 16. 8. 2022 sp. zn. II. ÚS 986/22 Ústavní soud zdůraznil, že povinnost poučit obviněného o povaze prohlášení viny leží na straně soudu i v případě, že má obviněný obhájce. V některých usneseních se objevuje důraz na autonomní povahu prohlášení viny, z níž vyplývá další průběh trestního řízení, rozhodnou-li se jej soudy respektovat. Některá usnesení dokonce odkazují na zásadu *vigilantibus iura scripta sunt* (srov. např. usnesení ze dne 19. 7. 2022 sp. zn. IV. ÚS 1339/22). Naopak možnostmi nápravy nepravdivého prohlášení viny z důvodu ochrany zásady materiální pravdy se Ústavní soud stručně zabýval v usnesení ze dne 24. 1. 2024 sp. zn. IV. ÚS 2789/23. Ke zdánlivě protichůdným závěrům těchto usnesení přistupuje Ústavní soud striktně jako k posouzení konkrétní právní situace toho kterého stěžovatele. Dospěl-li Ústavní soud

v nějaké věci k upřednostnění jedné ze zásad trestního řízení, nelze z takového postupu dovozovat širší závaznost stručných závěrů těchto usnesení.

29. Ze všech usnesení, které se institutu prohlášení viny doposud týkaly, lze však podle Ústavního soudu dovést nespokojenost stěžovatelů s tím, jak se učiněné prohlášení viny projevilo (či neprojevilo) v přísnosti jejich potrestání (usnesení ze dne 16. 6. 2022 sp. zn. I. ÚS 1331/22, usnesení ze dne 16. 8. 2022 sp. zn. II. ÚS 986/22, usnesení ze dne 6. 9. 2022 sp. zn. IV. ÚS 2009/22, usnesení ze dne 6. 9. 2022 sp. zn. III. ÚS 1942/22, usnesení ze dne 29. 9. 2022 sp. zn. I. ÚS 1864/22, usnesení ze dne 18. 10. 2022 sp. zn. III. ÚS 1921/22, usnesení ze dne 20. 4. 2023 sp. zn. I. ÚS 223/23, usnesení ze dne 25. 4. 2023 sp. zn. II. ÚS 225/23). Pocity nespokojenosti z „nefér“ trestu podle Ústavního soudu vyplývají ze způsobu, jakým bylo prohlášení viny zakotveno do českého právního řádu. Stručně vyjádřená podstata tohoto institutu spočívá v tom, že se obviněný dobrovolně vzdá jakékoliv možnosti obhajoby v otázce viny a následně je vydán „na milost“ soudům (a prostřednictvím podávání opravných prostředků nepřímo i orgánům státního zastupitelství), které mu mohou fakultativně vyměřit podstatně mírnější trest, než kdyby vinu neprohlásil. Za zvlášť problematické stěžovatelé považují, je-li jim nalézacím soudem vyměřen trest mírný, aby jej podstatně zpřísnil odvolací soud (k tomu došlo i ve stěžovatelově věci). Následně již fakticky nemají proti tomu možnost obrany, neboť dovolací soud podle ustálené judikatury, na níž odkázal i v napadeném usnesení, přezkoumává toliko, zda uložený trest není „zjevně nepřiměřený“.

30. Ústavní soud předesílá, že taková právní úprava a navazující praxe nevykazují ústavní nedostatky, které by měly bez dalšího vést k jejich zavržení. Jak však upozornilo i Nejvyšší státní zastupitelství ve svém vyjádření, musí pro legitimitu takové praxe být splněny poměrně přísné podmínky. Právě jejich podstatou se bude Ústavní soud zabývat dále.

VII. Zásady ústavně konformní aplikace institutu prohlášení viny

31. Prohlášení viny bylo do českého právního řádu vtěleno zákonem č. 333/2020 Sb., kterým došlo k rozsáhlé novelizaci trestního řádu. Jak institut prohlášení viny, tak celá novela posiluje roli stran v řízení před soudem tak, že se na počátku hlavního líčení vymezí otázky, které zůstávají mezi stranami sporné a na jejichž řešení se tak soud má zaměřit. Cílem takové úpravy je významné usnadnění a urychlení průběhu hlavního líčení. Institut prohlášení viny může být aplikován tehdy, zejména shodnou-li se strany na vině obviněného (byť právní úprava v § 206c odst. 3 trestního řádu vyžaduje pouze zjištění jejich stanoviska, nikoli souhlasu), avšak nikoliv na trestu. Kromě již uvedených kladných důsledků může mít tato právní úprava rovněž pozitivní finanční dopady a usnadnit situaci svědků (zejména obětí, u nichž se sníží riziko sekundární viktimizace). V případě pochybností však soud není povinen prohlášení přijmout. Učiněné prohlášení by měl soud zohlednit při výměře trestu. Prohlášení má být neodvolatelné a skutečnosti v něm uvedené nemůže obviněný napadnout odvoláním. Tím pádem nebudou zatěžovány ani soudy vyšších stupňů.

32. Ustanovení § 206c trestního řádu zní:

- (1) Pokud nedošlo k sjednání dohody o vině a trestu, může obžalovaný prohlásit, že je vinný spácháním skutku anebo některého ze skutků uvedených v obžalobě a že souhlasí s právní kvalifikací takového skutku uvedenou v obžalobě.
- (2) Pokud obžalovaný učiní prohlášení podle odstavce 1, soud v rozsahu prohlášení postupuje přiměřeně podle § 314q odst. 3.
- (3) Předseda senátu před rozhodnutím o přijetí prohlášení viny zjistí stanovisko státního zástupce, poškozeného a zúčastněné osoby, pokud jsou přítomni při hlavním líčení.
- (4) Soud po prohlášení viny obžalovaným rozhodne, zda takové prohlášení přijímá nebo nepřijímá.
- (5) Soud prohlášení viny nepřijme, není-li v souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo zjistí-li, že v předchozím řízení došlo k závažnému porušení práv obviněného. Soud nemusí

prohlášení viny přijmout, pokud takový postup nepovažuje za vhodný s ohledem na okolnosti případu a vyjádření ostatních stran.

(6) Pokud soud rozhodne, že prohlášení viny přijímá, zároveň v usnesení uvede, že se dokazování v rozsahu, v jakém obžalovaný prohlásil vinu, neprovede a bude provedeno pouze ve zbylém rozsahu; tím není dotčena možnost vyslyšet obžalovaného k účasti jiných osob na spáchaném skutku, ohledně kterého prohlásil vinu.

(7) Soudem přijaté prohlášení viny nelze odvolat. Skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem.

(8) Pokud soud rozhodne, že prohlášení viny nepřijímá, k prohlášení viny se nepřihlíží.

33. Kromě obecných principů právního státu (chráněných podle čl. 1 odst. 1 Ústavy), principů soudní ochrany práv (čl. 36 až 38 Listiny) a práva na obhajobu (čl. 40 odst. 3 Listiny) považuje Ústavní soud za důležitou ústavní mez aplikace tohoto institutu řádnou interpretaci pojmu „vina“ obsaženého v čl. 40 odst. 1 Listiny a čl. 90 Ústavy. Obdobně čl. 39 Listiny hovoří o trestech (a jiných újmách), které lze uložit za spáchání trestného činu. S pojmem viny je v českém ústavním pořádku nutně spojena legitimita nejen jakéhokoliv trestu, nýbrž i samotného odsouzení. Uložení trestu, jakožto ústavně předvídané omezení základních práv a svobod, může sledovat jediný účel, jímž je potrestání viny (srov. čl. 4 odst. 4 Listiny). Jinak řečeno, nelze akceptovat jakýkoliv výklad právních předpisů, který by odporoval právu nevinného jedince nebýt potrestán (*nullum crimen sine culpa*). Termín nevinný chápe přitom Ústavní soud široce, tedy jako podezřelého, který se nedopustil právě takového skutku (včetně jeho právní kvalifikace), z jehož spáchání je obviněn.

34. Uvedené právo je navíc nezczizitelné, a tudíž s ním nedisponuje ani jeho nositel (srov. čl. 1 Listiny). Za ústavně nepřijatelný by proto Ústavní soud musel považovat „smluvní“ přístup k pojmu viny. Zdroj legitimacy trestního postihu nelze hledat v autonomii procesního jednání obviněného, nýbrž ve faktické pravdivosti odsuzujících rozhodnutí. Výjimečnost prostředků trestní represe je mimo jiné dána i nemožností jejich ospravedlnění prostřednictvím absence materiální a duševní bdělosti obviněného, která snad může být v jiných právních odvětvích sankcionována pod pláštěm ochrany zásady *vigilantibus iura scripta sunt*. Lze tedy uzavřít, že ústavní pořádek nedává státní moci žádnou možnost naplnit jakkoliv vyjádřené přání nevinné osoby pocítit tíhu trestněprávní represe, ač by pro to měla více či méně racionální důvody (viz níže). Kupříkladu ve společnosti existuje představa, že i prostřednictvím falešných doznání nacházejí ve vězení jisté materiální zázemí lidé bez domova nebo skrývající se například před organizovaným zločinem. Pod vlivem některých zahraničních právních úprav se zřejmě nejčastějším důvodem dobrovolného přijetí trestu nevinnou osobou stává zoufalá a pochopitelná snaha vyhnout se ještě přísnějšímu potrestání, které ji z důvodů systémových nedostatků hrozí.

35. Z výše uvedeného dovozuje Ústavní soud dva nepřekročitelné limity aplikace prostředků trestní represe. Prvním je požadavek, aby soud rozhodující o vině měl svá skutková zjištění opřena o konkrétní důkaz (případně nesporné skutečnosti podle § 206d trestního řádu). Proto nakonec i zákon stanoví v § 206c odst. 5 trestního řádu, že „(S)oud prohlášení viny nepřijme, není-li v souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo zjistí-li, že v předchozím řízení došlo k závažnému porušení práv obviněného. Soud nemusí prohlášení viny přijmout, pokud takový postup nepovažuje za vhodný s ohledem na okolnosti případu a vyjádření ostatních stran.“ Soud tedy nemůže k relevantním skutkovým závěrům v rámci procesního dokazování dospět na základě pouhého spoléhání se na tvrzení účastníků řízení, přičemž Ústavní soud spatřuje rozdíl mezi obsahem procesního tvrzení obviněného a obsahem jeho výpovědi jako důkazu. Tento imperativ je jedním z projevů zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti (tzv. zásady materiální pravdy podle § 2 odst. 5 trestního řádu). Podle nálezu ze dne 9. 5. 2023 sp. zn. III. ÚS 236/23, je i při využití konsensuálních způsobů řešení trestních věcí nutno mít na paměti, že stále platí základní zásady trestního řízení, zejména

zásada materiální pravdy. To konkrétně znamená, že orgány činné v trestním řízení by ani v těchto případech neměly rezignovat na zjištění skutečného stavu věci tak, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti. A nelze-li relevantní skutková zjištění v potřebné míře učinit, je nutné postupovat v duchu druhého ze zmíněných nepřekročitelných limitů – pravidla *in dubio pro reo* vyplývajícího ze zásady presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 Listiny), a to opět bez ohledu na procesní návrhy účastníků řízení.

36. Ani institut prohlášení viny nepředstavuje možnost obejití zásady materiální pravdy nebo pravidla *in dubio pro reo*, a tím pojmu viny jako takového. Legitimním účelem tohoto institutu může být zjednodušení, zrychlení a zlevnění trestního řízení tam, kde o vině obviněného neexistují důvodné pochybnosti. Může tedy napomoci „pouze“ ke zjednodušení kroků při dosažení účelu trestního řízení, avšak nemůže tento účel měnit. Náležitě zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů jako hlavní účel trestního řízení (§ 1 odst. 1 trestního řádu) je nutné mít na paměti i při aplikaci tohoto institutu. Jelikož ke zjednodušení řízení dochází na úkor veřejné soudní fáze trestního řízení a dílčích procesních práv obhajoby, která Ústavní soud nikdy nepovažoval za samoučelné formality [srov. např. nález ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.)], zvyšuje taková forma vedení řízení pravděpodobnost, že takový způsob dokazování povede k přinejmenším „zjednodušeným“ skutkovým závěrům, a to nejen v otázce viny.

37. Při řádné aplikaci institutu prohlášení viny nelze rovněž odhlížet od jevů, které ji mohou nepředvídatelně doprovázet. Na jedné straně může jít o nechtěné důsledky motivace orgánů činných v trestním řízení ukončit řízení co nejefektivnějším způsobem. Tyto orgány musí navíc řešit při následném ukládání trestu (příp. dalších právních následků trestného činu) napětí mezi co nejširší znalostí všech relevantních okolností (podle § 39 trestního zákoníku soud při ukládání trestu mimo jiné přihlédne „k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k dosavadnímu způsobu života...“), a udržitelně fungujícím systémem trestní justice (podle statistik Ministerstva spravedlnosti je v České republice každý rok vyřízeno přes 60 000 trestních věcí); srov. i slova „...dále přihlédne k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu; přihlédne též k jeho postoji k trestnému činu v trestním řízení, zda sjednal dohodu o vině a trestu, prohlásil svou vinu nebo označil rozhodné skutečnosti za nesporné...“ v § 39 odst. 1 trestního zákoníku.

38. Na druhé straně stojí přirozená motivace podezřelých vyhnout se přísnějšímu postihu. Občas se (zdánlivě nepochopitelně) součástí této strategie stávají i falešná doznání. Obecně známým je v České republice případ nevinného podezřelého, který byl odsouzen za vynucení pohlavního styku, k němuž se (údajně pod tlakem policistů) doznal (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2009 sp. zn. 4 Tz 74/2009). Občasně se lze setkat i s falešnými doznáními za účelem získání přísnějšího trestu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016 sp. zn. 6 Tdo 1458/2015). Dále nelze přehlížet, že běžný podezřelý je právním laikem, kterému nezřídká (zejména nebude-li zastoupen obhájcem) zůstanou možnosti procesního postupu utajeny. Avšak i kdyby podezřelí měli všechny dostupné informace (a to nejen v podobě dlouhých a pro laika nesrozumitelných poučovacích formulářů), budou u významného procenta z nich absentovat schopnosti k jejich vyhodnocení. Podezřelí mohou být ovlivněni poučeními a radami osob, jejichž zájem se nemusí překrývat s účelem trestního řízení. Právě proto normy trestního řízení obsahují dostatečné záruky ochrany právně slabšího nevinného podezřelého. Nesprávná představa, že „skutečně nevinný“ dokáže uvedeným tlakům vždy odolat, je kromě uvedených příkladů vyvrácena rozsáhlou kazuistikou z celého světa (v Evropském prostředí lze poukázat např. na informace nashromážděné v projektu EUREX, dostupné na <https://www.registryofexonerations.eu/scientific-briefs/false-confessions/>).

39. Zatímco prosté doznání nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti zjistit všechny podstatné okolnosti případu a podezřelého usvědčit způsobem, který obstojí před

nalézacím, odvolacím i dovolacím soudem (§ 2 odst. 5 trestního řádu), prohlášení viny z nich tento tlak do určité míry snímá. Tím se obecná pravděpodobnost vzniku nesprávných rozsudků zvyšuje do té míry, že se podle Ústavního soudu nelze smířit s absencí prostředku účinné nápravy. Za takový prostředek nelze považovat nenárokové instituty prezidentské milosti a ministerské stížnosti porušení zákona.

VIII. Opravné prostředky po aplikaci institutu prohlášení viny

40. Po zvážení výše uvedených okolností dospěl II. senát Ústavního soudu k závěru, že aktuální zakotvení institutu prohlášení viny v českém trestním řádu nevykazuje ústavněprávní deficit, pro které by bylo nezbytné zrušit jakoukoliv část § 206c trestního řádu (ke stěžovatelovu návrhu podrobněji v bodě 44). Takový závěr však může platit pouze tehdy, je-li jeho aplikace doprovázena zárukami naplnění principů spravedlivého (řádného) procesu a ochrany práv obviněných. Ke způsobu, jak tento institut aplikovat v nalézacím řízení, se Ústavní soud vyjádří v další části.

41. Na tomto místě se bude zabývat interpretací § 206c odst. 7 trestního řádu, podle nějž: „Soudem přijaté prohlášení viny nelze odvolat. Skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadat opravným prostředkem“. Otázka opravných prostředků v rozsahu „skutečností uvedených v prohlášení viny“ se mezi účastníky řízení o této ústavní stížnosti jeví být spornou. Nesporným je naopak názor, že při určitém druhu procesního pochybení, při němž zároveň dojde k hmatatelnému porušení ústavních práv obviněného (typicky absence zastoupení obhájcem v případech tzv. nutné obhajoby), lze proti odsuzujícímu rozhodnutí, opírajícím se o prohlášení viny, podat odvolání a dovolání (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2022 sp. zn. 8 Tdo 93/2022 nebo usnesení ze dne 26. 10. 2022 sp. zn. 7 Tdo 886/2022). Obdobně lze podle Ústavního soudu opravnými prostředky brojit proti odsuzujícímu rozhodnutí tehdy, nebyl-li obviněný o podstatě prohlášení viny a jeho následcích řádně poučen.

42. V dalších případech je z důvodů popsaných v předchozí části nutné, aby obviněný měl na základě předložení nových skutečností možnost zpochybnit skutkové závěry odsuzujícího rozhodnutí, a to přinejmenším v rozsahu institutu obnovy řízení (srov. § 277 a 278 trestního řádu). Zejména půjde o významné nové skutečnosti, kterými bude zpochybněn výrok o vině. Typickým příkladem může být pozdější zjištění o duševním stavu obviněného, které by zpochybnilo jeho přičetnost v době spáchání trestného činu, případně schopnost chápat smysl trestního stíhání. Stejně tak není možné přístup k nápravě znemožnit například obviněnému, který se teprve po odsouzení dozví o tom, že policisté v přípravném řízení jeho trestní věci usvědčující důkazy „vyfabrikovali“, nebo byl-li orgány činnými v trestním řízení zjištěn jiný pachatel trestného činu, ke kterému prohlásil obviněný vinu.

43. Lze tedy uzavřít, že druhou větu § 206c odst. 7 trestního řádu je nutné ústavně konformně interpretovat v souladu se zásadou materiální pravdy. Stejně jako soud, který se rozhoduje, zda prohlášení o vině přijme, musí ověřit, zda doposud pořízené důkazy nezavdávají důvodné pochybnosti o správnosti případného odsuzujícího rozsudku, musí ostatní soudy (např. v řízení o opravných prostředcích) přezkoumávat, zda takové pochybnosti nevyvstaly spolu s nově zjištěnými skutečnostmi. Ostatně i návrh, kterým bylo prohlášení viny zakotveno do trestního řádu, uváděl nemožnost podání odvolání, a nikoliv apriorní nemožnost nápravy skutkových vad odsuzujících rozhodnutí, extenzivním jazykovým výkladem vztaženou na obnovu řízení či dokonce i na stížnost ministra spravedlnosti. Uvedené ustanovení tak představuje materiální omezení obviněných podat řádný opravný prostředek v rozsahu určitého druhu otázek. Nelze jej však interpretovat jako apriorní omezení v možnosti napadnout výrok o vině odsuzujícího rozsudku.

44. Ústavní soud nicméně shledal nedůvodným stěžovatelův návrh na zrušení druhé věty § 206c odst. 7 trestního řádu. Prvním důvodem je fakt, že II. senát Ústavního soudu dospěl k výše uvedenému závěru o možnosti ústavně konformní interpretace tohoto ustanovení.

Druhým je pak nekonzistentnost námitek, kterými stěžovatel tento návrh doprovodil. Nejvýznamnější část stěžovatelovy argumentace je doslova zkopírovaný text odborného článku (viz MULÁK, Jiří a PROVAZNÍK, Jan. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 na základní zásady trestního řízení. Bulletin advokacie. Česká advokátní komora, 2021, roč. 2021, č. 11, s. 37–46), v němž autoři nejprve popisují různá úskalí institutu prohlášení viny, což uzavírají úvahou o vhodnosti povolení obnovy řízení tam, kde bylo spáchaní trestného činu vyvráceno novými skutečnostmi. Uvedený článek (jakož i zbytek ústavní stížnosti) tak předkládá argumentaci pouze v tom směru, že by v určitých případech měl být návrh na povolení obnovy řízení přípustným opravným prostředkem. S tím se Ústavní soud může (ze všech shora uvedených důvodů) v obecné rovině ztotožnit. Z ničeho však není zřejmé, že by stěžovatel návrh na povolení obnovy řízení podal. Nic takového netvrdí v ústavní stížnosti, skutečnost takového podání nevyplývá ani ze spisu a konečně ústavní stížnost nenapadá rozhodnutí, jimiž se soudy takovým návrhem (ne)zabývaly. Z uvedených důvodů nebylo možné stěžovatelův návrh na zrušení uvedeného ustanovení považovat za přípustný.

IX. Prohlášení viny stěžovatelem v souzené věci

45. Vztáhl-li Ústavní soud uvedené obecné úvahy na stěžovatelovu věc, dospěl k závěru, že soudy neaplikovaly institut prohlášení viny ústavně konformním způsobem. Aby mohl Ústavní soud posoudit, zda v daném konkrétním řízení vyvstala otázka stěžovatelovy individuální schopnosti pochopit poučení o možnosti prohlásit vinu, musel nejprve zjistit, zda se stěžovateli vůbec dostalo řádného poučení o povaze tohoto institutu.

46. Vzhledem k tomu, že podstatou prohlášení viny je zjednodušení trestního řízení na úkor práv obviněného, je podle Ústavního soudu mimořádně důležitý způsob, jakým je obviněný o možnosti využití prohlášení viny poučen. Při poučení obviněného soud podle § 206c odst. 2 trestního řádu přiměřeně použije § 314q odst. 3 trestního řádu, který se týká institutu dohody o vině a trestu. Z něj vyplývá, že soud se musí obviněného dotázat zda „a) rozumí sjednané dohodě o vině a trestu, zejména zda je mu zřejmé, co tvoří podstatu skutku, který se mu klade za vinu, jaká je jeho právní kvalifikace a jaké trestní sazby zákon stanoví za trestný čin, který je v tomto skutku spatřován, b) prohlášení o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, učinil dobrovolně a bez nátlaku a byl poučen o svých právech na obhajobu, c) jsou mu známy všechny důsledky sjednání dohody o vině a trestu, zejména že se vzdává práva na projednání věci v hlavním líčení a práva podat odvolání proti rozsudku, kterým by soud dohodu o vině a trestu schválil, s výjimkou důvodu uvedeného v § 245 odst. 1 věť druhá“.

47. Jelikož protokol z hlavního líčení konaného dne 27. 7. 2022 (č. l. 158 a násl.) neposkytoval dostatečnou představu o rozsahu poučení daného stěžovatelem soudem, ověřil si jej Ústavní soud ze zvukového záznamu. Z něj zjistil, že k poučení stěžovatele o možnosti prohlásit vinu soudkyně přistoupila v rámci širšího poučení o právech obviněného (přibližně v čase 26:03 záznamu), přičemž (nad rámec zákonného poučení) uvedla, že prohlášení viny je „významně polehčující okolnost, při které může být trest stanoven pod sazbu“ a možnost uložení trestu pod zákonnou sazbou následně ještě zopakovala (v čase 26:25). S odkazem na dopis, který stěžovatel zaslal soudu ještě před konáním hlavního líčení, se následně soudkyně stěžovatele zeptala, zda chce prohlásit vinu (v čase 27:25), na což stěžovatel souhlasně odpověděl. Dále na výzvu soudu potvrdil, že je vinen žalovaným skutkem a souhlasí s jeho právní kvalifikací (v čase 27:50), chápe, že se nebude moci odvolávat do výroku o vině a vzdává se práva na projednání věci a dokazování (v čase 28:10). Následně stěžovatel přerušil poučení a upozornil soud na to, že chtěl věc vyřešit mimosoudně hned v den krádeže, po čemž následuje konverzace soudkyně se stěžovatelem ohledně prokázání náhrady způsobené škody, přičemž je zjevné, že soudkyně o takové prokázání neměla zájem, zřejmě z důvodu předpokládání uložení alternativního trestu (závěr okresního soudu o neprokázaném zaplacení náhrady škody zkritizoval poté odvolací soud). Teprve po poučení druhého obžalovaného soudkyně ještě

ověřila, že stěžovatel učinil prohlášení viny dobrovolně (v čase 30:55). Poté se soudkyně zeptala státního zástupce, zda souhlasí s přijetím prohlášení viny, prohlášení viny přijala a hlavní líčení již pokračovalo standardním způsobem.

48. Z tohoto popisu podle Ústavního soudu vyplývá, že stěžovateli se nedostalo dostatečného poučení o trestní sazbě, jakou zákon stanoví za trestný čin, který je v tomto skutku spatřován [§ 314q odst. 3 písm. a) trestního řádu]. Uvedení konkrétní trestní sazby, které navíc požaduje zákon, Ústavní soud nepovažuje za bezvýznamnou formalitu, a to z následujících důvodů.

49. Zaprvé je třeba přihlídnout k tomu, že stěžovatel je právním laikem (zvukový záznam na několika místech potvrdil jeho sníženou schopnost orientace v hlavním líčení), který nebyl zastoupen obhájcem. To Ústavní soud uvádí spíše pro zesílení důsledků nedostatečného poučení, protože podle předchozí judikatury platí, že poučovací povinnost soudu (a to zvláště u neodvolatelného prohlášení viny) nelze přenášet na obhájce (srov. např. usnesení ze dne 16. 8. 2022 sp. zn. II. ÚS 986/22). Proto podle Ústavního soudu nepostačuje, že v hlavním líčení zazněla právní kvalifikace žalovaného skutku a návrh státního zástupce na uložení nepodmíněného trestu.

50. Dalším důvodem je podle Ústavního soudu zohlednění výše popsané skutečnosti, že pro nikoliv nevýznamnou část podezřelých je právě uložení trestu jedinou palčivou otázkou celého trestního řízení (viz bod 29 tohoto nálezu). Vedle vzdání se práva na odvolání, ztráty bezúhonnosti, možnosti vyjádřit se k důkazům z přípravného řízení či odsouhlasení právní kvalifikace bude podle Ústavního soudu zvláště u obviněných, kteří zvažují možnost prohlášení viny, přísnost trestu začasť otázkou nejdůležitější. Přehlížení této skutečnosti by z celého institutu prohlášení viny učinilo nástroj odstřižený od společenské reality. Prohlášením viny přestává být obviněný do určité míry subjektem trestního řízení a stává se jeho „objektem“, kromě oblasti výměry trestu. Je tedy logické, že právě ta bude pro obviněného v takové situaci klíčová. Pro legitimitu aplikace prohlášení viny je tak podle Ústavního soudu nezbytné nepřehlít obviněného poučováním o často nepodstatných informacích a současně „zastřít“ tu skutečně klíčovou, týkající se trestu.

51. Poučení o rozsahu možného potrestání nabývá na významu rovněž při zohlednění eventuální kombinace neexistující záruky uložení mírného (zejména alternativního) trestu a výše uvedené motivace orgánů činných v trestním řízení ukončit trestní věc co možná nejefektivněji. Je-li obviněný, zpravidla právní laik, opakovaně různými subjekty upozorňován na výhody prohlášení viny, aniž by mu byla explicitně vysvětlena jejich nenáročnost, lze mít pochybnosti o promyšlenosti a dokonce dobrovolnosti pozdějšího prohlášení. Podle Ústavního soudu je odpovědností obecných soudů, aby jednoznačným poučením daly obviněnému najevo, jaké důsledky v oblasti trestání má prohlášení o vině podle českého práva. Právě takovým postupem lze podle Ústavního soudu nejlépe garantovat, že obviněný nebude jednat pod vlivem nějakého (třeba i cizí osobou implementovaného či společensky rozšířeného) právního mýtu na straně jedné, a nějaké nekalé právní praxe (např. neformálních slibů policie, spoluobžalovaných atd.) na straně druhé. Po průměrném obviněném nelze podle Ústavního soudu požadovat, aby si tyto informace sám dohledal nebo dovodil ze systematiky českých trestních kodexů.

52. Po zvážení všech uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že podmínkou legitimacy odsuzujícího rozhodnutí opírajícího se o prohlášení viny je zásadně pouze takové poučení, které obviněného upozorní na skutečnost, že soudy rozhodující v daném řízení nejsou kromě zákonných limitů při výměře trestu nikterak omezeny a obviněný, který prohlásí vinu, může být odsouzen i k nejpřísnějšímu trestu, který zákon v jeho věci umožňuje uložit.

53. Jakkoliv povinnost poskytnout takové poučení explicitně zákon neuvádí, vyplývá podle Ústavního soudu z teleologického a ústavně konformního výkladu § 206c odst. 2 trestního řádu, podle kterého soud po prohlášení viny „postupuje přiměřeně podle § 314q odst. 3“, upravujícího postup při schvalování dohody o vině a trestu. Z toho vyplývá, že zákon neuvádí

výslovně požadavky specifické pro prohlášení viny. Navíc ani všechny požadavky kladené na soud při schvalování dohody o vině a trestu nejsou formulovány jednoznačně. Poukázat lze například na povinnost soudu dotázat se obviněného „zda jsou mu známy všechny důsledky sjednání dohody o vině a trestu“ následovanou demonstrativním výčtem takových důsledků. Neurčitost takové otázky je zjevná (ani soudce by nejspíše na místě nedokázal k dotazu obviněného vyjmenovat např. všechny funkce, povolání a činnosti, jejichž výkon je znemožněn ztrátou trestní bezúhonnosti). K tomu navíc Ústavní soud dodává, že u dohody o vině a trestu obviněný není v nejistotě ohledně ukládaného trestu, který musí být v této dohodě předem obligatorně uveden [srov. § 175a odst. 6 písm. f) trestního řádu], zatímco u prohlášení viny se v takové nejistotě nachází, a dokonce může dojít k tomu, že původně „nízký“ trest uložený soudem prvního stupně bude k odvolání státního zástupce do trestu podstatně zpřísněn, jak se tomu stalo i v této posuzované věci.

54. Podrobné poučení o hrozícím trestu tak podle Ústavního soudu nejen odpovídá teleologickému a ústavně konformnímu výkladu uvedených ustanovení trestního řádu, ale rovněž zohledňuje popsané rizikové sociální faktory ústavně nesouladného výkonu trestní spravedlnosti. Napomáhá totiž tomu, aby se aplikace institutu prohlášení viny nestala v praxi praktikou, kterou budou orgány činné v trestním řízení zneužívat ke zjednodušení své práce a tím „nezvratně“ postihovat sociálně znevýhodněné osoby za jejich neschopnost náležitě porozumět zákonné úpravě českého trestního práva, a to i v konečném důsledku velmi přísným trestem, zvláště když § 39 odst. 1 trestního zákoníku mimo jiné ukládá při stanovení druhu a výměry trestu mimo jiné přihlédnout i „k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu; přihlédne též k jeho postoji k trestnému činu v trestním řízení, zda sjednal dohodu o vině a trestu, prohlásil svou vinu nebo označil rozhodné skutečnosti za nesporné“. Navíc zde zákonodárce vymezil i určitou hierarchii konsenzuálních způsobů vyřízení trestní věci tak, že nejvíce se bude přihlížet k dohodě o vině a trestu, kde navíc je trest i v rámci ní sjednán, méně k prohlášení viny a nejméně k označení rozhodných skutečností za nesporné, což též musí příslušný soud zohlednit.

55. Vzhledem k tomu, že stěžovatel nebyl v dané věci poučen ani o zákonem uvedených trestních sazbách [srov. § 314q odst. 3 písm. a) trestního řádu], tím méně pak o omezeních, (resp. absenci omezení) soudů při ukládání trestu, je podle Ústavního soudu takové poučení nedostatečné k tomu, aby bylo možné považovat stěžovatelovo odsouzení na základě učiněného prohlášení o vině za ústavně konformní. Přitom Ústavní soud zohlednil osobnost stěžovatele, jejíž všechny projevy zachycené (v listinné i zvukové podobě) ve spise neumožňují dospět k závěru, že by si stěžovatel byl vědom podstatných důsledků prohlášení viny v oblasti trestání. Kromě samotného zákonodárce, který prohlášení viny zahrnul nejen mezi okolnosti, k nimž má soud přihlédnout při výměře trestu (srov. § 39 trestního zákoníku), nýbrž ještě mezi zvláštní okolnosti odůvodňující (avšak pouze fakultativně) mimořádné snížení trestu odnětí svobody [srov. § 58 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku], byl stěžovatel na možnost využití prohlášení viny přinejmenším dvakrát upozorněn soudem s tím, že jde o „významně polehčující okolnost“. Nadto soudy výslovně odmítly přihlédnout ke stěžovatelovým tvrzením o „radě“ policistů, jakožto hlavní motivaci k okamžité náhradě škody, které se prolínají celým spisem. Byť tato stěžovatelova tvrzení nebyla úplně konzistentní, ukazují podle Ústavního soudu jednak na ne právě excelentní orientaci v daném trestním řízení, a dále především na to, že jedinou motivací stěžovatelova prohlášení viny bylo odsouzení k alternativnímu trestu, pročež bylo zvlášť důležité jej v tomto směru poučit.

56. Z uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení stěžovatelových ústavních práv vyplývajících z čl. 36 odst. 1 Listiny (právo na soudní ochranu) a čl. 40 odst. 3 Listiny (právo na obhajobu).

X. Následky prohlášení viny v řízeních o opravných prostředcích

57. Výše uvedené pochybení je důvodem, pro který se Ústavní soud rozhodl vyhovět ústavní stížnosti. Zároveň shledal jako nedůvodné stěžovatelovy námitky o tom, že by dovolací soud měl povinnost připustit podané dovolání z důvodu jeho zdravotního stavu, který údajně zpochybňuje jak jeho schopnost pochopit podstatu institutu prohlášení viny, tak jeho ovládací schopnosti při páchání trestné činnosti. Ze spisu okresního soudu totiž nevyplývá, že by stěžovatel tyto okolnosti v dovolání uvedl (č. 1. 218). Nebyl-li tedy dovolací soud s těmito skutečnostmi výslovně konfrontován, neměl podle Ústavního soudu povinnost se s nimi vypořádat. Uvedené skutečnosti nevyplývají podle názoru Ústavního soudu z celého spisu natolik, aby bez vznesení námitky samy o sobě zavdávaly povinnost soudu se s nimi vypořádat (jde v podstatě o dílčí stěžovatelova tvrzení o dřívějším úrazu hlavy, přičemž substantivnější lékařské zprávy byly vydány až později). Soudy se těmito novými skutečnostmi budou muset zabývat, přednese-li je řádně obhajoba, ve znovuotevřeném řízení. A ve skončené věci se může stěžovatel za podmínek stanovených zákonem domáhat nápravy skutkových závěrů návrhem na povolení obnovy řízení.

58. Především je třeba uvést, že Ústavnímu soudu nepřísluší stanovovat přiměřený trest pachatelům trestné činnosti (čl. 40 odst. 1 Listiny *a contrario*). Stejně tak v obecné rovině Ústavní soud nezpochybňuje oprávnění odvolacího soudu zpřísnit uložený trest pachatelům trestné činnosti. Nicméně má-li být takový postup ústavně souladný, musí jej soudy podepřít rozumnými a přezkoumatelnými důvody. Jde o obecný princip, pročez je nerozhodné, že v dané věci se neuplatnila zásada zákazu *reformatio in peius*. Ta se obdobně neuplatňuje kupříkladu při zpřísnění trestu po vydání trestního příkazu, a přesto Ústavní soud vyžaduje, aby takové zpřísnění trestu bylo dostatečně odůvodněno [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 213/2000 ze dne 20. 2. 2002 (N 19/25 SbNU 143) nebo nález sp. zn. III. ÚS 39/09 ze dne 10. 12. 2009 (N 256/55 SbNU 471)]. Ve znovuotevřeném řízení musí tedy soudy nápravě níže uvedených nedostatků věnovat pozornost, neboť má-li zpřísnění stěžovatelova trestu obstát, aniž by krajský soud dospěl k odlišným přitěžujícím skutkovým závěrům (paradoxně vzal za prokázaný významně příznivější skutkový závěr o dobrovolné, včasné a nadstandardní náhradě škody), je podle Ústavního soudu potřeba, aby jeho úvahy byly rozumně a přezkoumatelně odůvodněné.

59. Nad rámec uvedeného považuje Ústavní soud za vhodné poukázat na dva nedostatky odůvodnění napadeného rozhodnutí krajského soudu, které ve svém důsledku zpochybňují ústavní soulad zpřísnění trestu uloženého okresním soudem. První nedostatek je podle Ústavního soudu důsledkem možného „komunikačního šumu“ mezi stěžovatelem a krajským soudem. V průběhu veřejného zasedání krajský soud zkoumal, zda stěžovatel nahradil způsobenou škodu. Nahlédnutím do stěžovatelova mobilního bankovníctví soud ověřil odeslání platby poškozené společnosti. Dále zjistil, že ke dni konání veřejného zasedání má stěžovatel na bankovním účtu zůstatek 1 836 625,6 Kč, načež se stěžovatele zeptal, zda má s takovým bankovním účtem zapotřebí krást naftu v hodnotě 15 000 Kč. Na to stěžovatel reagoval, že samozřejmě nemá a šlo o zkratkovité jednání. V závěrečné řeči pak stěžovatel uvedl „k té finanční hotovosti na tom účtu, jak jste tam konstatoval ... vlastně doba, kdy jsem bohužel spáchal tyhleto přestupky a trestné činy, tak jsem nebyl na takovýhle úrovni finanční, kdy prostě mě možná k tomu – proto k tomu možná docházelo, že jsem byl ve finanční tísní. Beru 15 800 Kč měsíčně invalidní důchod a peněz jsem neměl moc, ale nakonec jsem prodal byt, protože jsem zdědil část rodinného domu, kde teď bydlíme. Prodal jsem byt v P., a tudíž jsem dospěl k této finanční částce a už by se nemělo nic podobného stát“ (přibližně v čase 24:05 záznamu veřejného zasedání). Při ústním odůvodnění rozsudku krajský soud označil stěžovatelovu argumentaci, shrnutou jako „pokud zde zaznělo, že byl v době spáchání skutku v nějaké finanční nouzi“, za „v podstatě až úsměvnou“, neboť mu nemohl uvěřit, že značné finanční prostředky mohl nabýt v období zhruba 14 dnů mezi spácháním skutku a náhradou

způsobené škody. V písemném vyhotovení rozsudku pak označil stěžovatelovo tvrzení o nemajetnosti „za více než troufalé“.

60. Takový závěr krajského soudu však podle Ústavního soudu vychází z nepochopení podstaty stěžovatelova tvrzení, kterému nicméně nelze, jak je vidno výše, přiznat přílišnou srozumitelnost. Podle Ústavního soudu však stěžovatel zjevně hovořil o finanční tísní v době páchaní své předchozí trestné činnosti (snad v logice, že k jejímu opakování již neexistuje „racionální“ důvod). Nepopisoval tedy okolnosti spáchání aktuálně projednávaného skutku, u nějž vlastní motivaci od počátku „nechápe“, resp. jednání označuje za zkratkovité (viz protokol o výslechu osoby zadržené na č. l. 13, v němž stěžovatel uvádí, že má na účtu asi 2 300 000 Kč a neví, proč „to vlastně udělal, nechápe sám sebe“). Totéž zopakoval v trestním řízení ještě několikrát. Ostatně při vyhlášení rozsudku krajského soudu lze v části, v níž soud rozváděl výše uvedené úvahy, slyšet nesouhlasné projevy stěžovatele (v čase 35:03). Podle Ústavního soudu tak krajský soud nepochopil, co se mu stěžovatel pokoušel sdělit. Ústavní soud nemůže určit, nakolik se tento závěr projevil na výši uloženého trestu. Vzhledem k tomu, že stěžovatelova tvrzení lze zařadit do kategorie postoje k trestné činnosti a krajský soud je nesprávně označil „za více než troufalá“, považoval Ústavní soud za potřebné na tento nedostatek upozornit.

61. Konečně považuje Ústavní soud za vhodné se krátce vyjádřit k přístupu krajského soudu k institutu prohlášení viny. V napadeném rozhodnutí krajský soud uvedl, že ve prospěch stěžovatele hovoří to, že se ke stíhanému jednání doznal a prohlásil svou vinu. Na druhé straně nelze podle soudu přehlížet, že stěžovatel byl na místě zadržen policií, takže prostor k tvrzení, že se tam nacházel náhodou, moc velký nebyl. Při vyhlášení rozsudku soud uvedl, že „prohlášení viny zas až tak vysokou cenu nemá“ v situaci, kdy jsou pachatelé zadrženi na místě činu (v čase 31:40). Jak napovídají i následné ironické poznámky o nereálnosti jakékoliv obhajoby obžalovaných, staví zřejmě krajský soud „hodnotu“ prohlášení viny převážně na jeho důkazní hodnotě, resp. spíše na jeho nezbytnosti pro odsouzení pachatelů. Ponechá-li Ústavní soud stranou, zda je takový přístup správný u hodnocení prostého doznání, kterým obviněný nejen „ulehčuje“ důkazní situaci, nýbrž zároveň vyjadřuje i určité povahové rysy a postoj k trestné činnosti, nelze přehlédnout, že takový náhled krajského soudu nezohledňuje rozdíl mezi prostým doznáním a prohlášením viny. Tím se totiž obviněný, kromě všeho výše uvedeného, vzdává celé řady svých práv s významným pozitivním účinkem nejen pro stát, nýbrž i další osoby (zejména poškozené). Spojování prohlášení viny výhradně s jeho důkazní „hodnotou“ je tak podle Ústavního soudu určitou bagatelizací jeho podstaty. Převládá-li by v trestněprávní praxi náhled krajského soudu, lze se ptát, zda má zakotvení daného institutu (se všemi riziky výše popsanými) vůbec nějaký hodnotově přijatelný smysl. A dále jaký vliv by měl takový postoj na motivaci obviněných (a to zvláště recidivistů, kteří systém trestní spravedlnosti zatěžují nejvíce) prohlásit vinu v situaci „hloupě“ spáchaného trestného činu, *nota bene* ryze majetkového, po jehož spáchání obviněný bezodkladně a dobrovolně uhradí způsobenu škodu i s významným „úrokem“ (ohledně výše škody panuje v různých fázích trestního řízení určitá nejistota, nicméně poškozená společnost vyčíslila škodu na 12 910 Kč a stěžovatel jí uhradil 50 000 Kč).

XI. Závěr

62. Jelikož Ústavní soud z výše uvedených důvodů shledal, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení stěžovatelových ústavních práv, vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). Návrh na zrušení § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu odmítl Ústavní soud z výše uvedených důvodů podle § 43 odst. 2 písm. b) zákona o Ústavním soudu.

63. Ačkoliv si je Ústavní soud vědom toho, že pro stěžovatele klíčový zlom v řízení nastal u odvolacího soudu, neumožňují okolnosti případu a současná právní úprava zvolit hospodárnější postup, než vrácení věci nalézacímu soudu (pokud by odvolací soud trval na svých závěrech o nutnosti zpřísnění stěžovateli uloženého trestu, musel by sám kvůli ústavním nedostatkům jeho postupu věc nalézacímu soudu vrátit). Okresní soud tedy bude muset v dané věci rozhodnout znovu poté, co se stěžovateli dostane řádného a srozumitelného poučení o důsledcích aplikace institutu prohlášení viny v oblasti trestání. Při ukládání trestu budou muset soudy navíc zohlednit rovněž dobu, která od spáchání trestné činnosti uplynula, a důležité okolnosti, které v mezidobí mohly nastat (např. zahlazení odsouzení apod.).

64. Vzhledem k tomu, že v daném trestním řízení došlo na základě prohlášení viny rovněž k odsouzení spoluobžalovaného, který však v postupu obecných soudů nespatořoval porušení svých práv (nepodal dovolání nebo ústavní stížnost), bylo by proti smyslu využití tohoto institutu (na rozdíl od pouhého nevyužití opravných prostředků), aby Ústavní soud zrušil napadená rozhodnutí rovněž ve vztahu k němu. V takové situaci není podle Ústavního soudu namístě aplikovat zásadu *beneficia cohaesionis*.

65. Pokud jde o časové působení závěrů tohoto nálezu na jiná probíhající trestní řízení, v nichž obvinění prohlásili svou vinu, mohou se jejich závaznosti podle Ústavního soudu dovolávat pouze ti obvinění, kteří námitku protiprávnosti odsuzujících rozhodnutí opřeny o jejich prohlášení o vině vznesli již před dnem vyhlášení tohoto nálezu, popř. jim ještě neuplynula lhůta k podání opravného prostředku, v němž by takovou námitku mohli poprvé vznést. V individuálních případech musí soudy konkrétně zvážít, zda předchozí nedostatečné poučení způsobilo obviněným (např. s ohledem na jejich osobnost) reálnou újmu na jejich právech. Pokud by s ohledem na případně doplněné poučení obviněný odvolal své prohlášení viny, může být namístě „revokace“ usnesení, kterým bylo původní prohlášení o vině přijato (obdobně viz bod 23 usnesení ze dne 24. 1. 2024 sp. zn. IV. ÚS 2789/23).

Č. 154**Právo dítěte vyjádřit své vlastní názory jako zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu
(sp. zn. II. ÚS 1311/24 ze dne 7. srpna 2024)**

Obecné soudy jsou povinny posuzovat problematiku svěřeni nezletilých dětí do péče rodičů především s přihlédnutím k jejich nejlepšímu zájmu. Při hledání nejlepšího zájmu nezletilých musí vzít soudy v úvahu i jejich přání, neboť názor dítěte musí být vnímán jako zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Soudy však nemohou vycházet izolovaně pouze z jejich názoru, ale musí souhrnně vzít v úvahu všechny pro posouzení věci významné okolnosti, mimo jiné rozumovou a emocionální vyspělost i věk dítěte. Jestliže obecné soudy řádně nezjistily, resp. nevyhodnotily aktuální názor nezletilého dítěte, a proto nedostatečně zjistily skutkový stav věci, porušily právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na péči o děti a jejich výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 3 odst. 1 a čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele E. Ch. G., zastoupeného Mgr. Michaelou Zelinkovou Opršalovou, advokátkou, sídlem Nádražní 24, Semily, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. února 2024 č. j. 12 Co 334/2023-852 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. srpna 2023 č. j. 14 Nc 1174/2021-744, 17 P a Nc 123/2021, 17 P a Nc 124/2021, 17 P a Nc 125/2021, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a P. G. L., zastoupené Mgr. Denisou Kartusovou, advokátkou, sídlem Vodičkova 791/41, Praha 1 – Nové Město, a nezletilého F. G. a nezletilé D. G., obou zastoupených Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, sídlem Šilingrovo náměstí 3/4, Brno, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Výrokem I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 13. února 2024 č. j. 12 Co 334/2023-852 v části, ve které byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. srpna 2023 č. j. 14 Nc 1174/2021-744, 17 P a Nc 123/2021, 17 P a Nc 124/2021, 17 P a Nc 125/2021 ve výrocích III a IV, a výroky III a IV téhož rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 byla porušena ústavně zaručená práva podle čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i čl. 3 odst. 1 a čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 13. února 2024 č. j. 12 Co 334/2023-852 ve výroku I v části, ve které byl potvrzen rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. srpna 2023 č. j. 14 Nc 1174/2021-744, 17 P a Nc 123/2021, 17 P a Nc 124/2021, 17 P a Nc 125/2021 ve výrocích III a IV, a dále ve výroku III a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 23. srpna 2023 č. j. 14 Nc 1174/2021-744, 17 P a Nc 123/2021, 17 P a Nc 124/2021, 17 P a Nc 125/2021 ve výrocích III, IV, V, VI a VII se zrušují.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi byla porušena základní práva zakotvená v čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 1 a 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i v čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

2. Z ústavní stížnosti, z napadených rozhodnutí a z vyžádaného soudního spisu se podává, že v záhlaví uvedeným rozsudkem Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) svěřil třetí vedlejší účastníci – nezletilou (dále jen „nezletilá“) pro dobu trvání manželství rodičů i pro dobu po rozvodu rodičů do péče stěžovatele – otce (dále též jen „otec“) [výrok I], styk první vedlejší účastnice – matky (dále též jen „matka“) s nezletilou neupravil [výrok II]. Druhého vedlejšího účastníka – nezletilého (dále jen „nezletilý“) pro dobu trvání manželství rodičů i pro dobu po rozvodu svěřil do péče matky [výrok III]. Dále rozhodl, že otec je oprávněn stýkat se s nezletilým každý sudý týden v roce vždy od pátku 17:00 hodin do neděle 17:00 hodin, kdy otec nezletilého převezme v místě bydliště matky a po skončení styku ho matka převezme zpět do péče v místě bydliště otce, dále byl upraven styk otce s nezletilým v období prázdnin [výrok IV]. Rozhodnutí o výživném soud vyloučil k samostatnému projednání [výrok V] a výroky VI a VII rozhodl o nákladech řízení. Obvodní soud dospěl k závěru, že stav, který rodiče nastolili v současné době, kdy nezletilá je v péči otce a nezletilý je v péči matky, je v souladu se zájmy obou dětí, a to za situace, když žádné z dětí nechce měnit své bydliště, své sociální prostředí, a tedy ani rodiče jako primárního vychovatele. Soud přání dětí akceptoval a rozhodl, že nezletilá bude jak pro dobu trvání manželství rodičů, tak i pro dobu po rozvodu svěřena do péče otce, nezletilý bude pro tatáž období svěřen do péče matky.

3. Proti výrokům II, IV a VII rozsudku obvodního soudu podala odvolání matka a proti výrokům III, IV a V podal odvolání otec. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) napadeným rozsudkem rozsudek obvodního soudu ve výroku II o styku matky s nezletilou, ve výroku III o svěření nezletilého do péče matky, ve výroku IV o styku otce s nezletilým, ve výroku VI o nákladech řízení mezi účastníky potvrdil, ve výroku VII jej změnil tak, že otec je povinen zaplatit částku 25 355,50 Kč a matka částku 12 677,75 Kč, jinak jej i v tomto výroku potvrdil [výrok I]. Odvolání otce do výroku V o vyloučení věci k samostatnému projednání obvodní soud odmítl [výrok II] a ve výroku III rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Městský soud dospěl k závěru, že za situace, kdy vztahy mezi rodiči zůstávají značně antagonistické a pro nezletilého velmi stresující, matka a ani otec nejsou schopni dodržet ani elementární pravidlo zdržet se konfliktů před nezletilým a nevtahovat jej do jejich osobních pŕetek, je v zájmu nezletilého zachovat stávající stav a nevytrhovat jej ze známého domácího a školního prostředí a od matky a školních kamarádů.

II. Argumentace stěžovatele

4. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že obvodní soud a následně i městský soud bez řádného odůvodnění zamítly jeho návrh na úpravu péče o nezletilého ve formě výlučné péče otce. Obecné soudy podle stěžovatele pominuly zásadní skutečnosti a také nerespektují zájem dítěte a ani názory soudní znalkyně. Tím porušily nejen práva otce, ale také práva nezletilého. Po zahájení soudního řízení soud opakovaně zjišťoval názor nezletilého, který se postupem času vyvinul tak, že z touhy být s matkou s růstem věku nezletilý projevil zájem žít s otcem. V rámci posledního pohovoru s kolizním opatrovníkem i před soudem nezletilý (v deseti letech a při jeho odpovídající rozumové a mravní vyspělosti) jasně projevil své přání bydlet v Německu, avšak soud poté tento názor nevzal v úvahu. Nezletilý své přání projevil soudu osobně, navíc

v přítomnosti rodičů, avšak soud jeho odpověď a přání neakceptoval. Stěžovatel napadá jednak postup soudu, když pohovor učinil před rodiči, aniž by chránil zájem dítěte, a dále namítá, že soud nerespektoval výsledek pohovoru. Nezletilý přitom sdělil, že chce žít v Německu opatrovníkovi i soudu. U sdělení nezletilého byla i soudní znalkyně z důvodu vytvoření znaleckého posudku, která popsala, že názor nezletilého se opomíjí, přičemž pro nezletilého jako chlapce je role otce velmi důležitá. Znalkyně také vyvracela názor orgánu sociálně právní ochrany dětí týkající se komplikací návratu nezletilého k otci do Německa, kdy uvedla, že jazyková bariéra zde neexistuje pro to, aby se nezletilý vrátil do Německa, kde vyrostl a žil. Není zde tedy žádná překážka, která by v návratu nezletilého k otci bránila.

5. Stěžovatel má za to, že soud měl respektovat přání téměř jedenáctiletého chlapce, který si svou životní situaci již plně uvědomuje a je schopen posoudit následky svého jednání. Nezletilý sám chce žít v Německu, má tam zázemí, které dobře zná, neboť zde vyrostl. Toto zázemí je pro něj k uskutečnění jeho zájmů a koníčků vhodnější, když otec má dům se zahradou. Nezletilý i opatrovníkovi uvedl, že s kamarády od matky je stejně na tabletu, tedy v kontaktu by byli, a pokud by začal chodit do školy u otce, našel by si kamarády i zde hned, když jeho kamarádi ze školky v Německu chodí také do školy. Nad to bylo znaleckým posudkem potvrzeno, že nezletilý s otcem nemá žádné problémy a vychází s ním. U matky jsou problémy ohledně jejího chování. Podle stěžovatele je v zájmu nezletilého, aby byl v péči otce, když i znalkyně uvedla, že nezletilý jako syn již začíná inklinovat k otci a bude jej potřebovat čím dál více. Stěžovatel spatřuje porušení svých práv i práv nezletilého především ve skutečnosti, že soudy obou stupňů pominuly projevený názor nezletilého přímo při soudním jednání.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

6. Soudce zpravodaj zaslal podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ústavní stížnost k vyjádření městskému soudu, obvodnímu soudu, opatrovníkovi nezletilých a první vedlejší účastnici.

7. Opatrovník nezletilých ve svém vyjádření k podané ústavní stížnosti uvedl, že po celou dobu řízení byla zajištěna participační práva obou dětí. Zdůraznil, že je třeba rozlišovat mezi přáním dítěte a jeho nejlepším zájmem, přičemž není možné, aby obecné soudy postoj dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, nikoliv na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů. Svá přání a názory dítě formuluje pod vlivem mnoha okolností a často si může subjektivně přát něco, co není reálně dosažitelné a/nebo nemusí být v jeho nejlepším zájmu. Opatrovník poukázal na to, že obě děti jsou zasaženy extrémně vyhoceným rodičovským konfliktem, který trvá nepřiměřeně dlouhou dobu. Nezletilý je ještě ve věku, kdy nedokáže plně posoudit možné důsledky stran náročnosti takové životní změny. Opatrovník připustil, že odůvodnění obvodního soudu je s ohledem na komplexnost případu a průběh řízení stručné a obvodní soud se v odůvodnění nevypořádal s tím, že nezletilý svá přání v průběhu řízení modifikoval. To však bylo zhojeno městským soudem, který v odůvodnění svého rozhodnutí dostatečně vysvětlil, proč bylo rozhodnuto v rozporu s deklarovaným přáním nezletilého. Ve vztahu k rozhodnutí obecných soudů o péči o děti má opatrovník za to, že napadená rozhodnutí jsou věcně správná. Podle názoru opatrovníka napadenými rozhodnutími nedošlo k porušení ústavně zaručených práv a svobod. Opatrovník proto navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost otce jako zjevně neopodstatněnou odmítl. Současně opatrovník nevyločil, že do budoucna je u nezletilého možná změna výchovného prostředí, bude-li si nadále přát se do Německa přestěhovat. Jako vhodné považuje opatrovník takovou případnou změnu spojit např. s nástupem nezletilého na vyšší stupeň vzdělávacího systému. Opatrovník podotkl, že z rozhovoru opatrovníka s otcem v říjnu 2021 mimo jiné vyplynulo, že k přestěhování nezletilého s matkou do České republiky proběhlo po vzájemné dohodě rodičů, byť s tím otec zpočátku nesouhlasil. Rodiče hodnotili školní systém v České republice jako lepší, což byl jeden z důvodů, aby šel nezletilý s matkou do České republiky.

Nynější argumentaci otce, že pobyt nezletilého v České republice vnímal pouze jako přechodný, nedal souhlas se změnou bydliště a nástupem nezletilého do školy v České republice, považuje opatrovník za účelovou. Podle opatrovníka je v zájmu nezletilého co možná nejširší kontakt s otcem, proto v řízení před opatrovníckými soudy navrhoval rozšíření úpravy běžného styku. Opatrovník poukázal na to, že podle dostupných informací otec nevyužívá ani stanovený rozsah kontaktu se synem, když se v minulosti vyjádřil i v tom smyslu, že kontakt s ním je „jeho právo a nikoli povinnost“. Ke svému vyjádření opatrovník přiložil zprávu psychologa Mgr. Ondřeje Boušy ze dne 18. 6. 2024 o rozhovoru s nezletilým uskutečněným dne 17. 6. 2024, který rozhovor vedl za přítomnosti Mgr. Marie Pláškové, právničky, která se na rozhovoru podílela.

8. První vedlejší účastnice se ve svém vyjádření ztotožnila se závěrem obecných soudů o svěřeni nezletilého do její výlučné péče. Poukázala na to, že stěžovatelem uváděné skutečnosti nejsou úplné. Stěžovatel sám přiznává, že se názor nezletilého v průběhu řízení měnil a argumentuje tak, aby soudy rozhodly podle něj. Stěžovatel však vynechává okolnosti, za kterých došlo při soudním jednání k vyjádření přání nezletilého. Tato situace, kdy nezletilý vyslovil svůj názor, který je hlavním argumentem stížnosti stěžovatele, se odehrála tak, že stěžovatel nejprve bez vědomí matky přivedl nezletilého a jeho starší sestru s sebou na soudní jednání u obvodního soudu dne 16. 8. 2023, kde i přes protesty matky, která si toto nepřála, oba nezletilí s přivolením obvodního soudu zůstali. Již ze skutečnosti, že nezletilí byli přivedeni na jednání pouze stěžovatelem a nikoli po dohodě obou rodičů, lze mít důvodnou pochybnost o upřímnosti vyjádření nezletilého. Předsedkyně senátu obvodního soudu pak v průběhu tohoto jednání zcela nečekaně položila otázku přímo nezletilému „s kým chce být“. První vedlejší účastnice má za to, že na tomto vyjádření nezletilého nelze založit rozhodnutí ve věci. Je velmi nevhodné a obecně nezletilým ubližující ptát se na takto citlivou otázku před zraky několika lidí a zejména obou rodičů. První vedlejší účastnice je toho názoru, že obecné soudy respektovaly závěry judikatury Ústavního soudu, přičemž stěžovatel se domáhá změny rozhodnutí obecných soudů, se kterými pouze věcně nesouhlasí. K zásahu do základních práv stěžovatele napadenými rozhodnutími nedošlo. Matka poukazuje na to, že Ústavní soud v nálezu ze dne 20. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 2919/14 (N 7/76 SbNU 115); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>], konstatoval, že nejlepší zájem dítěte může být v konfliktu s oprávněnými zájmy ostatních osob (dalších dětí, rodičů atd.), nejlepší zájem je tedy nutno vyvažovat s ostatními oprávněnými zájmy.

9. Obvodní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti setrval na svých závěrech obsažených v napadeném rozhodnutí a odkázal na ně.

10. Městský soud se k podané ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě nevyjádřil.

11. Ústavní soud zaslal zprávu psychologa Mgr. Ondřeje Boušy ze dne 18. 6. 2024 o rozhovoru s nezletilým předloženou opatrovníkem jako podklad pro rozhodnutí k vyjádření účastníkům řízení.

12. Obvodní soud ve svém vyjádření k této zprávě zopakoval, že trvá na výroku rozsudku, včetně jeho odůvodnění, a dále odkázal na písemné vyhotovení rozhodnutí.

13. Městský soud ve svém vyjádření uvedl, že u zaslané zprávy o rozhovoru ze dne 18. 6. 2024 nelze zjistit, v jakém prostředí se nacházel nezletilý a ani přesné formulace jeho odpovědí. Nelze také dovodit, z jakých skutečností nezletilý vycházel, když měl vyslovit přání „být u táty“. Vzhledem ke zkušenostem s aplikací MS Teams v resortu justice (výpadky zvuku a obrazu), jakož i jejího technického omezení (nemožnost zjištění, co se odehrává mimo záběr kamery a co předcházelo zahájení přenosu) obecně nepovažuje za vhodný tento způsob komunikace s jedenáctiletým dítětem. Z výše uvedených důvodů městský soud uzavřel, že ze zaslané listiny není možné činit jednoznačné závěry.

14. Stěžovatel ve svém vyjádření ke zprávě psychologa Mgr. Ondřeje Boušy uvedl, že zákon hranici pro vyjádření názoru nestanovuje. U nezletilého bylo provedeno mnoho pohovorů, byl v nich patrný vývoj, a jak nezletilý sdělil i nyní, chce žít s otcem. Naposledy své

prání projevil dne 18. 6. 2024. Stěžovatel apeluje na skutečnost, že nezletilý byl toliko vytržen z prostředí od otce, neboť z Německa byl odvezen do České republiky. Projevil-li pak přání vrátit se a žít s otcem, je nutno jeho názor vzít v úvahu i s ohledem na jeho věk jedenácti let, neboť syn již stěhování zažil a návrat syna zpět domů pro něj nebude zatěžující, což ostatně uvedla i soudní znalkyně při jednání. S ohledem na uvedené stěžovatel dovodil, že nezletilý je kompetentní posoudit i následky takového svého přání. Stěžovatel proto setrval na podané ústavní stížnosti.

15. První vedlejší účastnice ve svém vyjádření ke zprávě psychologa Mgr. Ondřeje Boušy uvedla, že v zásadě souhlasí s obsahem repliky opatrovníka a doplnila, že stěžovatel skutečně nevyužívá v plném rozsahu svého práva na styk se synem tak, jak mu byl stanoven pravomocnými a vykonatelnými rozsudky obou soudů či předběžnými opatřeními s odůvodněním, že styk se synem je pouze jeho právem, nikoliv povinností. Stěžovatel přitom matce ani neoznámil, že v době plánované cesty nebudou styky s nezletilým synem probíhat. První vedlejší účastnice dále uvedla, že z vlastní iniciativy navrhla stěžovateli termíny styků nezletilého s otcem během letních prázdnin, avšak otec do dnešního dne na její návrh nereagoval. Matka si přání nezletilého syna, že „chce být u táty“ vysvětluje nejen tím, že syn si vzhledem ke svému věku zatím nedokáže představit následky realizování svého přání, ale taktéž tím, že stěžovatel se synem plnohodnotně či vůbec netráví čas mu stanovený rozsudky obou soudů a synovi otec taktéž chybí. S ohledem na proběhlé dokazování v rámci řízení u obecných soudů a vše výše uvedené je pro matku o to více překvapujícím podání ústavní stížnosti stěžovatelem, když tento nemá reálný zájem se synem trávit svůj čas a taktéž podporovat kontakt mezi sourozenci. První vedlejší účastnice nesouhlasí s opatrovníkem a namítá, že veškeré konfliktní situace jsou vyvolány a vyhrocovány zejména ze strany stěžovatele. První vedlejší účastnice proto i nadále setrvala na svém stanovisku, aby Ústavní soud ústavní stížnost stěžovatele odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

18. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající

bud' v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

A) Obecná východiska

19. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány. Rovněž Ústavní soud ve své judikatuře dlouhodobě zdůrazňuje nutnost zohlednění nejlepšího zájmu dítěte při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování [viz např. náleze ze dne 8. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141; č. 244/2010 Sb.), bod 29; náleze ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3305/13, náleze ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 1506/13 (N 110/73 SbNU 739), náleze ze dne 13. 7. 2011 sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59) či náleze ze dne 31. 12. 2018 sp. zn. II. ÚS 2344/18 (N 205/91 SbNU 611)].

20. Proto primárním úkolem Ústavního soudu při přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem je zejména posouzení otázek, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepšího zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny veškeré potřebné důkazy s tím, že důkazní aktivita nedopadá na samotné účastníky, nýbrž na soud, zda hodnocení důkazů odpovídalo principům zakotveným v hlavě páté Listiny a ustanovením zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zda byla veškerá rozhodnutí vydaná v průběhu řízení řádně a dostatečně odůvodněna [srov. např. náleze ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607), náleze ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), bod 17].

21. Předním hlediskem pro nalezení modelu péče rodičů o dítě je nejlepší zájem dítěte [k významu pojmu nejlepší zájem dítěte viz např. náleze ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1554/14 (N 236/75 SbNU 629), body 23–25]. Posouzení naplnění tohoto měřítká přísluší obecným soudům, které jsou povinny posuzovat věc individuálně s přihlédnutím k jejím konkrétním okolnostem a zvláštnostem. Jejich úkolem je ovšem zároveň na základě uplatnění zásady proporcionality nalézt řešení, které nebude nepřiměřeně omezovat ani právo žádného z rodičů zaručené v čl. 32 odst. 4 Listiny [srov. náleze ze dne 3. 5. 2022 sp. zn. I. ÚS 3065/21, bod 19, nebo náleze ze dne 31. 8. 2018 sp. zn. IV. ÚS 1286/18 (N 145/90 SbNU 353), bod 21]. Při vyvažování jednotlivých oprávněných zájmů má mít soud na zřeteli, že zájem nezletilého má vysokou prioritu [srov. náleze ze dne 20. 1. 2015 sp. zn. II. ÚS 2919/14 (N 7/76 SbNU 115)].

22. Postup obecných soudů při posuzování nejlepšího zájmu dítěte a volby příslušného modelu péče rodičů o dítě nicméně nemůže být libovolný. Ustálená judikatura Ústavního soudu proto na základě § 907 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a relevantních mezinárodních smluv vymezila obecná kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti zohlednění nejlepšího zájmu dítěte vzít v úvahu při rozhodování o úpravě výchovných poměrů a jejich naplnění vždy zkoumat.

23. Mezi kritéria, která musí obecné soudy, z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepšího zájmu dítěte v řízení o úpravě výchovných poměrů, vzít v potaz, patří zejména (1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěřeni do péče; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte [srov. náleze sp. zn. I. ÚS 2482/13, bod 19].

24. Ve vztahu k posledně uvedenému kritériu, tj. přání dítěte, Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatoval, že názor dítěte musí být vnímán jako zásadní vodítko při

hledání jeho nejlepšího zájmu [nález ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1708/14 (N 235/75 SbNU 617)], a že dítěti zásadně musí být umožněno účastnit se jednání a vyjádřit se k věci, přičemž povinnosti soudu zjišťovat jeho názor nezbavuje ani ustanovení opatrovníka. Nezjišťovat názor dítěte přímo (tj. jeho vyslechnutím) je možno jen v jeho zájmu, a takový postup je třeba vždy odůvodnit [srov. k tomu např. nálezy ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3305/13 (N 193/75 SbNU 177), ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217), ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3900/14 (N 193/79 SbNU 199) či ze dne 9. 10. 2019 sp. zn. IV. ÚS 1002/19 (N 174/96 SbNU 211)].

25. Za předpokladu, že dítě je dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je tedy nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však Ústavní soud zdůraznil, že není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a aby své rozhodnutí založily toliko na jeho přání, nikoli na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů. Proto ve své judikatuře vymezil řadu podmínek, které musí obecné soudy v souvislosti se zjišťováním názoru nezletilého dodržet, a okolností, které musí zvažovat. Při hodnocení vlastního postoje nezletilého musí vzít v úvahu již výše zmíněnou rozumovou a emocionální vyspělost dítěte, jeho věk či míru objektivitu (nezávislosti) jeho postoje; z hlediska formy musí být přání dítěte zjišťováno komplexně, a to především nepřímými otázkami [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2482/13, body 23 až 25, nebo nález ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607), body 21 až 22].

26. Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte stát musí zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a vyspělosti. Podle druhého odstavce čl. 12 se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, anebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

27. I podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva musí obecné soudy dávat odpovídající váhu postojům a pocitům dětí vyspělých do té míry, že jsou schopny utvořit si vlastní názor na styk s rodiči; musí taktéž respektovat právo dětí na soukromý život (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 1. 2011 ve věci *Plaza proti Polsku* č. 18830/07, § 71). Snaha o prosazení určitého řešení proti vůli dítěte může být s jeho narůstajícím věkem kontraproduktivní a škodlivá; není však možné postoj dítěte výlučně převzít, aniž by byly zohledněny všechny relevantní okolnosti (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 5. 2006 ve věci *C. proti Finsku* č. 18249/02, § 57 až 59).

28. Participace dítěte na rozhodování v záležitostech, které se ho dotýkají (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte), je projevem respektujícího přístupu k dítěti jako k subjektu práv, nikoli jako k objektu péče a ochrany ze strany dospělých [srov. Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (General Comment No. 12 on the Right of the Child to Be Heard, 2009, CRC/C/GC/12), odst. 18]. Je přitom úzce spjata s principem rozvíjejících se schopností dítěte (čl. 5 Úmluvy o právech dítěte). Čím bude totiž dítě starší (a čím budou jeho schopnosti rozvinutější), tím větší měrou bude svobodně určovat směr své životní cesty bez jakéhokoli donucovacího zásahu z vnějšku a tím více svých záležitostí bude moci rozhodovat samostatně, tj. obsah jeho nejlepšího zájmu bude čím dál více determinován jeho názorem [srov. Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 (General Comment No. 14 on the Right of the Child to Have His or Her Best Interests Taken as a Primary Consideration, 2013, CRC/C/GC/14), odst. 44]. Určující přitom není samotný věk, nýbrž individuální vyspělost dítěte; jeho názor proto musí být posouzen vždy s ohledem na konkrétní okolnosti případu [srov. Obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 (General Comment No. 12 on the Right of the Child to Be Heard, 2009, CRC/C/GC/12), odst. 29 a 30] (srov. nález ze dne 12. 6. 2023 sp. zn. III. ÚS 1318/22).

29. Obecně tak lze shrnout, že obecné soudy jsou povinny posuzovat problematiku svěřeni nezletilých do péče rodičů především s přihlédnutím k jejich nejlepšímu zájmu. Při nalézání nejlepšího zájmu dítěte jsou obecné soudy povinny v každém konkrétním případě pečlivě vážit, jak se do něj promítá stanovisko dítěte. Soudy musí vzít v úvahu přání nezletilých, avšak nemohou vycházet izolovaně pouze z jejich názoru, ale musí souhrnně vzít v úvahu všechny pro posouzení věci významné okolnosti, mimo jiné rozumovou a emocionální vyspělost i věk dítěte (nález ze dne 22. 11. 2023 sp. zn. I. ÚS 1096/23, usnesení ze dne 15. 11. 2023 sp. zn. I. ÚS 2650/23 a ze dne 27. 9. 2023 sp. zn. I. ÚS 2393/23). S přibývajícím věkem dítěte a s jeho narůstající rozumovou a emocionální vyspělostí bude přitom jeho přání pro výsledný nejlepší zájem čím dál více určující [srov. usnesení ze dne 12. 6. 2023 sp. zn. III. ÚS 1318/22, bod 36, nález ze dne 29. 8. 2023 sp. zn. I. ÚS 1609/23, body 34 a 37, či usnesení ze dne 7. 5. 2024 sp. zn. III. ÚS 65/24].

30. Z judikatury Ústavního soudu dále vyplývá, že i když je názor nezletilých dětí důležitým vodítkem při rozhodování soudů, nelze vycházet výhradně z něj, ale je třeba věc posuzovat v celkovém kontextu okolností a rodinné situace tak, aby prioritním hlediskem byl zájem dítěte (srov. např. nález ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. II. ÚS 4160/12 (N 66/69 SbNU 213), nález ze dne 16. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 2943/14 či usnesení ze dne 7. 3. 2018 sp. zn. I. ÚS 2496/17 a další). Pokud však soud nehodlá k jednoznačně formulovanému názoru dítěte přihlédnout, je třeba i v tomto směru závěry patřičně odůvodnit [srov. nález ze dne 14. 1. 2020 sp. zn. I. ÚS 3241/19 (N 8/98 SbNU 56)].

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

31. V posuzované věci obecné soudy rozhodly o svěřeni nezletilého do péče matky. Při svém rozhodování vzaly v úvahu zjištěný názor nezletilého, ale i skutečnost, že v zájmu nezletilého je zachovat stávající stav a nevytrhovat ho ze známého domácího a školního prostředí a od matky a školních kamarádů, když změna výchovného prostředí uprostřed páté třídy základní školy za situace, kdy u otce fakticky nebydlí ani jeho sestra, by mohla nepříznivě ovlivnit jeho další vývoj.

32. Ústavní soud se proto zaměřil na zjištění, zda obecné soudy při svém rozhodování zohlednily všechny okolnosti daného případu a z nich vyplývající zájem dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy, který musí být vždy prioritním hlediskem, a zda v tomto smyslu rozhodly o konkrétní podobě nejvhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a nezletilým.

33. Stěžovatel ve svém odvolání namítal, že matka s nezletilým odjela do České republiky, přičemž otec měl za to, že toto období je pouze přechodné, nedal souhlas se změnou bydliště, natož s nástupem nezletilého do školy v České republice. Poukazoval na odloučení sourozenců, když do této doby byli sourozenci na sebe fixovaní. Nezletilý v rámci posledního pohovoru s kolizním opatrovníkem a také před obvodním soudem jasně projevil svůj názor a přání, že chce bydlet u otce v Německu, přičemž tento názor měl obvodní soud při svém rozhodování vzít v úvahu. Tento nedostatek nebyl napraven ani v odvolacím řízení, když ani městský soud přání nezletilého „být u táty“ při svém rozhodování nevezl v úvahu. Stejnou argumentaci stěžovatel uplatnil i ve své ústavní stížnosti.

34. Obvodní soud v předmětné věci vyšel ze zjištění, že rodiče nezletilých dětí žili společně v Německu po dobu dvanácti let, tedy do roku 2021, kdy se matka i s nezletilým odstěhovala do České republiky. Na základě přání nezletilé zůstala dcera s otcem v Německu. Toto uspořádání je realizováno od doby rozchodu rodičů doposud. V současné době žije matka s nezletilým v České republice, nezletilá žije s otcem v Německu. Na základě provedených důkazů obvodní soud zjistil, že vztahy mezi nezletilým a otcem jsou dobré. Vztahy mezi nezletilými dětmi navzájem jsou velmi dobré, dětem se po sobě navzájem stýská, nicméně na současné uspořádání těchto vztahů si zvykli. Nezletilý poukazoval na to, že v současné době mu vyhovuje, že se s nezletilou stýká každý druhý týden, kdy buď on jezdí za tatínkem do

Německa, nebo nezletilá s otcem jezdí za ním. Nezletilý nastoupil do páté třídy základní školy, ve škole má kamarády, není handicapován jazykovou bariérou, a to ani přesto, že se narodil a dlouhodobě žil v Německu. Zajímá se o sport, o fotbal, jeho zájmy odpovídají jeho věku. Je zdravý. Jednoznačně vyjádřil přání, aby žil dále v České republice a s matkou (viz č. 1. 409 a č. 1. 649 soudního spisu). Nezletilá si budoucnost představuje tak, že střední školu dokončí v Německu, nevyklučuje vysokoškolské studium na Karlově Univerzitě v Praze. Matka žije s nezletilým, její zdravotní stav je ovlivněn vážným neurologickým onemocněním, roztroušenou sklerózou. Současný stav matce nebrání v péči o syna a nebude-li vystavena mimořádným stresům, je perspektiva jejího zdraví příznivá. Matku však tento stav omezuje v jejích pracovních aktivitách. U nezletilého se projevuje problematičtější komunikace ze strany matky i vůči němu, a proto by bylo vhodné, aby do výchovy nezletilého byl více zapojen i otec. Znalci tedy doporučují rozšířit jeho styk s otcem v co největší míře.

35. Městský soud vyšel ze skutkových zjištění učiněných obvodním soudem, že nezletilý nastoupil do páté třídy základní školy, ve škole má kamarády, není handicapován jazykovou bariérou, přesto, že se narodil a dlouhodobě žil v Německu. Jednoznačně vyjádřil přání, aby žil nadále v České republice a s matkou. Současně městský soud v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že zjistil, že dne 9. 1. 2023 nezletilý při pohovoru uvedl, že by si přál bydlet s tátou a vrátit se do Německa. Nejlepší by bylo, kdyby se rodiče neháдали a bydleli všichni v Německu (viz úřední záznam ze dne 9. 1. 2023).

36. Na základě provedeného dokazování dospěl městský soud k závěru, že nezletilý je ještě ve věku, kdy není schopen plně posoudit veškeré důsledky stran náročnosti takové životní změny a nikoli pouze krátkodobé benefity. Navíc v současné době za jakékoli úpravy by nezletilí sourozenci bydleli odděleně, což nezletilý dostatečně nevnímá. Městský soud dodal, že rodiče zřejmě záměrně opomíjejí skutečnost, že bez ohledu na „modifikovaný“ obsah vyjádření nezletilého před rodiči, soudem nebo znalcem, nezletilý konzistentně a opakovaně vyjadřuje jediný názor – že by si přál, aby zase všichni byli pohromadě (tedy celá rodina), rodiče se neháдали a bydleli spolu v Německu. Městský soud vyhodnotil, že nepůsobí upřímně ani odvolávání se otce na údajné přání nezletilého i v kontextu s tím, že z obsahu spisu vyplývá, že otec nevyužívá ani stanovený rozsah styku s nezletilým s odůvodněním, že styk s nezletilým je „jeho právo a nikoli povinnost“. Městský soud po zohlednění všech okolností, zejména délky pobytu nezletilého v České republice u matky, včetně veškeré školní docházky realizované pouze v České republice a rovnocenných výchovných schopností obou rodičů, dovedl, že v současné době je v zájmu nezletilého i nadále setrvat v České republice v péči matky. Změna výchovného prostředí uprostřed páté třídy základní školy za situace, kdy u otce fakticky nebydlí ani jeho sestra, by mohlo nepříznivě ovlivnit jeho další vývoj, který je již tak poznamenán dlouhodobými konflikty mezi rodiči. Za této situace, kdy vztahy mezi rodiči zůstávají značně antagonistické a pro nezletilého velmi stresující, matka a ani otec nejsou schopni dodržet ani elementární pravidlo zdržet se konfliktů před nezletilým a nevtahovat jej do jejich osobních půtek, je v zájmu nezletilého zachovat stávající stav a nevytrhovat jej ze známého domácího a školního prostředí a od matky a školních kamarádů, když i v České republice může chodit do zájmových kroužků a sportovat, včetně fotbalu.

37. Z dokazování provedeného před obecnými soudy vyplývá, že názor nezletilého byl zjišťován pouze v prvostupňovém řízení, v odvolacím řízení již městský soud názor nezletilého znovu nezjišťoval, ačkoli názor nezletilého vyjádřený v předmětném soudním řízení před obvodním soudem nebyl zcela jednoznačný, když nejprve nezletilý vyjádřil přání zůstat u matky, později před soudem a opatrovníkem projevil zájem přestěhovat se k otci do Německa. Zjistil-li městský soud ve vyjádřeních nezletilého rozpor (srov. odůvodnění rozsudku městského soudu, strana č. 8), nic mu nebránilo v tom, aby provedené dokazování v odvolacím řízení doplnil a zjistil aktuální názor nezletilého, buď tak, že nezletilého sám vyslechně, případně názor nezletilého zjistí prostřednictvím opatrovníka nezletilého.

38. Nezletilý byl v době, kdy probíhalo odvolací řízení, ve věku jedenácti let a byl již dostatečně rozumově a emocionálně vyspělý na to, aby mohl vyjádřit svůj názor (či přání), který by byl pro rozhodnutí městského soudu relevantní. Byl rovněž schopen vyjádřit svůj názor k položeným otázkám, když v Německu již s rodiči žil, tamní prostředí tedy zná a německý jazyk ovládá. Navíc nezletilý s přibývajícím věkem a s narůstající rozumovou a emocionální vyspělostí by byl jistě schopen v odvolacím řízení svůj názor formulovat ještě zřetelněji a přesvědčivěji. Zjistil-li tedy městský soud rozpory v provedeném dokazování, měl zjištěný skutkový stav v odvolacím řízení doplnit o aktuální názor nezletilého, nebyl-li dosavadní názor vyslovený nezletilým jednoznačný a konzistentní. Takto zjištěný názor měl vyhodnotit v kontextu s ostatními vyjádřeními nezletilého, jakož i v kontextu s ostatními skutkovými zjištěními a pro rozhodnutí významnými skutečnostmi, a v odůvodnění svého rozhodnutí se s nimi podrobně vypořádat. Obvodnímu soudu je pak nutno vytknout, že ani tento soud se s rozpory ve vyjádřeních nezletilého v odůvodnění svého rozhodnutí nevypořádal, když názor, že „chce být u táty“, nezletilý vyslovil již v řízení před obvodním soudem (srov. úřední záznam ze dne 9. 1. 2023). V souladu s výše uvedenou judikaturou Ústavního soudu nehodlá-li soud k jednoznačně formulovanému názoru dítěte přihlídnout, je třeba, aby i v tomto směru své závěry patřičně odůvodnil.

39. V předmětné věci v souvislosti se zaslaným vyjádřením k ústavní stížnosti předložil opatrovník nezletilých Ústavnímu soudu záznam rozhovoru psychologa Mgr. Ondřeje Boušy s nezletilým, který se uskutečnil dne 17. 6. 2024. Ze záznamu pohovoru vypracovaného dne 18. 6. 2024 vyplývá, že nezletilému byla dána možnost sdělit, jak se nyní má a hlavně, jak se vidá s otcem. Nezletilý uvedl, že je s tátou jeden víkend za čtrnáct dní. Podle něj je to málo, hodně rychle to uteče. Někdy jsou v České republice, někdy jedou do Německa, cesta trvá přes čtyři hodiny. Čas strávený s otcem hodnotí pozitivně, má rád, když jedou na kole nebo na výlety a hrají si spolu. U nezletilého nadále platí, že by chtěl být u táty. Uvedl: „U mámy není nic špatného, ale tak to prostě mám.“ Aktuální situaci popisuje jako „už jsem si zvyknul, ale chtěl bych být u táty“.

40. Výše uvedené vyjádření nezletilého potvrzuje, že posledně vyslovený názor nezletilého, že „chce být u táty“, není ojedinělý, ale jeví se nyní již jako delší dobu trvající a konzistentní, a proto bylo namístě, aby městský soud změnu názoru nezletilého neignoroval a při svém rozhodování k ní přihlédl, nezletilého v odvolacím řízení znovu vyslechl a zjistil aktuální názor nezletilého a následně všechny zjištěné skutečnosti ve svém rozhodnutí pečlivě vyhodnotil. S přibývajícím věkem nezletilého a s jeho narůstající rozumovou a emocionální vyspělostí je přitom jeho přání pro výsledný nejlepší zájem čím dál více určující. Protože ani obvodní soud se s vysloveným přáním nezletilého, že „chce být u táty“, v odůvodnění svého rozhodnutí nevypořádal, přistoupil Ústavní soud ke zrušení nejen rozsudku městského soudu, ale i prvostupňového rozhodnutí, a to v níže vymezeném rozsahu.

VI. Závěr

41. Výše popsaným postupem, kdy obecné soudy při svém rozhodování o výchově nezletilého řádně nezjistily, resp. nevyhodnotily aktuální názor nezletilého, neodstranily tak rozpory v provedeném dokazování, a v důsledku toho nedostatečně zjistily skutkový stav věci, porušily právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na péči o děti a jejich výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny, jakož i čl. 3 odst. 1 a čl. 12 odst. 1 Úmluvy. Proto Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona rozsudek městského soudu ve výroku I v části, ve které byl potvrzen rozsudek obvodního soudu ve výroku III o svěření nezletilého do péče matky, ve výroku IV o styku otce s nezletilým a ve výroku VI o nákladech řízení, a dále rozsudek obvodního soudu ve výrocích III, IV, V, VI a VII zrušil.

42. Ústavní stížnost proti výrokům I a II rozsudku obvodního soudu, jakož i proti výroku I rozsudku městského soudu v části, ve které byl potvrzen rozsudek obvodního soudu ve výroku II o styku matky s nezletilou, shledal Ústavní soud jako nepřijatelnou, když stěžovatel výroky I a II rozsudku obvodního soudu nenapadl odvoláním, a nevyčerpal tak všechny prostředky k ochraně svého práva. Ve vztahu k těmto výrokům rozsudků obecných soudů týkajícím se péče o nezletilou a styku matky s nezletilou ostatně stěžovatel v ústavní stížnosti ani žádné námitky neuplatnil. Proto Ústavní soud ústavní stížnost v této části podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh nepřijatelný. Ve vztahu k výroku II rozsudku městského soudu stěžovatel žádné námitky neuplatnil, a proto Ústavní soud ústavní stížnost v této části posoudil jako zjevně neopodstatněnou a podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ji odmítl.

43. Úkolem obvodního soudu tak v dalším řízení bude posoudit předmětnou věc znovu, přičemž obvodní soud je při svém dalším rozhodování vázán právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že při rozhodování o návrhu na změnu péče o nezletilého bude povinen zohlednit výše uvedená ústavněprávní kritéria, a to ve vztahu ke konkrétním okolnostem daného případu.

44. Obvodní soud v novém řízení především zjistí aktuální názor nezletilého. Relevanci přání nezletilého řádně vyhodnotí, a to v kontextu dalších významných okolností, a na základě dostatečně zjištěného skutkového stavu procesně bezvadným způsobem rozhodne o způsobu péče rodičů o nezletilého tak, aby odpovídal především zájmům, přání a potřebám nezletilého. Své rozhodnutí obvodní soud rovněž dostatečně a přezkoumatelně odůvodní, a to ve smyslu shora podrobně uvedené judikatury Ústavního soudu. V případě, že bude soud uvažovat o svěřeni nezletilého do péče otce, pečlivě zváží a vyhodnotí rovněž zda, a případně kdy, by byl přestup nezletilého na školu v Německu nejvhodnější. Ústavní soud přitom zdůrazňuje, že tímto nálezem nevyjadřuje názor (ať již výslovně či implicitně) do čí péče by měl být nezletilý svěřen, tedy zda do výlučné péče matky či do péče otce.

45. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 155
Odepření věřiteli podat odvolání proti usnesení insolvenčního soudu
o schválení reorganizačního plánu
(sp. zn. II. ÚS 1517/24 ze dne 14. srpna 2024)

Odepře-li insolvenční soud věřiteli, který splnil zákonnou podmínku ve smyslu § 350 odst. 1 insolvenčního zákona (povinnost hlasovat pro odmítnutí reorganizačního plánu), možnost podat proti usnesení o schválení reorganizačního plánu řádný opravný prostředek, porušuje ústavně zaručené právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Ronovské (soudkyně zpravodajka) a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Karla Janečka, zastoupeného Mgr. Janem Kocinou, advokátem se sídlem Malá 6, Plzeň, proti usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. MSPH 90 INS 3811/2023, 5 VSPH 297/2024-B-64 ze dne 25. 3. 2024, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a a) obchodní společnosti AC Stod a.s., sídlem Na Maninách 1592/9a, Praha 7, b) Mgr. Ing. Petry Hýskové, insolvenční správkyňe dlužníka obchodní společnosti AC Stod a. s., sídlem Tyršova 1835/13, Praha 2, a c) Městského státního zastupitelství v Praze, sídlem náměstí 14. října 2188/9, Praha 5, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze č. j. MSPH 90 INS 3811/2023, 5 VSPH 297/2024-B-64 ze dne 25. 3. 2024 bylo porušeno stěžovatelovo ústavně zaručené právo na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a průběh předchozího řízení

1. V nyní posuzované věci je řešena otázka, zda Vrchní soud v Praze porušil stěžovatelovo právo na přístup k soudu tím, že odmítl jeho odvolání proti usnesení o schválení reorganizačního plánu jako návrh podaný někým, kdo k tomu není oprávněn, když podle názoru soudu stěžovatel nesplnil podmínky ve smyslu § 350 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

2. Městský soud v Praze k návrhu dlužnice, obchodní společnosti AC Stod a. s., vedlejšího účastníka a) v řízení před Ústavním soudem, zjistil její úpadek a povolil řešení úpadku reorganizací. K návrhu dlužnice ustanovil insolvenční správkyňi Mgr. Ing. Petru Hýskovou, vedlejší účastnice b) v řízení před Ústavním soudem. Stěžovatel vystupoval v řízení jako jeden z věřitelů dlužnice, a to s pohledávkami ve výši 22 921 477,08 Kč. Insolvenční správkyňe pohledávku P12.1 a P12.2 popřela co do pravosti a výše v rozsahu 22 769 526,20 Kč, ve zbylém rozsahu 151 950,88 Kč byly pohledávky zjištěny.

3. Dne 6. 10. 2023 se uskutečnila schůze věřitelů. Stěžovatel v jejím průběhu mohl hlasovat pouze co do rozsahu nepopřených 151 950,88 Kč, což představovalo 151 950 hlasů; ve zbylém rozsahu hlasovat nemohl. Hlasovací právo v rozsahu popřených pohledávek mu přitom nepřiznala ani schůze věřitelů, když pro přiznání nehlasoval nikdo, ani soud, neboť návrh nebyl podán včas.

4. Na schůzi věřitelů došlo mimo jiné k projednání reorganizačního plánu dlužnice a hlasování o jeho přijetí. Stěžovatel v rámci skupiny Nezajištění věřitelé hlasoval proti, a to v rozsahu svých 151 950 hlasů. Po hlasování ve všech skupinách soud konstatoval, že schůze věřitelů přijala reorganizační plán dlužnice. Následně městský soud rozhodl usnesením č. j. MSPH 90 INS 3811/2023-B-52 ze dne 12. 1. 2024, že reorganizační plán se schvaluje.

5. Stěžovatel proti tomuto usnesení podal odvolání. Namítal vadnost rozhodnutí z důvodu chybného nepřiznání hlasovacího práva, jakož i nedostatečné posouzení veškerých podmínek vztahujících se k reorganizaci dlužnice. Vrchní soud napadeným usnesením rozhodl tak, že stěžovatelovo odvolání se odmítá [§ 218 písm. b) občanského soudního řádu ve spojení s § 7 insolvenčního zákona]. Svůj závěr odůvodnil tím, že stěžovatel není osobou k podání odvolání oprávněnou. Nesplnil totiž požadavek podle § 350 odst. 1 insolvenčního zákona, podle něhož mohou odvolání podat pouze ti věřitelé, kteří hlasovali pro odmítnutí reorganizačního plánu. Rozvedl, že jelikož stěžovatel nehlasoval pro odmítnutí reorganizačního plánu z důvodu nepřiznání hlasovacích práv, není aktivně legitimován ani k podání odvolání.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdí, že napadeným usnesením vrchního soudu došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Namítá, že požadavek § 350 odst. 1 insolvenčního zákona byl naplněn. V průběhu schůze věřitelů se stěžovatel podle jeho názoru zúčastnil hlasování ve skupině Nezajištění věřitelé – v rozsahu 151 950 hlasů, tj. v rozsahu nepopřených pohledávek – a hlasoval proti přijetí reorganizačního plánu dlužnice. K této skutečnosti ovšem vrchní soud vůbec nepřihlédl a v důsledku toho byla stěžovateli odepřena spravedlnost.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Soudkyně zpravodajka podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzvala vrchní soud a vedlejší účastníky řízení, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

8. Vrchní soud ve svém stručném vyjádření přisvědčil stěžovatelově ústavní stížnosti a uvedl, že ji považuje za důvodnou. Sdělil, že stěžovatel se zúčastnil hlasování schůze věřitelů o schválení reorganizačního plánu dlužnice AC Stod a.s., a to ve skupině Nezajištění věřitelé s nepopřenou nezajištěnou pohledávkou v rozsahu 151 950 hlasů. Tuto skutečnost vrchní soud při rozhodování o odvolání přehlédl.

9. Městské státní zastupitelství sdělilo, že svým prohlášením ze dne 5. 6. 2024, které bylo zveřejněno dne 12. 7. 2024 v insolvenčním rejstříku v oddíle B na l. č. 71 z řízení vystoupilo a již tedy není účastníkem v insolvenčním řízení. K obsahu ústavní stížnosti se nevyjádřilo.

10. Obchodní společnost se k ústavní stížnosti a vyjádření vrchního soudu ve stanovené lhůtě nevyjádřila.

11. Insolvenční správce konstatovala, že ústavní stížnost považuje z důvodu pochybení vrchního soudu za důvodnou a předpokládá, že napadené rozhodnutí bude zrušeno a o věci bude vrchní soud rozhodovat znovu.

12. Za situace, kdy ani jedno z rekapitulovaných vyjádření neobsahovalo žádnou novou argumentaci či nové skutečnosti, Ústavní soud je již nezasílal na vědomí a k případné replice stěžovateli.

13. Ústavní soud ve věci nenařídil ústní jednání, protože by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci. Dokazování nebylo třeba provádět (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno usnesení napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení věci Ústavním soudem

15. Po prostudování ústavní stížnosti, elektronického insolvenčního spisu a vyjádření účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. V řízení o ústavní stížnosti není Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) další instancí v soustavě soudů, která by byla oprávněna vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů. Při svém rozhodování přezkoumává výlučně ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto je nutno vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití v konkrétní věci jsou v zásadě věci obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti.

17. Ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje jednotlivci možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem. Tento postup není upraven na úrovni ústavního pořádku, nýbrž v zákonných procesních předpisech (čl. 36 odst. 4 Listiny), které kogentně stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní ochranu prosazovat. Dodrží-li pak jednotlivec takto stanovený postup a soud přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu a k ústavně nepřipustnému odepření spravedlnosti (např. nálezn sp. zn. III. ÚS 3045/17 ze dne 13. 3. 2018, bod 16). Jsou-li totiž opravné prostředky právním řádem připuštěny, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce, především práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004).

18. Ustanovení § 350 odst. 1 insolvenčního zákona vymezuje, že proti rozhodnutí insolvenčního soudu o schválení reorganizačního plánu mohou podat odvolání jen ti z věřitelů, kteří hlasovali pro odmítnutí reorganizačního plánu. Okruh osob oprávněných iniciovat instanční přezkum je tak omezen jen na ty věřitele, kteří aktivně projeví svůj nesouhlas s reorganizačním plánem. Cílem je věřitele přimět, aby plánu oponovali již ve fázi jeho přijímání a před vydáním případného rozhodnutí o jeho schválení, nikoli až před odvolacím soudem.

19. Právo podat odvolání proti usnesení o schválení reorganizačního plánu tak nenáleží těm věřitelům, kteří buď byli z hlasování úplně vyloučeni, anebo sice vyloučeni nebyli, ale k hlasování o reorganizačním plánu vůbec nepřistoupili (tj. nezúčastnili se schůze věřitelů svolané za tímto účelem a ani nedoručili insolvenčnímu soudu hlasovací lístek, ke kterému by bylo možné podle § 346 odst. 1 přihlížet) nebo se sice zúčastnili předmětné schůze věřitelů (a svou přítomností tak rozšiřovali kворum hlasujících věřitelů skupiny, do níž byli zařazeni), avšak hlasování o reorganizačním plánu se zdrželi. Právo podat odvolání proti rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu nemají ani věřitelé pohledávek nedotčených reorganizačním plánem, kteří o přijetí reorganizačního plánu vůbec nehlasují, a dále ani věřitelé pohledávek za

majetkovou podstatou a pohledávek postavených jim na roveň [k tomu viz ARABASZ, J., BOGUSKÝ, P. § 350 (Odvolání proti rozhodnutí o schválení reorganizačního plánu, zpětvzetí reorganizačního plánu, jeho doplnění či změna). In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. 3].

20. Z ústavní stížnosti, elektronického insolvenčního spisu, jakož i vyjádření vrchního soudu vyplývá, že se stěžovatel účastnil schůze věřitelů konané dne 6. 10. 2023, kde se mj. hlasovalo o reorganizačním plánu dlužnice, a mohl na ní hlasovat v rozsahu nepopřených pohledávek, což představovalo možnost hlasovat celkem 151 950 hlasy. Ve zbylém rozsahu mu hlasovací práva nebyla ani soudem, ani ostatními věřiteli přiznána.

21. Při hlasování o reorganizačním plánu dlužnice po jednotlivých skupinách přitom stěžovatel hlasoval ve skupině 4). Z protokolu ze schůze věřitelů zveřejněné v insolvenčním rejstříku dlužnice AC Stod a. s. v oddíle B na l. č. 42 dále vyplývá, že v této skupině hlasovali pro schválení reorganizačního plánu věřitelka obchodní společnost I. I. H. a. s. (V15) s 6 781 795 hlasy a věřitel Karel Kašák (V18) s 2 000 000 hlasy. Naopak proti přijetí reorganizačního plánu hlasoval v této skupině jedině stěžovatel, a to v rozsahu již uvedených 151 950 hlasů (srov. str. 4 zde citovaného protokolu ze schůze věřitelů).

22. Z rekapitulovaných skutkových okolností Ústavní soud naznal, že je jeho zásah důvodný, neboť stěžovatel byl k podání odvolání proti usnesení insolvenčního soudu o schválení reorganizačního plánu aktivně legitimován. Stěžovatel pro odmítnutí, resp. proti přijetí reorganizačního plánu hlasoval a podmínku ve smyslu § 350 odst. 1 insolvenčního zákona proto splnil. Pokud proto vrchní soud jeho dovolání odmítl podle § 218 písm. b) občanského soudního řádu ve spojení s § 7 insolvenčního zákona, jednalo se o nepřípustný zásah do stěžovatelova práva na přístup k soudu garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny. Důvodnost ústavní stížnosti navíc vyjádřil ve svém vyjádření i vrchní soud, který napadené rozhodnutí vydal. Uvedl, že jeho závěr je nesprávný, když hlasování v rozsahu nepopřených pohledávek přehlédl.

VI. Závěr

23. Ústavní soud uzavírá, že s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, když vrchní soud napadeným usnesením porušil ústavně zaručené právo stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení vrchního soudu zrušil.

24. V dalším řízení bude vrchní soud vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu a stěžovatel bude k podání odvolání proti usnesení o schválení reorganizačního plánu aktivně legitimován. Ústavní soud upozorňuje, že toto jeho rozhodnutí žádným způsobem nepředjímá budoucí rozhodnutí vrchního soudu o podaném odvolání mimo závěr o stěžovatelově aktivní legitimaci k jeho podání.

Č. 156**Náklady odvolacího řízení o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu stanovené úvahou soudu
(sp. zn. I. ÚS 2216/23 ze dne 28. srpna 2024)**

Uzná-li soud ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou při výkonu veřejné moci základ žalobcova nároku (existenci nemajetkové újmy), avšak přiměřené zadostiučinění nepřizná v plné žalované výši, má podle judikatury Ústavního soudu při rozhodování o náhradě nákladů řízení přesto postupovat podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, jenž umožňuje přiznat i částečně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení v plném rozsahu, neboť rozhodnutí o výši plnění závisí na úvaze soudu. To platí přiměřeně i pro rozhodování o nákladech odvolacího řízení, odvolal-li se žalobce proti výši náhrady mu přiznané. Nepostupuje-li takto soud, aniž zároveň dostatečně vysvětlí (s ohledem na konkrétní okolnosti věci) z jakého důvodu, poruší tím právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské o ústavní stížnosti stěžovatele P. V., zastoupeného Mgr. Ing. Janem Boučkem, advokátem, sídlem Opatovická 1659/4, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1557/2023-248 ze dne 28. 7. 2023, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 18 Co 9/2023-189 ze dne 22. 3. 2023 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 č. j. 11 C 61/2022-138 ze dne 15. 11. 2022, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 10 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti, sídlem Vyšehradská 424/16, Praha 2, za níž jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Městský soud v Praze výrokem II rozsudku č. j. 18 Co 9/2023-189 ze dne 22. 3. 2023 porušil základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 18 Co 9/2023-189 ze dne 22. 3. 2023 se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Stěžovatel se žalobou proti vedlejší účastnici domáhal uhrazení částky 200 000 Kč s příslušenstvím jako nároku na náhradu nemajetkové újmy za trestní řízení, vedené proti němu u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp. zn. 33 T 46/2019. Věc byla skončena dne 10. 3. 2021

vyhlášením rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4, jímž byl stěžovatel zproštěn obžaloby podle ustanovení § 226 písm. c) trestního řádu, neboť nebylo prokázáno, že skutek spáchal. Trestní řízení bylo nejprve vedeno po dobu 15 měsíců pro podezření ze spáchání přečinu rvačky podle ustanovení § 158 odst. 1, 2 trestního zákoníku v jednočinném souběhu s přečinem výtržnictví podle ustanovení § 358 odst. 1 téhož zákona. Po změně právní kvalifikace bylo po zbývajících 11 měsících trestní řízení vedeno pro zločin ublížení na zdraví podle ustanovení § 146 odst. 1, 3 trestního zákoníku. Za tyto činy stěžovateli hrozilo uložení trestu odnětí svobody na 6 měsíců až 5 let (po dobu prvních 15 měsíců trestního stíhání), resp. na 2 roky až 6 let (po zbývajících část trestního stíhání), přičemž stěžovatel byl v minulosti již třikrát soudně trestán. Stěžovatel uplatnil svůj nárok na náhradu nemajetkové újmy ve smyslu § 14 odst. 1 a 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“).

2. Napadeným rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 bylo vedlejší účastníci uloženo zaplatit stěžovateli částku 30 000 Kč s příslušenstvím (výrok I). Žalobu na zaplacení částky 170 000 Kč s příslušenstvím obvodní soud zamítl (výrok II) a rozhodl, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli náhradu nákladů řízení v částce 30 798 Kč (výrok III). Obvodní soud uvedl, že uvěřil účastnické výpovědi, jakož i svědeckým výpovědím, jimiž stěžovatel prokázal vznik nemajetkové újmy spočívající zejména v tom, že v důsledku nezákonného trestního stíhání utrpěl na svém psychickém zdraví, kdy pociťoval strach, psychickou paniku, zažíval nespavost a nejistotu, jak bude finančně zaopatřena jeho rodina, pokud půjde do vězení, kdy žalobce měl doma těhotnou manželku, toho času na mateřské dovolené s jedním malým dítětem, a neustále se tak obával, jak bude zajištěna jejich výživa a výchova po jeho případném odsouzení. V napadeném rozsudku popsal, jak se při stanovení výše odškodnění snažil nalézt shodné rysy též s jinými rozhodnutími soudu v obdobných věcech. Srovnával věci podobné povahy (trestné činy proti zdraví), když ve všech případech hrozil poškozeným obdobně dlouhý trest odnětí svobody. Co se týká délky srovnávaných případů, trestní řízení vedené proti stěžovateli trvalo stejnou nebo delší dobu, avšak délka předmětného řízení nevybočovala z průměrné délky trestních řízení a odpovídala procesní a skutkové složitosti věci. Shodným znakem srovnávaných případů pak byl i dopad trestního stíhání do osobní sféry poškozených v daných trestních řízeních, neboť v porovnávaných případech došlo též „pouze“ k obecným zásahům do osobnostní sféry poškozených (blíže odst. 52 rozsudku obvodního soudu). Shledal, že poskytnuté zadostiučinění plně odpovídalo ekonomické realitě České republiky. O náhradě nákladů rozhodl obvodní soud podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu ve spojení s § 146 odst. 2 věty druhé občanského soudního řádu, neboť rozhodnutí o výši finančního zadostiučinění záviselo na úvaze soudu a stěžovatel byl co do základu sporu úspěšný.

3. Městský soud rozsudek obvodního soudu potvrdil (výrok I) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II). Shledal, že obvodní soud pečlivě zjistil skutkový stav věci a za správné označil i jeho závěry právní. V odůvodnění ke svému druhému výroku uvedl, že o nákladech odvolacího řízení bylo rozhodnuto podle § 142 odst. 2 a § 224 odst. 1 občanského soudního řádu, když ani stěžovatel ani vedlejší účastnice nebyli v odvolacím řízení úspěšní. Více svůj nákladový výrok neodůvodnil. Rozsudek městského soudu v rozsahu výroku I, kterým byla žaloba zamítnuta ohledně částky 100 000 Kč s příslušenstvím a příslušenství v podobě zákonného úroku z prodlení z částky 30 000 Kč od 24. 2. 2021 do 24. 2. 2022, a ve výroku II, jímž bylo rozhodnuto o nákladech odvolacího řízení, napadl stěžovatel dovoláním.

4. Nejvyšší soud stěžovatelovo dovolání odmítl podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu. Odkázal na odůvodnění městského a obvodního soudu, které odkázaly na příslušnou judikaturu a odůvodnily, na základě jakých konkrétních okolností dospěly k závěru o výši přiměřeného zadostiučinění stěžovatele. Poukázal na skutečnost, že obvodní soud s poukazem na aktuální ekonomickou situaci České republiky navýšil zadostiučinění

o 5 000 Kč (viz odst. 18 rozsudku odvolacího soudu). Dodal, že pokud stěžovatel pokládá přiznané zadostiučinění za nepřiměřené proto, že je řádově nižší ve srovnání se zadostiučiněním poskytovaným za tentýž časový úsek „nezákonného výkonu vazby“, jde o situace, které se od sebe zásadně liší s tím, že odnětí osobní svobody je typově daleko zásadnějším následkem než újma způsobená nezákonným trestním stíháním. Dále Nejvyšší soud rozhodl, že stěžovatel je povinen zaplatit vedlejší účastníci náhradu nákladů dovolacího řízení ve výši 300 Kč.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel nesouhlasí s částkou, která mu byla přiznána jako odškodnění za újmu způsobenou vedením trestního řízení, které skončilo tím, že byl zproštěn obžaloby. Výsledek odškodnění stěžovatel rozpočítává na jednotlivé dny, po které trvalo trestní řízení, a výslednou částku srovnává s cenou potravin či pohonných hmot a výší minimální hodinové mzdy. Napadené rozhodnutí podle stěžovatele zjevně popírá základní presumpci významné psychické zátěže, kterou trestní stíhání způsobuje ve sféře poškozeného. Stěžovatel uvádí, že přiznaná kompenzace je projevem neúcty státu vůči poškozenému a jedinečnosti jeho života. Stěžovatel uvádí, že závěry vyslovené v rozhodnutích obecných soudů na základě jejich interpretace právní normy s relativně neurčitou hypotézou, kterou je ustanovení § 31a zákona č. 82/1998 Sb. jsou bezohledné a urážející obyčejné lidské cítění stěžovatele jako osoby poškozené postupem státu. Označuje je za materializaci neschopnosti státu přijmout odpovědnost za své zjevně vadné postupy vůči stěžovateli v podobě poskytnutí objektivně přiměřené kompenzace, a zajistit tak reparaci utrpěné újmy.

6. Stěžovatel dále namítá, že byl za svůj úspěch ve věci penalizován na úrovni odvolacího soudu, když tento mu nepřiznal náhradu nákladů odvolacího řízení. Uvádí, že aplikace § 142 odst. 2 občanského soudního řádu na rozhodování o nákladech řízení ve věci, kde forma a potažmo výše nároku závisí na úvaze soudu, je zjevným excesem v uvažování odvolacího soudu. Rozhodnutí městského soudu označuje za rozporné s nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1125/23 ze dne 20. 6. 2023 a sp. zn. IV. US 649/22 ze dne 19. 7. 2022.

7. Stěžovatel namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, právo na náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci (čl. 36 odst. 3 Listiny) a právo na ochranu vlastnictví (čl. 11 Listiny).

III. Vyjádření účastníků řízení

8. Obvodní soud odkázal na odůvodnění svého rozsudku a dodal, že při posouzení věci vycházel v souladu s ustálenou judikaturou ze srovnatelných případů, když zároveň zohlednil ekonomickou situaci ve společnosti a částku příslušným způsobem navýšil.

9. Vedlejší účastnice, v zastoupení Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, ve vyjádření k ústavní stížnosti zopakovala závěry z napadených rozhodnutí a uvedla, že považuje ústavní stížnost za nedůvodnou.

10. Městský soud odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí a uvedl, že zásadní pro posouzení přiměřenosti peněžitého zadostiučinění je řešení otázky, zda je poskytnuté zadostiučinění za psychickou újmu vzhledem k okolnostem případu spravedlivé. Uvedl, že částka 30 000 Kč přiznaná stěžovateli jako peněžité zadostiučinění újmy, která mu trestním stíháním vznikla, byla určena pro stěžovatele předvídatelným způsobem; zadostiučinění odpovídá formou i výší přiznanému zadostiučinění v obdobných případech. Výše zadostiučinění byla oproti porovnávaným případům navýšena o 5 000 Kč právě s poukazem na meziroční růst cen v České republice, který se projevil v době rozhodování o nároku žalobce.

11. K nákladovému výroku městský soud uvedl, že vycházel z opakovaně zdůrazňované zásady, že spravedlivé řešení otázky náhrady nákladů řízení vyžaduje, aby byly zohledněny individuální okolnosti věci. V této souvislosti vzal především v úvahu, že řízení, v nichž byly

vydány stěžovatelem zmiňované nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 649/22 a III. ÚS 1125/23, se od projednávané věci liší výsledkem odvolacího řízení ve věci samé, který spočíval ve změně výše přiznaného peněžitého zadostiučinění. V dané věci byl však požadavek stěžovatele na zvýšení poskytnutého peněžitého zadostiučinění shledán nedůvodným. Současně bylo neúspěšné i odvolání vedlejší účastnice (žalované), která základ nároku žalobce nezpochybňovala, nesouhlasila však s formou relutárního zadostiučinění a navrhovala zamítnutí žaloby. V tomto specifickém kontextu projednávané věci nemůže být provedeno určení úspěchu v odvolacím řízení pouze na základě mechanického průmětu závěru, že základ nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku porušení povinnosti vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě je dán. Spravedlivé a nikoliv přepjatě formalistické řešení otázky náhrady nákladů odvolacího řízení v této věci naopak vyžaduje, aby byl zohledněn i kontext celé věci, zejména pak reálný věcný vztah mezi (plně neúspěšným) návrhem na poskytnutí zadostiučinění zaplacením vyšší částky peněžitého plnění a (úspěšným) prosazením základu nároku na poskytnutí zadostiučinění, který však vedlejší účastnice nezpochybňovala ani v řízení před obvodním soudem. Skutečnost, že stěžovatel ani vedlejší účastnice (žalobce ani žalovaný) v odvolacím řízení neuspěli, městský soud reflektoval tak, že podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu vyslovil, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Tato úvaha je podle názoru městského soudu z odůvodnění výroku o nákladech odvolacího řízení zřejmá. Ze shora uvedených důvodů městský soud navrhuje, aby ústavní stížnost byla zamítnuta.

12. Nejvyšší soud uvedl, že se s argumentací stěžovatele směřující proti výši částky odškodnění vypořádal na stranách 3 a 4 svého usnesení, na jehož odůvodnění následně odkázal. Jde-li o ústavní stížnost v té části, v níž stěžovatel napadá rozsudek městského soudu ve výroku o náhradě nákladů řízení, uvedl, že není povolán k tomu, aby se k jeho věcné správnosti či ústavnosti vyjadřoval.

13. Stěžovatel v replice uvedl, že jemu zasláná vyjádření jsou projevem nadřazenosti formálního řešení nad materiální náplní základního práva na náhradu škody. K nákladům řízení pak stěžovatel uvádí, že replika městského soudu je založena na nepochopení základních principů rozhodování o nákladech řízení právě v případě přiznávání přiměřeného zadostiučinění podle zákona č. 82/1998 Sb. Úvahy městského soudu jsou na úrovni snahy odůvodnit kvadraturu kruhu, přičemž v tomto ohledu je možno odkázat na jeden z recentních nálezů Ústavního soudu pod sp. zn. I. ÚS 3394/23 na toto téma. Dodal, že v této věci jde navíc o poměrování úspěchu ve věci odvolání vedlejší účastnice žádající, aby stěžovateli nebyla přiznána žádná relutární náhrada (pro dostatečnost konstatování porušení práva) a odvolání stěžovatele domáhajícího se přezkoumání přiměřenosti výše náhrady přiznané obvodním soudem.

IV. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je v části, ve které směřuje proti části výroku I městského soudu, kterým nevyhověl stěžovateli v návrhu stěžovatele na to, aby mu vedlejší účastnice uhradila 70 000 Kč, nepřipustná, když stěžovatel napadl dovoláním výrok I městského soudu pouze v rozsahu částky 100 000 Kč s příslušenstvím, a tedy v této části nevyčerpal všechny procesní prostředky určené k ochraně jeho práv. Ústavní stížnost je ve zbytku přípustná, neboť stěžovatel před jejím podáním vyčerpal veškeré zákonné procesní prostředky ochrany svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Vlastní posouzení věci Ústavním soudem

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti – náklady řízení o přiměřeném zadostiučinění za nemajetkovou újmu, jehož výše byla určena úvahou soudu

15. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti, nikoliv běžné zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Není proto součástí soustavy obecných soudů, není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do jejich rozhodovací činnosti může zasáhnout jen tehdy, shledá-li porušení některého základního práva nebo svobody.

16. Část stěžovatelovy argumentace směřuje vůči nákladovým výrokům obecných soudů. K problematice nákladů řízení se Ústavní soud, jak plyne z jeho ustálené judikatury, staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení zpravidla nedosahuje intenzity způsobit porušení jejich základní práva a svobody. Na druhé straně je však třeba mít na zřeteli, že rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí celého soudního procesu, kdy výrok o nákladech řízení musí korespondovat s výsledkem řízení ve věci samé s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu, a proto i na něj dopadají požadavky (řádného) spravedlivého procesu [k tomu srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002 (U 25/27 SbNU 307) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 998/20 ze dne 23. 3. 2021 (N 57/105 SbNU 148)].

17. Otázka náhrady nákladů řízení tak může nabýt ústavněprávní dimenzi v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení, což nastává např. v důsledku interpretace a aplikace příslušných ustanovení zákona týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy, v nichž by byl obsažen prvek svévole, libovůle nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, v důsledku čehož dochází k porušení práva stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 Listiny [např. nálezy sp. zn. III. ÚS 224/98 ze dne 8. 7. 1999 (N 98/15 SbNU 17), sp. zn. II. ÚS 598/2000 ze dne 4. 7. 2001 (N 100/23 SbNU 23), sp. zn. III. ÚS 727/2000 ze dne 17. 5. 2001 (N 75/22 SbNU 145), sp. zn. III. ÚS 619/2000 ze dne 24. 5. 2001 (N 79/22 SbNU 165), sp. zn. I. ÚS 633/05 ze dne 10. 1. 2006, sp. zn. III. ÚS 411/15 ze dne 13. 10. 2015 (N 186/79 SbNU 111), bod 18, a sp. zn. II. ÚS 2417/13 ze dne 30. 10. 2014 (N 199/75 SbNU 239), bod 20, a další].

18. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 649/22 ze dne 19. 7. 2022 Ústavní soud konstatoval, že rozhodne-li obecný soud o náhradě nákladů řízení podle § 142 odst. 2 občanského soudního řádu, aniž se náležitě vypořádá s možností použití § 142 odst. 3 ve spojení s § 136 téhož zákona (při určení konkrétní výše přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu úvahou soudu v režimu zákona č. 82/1998 Sb.), poruší právo žalobce zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Rovněž v nálezu sp. zn. III. ÚS 1125/23 ze dne 20. 6. 2023 Ústavní soud dovodil, že prokáže-li žalobce ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu základ svého nároku (existenci nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem), avšak přiměřené zadostiučinění mu není přiznáno v plné žalované výši, přesto se při rozhodování o náhradě nákladů postupuje podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, jenž umožňuje přiznat i částečně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení v plném rozsahu, neboť rozhodnutí o výši plnění závisí na úvaze soudu. Nepostupuje-li takto obecný soud, aniž by zároveň vysvětlil (s ohledem na konkrétní okolnosti případu) z jakého důvodu, porušuje tím právo stěžovatele, který se jinak domohl odškodnění, na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

20. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3194/22 ze dne 5. 9. 2023 Ústavní soud vyslovil, že uzná-li soud ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem základ žalobcova nároku, tj. existenci nemajetkové újmy, avšak přiměřené zadostiučinění mu nepřizná v plné

žalované výši, má podle judikatury Ústavního soudu při rozhodování o náhradě nákladů řízení přesto postupovat podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, jenž umožňuje přiznat i částečně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení v plném rozsahu, neboť rozhodnutí o výši plnění závisí na úvaze soudu. To platí přiměřeně i pro rozhodování o nákladech odvolacího řízení, odvolal-li se žalobce proti výši náhrady mu přiznané. Nepostupuje-li takto soud, aniž zároveň dostatečně vysvětlí (s ohledem na konkrétní okolnosti věci) z jakého důvodu, porušuje tím právo stěžovatele, který se jinak domohl odškodnění, na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny a podle okolností věci také jeho právo na ochranu vlastnictví zaručené v čl. 11 odst. 1 Listiny.

21. Ústavní soud se již mnohokrát ve své judikatuře vyjádřil k principu právního státu, ze kterého vyplývá i závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy. Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány a osoby, tj. i pro samotný Ústavní soud [viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 197/96 ze dne 12. 6. 1997 (N 77/8 SbNU 243) či sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. 6. 2003 (N 87/30 SbNU 309; č. 198/2003 Sb.)].

22. Není přitom závazný jen výrok nálezu, ale i odůvodnění, resp. ty jeho části, jež obsahují „nosné“ důvody [např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 2/03 ze dne 19. 3. 2003 (N 41/29 SbNU 371), sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61) či sp. zn. Pl. ÚS 45/04 ze dne 22. 3. 2005 (N 60/36 SbNU 647)]. Ústavní soud opakovaně uvedl [srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; č. 98/2004 Sb.), sp. zn. I. ÚS 70/96 ze dne 18. 3. 1997 (N 29/7 SbNU 191), sp. zn. IV. ÚS 3194/22 ze dne 5. 9. 2023 a další], že právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mj. proto, že jde ve svém důsledku o způsob interpretace a aplikace norem ústavního pořádku. Ústavní soud dovodil vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu také z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny, neboť rovnost v právech ve vztahu k obecným soudům zakládá kromě jiného též právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech je v této souvislosti nutno považovat zejména ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ačkoliv ve skutkově obdobných případech v minulosti byla Ústavním soudem přiznána.

23. Rozhodnutí Ústavního soudu tak představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty (s výjimkou případu uvedeného v § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu, přičemž stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán).

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

24. Část ústavní stížnosti představuje nesouhlas stěžovatele s rozhodnutím městského soudu o nákladech odvolacího řízení. Stěžovatel namítá, že rozhodnutí městského soudu ve vztahu k nákladům odvolacího řízení nerespektuje judikaturu Ústavního soudu vydanou ve skutkově a právně obdobných věcech týkající se rozhodování o nákladech v řízeních, ve kterých výše nároku závisela na úvaze soudu.

25. Z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá, že prokáže-li žalobce ve sporu o přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle zákona č. 82/1998 Sb. základ svého nároku (existenci nemajetkové újmy způsobené při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem), avšak přiměřené zadostiučinění mu

posléze není přiznáno v plně žalované výši, přesto se při rozhodování o náhradě nákladů postupuje podle § 142 odst. 3 občanského soudního řádu, jenž umožňuje přiznat i částečně úspěšnému žalobci náhradu nákladů řízení v plném rozsahu, neboť rozhodnutí o výši plnění závisí na úvaze soudu [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 170/99 ze dne 22. 6. 2000 (N 96/18 SbNU 339), sp. zn. I. ÚS 1310/09 ze dne 5. 8. 2009 (N 180/54 SbNU 249), sp. zn. II. ÚS 2412/10 ze dne 4. 4. 2011 (N 60/61 SbNU 9), sp. zn. II. ÚS 3388/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 104/65 SbNU 431), sp. zn. I. ÚS 1665/11 ze dne 19. 3. 2013 (N 47/68 SbNU 461), sp. zn. I. ÚS 42/16 ze dne 29. 3. 2016 (N 53/80 SbNU 643) či sp. zn. I. ÚS 799/20 ze dne 11. 8. 2020].

26. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby, přičemž tento příkaz platí i pro Ústavní soud. První senát Ústavního soudu proto v návaznosti na výše uvedené respektuje závěry obsažené zejména v nálezech sp. zn. IV. ÚS 649/22 ze dne 19. 7. 2022, sp. zn. III. ÚS 1125/23 ze dne 20. 6. 2023, sp. zn. IV. ÚS 3194/22 ze dne 5. 9. 2023 a sp. zn. I. ÚS 1934/23 ze dne 11. 10. 2023, neboť uvedené nálezy vzešly ze skutkově i právně obdobných věcí.

27. Jak vyplývá z výše provedené rekapitulace, také v nyní posuzované věci neměly soudy pochybnosti o důvodnosti základu nároku (existence nemajetkové újmy způsobené stěžovateli byla nesporná a základ stěžovatelova nároku byl prokázán), na rozdíl od názoru stěžovatele však obecné soudy shledaly jako přiměřenou jinou výši zadostiučinění za způsobenou nemajetkovou újmu. Její určení záviselo na úvaze obecných soudů (a to nejen obvodního soudu, ale i městského soudu). Proto při rozhodování o náhradě nákladů řízení byl namísto závěr, že stěžovatel byl plně úspěšný při prokázání základu nároku, byť byl jen zčásti úspěšný při určení jeho výše. Jak z výše uvedené judikatury Ústavního soudu vyplývá, prioritou prokázání základu nároku nad určením jeho přiměřené výše (tzn. pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení) se uplatní i při rozhodování o nákladech odvolacího řízení. Městský soud v nyní posuzované věci pochybil, rozhodl-li o náhradě nákladů s odůvodněním, že v odvolacím řízení byl úspěch u účastníků přibližně stejný, kdy stěžovatel se svým odvoláním neuspěl a vedlejší účastnice také ne, a proto si každý z nich ponese náklady řízení ze svého (§ 142 odst. 2 občanského soudního řádu za použití § 224 odst. 1 občanského soudního řádu).

28. Městský soud tedy v předmětné věci bez jakéhokoli odůvodnění v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy nerespektoval v typově shodné věci závazné právní názory obsažené v nálezech Ústavního soudu (především nálezy sp. zn. IV. ÚS 649/22 ze dne 19. 7. 2022, sp. zn. III. ÚS 1125/23 ze dne 20. 6. 2023; nález sp. zn. IV. ÚS 3194/22 ze dne 5. 9. 2023 byl vyhlášen až dne 26. 9. 2023, tedy později, než byl vydán napadený rozsudek městského soudu). Svůj postup odchylný od použití § 142 odst. 3 občanského soudního řádu přitom nijak neodůvodnil (a vyjádření k ústavní stížnosti nemůže nahrazovat řádné odůvodnění soudního rozhodnutí). Odchýlil se tak neodůvodněně od příslušného standardu výkladu práva, tedy postupoval s libovůlí, čímž zatížil své rozhodnutí kvalifikovanou vadou mající za následek neústavnost jeho rozhodnutí o náhradě nákladů řízení. Tím podle názoru Ústavního soudu porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

29. K jiným závěrům dospěl Ústavní soud při hodnocení nákladového výroku Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud dovolání stěžovatele odmítl jako nepřipustné podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu. Rozhodnutí o nákladech dovolacího řízení bylo tedy za situace, kdy stěžovatel svým procesním postupem neumožnil Nejvyššímu soudu věcný přezkum napadeného rozhodnutí, ovlivněno (ne)účelností vynaložených nákladů (§ 142 občanského soudního řádu). Jinak řečeno, předložil-li by stěžovatel Nejvyššímu soudu argumentaci, která by byla způsobilá dovolací soud přesvědčit, že se odvolací soud při svém rozhodování například odchýlil od rozhodovací praxe dovolacího soudu, nebo že není rozhodovací praxe Nejvyššího soudu jednotná (viz § 237 občanského soudního řádu), a umožnil by tak Nejvyššímu soudu se rozhodnutím odvolacího soudu zabývat meritorně, bylo by možné tyto náklady považovat za potřebné k účelnému uplatňování práva. Nebylo-li však takových nákladů, nebylo ani co

přiznávat; tomu ostatně odpovídá i nepotřebnost odůvodnění takového výroku (§ 243f odst. 3 věta druhá občanského soudního řádu). V této části je tedy ústavní stížnost zjevně neopodstatněná.

C) Ostatní stěžovatelovy námitky

30. Stěžovatel dále napadá výroky rozsudků obvodního a městského soudu týkající se výše jemu přiznaného zadostiučinění. Rovněž rozporuje závěry Nejvyššího soudu, kterým bylo odmítnuto jeho dovolání. K této části ústavní stížnosti Ústavní soud uvádí, že obecné soudy svůj postup ve věci samé srozumitelně a logicky odůvodnily (srov. body 17–20 napadeného rozsudku městského soudu a odst. 19 a násl. napadeného rozsudku obvodního soudu). Lze shrnout, že takto odůvodněné závěry nehodlá – a vzhledem ke svému shora popsanému postavení orgánu ochrany ústavnosti ani nemůže – Ústavní soud přehodnocovat, neboť na nich nespátruje nic, co by odůvodnilo jeho případný kasační zásah. Ústavní soud dospěl k závěru, že dovolací soud jasně a srozumitelně odůvodnil, proč bylo třeba dovolání stěžovatele odmítnout jako nepřijatelné. Zejména vyložil, i na základě četných odkazů na svou judikaturu, proč nebyl naplněn žádný z důvodů přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu. Z tohoto důvodu Ústavní soud ústavní stížnost ve zbytku odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

D) Závěr

31. S ohledem na všechny uvedené důvody Ústavní soud ústavní stížnosti částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil výrok II napadeného rozsudku městského soudu pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny. Tím Ústavní soud otevírá městskému soudu procesní prostor, aby o nákladech řízení rozhodl nově. V následném řízení je přitom městský soud vázán právními závěry obsaženými v tomto nálezu. Ve zbytku Ústavní soud ústavní stížnost odmítl zčásti jako návrh nepřijatelný [§ 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu] a zčásti jako návrh zjevně neopodstatněný [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 157

Domácí porody vedené porodními asistentkami (sp. zn. I. ÚS 2746/23 ze dne 28. srpna 2024)

Současnou právní úpravu v oblasti domácích porodů a porodních asistentek je třeba vykládat v tom smyslu, že domácí porody stojí mimo rozsah zdravotní péče ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o zdravotních službách a také mimo rozsah nadřazeného pojmu zdravotní služby podle § 2 odst. 2 a 3 tohoto zákona. Porodní asistentky proto při poskytování zdravotní péče domácí porody vést nemohou. České právní předpisy však domácí porody jako takové nezakazují, neposkytují jim však garanci ve formě zdravotní péče. Může-li se žena rozhodnout pro domácí porod a využít k tomu asistenci např. doly či jiných osob, aniž by to právní úprava jakkoliv zakazovala, neexistuje rozumný důvod, aby – při nesení veškerých zdravotních i právních rizik – nemohla využít služeb osoby odborně vzdělané v oblasti porodnictví (např. porodní asistentky), byť nepůjde o poskytování zdravotní péče.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra (soudce zpravodaj), soudců Jaromíra Jirsy a Pavla Šámala o ústavní stížnosti H. J. K. a P. L., obou zastoupených Mgr. Zuzanou Candigliotou, advokátkou se sídlem Burešova 615/6, Brno, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 241/2022-74 ze dne 11. 8. 2023 a rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 51 A 48/2019-130 ze dne 30. 8. 2022, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a Ministerstva zdravotnictví jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení podstaty věci

1. Ústavní soud se v tomto nálezu poprvé meritorně zabývá otázkou, zda porodní asistentky mohou vést tzv. domácí porody. Podle převažující rozhodovací praxe nemohou, neboť nesplňují podmínky pro technické a věcné vybavení pracoviště, kde lze porody vést. Stěžovatelky naopak tvrdí, že mohou. Ústavní soud na případu stěžovatelek posuzoval závěry této převažující rozhodovací praxe a předkládá ústavně konformní výklad právních předpisů v oblasti domácích porodů a porodních asistentek.

2. První stěžovatelka je porodní asistentka, která se domáhá rozšíření oprávnění k poskytování zdravotních služeb tak, aby (zjednodušeně řečeno) mohla vést porody v domácím prostředí žen. Druhá stěžovatelka je žena, která má o poskytování zdravotních služeb první stěžovatelky ve vlastním sociálním prostředí zájem.

3. Ústavní soud již dříve rozhodoval v procesní větvi posuzovaného případu. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1238/21 zrušil rozhodnutí Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Praze,

kteřá nepřiznala druhé stěžovatelce a dalším klientkám či budoucím klientkám první stěžovatelky (porodní asistentky) postavení osob zúčastněných na řízení. Ústavní soud uvedl, že správní soudy mají povinnost tyto ženy připustit jako osoby zúčastněné na řízení, neboť neudělování povolení porodním asistentkám k vedení domácích porodů ve svém důsledku zasahuje základní práva jak těchto žen, tak i jejich dětí.

II. Znění relevantních právních předpisů

4. Dané problematiky se týkají především následující ustanovení právních předpisů: Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činnosti souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních)

§ 6 Odborná způsobilost k výkonu povolání porodní asistentky

...

(2) Za výkon povolání porodní asistentky se považuje poskytování zdravotní péče v porodní asistenci, to je zajištění nezbytného dohledu, poskytování péče a rady ženám během těhotenství, při porodu a šestinedělí, pokud probíhají fyziologicky, vedení fyziologického porodu a poskytování péče o novorozence; součástí této zdravotní péče je také ošetrovatelská péče o ženu na úseku gynekologie. Dále se porodní asistentka ve spolupráci s lékařem podílí na preventivní, léčebné, diagnostické, rehabilitační, paliativní, neodkladné nebo dispenzární péči.

Vyhláška č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků („vyhláška o činnostech zdravotnických pracovníků“)

§ 5 Porodní asistentka

(1) Porodní asistentka vykonává činnosti podle § 3 odst. 1 a dále poskytuje a zajišťuje bez odborného dohledu a bez indikace základní a specializovanou ošetrovatelskou péči těhotné ženě, rodící ženě a ženě do šestého týdne po porodu prostřednictvím ošetrovatelského procesu. Přitom zejména může

...

d) diagnostikovat těhotenství, předepisovat, doporučovat nebo provádět vyšetření nutná ke sledování fyziologického těhotenství, sledovat ženu s fyziologickým těhotenstvím, poskytovat jí informace o prevenci komplikací; v případě zjištěného rizika předávat ženu do péče lékaře se specializovanou způsobilostí v oboru gynekologie a porodnictví,

e) sledovat stav plodu v děloze všemi vhodnými klinickými a technickými prostředky, rozpoznávat u matky, plodu nebo novorozence příznaky patologií, které vyžadují zásah lékaře, a pomáhat mu v případě zásahu; při nepřítomnosti lékaře provádět neodkladná opatření,

f) připravovat rodičku k porodu, pečovat o ni ve všech dobách porodních a vést fyziologický porod, včetně případného nástřihu hráze; v neodkladných případech vést i porod v poloze koncem pánevním; neodkladným případem se rozumí vyšetřovací nebo léčebný výkon nezbytný k záchraně života nebo zdraví,...

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

§ 2

(4) Zdravotní péči se rozumí

a) soubor činností a opatření prováděných u fyzických osob za účelem 1. předcházení, odhalení a odstranění nemoci, vady nebo zdravotního stavu (dále jen „nemoc“),

2. udržení, obnovení nebo zlepšení zdravotního a funkčního stavu, 3. udržení a prodloužení života a zmírnění utrpení, 4. pomoci při reprodukci a porodu, 5. posuzování zdravotního stavu,
- b) preventivní, diagnostické, léčebné, léčebně rehabilitační, ošetrovatelské nebo jiné zdravotní výkony prováděné zdravotnickými pracovníky (dále jen „zdravotní výkon“) za účelem podle písmene a),
- c) odborné lékařské vyšetření podle zákona o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek⁵³⁾.

§ 10 Zdravotní péče poskytovaná ve vlastním sociálním prostředí pacienta

(1) Zdravotní péči poskytovanou ve vlastním sociálním prostředí pacienta jsou

- a) návštěvní služba,
- b) domácí péče, kterou je ošetrovatelská péče, léčebně rehabilitační péče nebo paliativní péče.

...

(3) V rámci zdravotní péče podle odstavce 1 lze vykonávat pouze takové zdravotní výkony, jejichž poskytnutí není podmíněno technickým a věcným vybavením nutným k jejich provedení ve zdravotnickém zařízení.

§ 11 Poskytování zdravotních služeb

(1) Poskytovatel může poskytovat pouze zdravotní služby uvedené v oprávnění k poskytování zdravotních služeb.

...

(3) Zdravotní služby lze poskytovat pouze prostřednictvím osob způsobilých k výkonu zdravotnického povolání nebo k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotních služeb.

(4) Personální zabezpečení zdravotních služeb musí odpovídat oborům, druhu a formě poskytované zdravotní péče a zdravotním službám podle § 2 odst. 2 písm. d) až f) a i). Požadavky na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb, týkající se odborné, specializované, popřípadě zvláštní odborné způsobilosti zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků a jejich počtu stanoví prováděcí právní předpis.

(5) Zdravotní služby mohou být poskytovány pouze ve zdravotnických zařízeních v místech uvedených v oprávnění k poskytování zdravotních služeb, pokud dále není stanoveno jinak. Mimo zdravotnické zařízení lze poskytovat

...c) zdravotní péči poskytovanou ve vlastním sociálním prostředí pacienta,...

(6) Zdravotnické zařízení musí být pro poskytování zdravotních služeb technicky a věcně vybaveno. Technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení musí odpovídat oborům, druhu a formě poskytované zdravotní péče a zdravotním službám podle § 2 odst. 2 písm. d) až f) a i). Požadavky na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení, týkající se stavebně technického, funkčního a dispozičního uspořádání prostor a vybavení vybranými zdravotnickými prostředky, jinými přístroji a zařízeními, na vybavení kontaktního pracoviště, a v případě lékárenské péče poskytované v odloučeném oddělení výdeje léčiv i na místo poskytování péče, stanoví prováděcí právní předpis. Tímto nejsou dotčeny požadavky na zdravotnická zařízení podle jiných právních předpisů.

Vyhláška č. 92/2012 Sb., o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče (dále jen „vyhláška o požadavcích na vybavení zdravotnických zařízení“)

Příloha č. 2 – Požadavky na technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení ambulantní péče

2.11.2. Pracoviště porodní asistentky, kde jsou vedeny fyziologické porody

Zřizuje se místnost pro vedení porodu, místnost pro péči o ženu a novorozence po porodu a sprcha. Místnost pro vedení porodu musí mít minimální plochu 15 m², podlahy, stěny a stropy musí být odolné proti poškození při pravidelném čištění, mytí a dezinfekci. Místnost pro péči o ženu a novorozence po porodu musí mít minimální plochu na 1 lůžko 5 m², minimální plocha místnosti činí 8 m².

Vybavení místnosti pro vedení porodu:

a) porodní lůžko pro porodní místo nebo jiné vhodné zařízení pro vedení fyziologického porodu, b) vyšetřovací světlo u porodního místa, c) sterilní svorka nebo gumička na pupečník, d) sterilní nůžky, e) kardiograf, f) pulzní oxymetr, g) odsávačka, h) laryngoskop a pomůcky k zajištění dýchacích cest, i) prostor a plocha pro ošetřování novorozenců, j) váha pro novorozence, k) měřidlo délky novorozence, l) vaginální zrcadla, m) zdroj medicínálního kyslíku.

Místnost pro péči o ženu a novorozence po porodu musí být vybavena lůžkem pro ženu po porodu.

Pokud není zajištěno provedení porodu císařským řezem nebo operace směřující k ukončení porodu ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče nejdéle do 15 minut od zjištění komplikace porodu, zřizuje se porodní sál splňující požadavky na vybavení uvedené v části II. bodě 1.8 přílohy č. 4 k této vyhlášce a vybavení pracoviště porodní asistentky se doplňuje o vybavení uvedené v části I. bodě 19 písmenech b), f), g) a u) a části II. bodě 1.18 písmenech a), b), e) a g) přílohy č. 4 k této vyhlášce.

Příloha č. 11 – Požadavky na technické a věcné vybavení kontaktních pracovišť domácí péče

1.1. Kontaktní pracoviště ošetrovatelské péče v gynekologii a porodní asistenci

Vybavení:

a) nábytek pro práci porodní asistentky, b) kartotéční skříň, pokud není zdravotnická dokumentace vedena výhradně v elektronické podobě, c) připojení k veřejné telefonní síti mobilní, d) přístroj pro detekci ozev plodu, e) jednorázové pomůcky k vyšetření těhotné ženy, f) tonometr, g) fonendoskop, h) teploměr lékařský, i) pomůcky pro poskytnutí první pomoci včetně kardiopulmonální resuscitace, tj. resuscitační rouška, rukavice, výbava pro stavění krvácení, j) box pro přepravu biologického materiálu.

Kontaktní pracoviště musí mít minimální plochu 10 m² a sanitární zařízení pro zaměstnance⁴).

Vyhláška č. 99/2012 Sb., o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb

Příloha č. 1

Část I. Požadavky na personální zabezpečení ambulantní péče podle oborů lékařů a zubních lékařů a nelékařských zdravotnických povolání

2.11. Porodní asistentka

2.11.2. Zdravotní péče, včetně vedení fyziologických porodů

- a) porodní asistentka způsobilá k výkonu povolání bez odborného dohledu,
- b) porodní asistentka se specializovanou způsobilostí v oboru, pokud jsou vykonávány činnosti podle jiného právního předpisu¹²⁾ a
- c) gynekolog a porodník – fyzická přítomnost do 5 minut na pracovišti.

Při vedení porodu jsou na pracovišti přítomny vždy dvě porodní asistentky nebo jedna porodní asistentka a jedna dětská sestra, dětská sestra pro intenzivní péči nebo sestra pro intenzivní péči.

Pokud není zajištěno provedení porodu císařským řezem nebo operace směřující k ukončení porodu nejdéle do 15 minut od zjištění komplikace porodu ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče, musí být péče dále zabezpečena podle požadavků bodu 15 části I přílohy č. 3 této vyhlášky a dále neonatologem.

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů

§ 18 Podmínky poskytování hrazených služeb

(1) Nestanoví-li tento zákon jinak, poskytují hrazené služby jiní zdravotničtí pracovníci než lékaři, pouze na základě indikace ošetřujícího lékaře pojištěnce (dále jen „ošetřující lékař“); to neplatí, jde-li o porodní asistentku, jedná-li se o fyziologický porod ve zdravotnickém zařízení lůžkové péče, a v případě klinických psychologů a farmaceutů.

III. Předchozí průběh řízení

5. První stěžovatelka v květnu 2015 požádala o rozšíření oprávnění k poskytování zdravotních služeb. Do té doby totiž držela oprávnění k poskytování zdravotních služeb pro formu: „zdravotní péče poskytovaná ve vlastním sociálním prostředí pacienta – domácí péče a návštěvní služba“, pro obor: „porodní asistentka (vyjma fyziologického porodu)“ a pro druh zdravotní péče „ošetřovatelská péče v souvislosti s těhotenstvím a porodem“. V žádosti z května 2015 žádala o rozšíření oprávnění pro obor „porodní asistentka – vedení fyziologického porodu“.

6. Správní orgány nejprve řízení o této žádosti zastavily s odkazem na překážku věci rozhodnuté. Krajský soud tato rozhodnutí zrušil, správní orgány se žádostí proto zabývaly znovu. Dospěly k závěru, že žádost je zjevně právně nepřijatelná ve smyslu § 66 odst. 1 písm. b) správního řádu, neboť podle zákona o zdravotních službách porodní asistentka poskytující zdravotní služby ve vlastním sociálním prostředí pacienta není oprávněna vést fyziologické porody.

7. Krajský soud žalobu první stěžovatelky (za účasti druhé stěžovatelky jako osoby zúčastněné na řízení) proti rozhodnutí správních orgánů zamítl. Uvedl, že správní orgány sice neměly žádost zamítnout jako zjevně právně nepřijatelnou, ale měly ji věcně posoudit. Z důvodu procesní ekonomie však krajský soud rozhodnutí správních orgánů nezrušil, neboť žádost fakticky věcně posoudily. Věcně se krajský soud ztotožnil se závěrem správních orgánů.

8. Nejvyšší správní soud („NSS“) pak zamítl také kasační stížnost obou stěžovatelek. Přisvědčil výkladu zastávanému správními orgány i krajským soudem, podle něhož je porodní asistentka mimo nemocnici oprávněna vést porod pouze v zařízení, které odpovídá požadavkům přílohy č. 2 vyhlášky o požadavcích na vybavení zdravotnických zařízení. Svůj výklad podepřel odkazem na předchozí rozsudek č. j. 1 As 15/2023-38 v obdobné věci a nález Ústavního soudu o účastenství klientek porodní asistentky (sp. zn. II. ÚS 1238/21).

9. NSS nesouhlasil s výkladem předestřeným stěžovatelkami, podle něhož současná právní úprava nevyklučuje vedení fyziologických porodů ve vlastním sociálním prostředí rodiček. Jazyková, systematická i teleologická metoda výkladu podle NSS vede k tomu, že § 10 odst. 3 zákona o zdravotních službách podmiňuje vedení fyziologického porodu technickým a věcným vybavením nutným k jeho provedení ve zdravotnickém zařízení, přičemž toto technické a věcné vybavení stanovuje příloha č. 2 vyhlášky o požadavcích na vybavení zdravotnických zařízení. Opačné chápání, podle kterého by byla porodní asistentka, jež vede porody ve zdravotnickém zařízení, podrobena detailním požadavkům na vybavení svého pracoviště a mohla by čelit přestupkovému postihu, zatímco porodní asistentka poskytující tytéž zdravotní služby jinde by nepodléhala požadavkům žádným, je podle NSS absurdní.

10. V otázce zásahu do práva na ochranu soukromého a rodinného života, na ochranu zdraví a v otázce nejlepšího zájmu dítěte NSS odkázal především na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“) ve věci *Dubská a Krejzová proti České republice* č. 28859/11 a 28473/12, v němž český právní rámec úpravy domácích porodů obstál. Nejvyšší správní soud dále provedl test racionality této právní úpravy ve vztahu k právu na ochranu zdraví a uzavřel, že právní úprava sleduje legitimní cíl v podobě adekvátní péče o rodičky a novorozence a je to úprava rozumná, byť ne nutně jediná myslitelná, nejlepší, nejvhodnější, nejúčinnější či nejmoudřejší. Doporučení Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen a další mezinárodní dokumenty, na něž odkazovaly stěžovatelky, podle NSS nejsou závazné a nemohou zvrátit jednoznačný právní stav, který ohledně posuzované otázky v České republice existuje.

IV. Argumentace stěžovatelek

11. První stěžovatelka, která je porodní asistentkou, namítá, že napadená rozhodnutí porušují její právo na svobodné podnikání podle čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Sama totiž povolání porodní asistentky vykonává jako osoba samostatně výdělečně činná. Argumentuje, že má právo vykonávat povolání porodní asistentky samostatně a toto právo může být omezeno pouze v míře stanovené právním předpisem. V českém právu však podle stěžovatelky neexistuje právní předpis, který by zakazoval vedení porodů v domácím prostředí; toto právo omezuje pouze slovy stěžovatelky „ústavně nekonformní a ideologický výklad“ správních orgánů a soudů. Stěžovatelka tak podle svých slov čelí nepříjemné a stresující situaci, kdy by ráda vyslyšela požadavky svých klientek, aby jim poskytla prospěšnou péči pro ně i jejich děti, péči naprosto běžnou ve vyspělých zemích, k jejímuž poskytování je odborně vzdělána, na druhou stranu jí však stát ve výkonu její profese brání a hrozí jí sankcemi.

12. Obě stěžovatelky pak namítají porušení svých práv na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny a na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny. Znemožnění porodním asistentkám poskytovat zdravotní péči při porodech ve vlastním sociálním prostředí rodičky podle stěžovatelky odepírá rodičce právo svobodné volby místa a způsobu porodu, které pro ni z práva na soukromý a rodinný život plyne. Stěžovatelky současně tvrdí, že ustálený výklad také zásadně zasahuje do práva rodičky i jejího novorozence na ochranu zdraví a na dosažení nejvýše dosažitelné úrovně zdraví. Stěžovatelky upozorňují na porodnické násilí zahrnující zásahy do porodu a další zákroky proti vůli rodičky i na odebrání dítěte a separace od matky po porodu, což může mít traumatizující následky na matku i dítě. V tomto ohledu stěžovatelky odkazují také na stanoviska mezinárodních organizací, zejména Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen (CEDAW). Správní orgány i soudy jsou přitom povinny respektovat nejlepší zájem dítěte podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

13. Současný výklad, který zaujaly i správní orgány a soudy v napadených rozhodnutích, vede pouze ke dvěma možnostem, které žena má, rozhodne-li se родit doma, a nikoliv ve zdravotnickém zařízení, což je právo její svobodné volby. České právo totiž domácí porody jako takové nezakazuje. Za prvé může doma родit za asistence kvalifikovaného odborníka – porodní asistentky, anebo, za druhé, bude doma родit bez zdravotní péče. Podle stěžovatelek je přitom zjevné, že v souladu s ochranou rodičky a jejího dítěte je první možnost, nikoliv druhá.

14. Zatímco převládající výklad stěžovatelky opakovaně označují za „ideologický a tendenční“ bez opory ve vědeckém poznání, stěžovatelky navrhují výklad jiný, který je podle nich ústavně konformní a respektuje výše uvedená základní práva. Předně uvádí, že stanovuje-li § 10 odst. 3 zákona o zdravotních službách, že ve vlastním sociálním prostředí rodičky lze provést pouze takové zdravotní výkony, jejichž poskytnutí není podmíněno technickým a věcným vybavením nutným k jejich provedení ve zdravotnickém zařízení, umožňuje vedení porodů ve vlastním sociálním prostředí rodičky, neboť vedení fyziologického porodu není péče

podmíněná vybavením zdravotnického zařízení. To podle stěžovatelek ukazuje i praxe vyspělých demokratických zemí.

15. Porodní asistentka je podle stěžovatelek odbornicí, která je sama oprávněna vyhodnotit, jaké vybavení je potřebné s ohledem na poskytovanou péči konkrétní rodiče. S odkazem na rozsudek Krajského soudu v Plzni č. j. 77 A 159/2020-114 stěžovatelky argumentují, že § 10 odst. 3 zákona o zdravotních službách má být vykládán tak, že provedení určitého zdravotního výkonu technickým a věcným vybavením je třeba hodnotit *ad hoc*, a to vzhledem k použité zákonné formulaci „poskytnutí“ namísto „poskytování“. Porodní asistentka by tak měla být oprávněna vést porod do té doby, než by u konkrétního porodu vyvstala potřeba provést výkon, jehož poskytnutí je podmíněno technickým a věcným vybavením nutným k jeho provedení ve zdravotnickém zařízení. Podle stěžovatelek (i dle citovaného rozsudku Krajského soudu v Plzni) z ničeho nevyplývá, proč by vyhláška o požadavcích na vybavení zdravotnických zařízení jakkoliv upravovala minimální vybavení pro péči poskytovanou ve vlastním sociálním prostředí rodičky. Ženy, které se rozhodnou pro variantu domácího porodu, se totiž „sterilního bezpečí“ zdravotnického zařízení dobrovolně vzdávají ve prospěch jiných statků a hodnot, jež jim podle jejich přesvědčení zdravotnická zařízení nenabízejí.

16. Právo ženy na volbu místa a okolností porodu je podle stěžovatelek také součástí práva na ochranu soukromého a rodinného života ve smyslu čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Ačkoliv jsou si stěžovatelky vědomy rozsudku velkého senátu ESLP ve věci *Dubská a Krejzová proti České republice*, ESLP dal v tomto rozsudku podle stěžovatelek rovněž najevo, že česká úprava není zcela v pořádku a česká vláda má příslušnou právní úpravu nadále přezkoumávat s ohledem na aktuální medicínský vývoj, což podle stěžovatelek Česká republika nečiní. Stěžovatelky navíc míní, že závěry ESLP nejsou pro Ústavní soud v této věci rozhodující, neboť ony argumentují zejména českým ústavním pořádkem (a dalšími mezinárodními úmluvami), který poskytuje vyšší standard ochrany.

17. Nakonec stěžovatelky namítají také rozpor české úpravy se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES ze dne 6. 7. 2005, o uznávání odborných kvalifikací. Navrhují proto, aby Ústavní soud předložil předběžnou otázku Soudnímu dvoru ohledně slučitelnosti české transpozice této směrnice a navazující výkladové praxe s unijním právem.

V. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka

18. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelek nedošlo. Napadený rozsudek je podle NSS v souladu s jeho dřívější judikaturou (např. rozsudek NSS č. j. 1 As 15/2023-38) i judikaturou Ústavního soudu (např. náleží sp. zn. II. ÚS 1238/21) či ESLP (rozsudek ESLP ve věci *Dubská a Krejzová*) a NSS neshledal důvod tuto judikaturu přehodnocovat. Ústavní soud podle NSS v citovaném nálezu konstatoval, že současná právní úprava neumožňuje na celém území České republiky ženy během fyziologického porodu doma provázet. Stěžovatelky podle NSS blíže neosvětlují, proč by měl z příslušných ústavních a mezinárodněprávních dokumentů plynout požadavek, aby bylo porodní asistentce vedení fyziologického porodu ve vlastním sociálním prostředí rodiček umožněno. Upozorňuje také, že v otázce volby místa porodu nejde o dilema nemocnice versus porod v domácím prostředí; pracoviště porodní asistentky se totiž nemusí nacházet v nemocnici.

19. Krajský soud ve svém vyjádření zopakoval, že podle jeho názoru současná právní úprava neumožňuje porodní asistentce vést fyziologický porod v domácím prostředí rodičky. Tuto službu je porodní asistentka oprávněna poskytovat pouze na pracovišti splňujícím zvláštní požadavky na technické a věcné vybavení. Zde krajský soud, podobně jako NSS, odkazuje na náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1238/21. Krajský soud dále podotýká, že mu nepřisluší hodnotit věcně-odborné důvody, pro které stát stanovil určité legislativní podmínky, a namísto normotvůrce zvažovat výhody a nevýhody právní úpravy. Sám však vyzval Ministerstvo

zdravotnictví, aby před problémy vyskytujícími se v porodnictví nezavíral oči, vnímal požadavky rodiček i doporučení odborných organizací a byl otevřen odbornému dialogu. Zároveň však upozorňuje, že ačkoliv v řízení o žalobě podané porodní asistentkou mohou její klientky uplatňovat práva osob zúčastněných na řízení, pořád ve věci půjde o veřejná subjektivní práva první stěžovatelky. Dále rovněž poukázal na závěry rozsudku ESLP ve věci *Dubská a Krejzová* a ve zbytku odkázal na odůvodnění svého napadeného rozsudku.

20. Ústavní soud dále vyzval k vyjádření Ministerstvo zdravotnictví, a to nejen jako vedlejšího účastníka řízení, ale také jako ústřední orgán státní správy na úseku zdravotní péče a ochrany veřejného zdraví ve smyslu § 48 odst. 2 zákona o Ústavním soudu.

21. Ministerstvo zdravotnictví se zcela ztotožnilo s napadenými rozsudky krajského soudu a Nejvyššího správního soudu, přičemž ve svém vyjádření rekapituluje některé významné pasáže z odůvodnění. Ministerstvo dále uvedlo, že české právní předpisy rozhodnutí ženy porodit doma nezakazují. Rozhodnutí ženy porodit doma bez asistence zdravotnického pracovníka není jako takové podle ministerstva zdravotní službou ve smyslu zákona o zdravotních službách. To však neznamená, že je právní úprava domácích porodů v právním vakuu. Od rozhodnutí ženy porodit doma je totiž třeba odlišit právní úpravu poskytování zdravotní péče zdravotníkem v souvislosti s těhotenstvím a porodem ve vlastním sociálním prostředí těhotné pacientky. Pro poskytování takové zdravotní péče, stejně jako pro jiné zdravotní služby, stanovují právní předpisy právní podmínky. Mimo nemocnici je porodní asistentka oprávněna vést porod pouze v zařízení, které odpovídá požadavkům vyhlášky o požadavcích na vybavení zdravotnických zařízení pro ambulantní pracoviště, v nichž je možné vést porody. Vyhlášky o požadavcích na vybavení zdravotnických zařízení a o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb podle ministerstva stanovují takové podmínky, které vylučují jejich splnění ve vlastním sociálním prostředí pacientky, a proto není v zásadě právně možné, aby porodní asistentka poskytovala zdravotní služby ve vlastním sociálním prostředí pacientky spočívající ve vedení fyziologického porodu.

22. Současná právní úprava domácích porodů podle ministerstva sleduje legitimní cíl spočívající v zájmu státu na poskytování kvalitních a bezpečných zdravotních služeb, které představují předpoklad ochrany zdraví a života pacientů. Vždy je totiž možné, že se i u nízkorizikových rodiček vyskytnou komplikace vyžadující okamžité vysoce odborné posouzení zkušeným lékařem a bezprostřední lékařskou intervencí (léčivé přípravky, např. heparin, kyslík, krevní transfúze, operace). Porod ve zdravotnickém zařízení je proto výrazně bezpečnější pro rodičku i dítě ve srovnání s domácím porodem.

23. Ministerstvo má dále za to, že v současné době jsou zdravotní služby pro ženy v těhotenství, rodičky a ženy po porodu dobře zajištěny, a to jak obsahově (včetně zajištění kvality a bezpečí poskytovaných služeb), tak i organizačně a úhradově. Ministerstvo i odborné společnosti chtějí jít cestou kultivace stávajícího systému ve smyslu kontinuálního zvyšování kvality a bezpečí péče a snahy o spokojenost žen i jejich blízkých. Od rozsudku ESLP ve věci *Dubská a Krejzová* Ministerstvo zřídilo Komisi pro porodnictví, již dříve vznikla Pracovní skupina pro porodnictví, jejichž cílem je monitorovat současný stav a projednávat vhodná opatření pro zkvalitnění zdravotních služeb v oblasti porodnictví. Ministerstvo upozorňuje také na několik strategických dokumentů v oblasti péče o matku a dítě v těhotenství a poukazuje na vznik center porodní asistence s cílem maximálního zabezpečení personálního využití porodních asistentek při vedení porodu v rámci stávající sítě porodnic.

24. Ministerstvo dodává, že každá žena v České republice má právo se sama svobodně rozhodnout o místě porodu svého dítěte, bohužel i v neprospěch dítěte. V tomto směru nemůže Ministerstvo zdravotnictví za ženy rozhodovat. Na závěr navrholo, aby Ústavní soud projednávanou ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

25. Ústavní soud zaslal všechna vyjádření stěžovatelkám k replice; ty však možnost vyjádřit se nevyužily.

VI. Hodnocení Ústavního soudu

26. Ústavní soud nejprve posoudil procesní náležitosti řízení před Ústavním soudem – ty jsou splněny. Následně – na rozdíl od návrhu stěžovatelek – usoudil, že není třeba nařídit ústní jednání, neboť by od něj nešlo očekávat další objasnění věci, a ani nepovažoval za potřebné provádět dokazování. V řízení poskytly rozsáhlou argumentaci jak stěžovatelky, tak Ministerstvo zdravotnictví, jemuž Ústavní soud navíc formuloval hned několik otázek v návaznosti na námitky stěžovatelek v ústavní stížnosti. Ústavní soud vzal rovněž na vědomí vyjádření dalších osob v postavení tzv. *amicus curiae* [jde o Unii porodních asistentek a porodní asistentku, která má zájem na výsledku řízení, neboť momentálně před správními soudy brojí proti pokutě za přešůpek podle § 114 odst. 1 písm. a) zákona o zdravotních službách, tj. poskytování zdravotních služeb bez oprávnění].

27. Protože návrh stěžovatelek není ani zjevně neopodstatněný, Ústavní soud ho věcně přezkoumal. Nakonec dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

28. Jádrem posuzované věci je otázka, zda porodní asistentky podle současné právní úpravy mohou vést domácí porody. Podle stěžovatelek mohou, podle napadených rozhodnutí, která navazují na převládající rozhodovací praxi, nemohou.

29. Podstatné je dodat, že domácí porody právní řád nedefinuje. Ústavní soud proto uvádí, že pro účely tohoto nálezu považuje za domácí porod fyziologický porod, který na základě předchozího rozhodnutí rodičky proběhne mimo zdravotnické zařízení ve vlastním sociálním prostředí rodičky. Nejde tak o tzv. překotné porody, které se v důsledku nenadálých okolností odehrají mimo zdravotnické zařízení, ačkoliv to tak předem žena neplánovala.

30. Ústavní soud níže nejprve vymezí ústavněprávní rámec, kterým bude tuto věc posuzovat (A.). V návaznosti na předložená obecná východiska pak následně předloží ústavněkonformní výklad zákonné a podzákonné právní úpravy v oblasti porodních asistentek a domácích porodů v České republice (B.). Nakonec se vypořádá také s námitkou stěžovatelek ohledně rozporu české právní úpravy s právem Evropské unie (C.) a shrne hlavní závěry tohoto nálezu (D.).

A. Východiska a rámec přezkumu

31. Ústavní soud souhlasí se stěžovatelkami, že při svém přezkumu vychází z širšího referenčního rámce, než je pouze Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Konstatuje-li tedy ESLP, že nějaké právní nastavení není v rozporu s touto Úmluvou, neznamená to, že stejné právní nastavení uspěje i při přezkumu optikou českého ústavního pořádku. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod i navazující judikatura ESLP totiž definuje pouze minimální standard, národní právní řád může poskytovat vyšší úroveň ochrany (viz stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 39/14, bod 8; nebo nález sp. zn. II. ÚS 570/20, bod 32).

32. Na druhou stranu, mezinárodní závazky České republiky (čl. 1 odst. 2 Ústavy) plynoucí z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyžadují, aby všechny státní orgány včetně soudů obecně respektovaly judikaturu ESLP a řídily se rozsudky ESLP ve všech případech, jichž jsou stranami (viz čl. 46 odst. 1 Úmluvy).

33. Ačkoliv je tedy ústavněprávní rámec přezkumu Ústavního soudu širší, než je rámec přezkumu ESLP, rozsudky ESLP ve skutkově i právně obdobných případech, které navíc směřují proti České republice, jsou významné pro vymezení obecných východisek a minimálního standardu, který i český ústavní pořádek jednotlivcům poskytuje.

Východiska plynoucí z judikatury ESLP

34. Jak již bylo zmíněno, českou úpravou domácích porodů a postavení porodních asistentek se v roce 2016 zabýval velký senát ESLP v rozsudku *Dubská a Krejzová proti České*

republice. Paní Dubská si po domácím porodu bez porodní asistentky stěžovala, že jí byla odepřena možnost porodit doma za asistence zdravotnického pracovníka. Paní Krejzová si stěžovala na stejnou věc s tím rozdílem, že ona porodila v nemocnici, kde nebyla respektována všechna její přání ohledně samotného porodu i následné poporodní péče.

35. Velký senát ESLP dospěl k závěru, že současná česká právní úprava ani navazující aplikační praxe neodporuje požadavkům, které na Českou republiku klade Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, zejména její čl. 8 zakotvující ochranu soukromého a rodinného života.

36. ESLP věc posuzoval jako zásah do práva stěžovatelek využít asistenci porodních asistentek při domácím porodu. Tento zásah byl způsoben „hrozbou sankcí pro porodní asistentky, kterým je v praxi pomocí zákona znemožněno stěžovatelkám asistovat“ (bod 165 rozsudku). ESLP ale zároveň uvedl, že čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod nelze vykládat tak, že by ženám přiznával právo родit doma jako takové (bod 163 rozsudku *Dubská a Krejzová*; ESLP to později zopakoval i v následných rozsudcích *Pojatina proti Chorvatsku* č. 18568/12, § 44; a *Kosaite-Čypiene a další proti Litvě* č. 69489/12, § 66).

37. Aby byl zásah do práv stěžovatelek přípustný, musí být v souladu se zákonem, sledovat legitimní cíl a být nezbytný v demokratické společnosti. ESLP předně shledal, že zásah byl v souladu se zákonem, neboť běžné domácnosti nemohou splňovat požadavky na minimální vybavení stanovené českým právem (§ 171). Dále usoudil, že právní úprava sleduje legitimní cíl. Výslovně uvedl, že „politika českého státu zaměřená na podporu porodů v nemocnicích, jak se promítá do příslušné vnitrostátní právní úpravy, je určena k ochraně zdraví a bezpečí matky i dítěte během porodu i po něm“ (§ 172).

38. Při posouzení, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti, ESLP odkázal na široký prostor pro uvážení státu v oblastech, které se dotýkají významného veřejného zájmu v oblasti veřejného zdraví. Projednávaná věc se podle ESLP týkala „složitě otázky zdravotnické politiky, která po vnitrostátních orgánech vyžaduje posouzení odborných a vědeckých dat týkajících se rizik spojených s nemocničními a domácími porody (§ 182). Poukázal také na vliv na sociální a hospodářskou politiku státu a na skutečnost, že mezi členskými státy Rady Evropy v otázce domácích porodů neexistuje shoda. ESLP proto s odkazem na široký prostor pro uvážení členských států zásah do práv stěžovatelek na respektování jejich soukromého života jako nepřiměřený neshledal. Vyzval však české orgány „k dalšímu pokroku cestou neustálého přezkumu příslušné právní úpravy tak, aby zohledňovala lékařský a vědecký vývoj při plném respektování práv žen v oblasti reprodukčního zdraví, a to zejména zajištěním adekvátních podmínek jak pro pacientky, tak pro zdravotnické pracovníky v porodnicích po celé zemi“ (§ 189).

39. Tak tedy ESLP definoval minimální lidskoprávní standard ohledně domácích porodů a porodních asistentek v České republice. Ústavní soud nyní vymezí, co pro posuzovanou věc plyne ze samotného českého ústavního pořádku.

Východiska plynoucí z českého ústavního pořádku

40. Porod představuje jedinečný a choulostivý okamžik v životě žen. Dotýká se jejich tělesné a duševní integrity, osobní autonomie a souvisejících reprodukčních práv. Otázka výběru místa a okolností porodu proto spadá pod rozsah práva žen na ochranu jejich soukromého života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a na ochranu nedotknutelnosti osoby a jejího soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny. To dříve konstatoval Ústavní soud už v nálezu sp. zn. II. ÚS 1238/21 (body 52 a 60), případně v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 26/11. Jak už bylo uvedeno, obdobně se vyslovil ESLP v rozsudku velkého senátu *Dubská a Krejzová* (§ 163) a následně také v rozsudcích ve *Pojatina proti Chorvatsku* (§ 44) a *Kosaite-Čypiene a další proti Litvě* (§ 66).

41. Ani český ústavní pořádek (podobně jako Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod) ovšem nelze vykládat tak, že by ženám přiznával základní právo rodit doma jako takové (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 956/20, bod 15; k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod viz § 163 rozsudku *Dubská a Krejzová* a v předchozím bodě citovanou navazující judikaturu).

42. Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1238/21 dovedl, že „neudělení oprávnění vést fyziologický porod v sociálním prostředí klientky pro porodní asistentku se dotýká práva ženy na ochranu vlastního zdraví, zdraví jejího dítěte a též jejího práva na soukromí“ (bod 56). Ve hře jsou tedy vedle práv matky také práva dítěte na ochranu života a zdraví podle čl. 6 odst. 1 a čl. 31 Listiny, čl. 12 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a čl. 24 Úmluvy o právech dítěte a obecně právo dítěte na ochranu jeho nejlepšího zájmu podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Ačkoliv v posuzovaném případě žádné konkrétní dítě nefiguruje, uvedená základní práva zde působí jako ústavně chráněné hodnoty, na něž je při posouzení třeba brát zřetel.

43. Neudělení oprávnění vést domácí porod, respektive výklad znemožňující vedení takového porodu, pak také může zasahovat do práva první stěžovatelky – porodní asistentky – na podnikání podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Porodní asistentky jsou totiž nelékařským zdravotním povoláním podle zákona o nelékařských zdravotnických povoláních a podle § 6 odst. 2 tohoto zákona v rámci výkonu svého povolání také mohou vést fyziologický porod (obdobně plyne také z § 5 vyhlášky č. 55/2011 Sb., o činnostech zdravotnických pracovníků). Sama stěžovatelka přitom vykonává povolání porodní asistentky jako podnikající fyzická osoba – osoba samostatně výdělečně činná.

44. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že v případě negativních závazků státu český ústavní pořádek připouští, aby bylo do shora uvedených základních práv zasaženo. Klíčové je však vždy posouzení, zda je daný zásah ospravedlnitelný (tj. zda vyhovuje požadavkům proporcionality či v některých případech racionality). Není-li ospravedlnitelný, jde o porušení základního práva (srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/94; Pl. ÚS 83/06, či Pl. ÚS 54/10, body 47–48; či I. ÚS 3304/13, bod 56).

45. Vedle negativních závazků spočívajících v ochraně před zásahy veřejné moci pak z uvedených práv plynou pro veřejnou moc také pozitivní závazky (pozitivní povinnosti). Ty zahrnují povinnost veřejné moci zajistit hmotněprávní i procesní rámeček, který umožní jednotlivcům efektivní ochranu základních práv, a dále povinnost postupovat i v konkrétních situacích tak, aby efektivní ochrana základních práv byla naplněna (srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 1413/21, body 10–14; II. ÚS 1969/10, body 33–34).

46. Podobně jako u negativních závazků ale i v případě pozitivních platí, že při jejich posuzování je třeba brát zřetel na protichůdné legitimní zájmy – tedy jiné, ústavně chráněné hodnoty, které mohou v konkrétním případě převážit (srov. Kratochvíl, J. Kapitola V. Omezení práv a svobod zaručených v Listině. In Kühn, Z., Kmec, J., Kosař, D. a kol. Listina základních práv a svobod: velký komentář. Leges, 2022, s. 224–226).

47. Z některých základních práv přitom vyplývají jenom (či především) tyto pozitivní závazky státu (a naopak negativní se z povahy určitého základního práva neuplatní). V posuzované věci je podstatné (pozitivní) právo těhotných žen na zvláštní péči podle čl. 32 odst. 2 Listiny a čl. 10 odst. 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Toto právo je třeba vykládat ve světle mezinárodních závazků České republiky, zde konkrétně ve světle čl. 12 odst. 2 Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), který zavazuje státy vytvářet kvalitní prostředí pro poskytování péče spojené s těhotenstvím a porodem (srov. Obecné doporučení Výboru pro odstranění diskriminace žen č. 24, bod 22).

48. Podobně ve vztahu k čl. 31 Listiny, který garantuje právo na ochranu zdraví, Ústavní soud uvedl, že, „součástí pozitivních povinností státu vyplývajících z čl. 31 věty první Listiny

je i zajištění fungujícího systému ochrany zdraví dostupného každému, jenž v sobě zahrnuje i systém dostupné zdravotní péče“ (nálezy sp. zn. Pl. ÚS 38/23, bod 54; a Pl. ÚS 2/15, bod 82). V nálezu sp. zn. IV. ÚS 444/11 (bod 10) pak Ústavní soud z práva na ochranu zdraví dovodil pozitivní povinnost státu vytvořit právní prostředí podporující ochranu zdraví, jako např. vybudování systému zajišťujícího kvalitní zdravotní a preventivní zdravotní péči.

49. Ústavní soud tak shrnuje, že nynější případ posuzuje optikou negativních i pozitivních závazků plynoucích z výše uvedených základních práv.

B. Ústavněkonformní výklad zákonné a podzákonné úpravy v oblasti porodních asistentek a domácích porodů

50. Porodní asistentky podle § 6 odst. 2 zákona o nelékařských zdravotnických povoláních poskytují zdravotní péči v porodní asistenci, tj. zajištění nezbytného dohledu, poskytování péče a rady ženám během těhotenství, při porodu a šestinedělí, probíhají-li fyziologicky, vedení fyziologického porodu a poskytování péče o novorozence; součástí této péče je také ošetrovatelská péče o ženu na úseku gynekologie. Podle § 5 odst. 1 vyhlášky o činnostech zdravotnických pracovníků pak porodní asistentka poskytuje a zajišťuje bez odborného dohledu a bez indikace základní a specializovanou ošetrovatelskou péči těhotné a rodící ženě a ženě do šestého týdne po porodu prostřednictvím ošetrovatelského procesu. Přitom může podle § 5 odst. 1 písm. f) této vyhlášky také vést fyziologický porod.

51. Poskytování zdravotních služeb upravuje zákon o zdravotních službách. Účelem tohoto zákona je vymezit podmínky pro poskytování činností, které zákon definuje jako zdravotní služby, zejména pak pro poskytování zdravotní péče, která pro účely tohoto zákona představuje jeden z druhů zdravotních služeb (viz § 1, 2 a 5 zákona o zdravotních službách, srov. také Tröster, P. In: Koldinská, K. a kol. Právo sociálního zabezpečení. C. H. Beck, 2018, s. 119).

52. Zdravotní péči podle § 2 odst. 4 písm. a) zákona o zdravotních službách se rozumí mimo jiné soubor činností a opatření prováděných také za účelem pomoci při reprodukci a porodu. Zdravotní péči je podle § 5 odst. 2 písm. g) tohoto zákona rovněž ošetrovatelská péče, jejímž účelem je udržení, podpora a navrácení zdraví a uspokojování biologických, psychických a sociálních potřeb změněných nebo vzniklých mimo jiné v souvislosti s porodem.

53. Zákon o zdravotních službách pak vymezuje také, kterou zdravotní péči lze poskytovat ve vlastním sociálním prostředí pacienta. Takovou péčí je také domácí péče, kterou je také ošetrovatelská péče (§ 10 odst. 1 zákona o zdravotních službách). Podle § 10 odst. 3 tohoto zákona lze však v rámci zdravotní péče ve vlastním sociálním prostředí pacienta vykonávat pouze takové zdravotní výkony, jejichž poskytnutí není podmíněno technickým a věcným vybavením nutným k jejich provedení ve zdravotnickém zařízení.

54. Výkladem toho, co je zdravotní služba a zdravotní péče podle § 1 a § 2 odst. 2, 3 a 4 zákona o zdravotních službách se v minulosti zabýval rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v rozsudku č. j. 2 As 122/2017-73 v kontextu otázky, zda lze za zdravotní péči považovat také výkon homeopatie. NSS uvedl, že doslovná zákonná definice zdravotní péče je velmi široká a jazykový výklad sám o sobě nevede k odpovědi na otázku, jaké činnosti naplňující obecnou definici zdravotní péče mají být považovány za zdravotní služby (body 48–49 rozsudku). Proto na základě dalších výkladových metod provedl teleologickou redukci pojmu zdravotní péče a dospěl k závěru, že homeopatie stojí vně zákona o zdravotních službách. Neznamená to však, že by byla zakázána – jen nejde o zdravotní službu. Homeopatii mohou vykonávat i zdravotničtí pracovníci, kteří vedle toho vykonávají zdravotní služby (včetně zdravotní péče); všem však musí být zřejmé, že nejde o zdravotní péči ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o zdravotních službách.

55. Ústavní soud s těmito obecnými východisky rozšířeného senátu NSS souhlasí a považuje je za inspirativní i pro posuzovanou věc, neboť i zde je třeba vyřešit otázku, zda

pojem zdravotní péče podle aktuálního znění zákona o zdravotních službách vůbec zahrnuje vedení domácích porodů.

56. Zákonodárce vymezením činností a definováním podmínek pro tyto činnosti v zákoně o zdravotních službách garantuje, že zdravotnické služby podle tohoto zákona budou prováděny na náležité odborné, personální, technické i věcné úrovni. Sleduje tím legitimní cíl spočívající ve veřejném zájmu na poskytování kvalitních a bezpečných zdravotních služeb. Tím však nezakazuje poskytování služeb jiných, které však nejsou zdravotní službou ve smyslu tohoto zákona a jimž zákonodárce z různých důvodů odmítá poskytnout záštitu pod termínem zdravotní služba. Tyto důvody mohou být odborné, ale třeba i politické.

57. Aby stát mohl naplnit pozitivní závazky plynoucí ze základních práv každého na život, zdraví, fyzickou a psychickou integritu či z práva na soukromí (včetně reprodukčních práv), musí mít možnost definovat ty činnosti v oblasti zdravotních služeb, jejichž poskytování na náležité odborné úrovni z hlediska personálního, věcného i technického zabezpečení zaručuje. Takové činnosti jsou zdravotními službami, které může poskytovat pouze poskytovatel zdravotních služeb, který má k poskytování takových zdravotních služeb oprávnění vydané orgánem veřejné moci (§ 2 odst. 1 zákona o zdravotních službách). Zdravotní službou je pak mimo jiné také poskytování zdravotní péče podle zákona o zdravotních službách zdravotnickými pracovníky [§ 2 odst. 2 písm. a) zákona o zdravotních službách].

58. Ústavní soud podobně jako rozšířený senát Nejvyššího správního soudu zdůrazňuje, že jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se k obsahu právní normy, v tomto případě k obsahu pojmu zdravotní péče podle zákona o zdravotních službách. Přestože se tedy zdravotní péčí rozumí soubor činností a opatření prováděných za účelem pomoci při reprodukci a porodu [§ 2 odst. 4 písm. a) zákona o zdravotních službách] a zdravotní péčí je i ošetrovatelská péče, kterou lze poskytovat ve vlastním sociálním prostředí pacienta, je třeba tato ustanovení vykládat s ohledem na systematiku a účel celého zákona o zdravotních službách (a navazující podzákonné úpravy).

59. Zákon o zdravotních službách ani navazující podzákonné předpisy nepředpokládají, že by vedení domácích porodů představovalo zdravotní péči, a tedy zdravotní službu. Právní úprava naopak předpokládá, že zdravotní péčí je vedení fyziologického porodu porodní asistentkou ve zdravotnickém zařízení. Také proto vyhláška o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť domácí péče, kterou ministerstvo zdravotnictví vydalo na základě zákonného zmocnění v § 11 odst. 6 zákona o zdravotních službách, stanovuje v příloze č. 2 (bod 2.11.) podrobné požadavky na technické a věcné vybavení pracoviště, kde porodní asistentka vede fyziologický porod. Vyhláška přitom takové pracoviště upravuje pouze v příloze č. 2, která je věnována vybavení „zdravotnických zařízení ambulantní péče“.

60. Stejná vyhláška pak ještě činnost porodních asistentek upravuje výslovně v příloze č. 11, kde stanoví požadavky na technické a věcné vybavení kontaktního pracoviště domácí péče, konkrétně v bodě 1.1. kontaktního pracoviště ošetrovatelské péče v gynekologii a porodní asistenci. Na takovém pracovišti (o rozměrech minimálně 10 m²) musí být např. nábytek pro práci porodní asistentky, přístroj pro detekci ozev plodu či tonometr. Na rozdíl od přílohy č. 2 upravující požadavky na zdravotnická zařízení, v případě přílohy č. 11 se vyhláška o vedení porodů vůbec nezmiňuje a požadavky na vybavení se v žádném bodě nekryjí s požadavky na pracoviště porodní asistentky, kde jsou vedeny fyziologické porody, ve zdravotnickém zařízení.

61. Obdobně vyhláška o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb v příloze č. 1 (bod 2.11.), vydaná na základě zmocnění v § 11 odst. 4 zákona o zdravotnických službách, rozlišuje zdravotní péči porodní asistentky bez vedení porodů a zdravotní péči včetně vedení fyziologických porodů, obě v kategorii „ambulantní péče“ (nikoliv v kategorii „péče poskytovaná ve vlastním sociálním prostředí pacienta“, resp. „domácí péče“). Následně opět stanovuje vysoké požadavky na zdravotní péči zahrnující i vedení

fyziologických porodů (nezbytná přítomnost dvou porodních asistentek nebo alespoň jedné sestry, přítomnost gynekologa a porodníka do 5 minut na pracovišti atd.). Stejná vyhláška přitom v příloze č. 8, která stanovuje personální zabezpečení domácí péče, uvádí, že při ošetrovatelské péči v gynekologii a porodní asistenci obecně postačí přítomnost porodní asistentky způsobilé k výkonu povolání bez odborného dohledu.

62. Dále také § 18 zákona o veřejném zdravotním pojištění při definování podmínek hrazených služeb stanovuje, že porodní asistentky poskytují hrazené služby bez nutnosti indikace ošetřujícím lékařem v případě vedení fyziologického porodu ve zdravotnickém zařízení.

63. Bylo by absurdní, aby stát zaručoval určitou úroveň zdravotní péče u fyziologických porodů ve zdravotnických zařízeních prostřednictvím vysokých nároků co do personálního, věcného a technického vybavení a současně by na vedení fyziologických porodů mimo tato zdravotnická zařízení vědomě nestanovoval požadavky žádné (ani např. zajištění provedení porodu císařským řezem v nemocnici do 15 minut od zjištění komplikace porodu, jako je tomu u porodu ve zdravotnických zařízeních) a stejně by tuto činnost zaštiťoval zákonnými garancemi jako zdravotní péči (a potažmo zdravotní službu).

64. Z těchto důvodů také nelze přisvědčit argumentaci stěžovatelek (poukazující také na rozsudek Krajského soudu v Plzni č. j. 77 A 159/2020-114), že vedení domácích porodů je zdravotní péčí, při níž vždy porodní asistentka podle svého odborného uvážení *ad hoc* zhodnotí, jaké technické a věcné vybavení bude potřebovat a zda vedení konkrétního porodu nevyžaduje provedení ve zdravotnickém zařízení. Taková interpretace by odporovala systematické i smyslu celé právní regulace v dané oblasti. V tomto ohledu Ústavní soud souhlasí se závěry Nejvyššího správního soudu v bodě 22 napadeného rozsudku.

65. Nelze však souhlasit s Ministerstvem zdravotnictví, že by vyhláška o požadavcích na minimálních technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení stanovovala požadavky na minimální technické vybavení, které s sebou porodní asistentka musí mít při vedení porodu ve vlastním sociálním prostředí ženy. Pokud by tomu tak bylo, vyhláška by vystupovala mimo rámec svého zákonného zmocnění, na základě kterého ji ve smyslu čl. 79 odst. 3 Ústavy Ministerstvo zdravotnictví vydalo. Zákonné zmocnění totiž vychází z § 11 odst. 6 zákona o zdravotních službách, který výslovně upravuje pouze minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení a kontaktních pracovišť, nikoliv minimální vybavení při poskytování služeb ve vlastním sociálním prostředí. Kdyby zákonodárce chtěl zmocnit ministerstvo k vydání vyhlášky na minimální technické a věcné vybavení při poskytování zdravotních služeb obecně (tedy i ve vlastním sociálním prostředí pacienta), zvolil by stejnou formulaci, kterou zvolil o dva odstavce výše v § 11 odst. 4 zákona o zdravotních službách, kde zmocňuje ministerstvo k vydání vyhlášky na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb. Navazující vyhláška o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb pak v souladu s tímto zmocněním upravuje nejen personální požadavky při zdravotní péči ve zdravotnických zařízeních, ale požadavky na personální zabezpečení domácí péče. Vyhláška o minimálních požadavcích na technické a věcné vybavení však podmínky pro domácí péči (ve vlastním sociálním prostředí pacienta) neupravuje a byla-li by takto vykládána, byla by *ultra vires* (mimo zákonné zmocnění).

66. Pozitivní závazky státu vztahující se k právu na život a ochranu zdraví rodící ženy i dítěte vyžadují, aby stát při úpravě poskytování zdravotní péče stanovil alespoň nějaké základní podmínky poskytování zdravotní péče v souvislosti s porodem a eliminoval tak alespoň určitou míru rizika (jemuž se samozřejmě nelze vyhnout nikdy). Rozhodne-li se zákonodárce pozitivní závazky státu k uvedeným základním právům naplnit způsobem, že za zdravotní péči bude považovat pouze péči u porodu ve zdravotnickém zařízení či v místech s obdobným vybavením, je to politické rozhodnutí, které samo o sobě není v rozporu s požadavky plynoucími z ústavního pořádku. Jak už bylo uvedeno, základní právo na domácí

porod z ústavního pořádku nevyplývá a nevyplývá z něj ani právo na to, aby nad domácími porody stát přebíral garanci v podobě toho, že by je považoval za zdravotní péči. Z ústavního pořádku však naopak plyne právo žen na ochranu jejich soukromého života a osobní autonomie, právo na ochranu fyzické i psychické integrity či právo na ochranu zdraví. Do rozsahu těchto práv otázka výběru místa a okolností porodu spadá. Proto i pokud se zákonodárce rozhodl neposkytovat garanci zdravotní péče domácím porodům, musí zajistit dostatečnou ochranu uvedených práv při porodech ve zdravotnických zařízeních.

67. Systematický i teleologický výklad tak vede k závěru, že právní úprava zdravotních služeb nepočítá s vedením domácích porodů jako s činností v rámci zdravotní péče. Naopak – ve smyslu § 10 odst. 3 zákona o zdravotních službách počítá s tím, že vedení fyziologického porodu je podmíněno technickým a věcným vybavením nutným k jejich provedení ve zdravotnickém zařízení, a nelze jej proto bez tohoto vybavení v rámci zdravotní péče provádět (nejde-li o tzv. překotný porod).

68. Současné znění zákona o zdravotních službách tedy nelze vykládat jinak, než že domácí porody stojí mimo rozsah zdravotní péče ve smyslu § 2 odst. 4 tohoto zákona a také mimo rozsah nadřazeného pojmu zdravotní služby podle § 2 odst. 2 a 3 tohoto zákona. Situace je tak v tomto směru obdobná jako v případech alternativní medicíny (např. homeopatie). Tyto alternativní způsoby medicíny nejsou zákonodárcem považovány za zdravotní péči ve smyslu zákona o zdravotních službách. Zdravotničtí pracovníci (jakož i jiné osoby) je však mohou vykonávat, jestliže osoby, jimž takové služby poskytují, neuvádějí v omyl, že poskytují zdravotní péči (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 2 As 122/2017-73, bod 68; a také Bodmach, J., Buriánek, A., Záleská, D., Steinlauf, B. a Stieranková., A. § 2 [Vymezení pojmů]. In: Mach, J. a kol. Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář. Wolters Kluwer, 2023).

69. Samotné Ministerstvo zdravotnictví ve svém vyjádření k ústavní stížnosti výslovně připouští, že české právní předpisy rozhodnutí ženy porodit doma nezakazují. Může-li se žena rozhodnout pro domácí porod a využít k tomu asistenci např. duly či jiných osob, aniž by to právní úprava jakkoliv zakazovala, neexistuje rozumný důvod, aby nemohla využít služeb osoby odborně vzdělané v oblasti porodnictví (např. porodní asistentky), byť nepůjde o zdravotní péči. Jiný výklad, který zastává Ministerstvo zdravotnictví, vede k absurdní situaci, na kterou poukazují také stěžovatelky – odborně vzdělaná porodní asistentka by čelila postihu za poskytování zdravotní péče bez oprávnění podle § 117 odst. 1 písm. a) zákona o zdravotních službách, ale jiné osoby bez odborné způsobilosti by se obdobného postihu obávat nemusely. Bylo by ovšem v rozporu s pozitivními závazky státu plynoucími z práva na ochranu života a zdraví rodičů ženy i dítěte, aby právní úprava těhotné ženy motivovala k porodu bez jakékoliv asistence či za asistence osob, jejichž odbornost není – na rozdíl od porodních asistentek – nijak zaručena.

70. Je naopak v souladu s uvedenými pozitivními závazky, aby stát motivoval ženy k porodu ve zdravotnických zařízeních, neboť tím sleduje legitimní cíl ochrany života a zdraví rodičů ženy i dítěte. Tato motivace může spočívat v tom, že vedení domácích porodů stát negarantuje jako zdravotní péči (a už vůbec jako zdravotní péči hrazenou ze zdravotního pojištění) a nepřebírá rizika s tím spojená. Rizika s tím spojená, ať už zdravotní, ale i právní (včetně různorodé soukromoprávní, správněprávní i trestněprávní odpovědnosti) nese žena, která se pro domácí porod rozhodne, a další osoby, které jí při domácím porodu budou asistovat. Podle čl. 2 odst. 3 Listiny každý může činit to, co není zákonem zakázáno. K tomu lze doplnit, že každý také nese následky, k nimž takové svobodné jednání může vést. Jak uvedl Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 4457/12 v kontextu případu porodní asistentky odsouzené za úmrtí novorozence narozeného při domácím porodu: „moderní demokratický a právní stát je založen na ochraně individuální a nedotknutelné svobody, jejíž vymezení úzce souvisí s důstojností

člověka. Tato svoboda, jejíž součástí je i svoboda v osobních věcech, které člověk činí, je doprovázena určitou mírou přijatelného rizika.“

71. Ústavní soud však dodává, že uvedené závěry platí ve vztahu k fyziologickému porodu jakožto přirozenému stavu, který není nemocí a pomoc při porodu není péčí o nemocného (nález sp. zn. II. ÚS 1238/21, bod 53). Porod je fyziologický proces probíhající víceméně samovolně a zdravotnický pracovník není hlavním hybatelem celého procesu, jeho role je při obvyklém běhu věci pomocná. Tím se vedení porodu liší např. od takové zdravotní péče, jejímž cílem je předcházení, odhalení či odstranění nemoci, kde naopak zdravotní pracovník hlavním hybatelem poskytování jakékoliv péče je. Na takovou zdravotní péči shora uvedené závěry aplikovat nelze.

72. Výše předestřený výklad dále ani neporušuje právo porodních asistentek na podnikání podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Ačkoliv takto vykládaná právní úprava do práva stěžovatelky – porodní asistentky na podnikání zasahuje, takový zásah Listina připouští, protože podle čl. 26 odst. 2 zákon může stanovit podmínky a omezení pro výkon určitých povolání nebo činností a podle čl. 41 odst. 1 Listiny se lze práva na podnikání domáhat jen v mezích zákona, které jej provádějí. Nezasahuje-li takové omezení do samotného jádra práva na podnikání, je takové omezení ústavně konformní, pokud sleduje legitimní cíl a je rozumné, byť nemusí být nejlepší či nejvhodnější (srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 30/16, body 100–106 a tam citovaná judikatura).

73. Posuzované omezení porodních asistentek do jádra práva na podnikání nezasahuje, protože zjevně nedochází k úplnému zamezení výkonu jejich činnosti. Jak už Ústavní soud uvedl výše, omezení také sleduje legitimní cíl spočívající v ochraně života a zdraví rodící ženy i dítěte. Ministerstvo zdravotnictví ve svém vyjádření dále definuje cíl omezení jako zájem státu na poskytování kvalitních a bezpečných zdravotních služeb. Také tento cíl lze perspektivou ústavního pořádku považovat za legitimní. Ačkoliv současná právní úprava (a její výklad předestřený výše) má své nedostatky, na něž upozorňují stěžovatelky, s ohledem na shora uvedené důvody lze – i s ohledem na závěry ESLP ve věci *Dubská a Krejzová* – uzavřít, že takto vykládaná právní úprava není nerozumná (byť možná není nejlepší či nejvhodnější).

74. Jestliže se tedy stěžovatelky domáhají, aby první stěžovatelce (porodní asistence) bylo oprávnění k poskytování zdravotních služeb pro formu „zdravotní péče poskytovaná ve vlastním sociálním prostředí pacienta – domácí péče a návštěvní služba“ rozšířeno i o vedení fyziologických porodů, nelze jim vyhovět. Současná právní úprava totiž vedení fyziologického porodu ve vlastním sociálním prostředí (vyjma překotných porodů) nepovažuje za zdravotní péči, a tedy ani za zdravotní službu. V rámci zdravotních služeb tak službu spočívající ve vedení domácích porodů poskytovat nelze. Napadená rozhodnutí proto v ústavněprávním přezkumu obstojí.

C. Namítaný rozpor s právem Evropské unie

75. Stěžovatelky také namítají, že právní úprava (resp. její výklad provedenými napadenými rozhodnutími) odporuje právu Evropské unie a žádají Ústavní soud, aby předložil předběžnou otázku Soudnímu dvoru.

76. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/36/ES ze dne 6. července 2005 o uznávání odborných kvalifikací, na kterou stěžovatelky odkazují, ukládá členským státům zajistit přístup k výkonu povolání porodní asistentky prostřednictvím příslušných (harmonizovaných) kvalifikačních požadavků. Nezabývá se ovšem stanovením (harmonizovaných) podmínek poskytování zdravotních služeb s tímto povoláním spojených. Stanovení těchto podmínek přenechává směrnice plně členským státům a jimi uplatněným hlediskům, jako je např. ochrana veřejného zdraví [srov. výkladové pravidlo (6) preambule směrnice]. V České republice tyto podmínky stanoví zákon o zdravotních službách. Argumentace stěžovatelek unijním právem je proto pro posouzení ústavní stížnosti irelevantní,

a nebylo tak třeba zabývat se komplexním vztahem práva Evropské unie a ústavního pořádku České republiky (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 956/20, bod 16).

D. Závěr

77. Ústavní soud shrnuje, že současnou právní úpravu v oblasti domácích porodů a porodních asistentek je třeba vykládat v tom smyslu, že domácí porody stojí mimo rozsah zdravotní péče ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o zdravotních službách a také mimo rozsah nadřazeného pojmu zdravotní služby podle § 2 odst. 2 a 3 tohoto zákona. Porodní asistentky proto při poskytování zdravotní péče domácí porody vést nemohou. České právní předpisy však domácí porody jako takové nezakazují, neposkytují jim však garanci ve formě zdravotní péče. Může-li se žena rozhodnout pro domácí porod a využít k tomu asistenci např. duly či jiných osob, aniž by to právní úprava jakkoliv zakazovala, neexistuje rozumný důvod, aby – při nesení veškerých zdravotních i právních rizik – nemohla využít služeb osoby odborně vzdělané v oblasti porodnictví (např. porodní asistentky), byť nepůjde o poskytování zdravotní péče.

78. Lze dodat, že závěry tohoto nálezu nejsou v rozporu s nálezem sp. zn. II. ÚS 1238/21. Předmětem věci v nálezu sp. zn. II. ÚS 1238/21 totiž byla procesní otázka, zda klientky porodních asistentek mají v soudním sporu o oprávnění porodních asistentek práva osob zúčastněných na řízení podle § 34 soudního řádu správního. Vyjádření v tomto nálezu o dosavadní právní úpravě v oblasti domácích porodů a porodních asistentek pouze shrnovala výkladovou praxi, měla popisný charakter a směřovala k vyřešení otázky účastenství stěžovatelek. Naopak nepředstavovala nosné důvody rozhodnutí (*ratio decidendi*) a nelze je brát jako normativní závěry Ústavního soudu o tom, jak má být právní úprava v této oblasti vykládána. Otázka ústavně souladného výkladu právní úpravy v oblasti domácích porodů a porodních asistentek je předmětem věci až v nynějším případě.

79. Ústavní soud na závěr opakuje, že politika státu zaměřená na podporu porodů v nemocnicích a na druhé straně nepodporující domácí porody je věcí zákonodárce a dotýká se významného veřejného zájmu v oblasti veřejného zdraví. Role Ústavního soudu jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti je v těchto věcech následující.

80. Za prvé musí – stejně jako všechny obecné soudy – hledět na to, aby stát v rámci takto zvolené politiky neporušoval negativní a pozitivní závazky plynoucí z ústavního pořádku (viz zejména body 40–48 tohoto nálezu). Obsah těchto závazků se může během času měnit, např. v závislosti na vývoji na poli lékařství a specificky porodnictví. Posouzení bude probíhat vždy v návaznosti na konkrétní případ a není předmětem projednávané věci. Ústavní soud však v tomto ohledu poukazuje na závěr ESLP ve věci *Dubská a Krejzová*, v němž ESLP vyzval české orgány „k dalšímu pokroku cestou neustálého přezkumu příslušné právní úpravy tak, aby zohledňovala lékařský a vědecký vývoj při plném respektování práv žen v oblasti reprodukčního zdraví, a to zejména zajištěním adekvátních podmínek jak pro pacientky, tak pro zdravotnické pracovníky v porodnicích po celé zemi“ (§ 189). Dále upozorňuje na zprávy Výboru OSN pro odstranění diskriminace žen (CEDAW), který opakovaně poukazuje na omezování volby žen v otázkách reprodukčního zdraví v České republice, včetně oddělení novorozenců od matek bez lékařských důvodů, nepřiměřeného omezení domácích porodů, častého používání nástřihu hráze bez zdravotního odůvodnění a v rozporu s preferencí žen či omezení využívání porodní asistentky namísto lékařů v situacích, kdy takové využití nepředstavuje zdravotní riziko (Závěrečná doporučení Výboru CEDAW z února 2016, body 30–31).

81. Za druhé je rolí Ústavního soudu dbát na základní principy právního státu, mezi něž se řadí také princip právní jistoty vyžadující srozumitelnost a předvídatelnost práva (srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/01). V opačném případě právo nemůže plnit svoji normativní funkci a jednotlivec může jen stěží nesrozumitelné a nepředvídatelné právní úpravě přizpůsobit své chování. Principy srozumitelnosti a předvídatelnosti práva musí být kladeny ještě vyšší nároky

v oblastech, kde jsou ve hře tak významné ústavně chráněné hodnoty jako v posuzované věci. Současná zákonná a podzákonná právní úprava v oblasti porodních asistentek je velmi spleťtá až nepřehledná, pro adresáty obtížně srozumitelná a zejména co se týče potenciálních sankcí také poměrně nepředvídatelná. Taková situace je v právním státě nežádoucí.

82. A konečně – rolí Ústavního soudu je také dbát na práva zvlášt' zranitelných skupin, jejichž zájmy zůstávají často přehlíženy nebo jim je připisována nízká důležitost. Takovou zvlášt' zranitelnou skupinou mohou být i těhotné a rodící ženy a jejich zájmy v oblasti reprodukčního zdraví (viz rozsudky ESLP ve věci *Société de Conception de Presse et d'Édition et Ponson proti Francii* č. 26935/05, § 60; a *Shioshvili a ostatní proti Rusku* č. 19356/07, § 86).

83. Může-li tak Ústavní soud „katalyzovat demokratickou diskusi v situacích, kdy dosud neproběhla nebo kdy je dlouhodobě dysfunkční“ (nález sp. zn. Pl. ÚS 52/23, bod 108), apeluje tímto na orgány moci zákonodárné a výkonné, aby nepřehlížely problémy, které současná právní úprava v oblasti domácích porodů přináší, respektovaly principy srozumitelnosti a předvídatelnosti práva a aby do budoucna refletovaly vývoj v oblasti porodnictví a v oblasti reprodukčních práv.

84. Ústavní soud uzavírá, že ze shora uvedených důvodů ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 158**Určování výše finanční náhrady za odňatý a nevydaný pozemek
(sp. zn. II. ÚS 1577/22 ze dne 29. srpna 2024)**

V řízení o peněžité náhradě za nevydané pozemky podle § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, není ústavně souladný takový výklad, který zvyšuje ceny uvedené podle § 28a tohoto zákona ve vyhlášce č. 182/1988 Sb., ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb. (dále jen „vyhláška“), toliko podle míry inflace běžného spotřebního zboží, a nezohledňuje růst cen nemovitostí. Koeficient šestinásobku finanční náhrady určené podle vyhlášky je s ohledem na časový odstup od účinnosti zákona o půdě zásadně neústavně nízký a odporuje závazným právním závěrům obsaženým v ustálené judikatuře Ústavního soudu (nález ze dne 12. 1. 2021 sp. zn. Pl. ÚS 21/19 a nález ze dne 15. 11. 2023 sp. zn. IV. ÚS 2827/22). Z těchto nálezu plynou pro orgány veřejné moci tři závazné (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky) podmínky určování výše náhrady, která má být: 1. přiměřená a rozumná, 2. nemusí nutně dosahovat tržní ceny, 3. má odčinit nebo zmírnit majetkovou křivdu tak, jako by tomu bylo při vydání věci. Šestinásobné zvýšení cen určených podle výše označené vyhlášky těmto kritériím nedostojí, neboť nezohledňuje míru růstu cen nemovitostí, nýbrž toliko tzv. běžného spotřebního koše. Ačkoli nemusejí být náhrady nezbytně ekvivalentem aktuálních tržních cen pozemků, musejí příslušné orgány pro dodržení i dalších právě uvedených ústavněprávních požadavků poskytování náhrad zohlednit také růst cen nemovitostí jako specifického druhu věci a svou kalkulaci podrobně odůvodnit. Postup, který nebere dostatečně na zřetel tato kritéria, porušuje základní práva jednotlivců na ochranu vlastnictví a na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelů: a) Kateřina Hanna, b) Boris Kotal, c) Lumír Kotal, d) Veleoslav Kotal, společně zastoupených JUDr. Petrem Šťovíčkem, Ph.D., advokátem, se sídlem Malostranské náměstí 28, Praha, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 856/2022-181 ze dne 2. května 2022, rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 91 Co 233/2021-135 ze dne 24. listopadu 2021 v části, ve které byl odvolacím soudem potvrzen zamítavý výrok o věci samé, a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 č. j. 4 C 718/2018-85 ze dne 21. dubna 2021 v rozsahu výroku V, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 3 jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, se sídlem Husinecká 11a, Praha 3, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 856/2022-181 ze dne 2. 5. 2022 byla porušena základní práva stěžovatelů zaručená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 856/2022-181 ze dne 2. 5. 2022 se ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Předmětem ústavní stížnosti je určování výše finanční náhrady za odňatý a v restituci nevydaný pozemek.

2. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí pro porušení svých ústavně zaručených práv podle čl. 4 odst. 4 a čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

3. Z napadených rozhodnutí, jakož i ústavní stížnosti plynou následující skutečnosti. Stěžovatelé se jako oprávněné osoby podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále „zákon o půdě“) domáhali na České republice – Státním pozemkovém úřadu (vedlejší účastnice) podle § 16 odst. 1 zákona o půdě zaplacení finanční náhrady ve výši 21 234 615 Kč za odňatý a nevydaný pozemek dle PK č. X1 o výměře 4 872 m² v katastrálním území Strašnice, za nějž jim nebyl poskytnut náhradní pozemek. Žalovaná částka měla představovat aktuální (tržní) cenu předmětného pozemku, jak byla zjištěna ve stěžovateli předloženém znaleckém posudku ze dne 20. 6. 2018 č. 2639/226/2018.

4. Soudy nižších stupňů s poukazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2021 sp. zn. 28 Cdo 3772/2018 dovodily, že je namístě stěžovatelům přiznat finanční náhradu ve výši odpovídající šestinásobku ceny předmětného pozemku stanovené v souladu s § 28a zákona o půdě podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb., (dále též „vyhláška č. 182/1988 Sb.“).

5. Obvodní soud uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovatelce a) částku ve výši 451 269 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,75 % ročně z této částky od 22. 10. 2018 do zaplacení (výrok I). Rozhodl rovněž o povinnosti vedlejší účastnice zaplatit stěžovateli b) částku ve výši 2 256 345 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,75 % ročně z této částky od 22. 10. 2018 do zaplacení (výrok II). Dále vedlejší účastnici uložil povinnost zaplatit každému ze stěžovatelů c) a d) částku ve výši 1 128 173 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,75 % ročně z této částky od 22. 10. 2018 do zaplacení (výroky III a IV). Co do zbylé části žalobu zamítl (výrok V) a rozhodl o povinnosti vedlejšího účastníka nahradit stěžovatelům k rukám jejich zástupce náklady řízení ve výši 172 304 Kč (výrok VI).

6. Městský soud v Praze k odvolání stěžovatelů a vedlejší účastnice zdůraznil, že v projednávané věci nejsou dány výjimečné okolnosti, jež by odůvodňovaly zvýšení či snížení této finanční náhrady. Korigoval názor obvodního soudu pouze v otázce úroků z prodlení. Na rozdíl od obvodního soudu konstatoval, že podle ustanovení § 16 odst. 1 písm. a) zákona o půdě vedlejší účastnici tížila povinnost poskytnout stěžovatelům finanční náhradu do tří let od převzetí písemné výzvy, tedy do 22. 10. 2021, a tudíž se vedlejší účastnice dostala do prodlení s plněním peněžité náhrady dne 23. 10. 2021 (pouze s plněním finanční náhrady ve výši stanovené postupem upraveným v ustanovení § 28a zákona o půdě). Městský soud odkázal na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4139/16 ze dne 18. 7. 2017 a na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 3508/2018 ze dne 9. 7. 2019.

7. Konkrétně městský soud rozsudek obvodního soudu v části výroku I změnil tak, že zamítl žalobu stěžovatelky a) o zaplacení úroku z prodlení ve výši 8,75 % ročně z částky 451 269 Kč od 22. 10. 2018 do 22. 10. 2021, úroku z prodlení ve výši 8,75 % ročně z částky 376 057,50 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení a úroku z prodlení ve výši 0,25 % ročně z částky 75 211,50 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení; jinak jej v tomto výroku potvrdil ve znění, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovatelce a) částku 451 269 Kč s úrokem z prodlení ve

výši 8,5 % ročně z částky 75 211,50 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení (výrok I). V části výroku II rozsudek obvodního soudu změnil tak, že zamítl žalobu stěžovatele b) o zaplacení úroku z prodlení ve výši 8,75 % ročně z částky 2 256 345 Kč od 22. 10. 2018 do 22. 10. 2021, úroku z prodlení ve výši 8,75 % ročně z částky 1 880 287,50 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení a úroku z prodlení ve výši 0,25 % ročně z částky 376 057,50 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení; jinak jej v tomto výroku potvrdil ve znění, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli b) částku 2 256 345 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,5 % ročně z částky 376 057,50 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení (výrok II). V části výroku III rozsudek obvodního soudu změnil tak, že zamítl žalobu stěžovatele c) o zaplacení úroku z prodlení ve výši 8,75 % ročně z částky 1 128 173 Kč od 22. 10. 2018 do 22. 10. 2021, úroku z prodlení ve výši 8,75 % ročně z částky 940 144,25 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení a úroku z prodlení ve výši 0,25 % ročně z částky 188 028,75 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení; jinak jej v tomto výroku potvrdil ve znění, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli c) částku 1 128 173 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,5 % ročně z částky 188 028,75 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení (výrok III). V části výroku IV rozsudek obvodního soudu změnil tak, že zamítl žalobu stěžovatele d) o zaplacení úroku z prodlení ve výši 8,75 % ročně z částky 1 128 173 Kč od 22. 10. 2018 do 22. 10. 2021, úroku z prodlení ve výši 8,75 % ročně z částky 940 144,25 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení a úroku z prodlení ve výši 0,25 % ročně z částky 188 028,75 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení; jinak jej v tomto výroku potvrdil ve znění, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli d) částku 1 128 173 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,5 % ročně z částky 188 028,75 Kč od 23. 10. 2021 do zaplacení (výrok IV). Ve výroku V rozsudek soudu prvního stupně potvrdil ve znění, že se žaloba stěžovatelky a) o zaplacení částky 1 479 981 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,75 % ročně z této částky od 22. 10. 2018 do zaplacení, žaloba stěžovatele b) o zaplacení částky 7 395 337,50 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,75 % ročně z této částky od 22. 10. 2018 do zaplacení, žaloba stěžovatele c) o zaplacení částky 3 697 668,25 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,75 % ročně z této částky od 22. 10. 2018 do zaplacení a žaloba stěžovatele d) o zaplacení částky 3 697 668,25 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,75 % ročně z této částky od 22. 10. 2018 do zaplacení zamítá (výrok V). Dále rozhodl, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (výrok VI).

8. Nejvyšší soud následně dovolání stěžovatelů (i vedlejší účastnice) odmítl. Nejvyšší soud nepovažoval dovolání za přípustné v rozsahu otázky, zda s přihlédnutím k vývoji tržní ceny pozemků na území hlavního města Prahy a z toho vyplývající možnost zvýšení finanční náhrady na úroveň tržní ceny předmětného pozemku jsou dány důvody pro mimořádné zvýšení šestinásobku ceny. Městský soud se podle něj od ustálené judikatury neodchyloval.

II. Ústavní stížnost

9. Stěžovatelé ve své ústavní stížnosti především namítají, že nesouhlasí s výší finanční náhrady dané částkou 4 900 000 Kč, jež jim byla ve smyslu § 16 odst. 1 zákona o půdě v řízení před obecnými soudy přiznána. Nesouhlasí s tím, že za přiměřenou a rozumnou výši peněžité náhrady lze považovat šestinásobek ceny určené podle vyhlášky. Upozorňují na cenové mapy, podle kterých jim finanční náhrada měla být poskytnuta v částce mnohem vyšší. Stěžovatelé přitom poukazují nejen na cenu zjištěnou podle vyhlášky č. 441/2013 Sb., ale i na aktuální tržní (obvyklou) cenu. Za částku, jež jim byla v souladu s rozsudkem Nejvyššího soudu 16. 2. 2021 č. j. 28 Cdo 3772/2018-161 [na základě koeficientu 6] přiznána, si sotva mohou v téže lokalitě pořídit obdobný stavební pozemek, například za účelem výstavby rodinného domku. Za mimořádnou okolnost, jež by měla být brána v úvahu při stanovení výše náhrady podle § 16 odst. 1 zákona o půdě, lze považovat rychle rostoucí ceny pozemků na území hlavního města Prahy.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

10. Ústavní soud si podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, vyžádal soudní spis a vyjádření účastníků a vedlejší účastnice.

11. Městský soud v Praze se vyjádřil tak, že vycházel z ustálené judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Výjimečné okolnosti, jež by odůvodňovaly zvýšení či snížení takto určené finanční náhrady, odvolací soud v posuzovaném případě neshledal.

12. Nejvyšší soud ve svém vyjádření rozsáhle rekapituloval dosavadní judikatorní závěry Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Navrhl stížnost odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost. Současně vyjádřil názor, že by otázka možného ústavně souladného výkladu části § 16 odst. 1 věty první zákona o půdě, a to ve slovech „stanovené podle § 28a“ měla být rozšířeným tělesem (plénem) Ústavního soudu opětovně přezkoumána ze stejných důvodů, jež jsou obsaženy v usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 3772/2018-150 ze dne 2. 10. 2019, s nímž byl návrh na zrušení napadené části ustanovení Ústavnímu soudu předložen. Uvedená část ustanovení § 16 odst. 1 věty první zákona o půdě neposkytuje žádný prostor pro provedení jakékoliv interpretace.

13. Vedlejší účastnice navrhla stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněný návrh, protože náhrada byla stanovena správně a jde o otázku judikatorně vyřešenou. Výkyvy cenové hladiny jsou v tomto typu kauz běžné. Podle vedlejší účastnice je zjevně nepravdivé tvrzení, že podle cenové mapy je hodnota srovnatelného pozemku parc. č. X2 v k. ú. Malešice 8 050 Kč za m². Podle cenových map z roku 2024 je stanovena hodnota pro tento pozemek 2 300 Kč za m². Jde o stejný pozemek, jaký je předmětem ocenění znaleckým posudkem č. 3099/169/2019 ze dne 16. 8. 2019 vypracovaným společností PROSCON, s. r. o. Navíc výkyvy cenové hladiny během dovolacího řízení nemohou mít vliv na rozhodnutí ve věci.

14. Obdržená vyjádření byla zaslána stěžovatelům, kteří v replice setrvali na svém názoru, že Nejvyšším soudem stanovený koeficient 6 není ústavně souladný, jak potvrdila i nedávná judikatura Ústavního soudu, a ani se nepřibližuje cenovým mapám.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána oprávněnými osobami, které byly účastníky řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé vyčerpali všechny přípustné zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

V. a) obecná východiska

16. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřízen, a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody (srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 45/94 ze dne 25. 1. 1995). V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí, a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

17. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Tento příkaz platí i pro Ústavní soud. Také pro posouzení této ústavní stížnosti je klíčové, postupovaly-li obecné soudy v souladu se závěry a právními názory uvedenými v nálezech Ústavního soudu ve skutkově a právně obdobných věcech. Právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů (srov. např. náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004) mimo jiné proto, že jde v důsledku o způsob výkladu a použití norem ústavního pořádku. Ústavní soud dovodil vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu také z principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny. Rovnost v právech ve vztahu k obecným soudům zakládá kromě jiného též právo jednotlivce na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti nutno považovat zejména ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ačkoli ve skutkově a právně obdobných případech v minulosti Ústavním soudem přiznána byla.

18. Ústavní soud se již problematikou určení přiměřené výše finanční náhrady za pozemky, které nebyly podle zákona o půdě vydány, opakovaně zabýval. Judikatura je nyní ustálena na stanovisku, že finanční náhrada za nevydané pozemky se podle zákona o půdě nebude vyplácet pouze ve výši určené podle vyhlášky, nýbrž má být vyšší. Z judikatury plynou pro orgány veřejné moci tři závazné (čl. 89 odst. 2 Ústavy) podmínky určování výše náhrady, která má být: 1. přiměřená a rozumná, 2. nemusí nutně dosahovat tržní ceny, 3. má odčinit nebo zmírnit majetkovou křivdu tak, jako by tomu bylo při vydání věci (srov. zejm. náleží sp. zn. IV. ÚS 2827/22 ze dne 15. 11. 2023; náleží sp. zn. III. ÚS 63/24 ze dne 11. 6. 2024).

19. V náleží sp. zn. II. ÚS 4139/16 ze dne 18. 7. 2017 Ústavní soud podal ústavně souladný výklad § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě. V bodu 48 odůvodnění Ústavní soud rozhodl, že do té doby zastávaný výklad „neobstojí, neboť zcela přehlíží účel a smysl jimi stanovené finanční náhrady. Uvedená ustanovení mají zajistit, aby oprávněná osoba v případě, že není možné uspokojit její nárok vydáním věci, případně vydáním jiné věci, obdržela přiměřenou finanční náhradu. Tato finanční náhrada nemusí být nezbytně ekvivalentem aktuální tržní ceny předmětné nemovitosti, má však umožnit, aby jejím poskytnutím došlo k odstranění či zmírnění křivd způsobených komunistickým režimem srovnatelným způsobem, jako by tomu bylo při vydání věci. [...] Za situace, kdy se rozdíl mezi cenou platnou k 24. červnu 1991 a aktuální tržní cenou postupem času zvětšil natolik, že poskytnutí náhrady ve výši první z nich dnes již pro oprávněnou osobu nemá jiný než symbolický význam, ale nelze dále trvat na doslovném výkladu tohoto ustanovení. Ustanovení § 28a zákona o půdě je třeba vykládat tak, že stanoví základ finanční náhrady, která může být v závislosti na konkrétních okolnostech zvýšena. Poskytnuta totiž musí být v takové výši, aby byla s ohledem na účel restitučních zákonů přiměřená a rozumná.“

20. Následný návrh Nejvyššího soudu na zrušení § 16 odst. 1 zákona o půdě ve slovech „stanovené podle § 28a“ zamítl Ústavní soud v náleží sp. zn. Pl. ÚS 21/19 ze dne 12. 1. 2021. V tomto rozhodnutí dospělo plénum Ústavního soudu k závěru, že je namístě upřednostnit ústavně souladný výklad napadeného ustanovení před jeho zrušením. Zde (výjimečně) s použitím tzv. teleologické redukce, tedy při primátu teleologického výkladu (zohledňujícího účel zákona), který je přísně vzato v rozporu s doslovným výkladem zákona, jehož následování by vedlo ke zjevné nespravedlnosti (viz zejména body 60 až 63 odůvodnění náleží). Ústavní soud předeslal, „že restituentům náleží finanční náhrada v přiměřené a rozumné výši, přičemž její přesné určení je věcí individuálních případů“ (viz bod 67).

21. Dále Ústavní soud v bodech 74 a 75 odůvodnění náleží sp. zn. Pl. ÚS 21/19 zdůraznil, že „určení výše náhrady je věcí individuálních případů na základě posouzení všech relevantních zvláštních okolností dané věci. Není úkolem Ústavního soudu, aby obecným soudům určoval konkrétní postup, jímž mají dospět k závěru o přiměřenosti výše náhrady.“

Tento postup z povahy věci nelze obecně definovat tak, aby byl přiléhavý v každém jednotlivém případě. Nadto je v pravomoci Ústavního soudu toliko posouzení ústavnosti napadeného ustanovení; součástí ústavně souladného výkladu však není podávání návodu k použití předmětného pravidla v každé hypotetické situaci. Ústavní soud uznává obtížnost určení okamžiku, k němuž má být cena nemovitosti ukotvena. [...] Bližší podoba určování výše náhrady závisí na zobecnění specifík jednotlivých případů, k němuž na úrovni běžného zákona není Ústavní soud povolán. [...] Upřesňování obecných zákonných pravidel výkladem, případně vyplňování mezer v zákoně, je na podkladě jednotlivých případů na úrovni obvyčejného zákona úlohou obecných soudů. [...] Nezasahuje-li provedený výklad neústavně do působnosti moci zákonodárné, je právě sjednocení způsobu použití napadeného ustanovení úkolem vrcholného orgánu ve věcech patřících do pravomoci soudů (čl. 92 Ústavy).“

22. Podle navazujícího rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 3772/2018 ze dne 16. 2. 2021 pak za přiměřenou a rozumnou výši peněžité náhrady za nevydané pozemky podle § 16 odst. 1 zákona o půdě lze pokládat (s výhradou změny poměrů) šestinásobek ceny odňatých nemovitostí určené podle vyhlášky č. 182/1988 Sb. Cílem tohoto rozhodnutí bylo po nálezu pléna vytvořit postup, jehož v podstatě mechanickou aplikací bude možné vyčíslit zvýšenou náhradu ve smyslu § 16 odst. 1 zákona o půdě, která bude v obecné rovině pokládána za přiměřenou a bude dále navyšována, či naopak snižována toliko ve výjimečných případech.

23. Pro nyní projednávaný případ je klíčové, že Ústavní soud závěry Nejvyššího soudu o v podstatě automatické aplikaci šestinásobku opakovaně korigoval, naposledy v nálezu sp. zn. III. ÚS 63/24 ze dne 11. 6. 2024.

24. Nejvyšší soud totiž v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 3772/2018 vzal za základ výpočtu koeficientu kumulativní inflaci mezi lety 1991 a 2021. Jak však konstatoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2827/22 ze dne 15. 11. 2023, Nejvyšší soud postavil koeficient na obecné inflaci, nezohledňující specifický vývoj cen nemovitostí. Pod webovým odkazem, uvedeným v předmětném rozsudku Nejvyššího soudu, se nachází soubor Míra inflace, vývoj spotřebitelských cen vybraných výrobků v České republice. Jak patrné z názvu a z následné tabulky, v dané statistice je obsažen vývoj cen několika desítek druhů běžného spotřebního zboží – především potravin a nápojů, oblečení, některých základních služeb apod. – nicméně žádných nemovitostí. Vycházejí-li obecné soudy z teze, že finanční náhrada nemusí nutně dosahovat úrovně tržních cen, mají však také zohlednit další dvě kritéria daného ústavněprávního požadavku. Náhrada má totiž být jednak přiměřená a rozumná, jednak má její poskytnutí odstranit nebo zmírnit křivdy srovnatelně jako při vydání věci. Je-li však pravděpodobné, že se ceny nemovitostí zvyšovaly rychleji než ceny např. potravin, lze jen stěží poskytnutím náhrady odpovídající inflaci běžného spotřebního zboží zmírnit majetkovou křivdu způsobem srovnatelným s vydáním pozemku.

V. b) Aplikace obecných východisek na nyní projednávaný případ

25. Výše uvedené lze stručně shrnout tak, že v řízení o peněžité náhradě za nevydané pozemky podle § 16 odst. 1 zákona o půdě není ústavně souladný takový výklad, který zvyšuje ceny uvedené podle § 28a tohoto zákona ve vyhlášce č. 182/1988 Sb. toliko podle míry inflace běžného spotřebního zboží, a nezohledňuje růst cen nemovitostí. Koeficient šestinásobku finanční náhrady určené podle vyhlášky je s ohledem na časový odstup od účinnosti zákona o půdě zásadně neústavně nízký a odporuje závazným právním závěrům obsaženým v ustálené judikatuře Ústavního soudu (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/19 ze dne 12. 1. 2021 a nález sp. zn. IV. ÚS 2827/22 ze dne 15. 11. 2023). Z těchto nálezů plynou pro orgány veřejné moci tři závazné (čl. 89 odst. 2 Ústavy) podmínky určování výše náhrady, která má být: 1. přiměřená a rozumná, 2. nemusí nutně dosahovat tržní ceny, 3. má odčinit nebo zmírnit majetkovou křivdu tak, jako by tomu bylo při vydání věci. Šestinásobné zvýšení cen určených podle výše označené vyhlášky těmito kritériím nedostojí, neboť nezohledňuje míru růstu cen nemovitostí, nýbrž

toliko tzv. běžného spotřebního koše. Ačkoli nemusejí být náhrady nezbytně ekvivalentem aktuálních tržních cen pozemků, musejí příslušné orgány pro dodržení i dalších práv uvedených ústavněprávních požadavků poskytování náhrad zohlednit také růst cen nemovitostí jako specifického druhu věci a svou kalkulaci podrobně odůvodnit. Postup, který nebere dostatečně na zřetel tato kritéria, porušuje základní práva jednotlivců na ochranu vlastnictví a na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny. V opačném případě by došlo k vyprázdnění smyslu a účelu úpravy náhrad.

26. Ústavní soud podotýká, že obecné soudy v době rozhodování v případech stěžovatelů reflektovaly soudobou judikaturu. Ta však posléze – v průběhu řízení před Ústavním soudem – nabrala pro stěžovatele příznivý vývoj (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2827/22 ze dne 15. 11. 2023). Jak již bylo vysvětleno, závěr o mechanické aplikaci koeficientu 6 neobstojí především z důvodu, že Nejvyšší soud postavil koeficient na obecné inflaci nezohledňující specifický vývoj cen nemovitostí. Tato námitka v průběhu řízení vznesená stěžovateli, proto musí být obecnými soudy ve světle recentní judikatury vypořádána.

27. Obecné soudy, byť se řídily svou judikaturou (tj. rozsudkem č. j. 28 Cdo 3772/2018-161 ze dne 16. 2. 2021), nedodržely po obsahové stránce závazné právní názory obsažené v nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 21/19 ze dne 12. 1. 2021. V tomto nálezu Ústavní soud sice vymezil pro navýšení náhrady kritéria obecně, avšak dostatečně identifikoval jejich smysl a účel. Jak již bylo výše uvedeno, koeficient nastavený Nejvyšším soudem (postup jakým k tomuto koeficientu Nejvyšší soud dospěl), shledává Ústavní soud rozporným s ústavně souladným výkladem § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě. Ke shodnému závěru přitom dospěl Ústavní soud i v nedávném nálezu sp. zn. III. ÚS 63/24 ze dne 11. 6. 2024.

28. Ačkoliv si je Ústavní soud vědom skutečnosti, že Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání stěžovatelů v době, kdy nebyl ještě vydán nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2827/22 ze dne 15. 11. 2023, kterým je Ústavní soud vázán, to však nic nemění na závěru, že dovolací soud se nevyrovnal s kritérii, jež Ústavní soud nastavil pro posouzení výše finanční náhrady za pozemky, které nebyly podle zákona o půdě vydány, v plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/19 ze dne 12. 1. 2021. Nejvyšší soud tedy nerespektoval příkaz své vázanosti nosnými důvody rozhodovací praxe Ústavního soudu v souladu s čl. 89 odst. 2 Ústavy.

29. Úkolem Nejvyššího soudu bude ve věci znovu rozhodnout, vázán právními názory podle judikatury Ústavního soudu. Nejvyšší soud doposud nerozhodl v řízení po kasačních nálezech Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2827/22 ze dne 15. 11. 2023, sp. zn. III. ÚS 63/24 ze dne 11. 6. 2024 ani sp. zn. II. ÚS 2853/23 ze dne 21. 5. 2024. Shodně jako v posledně citovaném nálezu proto Ústavní soud zdůrazňuje, že je namístě připustit potřebu přehodnocení výpočtu koeficientu provedeného v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 3772/2018.

30. Ústavní soud nepřikročil ke zrušení rozsudků obvodního a městského soudu na základě principu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů (srov. nález sp. zn. III. ÚS 148/97 ze dne 25. 9. 1997), protože zrušením usnesení Nejvyššího soudu je obecným soudům vytvořen prostor, aby samy poskytly ochranu základním právům a svobodám.

31. Pro úplnost Ústavní soud podotýká, že ústavnost § 16 odst. 1 věty první zákona o půdě, a to ve slovech „stanovené podle § 28a“ je plénem Ústavního soudu již pravomocně vyřešena (nález sp. zn. Pl. ÚS 21/19 ze dne 12. 1. 2021). Podle § 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je návrh nepřipustný, týká-li se věci, o které Ústavní soud již nálezem rozhodl. Rozhodující senát není oprávněn věc postoupit do pléna (natož se zcela totožnou argumentací obsaženou v tehdejší návrhu), neboť jde o věc rozhodnutou, jíž je Ústavní soud vázán. Na tom nemůže nic změnit skutečnost, že je problematika nadále předmětem soudních sporů. Určitá vodítka Ústavní soud obecné justici poskytl hned ve třech citovaných rozhodnutích sp. zn. IV. ÚS 2827/22 ze dne 15. 11. 2023, sp. zn. II. ÚS 2853/23 ze dne 21. 5. 2024 a sp. zn. III. ÚS 63/24 ze dne 11. 6. 2024.

VI. Závěr

32. Závěry vyslovené v tomto nálezu lze stručně shrnout (právní větou) tak, že v řízení o peněžité náhradě za nevydané pozemky podle § 16 odst. 1 zákona o půdě není ústavně souladný takový výklad, který zvyšuje ceny uvedené podle § 28a tohoto zákona ve vyhlášce č. 182/1988 Sb. toliko podle míry inflace běžného spotřebního zboží, a nezohledňuje růst cen nemovitostí. Koeficient šestinásobku finanční náhrady určené podle vyhlášky je s ohledem na časový odstup od účinnosti zákona o půdě zásadně neústavně nízký a odporuje závazným právním závěrům obsaženým v ustálené judikatuře Ústavního soudu (nález sp. zn. Pl. ÚS 21/19 ze dne 12. 1. 2021 a nález sp. zn. IV. ÚS 2827/22 ze dne 15. 11. 2023). Z těchto nálezů plynou pro orgány veřejné moci tři závazné (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky) podmínky určování výše náhrady, která má být: 1. přiměřená a rozumná, 2. nemusí nutně dosahovat tržní ceny, 3. má odčinit nebo zmírnit majetkovou křivdu tak, jako by tomu bylo při vydání věci. Šestinásobné zvýšení cen určených podle výše označené vyhlášky těmito kritériím nedostojí, neboť nezohledňuje míru růstu cen nemovitostí, nýbrž toliko tzv. běžného spotřebního koše. Ačkoli nemusejí být náhrady nezbytně ekvivalentem aktuálních tržních cen pozemků, musejí příslušné orgány pro dodržení i dalších právě uvedených ústavněprávních požadavků poskytování náhrad zohlednit také růst cen nemovitostí jako specifického druhu věci a svou kalkulaci podrobně odůvodnit. Postup, který nebere dostatečně na zřetel tato kritéria, porušuje základní práva jednotlivců na ochranu vlastnictví a na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

33. Na základě výše uvedeného Ústavní soud shledal, že usnesením Nejvyššího soudu byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelů na ochranu vlastnictví a na soudní ochranu zaručená v čl. 11 odst. 1 a v čl. 36 odst. 1 Listiny. Podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu proto ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona usnesení Nejvyššího soudu zrušil.

III

II. Usnesení

Usn. č. 4**Plná moc před Ústavním soudem jako jednostranné prokázání zástupčího oprávnění bez nutnosti podpisu zmocněnce
(sp. zn. II. ÚS 573/24 ze dne 1. července 2024)**

Plná moc pro zastupování před Ústavním soudem je jednostranným právním jednáním – průkazem zástupčího oprávnění – kterým se vykazuje zmocněnec ve vztahu k Ústavnímu soudu. Nemusí obsahovat akceptaci zmocněncem a ani není nutný jeho podpis na takovéto plné moci. Skutečnost, že mezi zmocnitelem a zmocněncem bylo uzavřeno ujednání o zastupování, vyplývá již ze skutečnosti, že zmocněnec se prokazuje plnou mocí či že podle ní jedná.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Svatoně (soudce zpravodaj) a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele M. K., zastoupeného Mgr. Štěpánem Ciprýnem, LL.M., advokátem, sídlem Rumunská 1720/12, Praha 2 – Nové Město, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 18. prosince 2023 č. j. 26 Co 267/2023-2068 a rozsudku Okresního soudu v Semilech ze dne 17. května 2023 č. j. 0 P 10/2016-1875, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Semilech jako účastníků řízení a 1. A. K. a 2. T. K., obou zastoupených Mgr. Petrem Šupalem, LL.M., advokátem, sídlem Koperníkova 1215/4, Ostrava, a 3. E. T. jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Ústavní stížnost se odmítá.

II. Stěžovatel je povinen zaplatit 1. a 2. vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti v celkové výši 11 120 Kč do tří dnů od právní moci tohoto usnesení k rukám Mgr. Petra Šupala, LL.M., advokáta, sídlem Koperníkova 1215/4, Ostrava.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel (dále též „otec“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv podle čl. 10 odst. 2, čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že Okresní soud v Semilech (dále jen „okresní soud“) napadeným rozsudkem zastavil řízení o návrhu otce na úpravu styku s 2. vedleším účastníkem (dále jen „T.“) (výrok I). Návrh otce na úpravu styku s tehdy nezletilým 1. vedleším účastníkem (dále jen „A.“) zamítl (výrok II). Zastavil řízení o návrhu

otce na změnu poměrů v rozsahu návrhu na svěřeni A. a T. do péče otce, popřípadě do střídavé péče rodičů (výrok III). Zamítl návrh otce na změnu poměrů v rozsahu návrhu na zrušení vyživovací povinnosti otce s účinností od 14. 9. 2021 pro T. (výrok IV) a dále zamítl návrh otce na změnu poměrů v rozsahu návrhu na snížení vyživovací povinnosti pro A. s účinností od 29. 7. 2020 a pro T. s účinností od 29. 7. 2020 do 13. 9. 2021 (výrok V). Žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok VI).

3. K odvolání otce a zletilých synů rozhodl Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) napadeným rozsudkem, že rozsudek okresního soudu se v části výroku IV, již byl návrh otce na zrušení vyživovací povinnosti k T. s účinností od 14. 9. 2021 do 30. 9. 2023 zamítnut, potvrzuje (výrok I). V části výroku IV, již byl návrh otce na zrušení vyživovací povinnosti k T. s účinností od 1. 10. 2023 do budoucna zamítnut, se rozsudek okresního soudu mění takto: Vyživovací povinnost otce k T. se s účinností od 1. 10. 2023 do budoucna zrušuje (výrok II). V části výroku V, již byl zamítnut návrh otce na snížení výživného, které je povinen platit pro T. a A., pro dobu od 29. 7. 2020 do 7. 3. 2021, se rozsudek okresního soudu potvrzuje (výrok III). V části výroku V, již byl zamítnut návrh otce na snížení výživného, které je povinen platit pro T. a A., pro dobu od 8. 3. 2021 do budoucna, se rozsudek okresního soudu mění takto: Otec je povinen s účinností od 8. 3. 2021 do 30. 9. 2023 platit pro T. výživné 20 000 Kč měsíčně vždy do každého 5. dne v měsíci k rukám T. Návrh na další snížení výživného pro T. na 2 000 Kč měsíčně od 8. 3. 2021 do 14. 9. 2021 se zamítá. Otec je povinen s účinností od 8. 3. 2021 do 30. 9. 2023 platit pro A. výživné 20 000 Kč měsíčně vždy do každého 5. dne v měsíci k rukám A. S účinností od 1. 10. 2023 do budoucna je otec povinen platit pro A. výživné 30 000 Kč měsíčně vždy do každého 5. dne v měsíci, a to 20 000 Kč k rukám A. a 10 000 Kč na bankovní účet č. účtu: XXX vedený ve prospěch A. u Komerční banky, a. s. Návrh na další snížení výživného pro A. na 2 000 Kč měsíčně od 8. 3. 2021 do budoucna se zamítá (výrok IV). Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před okresním ani krajským soudem (výrok V).

4. Krajský soud shledal, že při zvažování výše výživného v prvé řadě neuvěřil otcí, že by jeho celková majetková situace byla natolik špatná, že by mu neumožňovala výživné pro syny již platit vůbec, resp. ve výši 2 000 Kč měsíčně pro každého z nich. Byť došlo ke krácení dotací a společnost X, v níž otec drží 100% obchodní podíl, několik let vykazuje ztrátu (což současně neznamená, že společnost nemá svou ekonomickou hodnotu), přesto hospodářské výsledky umožnily společnosti, aby na svůj účet vynaložila opakovaně (s ohledem na obor činnosti) zbytné výdaje na nákup movitých věcí a aby z ní otec čerpal nemalé finanční prostředky. Společnost rovněž investovala, a to i v letošním roce nemalé prostředky do posklizňové technologie (nákup traktoru v hodnotě 2,3 mil. Kč). To vše i v době, kdy již byla společnost ve ztrátě. Tvrzení otce, že jeho podnikání není výdělečné a je dlouhodobě ve ztrátě, proto neobstojí. Neobstojí ani námitka otce, že je vůči němu vedeno několik exekucí, neboť tyto směřují k vymožení výživného, které otec dlouhodobě neplní v soudem stanovené výši. Společnost za otce hradí energie, nájem, daň z nemovitostí, na druhou stranu otec neplatí pachtovné za pronájem pozemků, na nichž hospodáří (ještě v roce 2019 přitom pachtovné činilo 800 000 Kč). Byť otec opakovaně namítá neúrodu z důvodu napadení porostů rakytníku parazitickým hmyzem, z provedeného dokazování vyplynulo, že nyní je již schválen postřik aplikovatelný v režimu ekologického zemědělství. Otec tak v současnosti má možnost porosty ošetřovat a nepříznivé následky v tomto směru eliminovat, nadto má dosud poměrně vysoké skladové zásoby a je schopen (min. částečně) snížení, resp. výpadek sklizně pokrýt. Otec je osobou majetnou (vlastní četné nemovitosti a 100% obchodní podíl ve společnosti, jež podniká v oboru, ve kterém je otec kvalifikován), má vlastní zdroj příjmů a dlouhodobě podniká. Toto podnikání otec nepřerušil ani poté, co byl uznán invalidním, jeho zdravotní stav mu tedy obstarání vlastního zdroje výdělečné činnosti neznemožnil. Odhlédnout nelze ani od toho, že otec v trestním řízení v roce 2020 uhradil v hotovosti 463 000 Kč a před konáním dražby jím

vlastněných pozemků v exekučních řízeních vedených proti jeho osobě v roce 2023 částky 369 875,70 Kč a 870 000 Kč. Přes výše uvedené skutečnosti však krajský soud dospěl k závěru, že zejména zdravotní stav, invalidita a věk otce, krácení dotací a zhoršení ekonomické situace společnosti X, pokles úrody v důsledku napadení porostů rakytníku parazitickým hmyzem a nově i péče o nemocnou matku objektivně odůvodňují snížení výživného, které je otec povinen pro syny platit. Jako rozhodné datum pro snížení výživného krajský soud shledal den 8. 3. 2021, kdy byl otcí přiznán invalidní důchod, a došlo k poklesu jeho pracovní schopnosti o 60 %.

5. Krajský soud shledal důvodnou námitku otce, že z rozhodnutí okresního soudu není zřejmé, z jakého příjmu otce okresní soud vycházel. Současně nelze přehlédnout, že otec si ve svých tvrzeních často protičeřil a své skutečné majetkové a výdělkové poměry zastíral. Po provedeném dokazování a zhodnocení v řízení provedených důkazů krajský soud uzavřel, že životní úroveň otce odpovídá příjmům (resp. otec je a v rozhodném období byl schopen dosahovat příjmů) minimálně 120 000 Kč měsíčně, což odpovídá cca 25násobku životního minima pro rok 2023. Zjištěným majetkovým a výdělkovým poměrům otce a odůvodněným potřebám synů odpovídá výživné 20 000 Kč měsíčně pro každého z nich. Takto stanovené výživné v rozhodném období bez problémů pokrývá nejen základní potřeby synů, po nichž lze s ohledem na skutečnosti uvedené výše snížení výživného spravedlivě žádat, a to i s přihlédnutím k tomu, že dosud stanovené výživné v nadstandardní výši synům umožňovalo tvorbu úspor nemalé hodnoty. Nově stanovená výše výživného 20 000 Kč podle krajského soudu již tvorbu úspor neumožňuje. K tomu krajský soud dodal, že v řízení nebyly zjištěny takové skutečnosti, které by soud vedly k závěru, že přiznání výživného je v rozporu s dobrými mravy. Je zřejmé, že to byl zejména otec sám, který ke špatným vztahům se syny svým dosavadním chováním a postojem přispěl a ostatně za nemravné lze považovat to, že otec sám svou vyživovací povinnost k synům dobrovolně neplní a neplnil. Dále krajský soud vzhledem k možnostem a schopnostem T. se sám živit, zrušil vyživovací povinnosti otce k T., a to s účinností od 1. 10. 2023 do budoucna (tj. od měsíce následujícího od ukončení prvního učebního oboru). S ohledem na zrušení vyživovací povinnosti otce k T. přistoupil krajský soud s účinností od 1. 10. 2023 do budoucna ke zvýšení výživného, které je otec povinen platit A., neboť vyživovací povinnost otce k A. nadále trvá (A. řádně pokračuje ve studiu na střední škole a není schopen sám se živit, což ostatně otcem nebylo sporováno) a otcí současně odpadla jedna vyživovací povinnost. Krajský soud shledal jako odpovídající výživné ve výši 30 000 Kč měsíčně, a to s účinností od 1. 10. 2023 do budoucna s tím, že stanovená výše výživného již umožňuje a odůvodňuje tvorbu úspor.

II. Stěžovatelova argumentace

6. Stěžovatel ve velmi obsáhlé ústavní stížnosti zejména namítá, že obecné soudy nesprávně posoudily předložené důkazy a na základě nich bylo synům přiznáno výživné, které jakkoliv nereflexuje skutečný stav a jeho úhrada je zcela mimo možnosti stěžovatele. Stěžovatel má za to, že soudy neprovedly všechny potřebné navrhované důkazy. Na základě důkazů, které provedly, pak dospěly k nesprávným skutkovým zjištěním a nesprávně je právně odůvodnily. Obecné soudy zcela rezignovaly na zjištění aktuálních měsíčních příjmů stěžovatele, když v žádném z napadených rozsudků není jasně uvedeno, k jakým měsíčním příjmům otce soudy po provedeném dokazování dospěly. Obecné soudy dále provedly nesprávný výpočet výše výživného, když do něj nesprávně zahrnuly též zemědělské dotace, přičemž ani značnou hodnotu nemovitostí, ve vlastnictví otce, nelze považovat za skutečnost odůvodňující takto vysoké výživné. Obecné soudy se odchýlily od postupu v případě nemožnosti zjištění průměrného měsíčního příjmu, když kladly otcí za vinu, že zastírá své majetkové poměry a svůj měsíční příjem. Otec s tímto nesouhlasí, i kdyby to však byla pravda, měly soudy postupovat v souladu s občanským zákoníkem a nikoli bez jakýchkoliv důkazů

potvrdit, že výživné ve výši 40 000 Kč měsíčně je zcela adekvátní. Stěžovatel opakovaně uvádí, že od roku 2016 došlo k významné změně jeho životních poměrů a není v jeho možnostech hradit výživné, a to zejména z důvodu zdravotního stavu stěžovatele (ten se nachází dlouhodobě od podzimu 2010 po pádu z výšky a následného onemocnění 2018 – zápal plic, astma, úporný kašel – v nepříznivé zdravotní situaci), tak také z důvodu několika podnikatelsky neúspěšných let pro otce a jeho společnost X. Stěžovatel dále zdůrazňuje, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů, a že aktuálně nedosahuje žádných nadstandardních měsíčních příjmů a jeho životní úroveň odpovídá nezaměstnanému invalidnímu důchodci žijícím na vesnici. Stěžovateli byl v minulých letech přiznán invalidní důchod II. stupně. S ohledem na svůj zdravotní stav nemá, kromě celoživotního podnikání v oblasti zemědělství, na Turnovsku žádné další pracovní možnosti. A konečně napadené rozsudky rovněž jakkoliv nereflektovaly odůvodněné potřeby synů a právo otce na výchovu a rodinný život.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterých byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

8. Ústavní soud konstatuje, že 1. a 2. vedlejší účastník předložili prostřednictvím svého zástupce – Mgr. Petra Šupala, LL.M., advokáta – plnou moc udělenou tomuto zástupci a datovanou ke dni 3. 4. 2024. Na této plné moci je uvedeno „Zmocnění jsem přijal.“, ale kolonka pro podpis zmocněnce zůstala nevyplněna.

9. Podle usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 12. 2009 sp. zn. I. ÚS 2706/09 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>) „Při posuzování, zda písemná plná moc má potřebné náležitosti, je tak třeba vzít především v úvahu, zda spolehlivě prokazuje nejen vůli účastníka řízení nechat se v řízení zastupovat označeným zástupcem, ale i vůli samotného zástupce tento závazek převzít a za zastupovaného účastníka řízení jednat. Z obsahu písemné plné moci proto musí být rovněž zřejmé, že zmocněný zástupce plnou moc přijal.“

10. Ústavní soud v usnesení ze dne 28. 2. 2024 sp. zn. III. ÚS 3293/23 však dospěl též k závěru, že „při posuzování splnění podmínky povinného zastoupení je nutno vzít v potaz to, že plná moc je pouze vnějším průkazem existence určitého smluvního, zpravidla mandátního, právního vztahu mezi zmocněncem a zmocnitelem. Jde tedy o osvědčení oprávnění zástupce k jednání za zastoupeného založeného vztahem ze smlouvy.“

11. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 30. 1. 2013 sp. zn. 33 Cdo 4445/2010 shrnul, že „soudní judikatura i obecně uznávaná komentářová literatura jsou zajedno v názoru, že při zastoupení na základě plné moci je třeba rozlišovat mezi dohodou o plné moci (§ 23 obč. zák.) a samotnou plnou mocí (§ 31 odst. 1 obč. zák.). Dohoda o plné moci (zmocnění) neboli dohoda o zastoupení je smlouva mezi zmocnitelem a zmocněncem, kterou se zmocněnec zavazuje zastupovat zmocnitele v dohodnutém rozsahu, popřípadě za dohodnutých podmínek. Uzavřením této dohody (typově např. smlouvy příkazní či mandátní) vzniká vnitřní právní vztah zastoupení mezi zmocnitelem a zmocněncem. Plná moc je jednostranný právní úkon zmocnitele, určený (adresovaný) třetí osobě (osobám), v němž zmocnitel prohlašuje, že si zvolil zmocněnce, aby ho v rozsahu uvedeném v této plné moci zastupoval; plná moc z hlediska obsahu právního úkonu osvědčuje, resp. deklaruje navenek, že mezi zmocnitelem a zmocněncem existuje smluvní právní vztah zastoupení, vzniklý na základě dohody o zmocnění... Jestliže zmocnitel vystaví zmocněnci plnou moc, jež obsahově nekoresponduje s jejich dohodou o zmocnění (tj. v rozporu s dohodou o zmocnění neobsahuje v ní sjednaná

omezení), musí nést rizika s tím spojená. Jde totiž (jak již bylo výše řečeno) o jeho jednostranný právní úkon, jímž vůči třetím osobám prohlašuje, v jakém rozsahu je zmocněnec oprávněn jeho jménem jednat; je tedy na něm, aby zmocněnci udělil plnou moc obsahově shodnou s dohodou o zmocnění.“

12. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu v rozsudku ze dne 26. 3. 2024 č. j. 2 As 103/2023-47 pak dospěl též k jednoznačnému závěru, že „plná moc je toliko vnějším osvědčením existujícího vztahu zastoupení vůči třetím osobám, jedná se o jednostranné právní jednání, které nevyžaduje přijetí ze strany zmocněnce (uvedení tzv. akceptační doložky) ani podpis zmocněnce.“

13. Též právní doktrína a teorie na základě toho, že jde o jednostranný projev vůle, jehož cílem je legitimovat zmocněnce vůči třetím osobám, jednomyslně konstatuje, že podpisu či prohlášení zmocněnce na plné moci není zapotřebí, a že postačí podpis zmocnitele [Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. Praha: Leges 2014, str. 76 a násl.; Lavický, P. a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 303–654). Komentář. 2. vydání. Praha, C. H. Beck 2022, str. 1385; Petrov, J. Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2019, str. 484; Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer 2014, str. 1054].

14. Ve světle výše uvedeného tedy Ústavní soud překonává svůj dřívější právní názor vyjádřený např. v usnesení ze dne 15. 12. 2009 sp. zn. I. ÚS 2706/09, přičemž shledává, že plná moc pro zastupování před Ústavním soudem je jednostranným právním jednáním – průkazem zástupčího oprávnění – kterým se vykazuje zmocněnec ve vztahu k Ústavnímu soudu. Nemusí obsahovat akceptaci zmocněncem a ani není nutný jeho podpis na takovéto plné moci. Skutečnost, že mezi zmocnitelem a zmocněncem bylo uzavřeno ujednání o zastupování, vyplývá již ze skutečnosti, že zmocněnec se prokazuje plnou mocí či že podle ní jedná. Obvyklá písemná akceptace advokátní plné moci má právní význam pouze tehdy, obsahuje-li také zmocnění substituta.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování soudů. Úkolem Ústavního soudu je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití na jednotlivý případ je v zásadě věcí soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

16. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stíženo takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi podáván, resp. který odpovídá všeobecně přijímanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. např. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

17. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jim předcházející z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek, a se zřetelem ke skutečnosti,

že mohl přezkoumávat pouze jejich ústavnost (viz výše), dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

18. Ústavní soud zastává zdrženlivý postoj k přezkumu rozhodování obecných soudů ve věcech stanovení výživného a jeho výše. Posuzování těchto otázek je především v kognici obecných soudů, které v kontradiktorně vedeném řízení mají odpovídající podmínky pro dokazování a pro následné rozhodnutí věci. Do jejich rozhodování Ústavní soud zasahuje toliko v případech extrémního vykročení z pravidel řádně vedeného soudního řízení. V posuzované věci neshledal Ústavní soud v postupu a v rozhodnutí soudů žádné kvalifikované pochybení, jež by mohlo být z hledisek výše uvedených posuzováno jako porušení základních práv stěžovatele a jež by mělo vést ke kasaci napadených rozhodnutí.

19. Napadené rozsudky vycházejí z relevantních zákonných ustanovení, skutkové i právní závěry jsou v nich dostatečně jasně a srozumitelně vyloženy, a Ústavní soud je neshledal svévolnými či excesivními. Zejména krajský soud se zabýval podstatnými kritérii pro rozhodnutí o změně výše výživného, přičemž své rozhodnutí řádně a přehledně odůvodnil, a Ústavní soud v jeho závěrech neshledal nic neústavního, co by odůvodňovalo jeho případný kasační zásah, naopak se s jeho právními závěry (jak jsou shrnuty v bodě 4 tohoto usnesení) zcela ztotožňuje. Nutno též zdůraznit, že Ústavní soud již v usnesení ze dne 20. 10. 2020 sp. zn. I. ÚS 2075/20 (týkající se předchozích rozhodnutí obecných soudů v této vyživovací věci) jasně zdůraznil, že obecné soudy se majetkovými poměry stěžovatele řádně zabývaly, přičemž nelze uzavřít, že by příjmy z účelově určených dotací byly považovány za součást příjmů stěžovatele. Pobírání dotací bylo obecnými soudy jen konstatováno. Čerpané dotace svědčí o podnikatelské aktivitě stěžovatele. Z ničeho nevyplývá, že by obecné soudy účelově určené dotace považovaly za tu část majetku, k níž by se mělo při výpočtu výživného přihlížet. Závěry obecných soudů o výši výživného jsou dostatečně odůvodněny poukazem na vlastnictví stěžovatele k desítkám nemovitostí a jeho podnikání v rámci společnosti X.

20. Ústavní soud dodává, že s ohledem na zjištěný skutkový stav a s přihlédnutím k nezastupitelné zkušenosti, vyplývající z bezprostředního kontaktu s účastníky řízení a znalosti vývoje rodinné situace, je na obecných soudech, aby rozhodly o úpravě či změně výkonu rodičovských práv a povinností, a to včetně výše výživného. Ústavní soud nemůže hrát roli konečného univerzálního „rozhodce“, jeho úkol může spočívat pouze v posouzení vzniklého stavu z hlediska ochrany základních práv toho účastníka, jemuž byla soudem eventuálně upřena jejich ochrana [srov. např. usnesení ze dne 17. 3. 2015 sp. zn. IV. ÚS 106/15 (U 5/76 SbNU 957)].

21. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti. Protože ze shora uvedených důvodů nezjistil namítané porušení základních práv stěžovatele (viz sub 1), dospěl k závěru, že jde o návrh zjevně neopodstatněný a ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

22. K výroku II tohoto usnesení Ústavní soud konstatuje, že v průběhu řízení o ústavní stížnosti obdržel vyjádření 1. a 2. vedlejšího účastníka, ve kterém navrhli, aby byl návrh jako zjevně neopodstatněný odmítnut s tím, že žádají, aby jim Ústavní soud přiznal právo na náhradu nákladů řízení. K tomu Ústavní soud konstatuje, že náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník, nestanoví-li zákon o Ústavním soudu jinak; v odůvodněných případech může Ústavní soud podle výsledku řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení (§ 62 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu). Vzhledem k výsledku řízení o ústavní stížnosti (tj. vzhledem k zjevné neopodstatněnosti návrhu stěžovatele, tj. procesního úspěchu 1. a 2. vedlejšího účastníka) a vzhledem k předmětu sporu (výživné na zletilé syny a z napadených rozhodnutí zjevná disproporce v majetkové situaci stěžovatele a zletilých synů),

Ústavní soud rozhodl o povinnosti stěžovatele nahradit 1. a 2. vedlejšímu účastníkovi jejich náklady řízení. Výši nákladů na zastoupení Ústavní soud určil podle vyhlášky č. 177/1999 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Advokát 1. a 2. vedlejšího účastníka v řízení o ústavní stížnosti poskytl každému dva úkony právní služby, a to 1) převzetí a přípravu zastoupení [§ 11 odst. 1 písm. a) advokátního tarifu] a 2) vyjádření k ústavní stížnosti jakožto podání ve věci samé [§ 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu]. Za každý z úkonů náleží odměna ve výši 3 100 Kč [§ 9 odst. 4 písm. e) ve spojení s § 7 bodem 5. advokátního tarifu] a paušální náhrada hotových výdajů ve výši 300 Kč podle § 13 odst. 4 advokátního tarifu. Podle § 12 odst. 4 advokátního tarifu jde-li o společné úkony při zastupování nebo obhajobě dvou nebo více osob, náleží advokátovi za každou takto zastupovanou nebo obhajovanou osobu mimosmluvní odměna snížená o 20 %. Celkem náklady na zastoupení před Ústavním soudem činí 11 120 Kč $[(4 \times 3\,100 \text{ Kč} - 20\%) + (4 \times 300 \text{ Kč})]$. Stěžovatel je povinen zaplatit takto stanovenou náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti do tří dnů od právní moci tohoto usnesení k rukám zástupce 1. a 2. vedlejšího účastníka.

Usn. č. 5
Materiální subsidiarita ústavní stížnosti a námitka prekluze
veřejnoprávního nároku státu
(sp. zn. IV. ÚS 1259/24 ze dne 7. srpna 2024)

Zásada materiální subsidiarity ústavní stížnosti platí též na argument o prekluzi veřejnoprávního nároku státu. Ústavní soud se nemůže jako první zabývat námitkou prekluze, nedostaly-li tuto možnost kvůli pasivitě stěžovatele správní soudy.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Milana Hulmáka a Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti České dráhy, a. s., sídlem nábřeží Ludvíka Svobody 1222/12, Praha 1 – Nové Město, zastoupené Mgr. Martinem Kramářem, LL.M., advokátem, sídlem Křižovnické náměstí 193/2, Praha 1 – Staré Město, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 5. března 2024 č. j. 6 Afs 23/2023-81, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Ministerstva financí, sídlem Letenská 525/15, Praha 1 – Malá Strana, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Popis věci a její procesní vývoj

1. Stěžovatelka ústavní stížností požaduje zrušit v záhlaví označený rozsudek. Tvrdí, že Nejvyšší správní soud tímto rozsudkem porušil její ústavně zaručené právo zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaných soudních spisů plyne, že stěžovatelka chtěla modernizovat železniční vozidla. Na jejich nákup obdržela dotaci 47,5 mil. Kč a zadala nadlimitní veřejnou zakázku. O tři roky později auditní orgán Ministerstva financí zjistil, že stěžovatelka uzavřela dodatek ke kupní smlouvě, podle kterého dodavatel železničních vozidel nemusí platit smluvní pokutu, pokud tato vozidla budou ve zkušebním provozu. Původní znění kupní smlouvy zavazovalo dodavatele, aby železniční vozidla dodal do určitého termínu, jinak musí zaplatit smluvní pokutu. Díky uzavřenému dodatku však smluvní pokutu platit nemusel. Tím stěžovatelka porušila dotační podmínky.

3. Správce daně proto vydal platební výměr na odvod za porušení rozpočtové kázně. Stěžovatelka musela vrátit dotaci, byť ne v celé výši, ale jen 11,8 mil. Kč (jednu čtvrtinu poskytnutých prostředků). Ministerstvo financí stěžovatelčino odvolání zamítlo a napadené rozhodnutí potvrdilo.

4. Stěžovatelka se poté obrátila na správní soudy. Krajský soud v Ústí nad Labem její žalobu zamítl. Odmítl, že odvod za porušení rozpočtové kázně je trestem. Změnou smlouvy mohla stěžovatelka ovlivnit jednak okruh potenciálních uchazečů, jednak výběr nejvýhodnější

nabídky (výslednou cenu zakázky). Jestliže správce daně vycházel při stanovení výše odvodu z metodiky Evropské komise, není to na škodu. Naopak, předchází to případné libovůli. Příjemci dotací díky tomu ví, zhruba jakou část budou muset vrátit, pokud poruší dotační podmínky. Odvod ve výši 25 % je sice citelný, ale nikoli nepřiměřený, neboť odpovídá závažnosti porušení rozpočtových (dotačních) pravidel. Nejvyšší správní soud se s těmito závěry ztotožnil a napadeným rozsudkem zamítl kasační stížnost.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti předkládá dvě hlavní otázky. Zaprvé, orgány veřejné moci nezohlednily prekluzi. Lhůta ke stanovení odvodu již dávno uplynula. Zadruhé, orgány veřejné moci postupovaly v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, neboť pečlivě neprovedly test proporcionality. Výše odvodu je nepřiměřená okolnostem případu. V doplnění ústavní stížnosti stěžovatelka upozorňuje na nedávny rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 6. 2024 č. j. 3 Afs 248/2023-135. Podle ní tento rozsudek potvrzuje její argumentaci, že správní soudy musí z úřední povinnosti zkoumat prekluzi. Stěžovatelka však právě zmíněný rozsudek rovněž kritizuje, podle ní totiž uzavření smluvního dodatku není tzv. pokračující nesrovnalostí.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je řádně zastoupena (§ 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu). Vyčerpala též všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Ústavní stížnost jako celek je tedy přípustná.

IV. Posouzení ústavní stížnosti

7. Stěžovatelka předkládá Ústavnímu soudu k posouzení dvě otázky. Zatímco opodstatněnost námitky nepřiměřenosti výše odvodu se Ústavní soud může zabývat [část IV. B.], námitkou prekluze nikoli, neboť tato námitka je nepřijatelná [část IV. A. níže].

IV. A. K nepřijatelnosti části argumentace ústavní stížnosti

8. Jaké argumenty účastníci řízení předloží a jakou procesní taktiku zvolí, je plně v jejich rukou. Jde o projev dispoziční zásady, která ponechává iniciativu na straně účastníků. Je na nich, jaká tvrzení a argumenty na svoji obranu předloží. V zásadě není přípustné, aby soudy za účastníky řízení domýšlely argumentaci a na základě takto domyšlené argumentace rozhodly v neprospěch jiných účastníků řízení; tím by přestaly být nestranným rozhodcem sporu [ve správním soudnictví srov. náleze ze dne 3. 4. 2018 sp. zn. II. ÚS 3189/16 (N 66/89 SbNU 43), body 28 až 38]. Pokud tedy účastníci řízení nevedou některé, jim prospěšné argumenty, vystavují se riziku neúspěchu.

9. Dispoziční zásada ovšem není bezvýjimečná. K některým argumentům a skutečnostem musí správní soudy přihlížet i bez odpovídající argumentace. Těmito výjimkami jsou například absolutní neplatnost právního jednání nebo nyní namítaná prekluze [srov. např. náleze ze dne 26. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 1169/07 (N 38/52 SbNU 387), body 23 až 25]. Správní soudy mají povinnost přihlížet k takovým skutečnostem, významným z hlediska hmotného práva, i kdyby je účastník řízení buď vůbec nevznesl, nebo je vznesl opožděně [tamtéž, bod 27; v navazující judikatuře např. nálezy ze dne 31. 3. 2009 sp. zn. I. ÚS 1417/07 (N 76/52 SbNU 725), ze dne 17. 2. 2010 sp. zn. I. ÚS 1898/09 (N 27/56 SbNU 299), část V, nebo ze dne 15. 3. 2010 sp. zn. I. ÚS 2082/09 (N 50/56 SbNU 541), body 13 a 15].

10. Právě této judikatury se stěžovatelka nyní dovolává. Argumentuje, že prekluzi si správní soudy musí posoudit samy, není třeba, aby je právě na prekluzi stěžovatelka sama upozornila. A pokud v tom správní soudy selžou, může se s úspěchem dovolat ochrany

u Ústavního soudu. Stěžovatelka tak v podstatě říká, že si námitku prekluze může šetřit až do chvíle, kdy se rozhodne podat ústavní stížnost, tj. může ji uplatnit poprvé až v ústavní stížnosti. Ústavní soud tento názor nesdílí. Stěžovatelčin výklad popírá klíčovou zásadu, na které je ústavní stížnost postavena. Tou je zásada subsidiarity ústavní stížnosti (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

11. Zásada subsidiarity ústavní stížnosti má vícero významů. Prvně, každý stěžovatel musí vyčerpat všechny procesní prostředky ochrany práv, které mu právní řád poskytuje. Nestačí proto jen podat ten či onen prostředek nápravy, ale stěžovatel musí vyčkat až do chvíle, kdy orgány veřejné moci s konečnou platností rozhodnou [k tomu stanovisko pléna ze dne 7. 3. 2023 sp. zn. Pl. ÚS-st. 58/23 (č. 57/2023 Sb.), body 23 až 25]. Jde tedy o formální stránku subsidiarity ústavní stížnosti (tzv. zásada formální subsidiarity).

12. Druhý význam zásady subsidiarity se pak zaměřuje na argumentaci stěžovatele. Posuzuje se, jaké ústavněprávně relevantní argumenty stěžovatel vznesl, než se obrátil na Ústavní soud. Již v rané judikatuře Ústavní soud zdůraznil, že podmínka vyčerpání všech dostupných procesních prostředků ochrany zahrnuje také požadavek, aby stěžovatel namítl před soudy porušení jeho základních práv a svobod [náleze ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. III. ÚS 117/2000 (N 111/19 SbNU 79), nověji náleze ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 1047/16 (N 249/83 SbNU 885), bod 17]. Jinými slovy, zásada subsidiarity ústavní stížnosti má také svou materiální stránku (tzv. zásada materiální subsidiarity).

13. Povinnost vyčerpat všechny podstatné argumenty ještě předtím, než se stěžovatel obrátí na Ústavní soud, se v zásadě vztahuje též na argumenty, které musí obecný soud zvážit i bez tomu odpovídající námitky.

14. Předně platí, že ani povinnost soudů přihlížet k určitým typovým skutečnostem i bez návrhu není bezbřehá. To potvrzuje judikatura všech tří vrcholných soudů. Ústavní soud již v minulosti uvedl, že obecné soudy musí i bez návrhu posoudit absolutní neplatnost právního jednání, ovšem za podmínky, že „průběh předchozího řízení, provedeního dokazování [...] takovou možnost naznačuje.“ [náleze ze dne 9. 12. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2600/09 (N 245/59 SbNU 499)].

15. Rovněž civilní judikatura je k této otázce po desítky let jednotná. Nejvyšší soud vysvětlil, že k absolutní neplatnosti (písemného) právního úkonu (dnes právního jednání) může soud přihlídnout i bez návrhu jen tehdy, pokud tato neplatnost je patrná již jen z tohoto právního úkonu (jímž byl v řízení proveden důkaz). „Absolutní neplatnost právního úkonu však způsobuje i řada skutečností, které vyjdou (mohou vyjít) v řízení najevo, jen jsou-li účastníky tvrzeny a prokazovány jinak než (pouze) oním právním úkonem (listinou, která jej zachycuje).“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2007 sp. zn. 29 Odo 784/2005, č. 25/2008 Sb. rozh. civ.). Proto ke skutečnostem, které zakládají absolutní neplatnost právního jednání, přihlíží soud bez návrhu, „avšak jen tehdy, jestliže se o důvodu neplatnosti procesně korektním způsobem dozví. Není-li konkrétní důvod absolutní neplatnosti v řízení tvrzen a ani jinak nevyjde najevo, není důvod pro to, aby soud po takové okolnosti z vlastní iniciativy pátral a nahrazoval tak ve sporném řízení zákonem předpokládanou aktivitu účastníků“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2008 sp. zn. 21 Cdo 4841/2007, podobně již rozsudek ze dne 8. 2. 2001 sp. zn. 22 Cdo 752/99). Jiný závěr by byl samozřejmě nerealistický, neboť by vázal soudy k něčemu, co nemohou splnit (shodně pro oblast správního soudnictví rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 5. 2023 č. j. 10 As 350/2022-56, body 30 a 31).

16. Právě uvedené musí přiměřeně platit i pro prekluzi. Již v nálezu I. ÚS 1169/07 Ústavní soud uzavřel, že je třeba k absolutní neplatnosti a prekluzi přistupovat ve správním soudnictví shodně (body 24 a 25).

17. Povinnost uplatnit všechny relevantní ústavněprávní argumenty dříve než v ústavní stížnosti lze prolomit jen ve výjimečných případech. Ústavní soud připouští výjimku z této povinnosti též tam, kde „nové“ argumenty fakticky tvrdí porušení podstatných náležitostí

demokratického právního státu. V takovém případě Ústavní soud vystoupí na jejich ochranu, lhotejno zda takový argument byl či nebyl vznesen v dřívějším řízení před obecnými soudy [takto náleží ze dne 8. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3418/18 (N 75/105 SbNU 279), body 23 a 24, kde šlo o námitku porušení zákazu retroaktivity trestních zákonů v neprospěch pachatele podle čl. 40 odst. 6 Listiny. „Odsuzující rozsudek obecného soudu nerespektující tuto ústavní kautelu by byl [...] natolik neslučitelný s principy právního státu [...], že je pro jeho kasaci namístě i prolomení zásady subsidiarity řízení o ústavní stížnosti (ve formálním i materiálním smyslu)“]. Rozhodnutí, zda v daném případě došlo k prekluzi odvodu za porušení rozpočtové kázně, mezi podstatné náležitosti demokratického právního státu jistě nepatří.

18. Jiným příkladem výjimky z pravidla je námitka, kterou stěžovatel nemohl dost dobře dříve uplatnit, například proto, že byla reakcí na změnu judikatury Ústavního soudu, Evropského soudu pro lidská práva nebo některého z obou nejvyšších soudů [srov. náleží ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 2430/15 (N 145/82 SbNU 307), bod 30]. Ani o tuto situaci v nynějším případě nejde, což lze ilustrovat též tím, že v jiném, stěžovatelkou zmiňovaném případě přesně tímto směrem argumentoval jiný stěžovatel ve věci, kterou Nejvyšší správní soud rozhodl a rozsudek zveřejnil (necelé tři týdny) před nyní napadeným rozhodnutím (rozsudek ze dne 15. 2. 2024 č. j. 4 Afs 52/2023-85, body 3 a 9).

19. Nyní posuzovaná věc se zásadně liší od okolností, které panovaly v judikatuře Ústavního soudu k prekluzi (citované v bodě 9 výše). Ve všech tam uváděných věcech stěžovatelé vznesli námitku prekluze v řízení před správními soudy, byť tak učinili opožděně (ať již v řízení o žalobě, nebo až v řízení o kasační stížnosti), správní soudy se však touto námitkou odmítly zabývat, typicky s odkazem na koncentraci řízení. Právě v tomto kontextu Ústavní soud vyslovil, že není přípustné, aby správní soudy přehlížely zánik pravomoci orgánů veřejné moci uplatňovat veřejnou moc jako například uložení správní sankce nebo doměření daně.

20. V neposlední řadě je třeba uvést, že Ústavní soud není dalším stupněm v systému správního soudnictví. K prekluzi se totiž musí správní soud výslovně vyjádřit k námitce (bez ohledu na okamžik jejího uplatnění), případně bez námítky jen tam, kde daný nárok prekludovaný vskutku je. V jiných případech, kde nárok prekludovaný není, se soudy k prekluzi výslovně vyjádřit nemusí (postačí tedy vypořádání mlčky, k tomu rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. 4. 2009 č. j. 1 Afs 145/2008-135, bod 27, shodně náleží I. ÚS 1169/07, bod 27). Pokud by Ústavní soud přistoupil na stěžovatelčin argument a bez dalšího by zrušil napadený rozsudek jen proto, aby se správní soud výslovně prekluzí zabýval, vznikla by tím nežádoucí situace. Ústavní soud by tím fakticky vytvořil jednoduchý způsob, jak by kdokoli mohl zpochybnit většinu soudních rozhodnutí, která nějak souvisí s prekluzí. A naopak pokud by stěžovatelčina argumentace měla znamenat, že to je sám Ústavní soud, kdo by se musel jako první prekluzí výslovně zabývat, posunul by se tím Ústavní soud do pozice soudu nalézacího.

21. Stěžovatelka tedy nedbala ochrany vlastních práv a oprávněných zájmů v řízení před správními soudy. Svou nepozornost však nemůže napravit teprve v řízení před Ústavním soudem. To by bylo v rozporu se zásadou materiální subsidiarity. Její argumentace prekluzí je proto (materiálně) nepřípustná.

22. Na tomto závěru nic nemění ani stěžovatelkou v doplnění ústavní stížnosti zmíněný rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 3 Afs 248/2023. Ústavní soud poukazuje na procesní postup stěžovatele v právě zmíněné věci. Podáním ze dne 4. 4. 2024 stěžovatel výslovně vznesl námitku prekluze (3 Afs 248/2023, bod 13). Nejvyšší správní soud tuto námitku s odkazem na judikaturu Ústavního soudu neodmítl jako nepřípustnou (tamtéž, bod 22) a reagoval na ni v dalším odůvodnění. Protože neměl k jejímu vypořádání dostatečné skutkové podklady a protože k posouzení této námítky bylo třeba dalšího dokazování, zrušil napadený rozsudek a zavázal krajský soud k dalšímu dokazování (bod 50).

IV. B. K přiměřenosti výše odvodu za porušení rozpočtové kázně

23. Přípustná námitka se týká výše odvodu za porušení rozpočtové kázně. Zde stěžovatelka argumentuje, že odvod je zjevně nepřiměřený. Převážně opakuje to, co před správními soudy již zaznělo. K tomu Ústavní soud předesílá, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti správních soudů. Není vrcholem jejich soustavy, ale zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti (srov. čl. 83, 90 až 92 Ústavy). Nepřísluší mu přehodnocovat skutkové a právní závěry správních soudů, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. Ústavní soud zasahuje do výkladu či aplikace podústavního práva v oblasti veřejné správy jen z důvodu ochrany ústavnosti [srov. již nálezy ze dne 25. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 504/03 (N 138/31 SbNU 227) a na něj navazující judikaturu].

24. S námitkou, že správce daně neposoudil individuální okolnosti nynější věci, se Nejvyšší správní soud vypořádal v bodě 40 napadeného rozsudku (tam se vysvětluje, proč rozhodnutí správce daně nebylo svévolné). Nejvyšší správní soud rozhodl v souladu se závěry nálezu ze dne 18. 10. 2023 sp. zn. III. ÚS 1344/23 (srov. úvahy v bodech 32 až 35 napadeného rozsudku o principu přiměřenosti v dotačním právu). V bodě 44 pak vysvětlil, proč konkrétní argumentace v nálezu III. ÚS 1344/23 na nynější věc nedopadá (ve věci řešené nálezem šlo o vrácení dotace v plné výši, aniž by správce daně zohlednil důvody, proč žadatelka porušila podmínky dotace; naopak ve věci nynější odvod odpovídal jedné čtvrtině poskytnuté dotace). Konečně neústavní nejsou ani závěry o použitelnosti metodiky Evropské komise pro úvahu správce daně (blíže k tomu body 37 až 39 napadeného rozsudku).

25. Konečně argumentace proti rozsudku Nejvyššího správního soudu sp. zn. 3 Afs 248/2023 se míjí s předmětem této ústavní stížnosti, která napadá nikoli právě zmíněný rozsudek, ale rozsudek uvedený v záhlaví tohoto usnesení.

26. Ústavní soud žádné porušení stěžovatelčiných základních práv nezjistil. Ústavní stížnost je proto návrhem zjevně neopodstatněným, který Ústavní soud mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl [§ 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].